

NÚRIA BUSQUET ISART

**EL PARLAR SALAT: DESCRIPCIÓ,
ÀMBIT GEOGRÀFIC I ÚS**

DIRECTORA DE TESI:

MARIA PILAR PEREA SABATER

Departament de Filologia Catalana

Universitat de Barcelona

Programa de Doctorat *Llenguatge i variació* (2004-2006)

ÍNDEX

1) Introducció	1
1) Presentació	1
2) L'estructura	3
3) Els objectius	3
4) Les hipòtesis de partida	4
5) El mètode de recerca	5
6) Els materials utilitzats	10
7) Els agraïments	13
2) L'estat de la qüestió	15
1) Presentació	15
2) La cronologia de l'ús de l'article derivat d'IPSE	15
3) Els estudis sobre el parlar salat	22
3) La descripció geogràfica de la zona corresponent al parlar salat	41
1) Els aspectes generals	41
2) Les poblacions incloses en el parlar salat	45
3) Síntesi final en forma de quadre	67
4) El marc teòric	73
1) Presentació	73
2) El canvi lingüístic	74
3) L'estudi de la variació	77
4) La dialectologia perceptiva i els factors actitudinals	83
5) La desaparició de trets	85
5) L'anàlisi de les dades i els resultats	89
1) Presentació	89

2) La morfologia de l'article salat: les formes i els contextos d'aparició_____	93
3) La cronologia del canvi_____	108
4) Les causes de pèrdua i de manteniment_____	113
6) El parlar de Cadaqués_____	145
1) Presentació_____	145
2) La situació geogràfica_____	145
3) Les característiques generals_____	146
4) L'article salat_____	147
5) L'estat actual_____	149
6) Els factors que justifiquen l'estat actual del cadaquesenc__	149
7) La perspectiva de futur_____	161
7) El replantejament de l'àrea del parlar salat_____	163
1) Presentació_____	163
2) El parlar salat en les propostes de divisió dialectal del català_____	163
3) El parlar salat: una àrea subdialectal?_____	166
4) L'anàlisi dels trets estudiats i els resultats_____	169
5) Una nova proposta_____	199
8) Un element de contrast: l'article salat a la Vall de Gallinera i a Tàrbena_____	203
1) Presentació_____	203
2) L'estat de la qüestió_____	203
3) La Vall de Gallinera_____	206
4) Tàrbena_____	208
5) Una comparació contrastiva entre Tàrbena i Cadaqués_____	215
9) Un element de comparació: l'article salat a les Illes Balears_____	219
1) Presentació_____	219

2) Les característiques geogràfiques_____	220
3) L'article salat i l'ensenyament a les Illes Balears_____	220
4) L'article salat i la llengua estàndard dels mitjans de comunicació a les Illes_____	221
5) L'article salat i l'article literari: la distribució dels contextos_____	223
6) Algunes qüestions perceptives_____	243
7) La forma <i>so/sos</i> de l'article salat_____	250
10) Les conclusions_____	255
11) Referències bibliogràfiques_____	261
12) Annexos_____	273
1) Índex de figures i quadres_____	275
2) Les dades dels informants_____	277
3) Els models d'enquesta_____	289
4) Transcripció de les entrevistes del treball de camp_____	295
5) Mapa del parlar salat al domini lingüístic del català_____	327
6) Mapa de l'ús de l'article salat al domini lingüístic del català_____	329
7) Mapes dels trets lingüístics estudiats_____	331

1) INTRODUCCIÓ¹

1) Presentació

1.1) *Els antecedents*

Segons confirmen els estudis actualment vigents, el parlar salat abraça un territori que es defineix per una sola isoglossa morfològica: l'ús de l'article salat, l'article derivat del demostratiu llatí IPSE, que coincideix amb el balear, tret del plural masculí davant de vocal, que és *ses*, i de l'absència de la variant *so(s)* precedida de la preposició *amb*. La bibliografia que tracta totalment o parcialment d'aquest parlar determina que s'estén sobre una estreta franja del litoral de Girona, que, en general, se situa entre Blanes i Begur i que, després, reapareix de manera isolada a Cadaqués (Veny 2003: 37). D'acord, però, amb les anotacions d'Antoni M. Alcover, a principi del segle XX, l'ús de l'article salat també es localitzava en algunes localitats interiors del nord-est de Catalunya. Actualment, el cert és que no se sap amb precisió l'abast del parlar salat i cal fixar-ne la distribució a terres gironines i oferir-ne una visió actualitzada.

En els estudis més recents que s'han consultat (Teixidó 1988, Sala 1993, Veny 2003 i Perea 2006, entre d'altres), a totes les poblacions de l'àrea del parlar salat, excepte a Cadaqués, l'article que defineix i dona nom a aquesta varietat experimenta una manca de prestigi i s'ha substituït progressivament per la forma d'article derivat del demostratiu ILLE. L'ús de l'article salat a la Costa Brava ha desaparegut o ha quedat restringit en les persones de més edat i vinculades als àmbits de la pagesia i, sobretot, de la pesca. Hi ha, per tant, un procés de desdialectalització.

El terme *parlar salat* prové del verb *salar*, que significa emprar l'article derivat d'IPSE. El verb esmentat té un origen desconegut (Perea 2006: 70). Alcover (1905: 347-360) és un dels primers estudiosos a fer-hi referència. El 1905, dins de "L'article 'es' i 'sa' dins la toponímia catalana", usa aquest terme, en cursiva i majúscula ("creyem que l'article —*es, sa*— era ja només a les Balears y a *tres o quatre* pobles de la província de Girona, per lo qual deyen d'ells que *Salaven*). Poc temps després, Jeroni Gelada (1906-

¹ La tesi s'ha desenvolupat amb el suport del Comissionat per Universitats i Recerca del Departament d'Innovació, Universitats i Empresa de la Generalitat de Catalunya i del Fons Social Europeu, i s'adscriu al projecte del Departament de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona *ECOD: Explotación de un corpus oral dialectal: análisis de la variación lingüística y desarrollo de aplicaciones informáticas para la transcripción automatizada* (HUM2007-65531).

1907: 91-94) aclareix el significat del mot *salar* —“usar l’article *es, sa*”—, cosa que indica que no devia ser un verb gaire conegut en l’època.

Etimològicament, les principals obres lexicogràfiques de la llengua catalana recullen el verb *salar* com a ús dels articles *es* i *sa*, però no n’expliquen l’origen. Per exemple, en el *Diccionari català-valencià-balear* (1961-1969, IX: 682), en la segona entrada del verb *salar* s’explicita que significa “parlar usant els articles *es* i *sa* (Empordà). Antigament el *salar* o *parlar salat* estava molt estès per la Catalunya Vella; actualment queda reduït a una zona litoral compresa entre Blanes i Cadaqués”. També s’hi explica que l’etimologia del nom deriva de l’article *sa*, amb terminació verbal de la primera conjugació presa del verb *salar*. Coromines (*Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, 1980-1991, VII: 604) discrepa d’aquesta etimologia indicada per Moll i defineix el verb en una entrada secundària de *sal*. Coromines també assenyala que *salar* és “usar els articles *es* i *sa* en lloc de *el* i *la*, com s’ha fet fins ara a la Costa Brava i a Cadaqués”.

Finalment, pel que fa al verb per designar l’ús de l’article procedent d’IPSE, en el treball de camp s’ha observat que molts informants es refereixen a la seva manera de parlar —o d’haver parlat— expressant que *fan servir la essa, parlen amb la essa* o, tot i que menys, *parlen amb l’article de sa sal*. A Tàrbena, els autòctons diuen que *parlen de sa*, i no, *de la*. Òbviament, tal com la bibliografia consultada també indica, a les Illes, on el fet de *salar* és un fenomen general, no s’usa cap terme concret per designar-lo i diferenciar-lo de l’ús de l’article procedent d’ILLE. Coromines (DeCat, 1980-1991, VII: 604), fent referència al significat de *salar*, explica que “a les Illes ja no calgué aquest terme perquè allà l’ús de l’article IPSE és general i no cosa de distinció morfològica interna”.

1.2) *La tesi*

Aquest estudi se centra en la varietat del parlar salat continental, la qual es defineix per l’ús d’un únic element morfològic en clares vies d’extinció. Segons la majoria d’especialistes, el parlar salat és un subdialecte del català central, tot i que Veny (1991: 249) el descriu més aviat com a isoglossa que no pas com a subdialecte. En altres obres posteriors, Veny (2003: 37) continua considerant el parlar salat una varietat subdialectal del català central.

En aquest treball, es presenta l'estudi de la substitució de l'article salat pel literari, un canvi en procés que s'ha accelerat fa pocs anys. Se'n vol establir la cronologia i determinar-ne les causes. A més de descriure l'estat actual d'aquest element morfològic a l'àrea del català oriental, s'analitzen els condicionaments sociolingüístics i culturals dels darrers parlants que salen o que recorden persones que han salat. En l'anàlisi, es té en compte la percepció dels parlants.

2) L'estructura

El treball s'estructura en deu parts:

- 1) la introducció;
- 2) l'estat de la qüestió;
- 3) la descripció geogràfica de la zona corresponent al parlar salat;
- 4) el marc teòric;
- 5) l'anàlisi de les dades i els resultats;
- 6) el parlar de Cadaqués;
- 7) el replantejament de l'àrea del parlar salat;
- 8) un element de contrast, l'article salat a la Vall de Gallinera i a Tàrbena;
- 9) un element de comparació, l'article salat a les Illes Balears;
- 10) les conclusions.

3) Els objectius

Es plantegen dos objectius bàsics:

- 1) establir la situació actual de l'article salat en totes les poblacions del litoral de Girona en les quals es té evidència que s'ha salat almenys fins a l'inici del segle XX; i
- 2) analitzar les hipotètiques causes del canvi morfològic que pressuposadament hi ha hagut, en detriment de l'article salat i a favor de l'article literari.

Aquests objectius n'inclouen sis de més específics:

- 1) comparar i contrastar els trets lingüístics de les localitats;
- 2) fixar la cronologia del canvi per detectar el moment en què es va originar;
- 3) saber les raons que van motivar-ne la substitució per l'article literari;

4) esbrinar si, malgrat la suposada absència de l'ús de l'article salat, és possible de mantenir l'àrea com una zona diferenciada de la resta de varietats veïnes;

5) copsar, per extensió, quin és l'estat actual de l'article salat a Tàrbena i la Vall de Gallinera, i descriure'n els factors que l'han propiciat,

6) evidenciar el fenomen contrari; és a dir, si hi ha un incipient procés de canvi lingüístic que afecta l'article salat en l'únic dialecte del català que manté viu el fenomen, el balear.

4) Les hipòtesis de partida

Es parteix de la hipòtesi segons la qual l'article salat ja no s'utilitza i no es transmet generacionalment en el litoral gironí, llevat de Cadaqués, que és on la bibliografia estableix que és més emprat. Per verificar aquesta hipòtesi, s'estudia la distribució de l'ús de l'article salat al nord-est de Catalunya. Si la hipòtesi fos certa, caldria qüestionar-se si existeixen característiques lingüístiques distintives que permetin definir una varietat diferenciada en l'àrea que actualment el parlar salat ocupa. Es pot hipotetitzar també que, sense l'article salat, no hi ha cap element comú a tots els pobles que formen aquesta àrea.

A part del litoral gironí, es pot partir igualment de la hipòtesi que a Tàrbena i a la Vall de Gallinera l'estat de l'article i les causes que van induir el procés de canvi són similars a les de la costa de Girona. Cal tenir en compte que, segons la bibliografia consultada, l'article salat va quedar relegat a un ús informal i va experimentar una falta de prestigi, tant a la Costa Brava com a les zones de la comarca de la Marina on aquest tret es mantenia viu anys enrere.

Una altra hipòtesi té a veure amb el fenomen contrari: és a dir, la pèrdua de contextos de l'article literari en benefici del salat, que és ben sabut que es manté en el registre oral, procés que s'esdevé a les Illes Balears i que en aquest treball s'il·lustra amb l'estudi d'una determinada localitat. Així mateix, hi ha indicis de la pèrdua de l'article salat *so/sos* (Montoya 2002: 282-290, i Radatz 2007: 29-41).

5) El mètode de recerca

5.1) *Les poblacions d'estudi*

Per dur a terme la investigació, s'han entrevistat 125 parlants de totes les poblacions gironines en les quals s'ha documentat l'ús de l'article salat durant el segle XX. S'han tingut en compte tots els estudis realitzats sobre aquesta zona, especialment els d'Alcover, que daten de començament del segle passat. Alcover va ser el primer d'estudiar rigorosament la presència d'article salat a Catalunya i qui més poblacions gironines ha indicat que salaven (*Quadern IX*, 1902; *Quadern X*, 1902; *Quadern XIII*, 1906; *Quadern I*, 1917-1918; *BDLC II* 1904-1905; *BDLC III*, 1906; *BDLC IX*, 1916-1917; i *BDLC X*, 1918).

El treball de camp s'ha fet a 32 municipis, que són tots els punts gironins on Alcover va fer constar l'ús del salat fa cent anys:² Begur, Blanes, Cadaqués, Calella de Palafrugell, Calonge, Castell d'Aro, Esclanyà, Fontclara, Fonolleres, Gualta, la Pera, Llafranc, Llofriu, Lloret de Mar, Masos de Pals, Mont-ras, Palafrugell, Palamós, Pals, Palau-sator, Platja d'Aro, Regencós, Sant Antoni de Calonge, Sant Feliu de Boada, Sant Feliu de Guíxols, Sant Iscle d'Empordà, Sant Joan de Palamós, Santa Cristina d'Aro, Serra de Daró, Torrent, Tossa de Mar i Vall-llobrega.

D'altra banda, s'han fet enquestes a les zones valencianes que mantenen l'ús del salat actualment o que, si més no, l'han conservat durant els darrers anys: la Vall de Gallinera i Tàrbena.

Igualment, per esbossar el comportament de l'article salat en balear, una altra part del treball de camp s'ha dut a terme a Mallorca, concretament a Manacor. Com que l'estudi de l'article salat en aquesta àrea vol mostrar l'inici d'una tendència incipient, només s'ha pres en consideració una sola població. S'ha decidit que, per un costat, fos a Mallorca, ja que és la més gran de totes les illes i la que presenta més evidències de canvi a favor de l'article salat d'acord amb les dades del COD de la Universitat de Barcelona. Per un altre costat, l'estudi s'ha centrat a Manacor, perquè és una ciutat mitjana (el 2007 tenia un cens de 39.186 habitants) prou representativa per fer un

² De totes les localitats indicades per Alcover, tan sols s'han desestimat les poblacions en les quals no hi ha parlants de més de 65 anys originaris del municipi (Bell-lloc, Fitor i Sant Cebrià dels Alls) i els pobles on hi ha indicis força segurs que l'article salat pràcticament no era ja vigent a principi de segle passat (Canet de Mar, Flaçà, i, atesa la seva distància de l'àrea del salat, Cambrils, que pertany al municipi solsonenc d'Odèn, i Sant Climent Sescebes).

sondeig que pot aportar dades per obrir vies de recerca futures. Un altre criteri de selecció s'ha basat en el fet que Manacor és la localitat en la qual es van analitzar més dades en l'estudi previ al desenvolupament d'aquest capítol de la tesi i que va orientar-ne la recerca, com ara el material audiovisual de Guijon i Mas 2007 i el projecte COD de la Universitat de Barcelona.

5.2) *Els informants*

S'han enquestat tres informants de cada una de les localitats en les quals s'ha documentat l'ús del salat (vegeu les dades dels informants al segon apartat dels annexos). No s'han fet enquestes a les localitats que són part de l'*Arxiu audiovisual del parlar salat la Costa Brava* (dir. Maria Pilar Perea), ja que s'ha emprat el material d'aquest projecte (per a més informació, vegeu el subapartat sisè d'aquest capítol). En l'estudi de Perea, es van entrevistar tres persones grans de les poblacions en les quals hi ha hagut més indicis de l'ús de l'article salat: Begur, Blanes, Cadaqués, Calella de Palafrugell, Lloret de Mar, Palafrugell, Palamós, Sant Feliu de Guíxols i Tossa de Mar. En el cas de Cadaqués també hi van participar persones joves, ja que és l'únic municipi en el qual hi ha habitants de diferents edats que salin.

El nombre reduït d'enquestats es justifica pel fet que s'estudia un tret recessiu que té pocs parlants que l'emprin o en recordin l'ús. D'altra banda, la major part de localitats d'estudi són pobles de pocs habitants i tres informants són prou representatius de la parla del municipi. La xifra limitada a tres informants concorda amb el nombre d'informants que van participar en les enquestes del projecte COD de la Universitat de Barcelona. Enquestar tres informants possibilita que, en el cas de respostes no coincidents, n'hi pugui haver una de majoritària.

Excepcionalment, a Castell d'Aro, s'han enquestat sis informants, perquè durant l'enregistrament, efectuat en un casal d'avis, es van trobar molts parlants que volien col·laborar en l'estudi i aportar informacions que eren d'interès. A Regencós, a Calonge i a Masos de Pals s'ha tingut en compte un quart informant que ha volgut col·laborar en l'estudi i ha ofert una informació destacada sobre el fenomen estudiat.

Els informants objecte d'aquest estudi, que se citen en el treball fent servir les inicials per preservar-ne la intimitat, tenen més de 65 anys,³ atès que els parlants de més

³ En el cas de Cadaqués, s'han tingut en compte informants de totes les franges d'edat, ja que és una situació singular, pel que fa al fenomen del salat.

edat són els que conserven millor els trets analitzats. Excepte a Cadaqués, només s'ha estudiat la gent gran, ja que abans de realitzar el treball es va fet un sondeig previ i es va comprovar que l'article salat ja no era utilitzat per persones que no eren ancianes (Veny 1991: 249). Al poble altempordanès, s'analitzen les dades de vint parlants, els quals tenen edats compreses entre els 18 i els 91 anys.

Tots els informants tenen els pares nascuts a la localitat o a poblacions properes. Són representatius del parlar del seu poble, ja que hi han nascut i viscut tota la vida o una gran part.

Si els informants, al llarg de l'enquesta, encara empren l'article salat, s'han indicat els contextos en què el fan servir i s'ha procurat saber quina consideració social li atribueixen. Si els informants no salen, però recorden avantpassats del seu municipi o de pobles veïns que en feien ús, s'ha demanat quins motius consideren que han motivat la pèrdua del tret.

Mitjançant les informacions i els records dels parlants, s'ha pogut establir la cronologia del canvi i s'han determinat quines localitats encara el fan servir actualment (de manera residual o de manera més general), quines l'utilitzaven fins no fa gaires anys i quines no l'empren des de ja fa molt de temps. S'ha fet un estudi separat de Cadaqués.

A Tàrbena i a la Vall de Gallinera, s'han entrevistat 7 persones més grans de 65 anys que acomplien uns requisits similars als informants del litoral de Girona: nascuts a la població, amb nul·la mobilitat, etc.

Finalment, com que l'estudi del cas de l'article salat a les Illes Balears té una voluntat il·lustrativa, ja que s'analitza un canvi en procés, s'han enquestat informants de diverses franges d'edat a la ciutat de Manacor: 12 informants (tres informants de quatre grups d'edat diferents): 1) fins a 15 anys; 2) de 15 a 30 anys; 3) de 30 a 60 anys; i 4) de més de 60 anys. Els joves poden ser els primers portadors d'aquest canvi.

5.3) El mètode de recollida de les dades: la conversa espontània

El mètode més apropiat per acomplir els objectius d'aquesta recerca i verificar les hipòtesis de partida és la conversa espontània. Des de la segona meitat del segle XX, amb els estudis lingüístics nord-americans de Labov i d'altres autors, aquest mètode és el més emprat per analitzar diverses varietats de la llengua, ja que és el més efectiu i el que millor recull la llengua i la variació en un context real. També s'ha fet una observació prèvia per familiaritzar-se amb els trets analitzats i s'ha procurat crear un

clima distès en la conversa (Ueda 1996: 341-375 i Harvatopoulos 1993). Encara que l'article salat és un tret que s'ha connotat negativament i, per tant, els parlants tendeixen a ocultar-lo (Perea 2005: 69), en les enquestes hi ha hagut una persona de la zona que coneixia les persones entrevistades i que ha servit d'intermediària, fet que ha facilitat que els informants s'expressessin amb naturalitat i no amaguessin els trets locals.

Prèviament a la realització d'aquesta tesi, per obtenir el Diploma d'Estudis Avançats (DEA), es va dur a terme un treball d'investigació dialectal —centrat en la comparació dialectal de trets del blanenc i el cadaquesenc— en el qual es va fer servir un qüestionari que incloïa la identificació de dibuixos, la compleció de frases, la traducció de frases del castellà i la conversa espontània. La part més efectiva de totes, ja que era la que millor s'adequava a la realitat lingüística que es pretenia estudiar, va ser la darrera. En el treball que s'ha desenvolupat, atès que de vegades és complicat observar uns mateixos trets lingüístics a les converses espontànies de totes les localitats d'estudi, en algun cas s'ha recorregut a la identificació de dibuixos i a la formulació de preguntes directes o indirectes (vegeu el capítol tercer dels annexos).

A la Vall de Gallinera i a Tàrbena, el mètode de recollida de dades ha estat també la conversa espontània. A les Illes Balears, com que l'objectiu era saber quin article s'empra en alguns casos concrets i fixats (els casos d'ús tradicional de l'article literari), secundàriament, s'ha recorregut a un qüestionari amb preguntes semidirigides, especialment quan la informació que es volia recollir no quedava registrada mitjançant el mètode conversacional més espontani, que ha estat l'utilitzat en primer lloc (també vegeu el capítol tercer dels annexos).

A través de la conversa, s'ha inferit la consideració que els informants tenen vers el parlar salat i, alhora, s'ha pogut comprovar si l'article salat és encara vigent en algun poble de la costa del nord-est de Catalunya. Ja que s'ha fet un èmfasi especial en l'estudi de la percepció, s'han emprat preferiblement tècniques indirectes en la recollida de dades (Pradilla 1996: 100-101).

Les converses, d'una durada mitjana entre trenta minuts i una hora, s'han enregistrat en un ordinador portàtil. S'han gravat els enquestats individualment o bé, sempre que ha estat possible, en grups de dos o tres. Aquesta darrera opció ha estat la preferida, ja que l'enquestadora ha intervingut menys en la conversa i aquesta ha resultat més espontània i ha reflectit millor la parla habitual dels informants.

La major part de les enquestes s'ha enregistrat a casa dels informants, però també en centres cívics, en biblioteques i en casals d'avis. El treball de camp fet a la

Costa Brava ha tingut lloc durant els mesos de febrer, març i abril de 2007, mentre que el que s'ha fet al País Valencià ha estat durant el mes d'abril de 2007 i el de les Illes Balears s'ha efectuat durant el mes de juny de 2008.

5.4) *L' estudi de les dades*

El programa informàtic que s'ha fet servir per recollir i reproduir les dades és © Sound Forge 4.5, que en permet una segmentació i un tractament més senzills, i és el que s'utilitza en el projecte del departament de Filologia Catalana en el qual s'emmarca aquesta tesi.

En el cas de les dades de la costa gironina, un cop transcrites les converses (vegeu les parts més destacades de les converses transcrites en el capítol quart dels annexos), s'ha fet un buidatge de les opinions i dels records vinculats a l'article salat que els informants tenen, amb l'objectiu de determinar els factors que n'han motivat el canvi i el moment en el qual es va iniciar el procés de substitució.

Establir el moment en el qual s'origina un procés de canvi és difícil, atès que aquest no es produeix de manera sobtada i hi intervenen diversos factors; amb tot, en el cas de l'article salat al litoral gironí és possible fixar-ne unes dates força exactes. Gràcies als records i als comentaris dels informants i, secundàriament, gràcies al complement que aporta la bibliografia sobre la varietat, s'ha conclòs que l'article es va perdre majoritàriament a mitjan segle XX a la costa de Girona. Els pobles més propers al mar i els més arrecerats han estat els darrers a perdre el tret.

D'altra banda, per tal de saber si és possible mantenir una franja subdialectal diferenciada en aquesta zona, tot i que ja no s'hi sali, s'han examinat i classificat els trets dialectals que es consideren més distintius i representatius dels nuclis tradicionalment englobats dins del parlar salat. En total, s'han estudiat disset trets. S'han analitzat lingüísticament les converses compilades en el treball de camp a informants més grans de 65 anys. S'han establert coincidències i divergències entre els trets locals dels pobles estudiats i, també, entre aquests i els trets de zones contigües. Els resultats d'aquest apartat es mostren mitjançant taules comparatives que recullen dades empíriques expressades en percentatges i, en el capítol setè dels annexos, fent servir mapes que il·lustren la vigència de cada un dels trets estudiats en tots els pobles de l'àrea del parlar salat.

En relació amb la Vall de Gallinera i Tàrbena, s'han examinat les dades enquestades, per tal de determinar l'estat actual de l'article salat i poder comparar-lo amb el del litoral del nord-est català. És interessant destacar la possible analogia entre Tàrbena i Cadaqués, dos municipis que, de manera singular i isolada, mantenen un ús força general de l'article salat.

En el cas del parlar balear, s'han transcrit les converses i els qüestionaris fets a Manacor i se n'han buidat les ocurrencies dels articles per tal de comprovar les hipòtesis de partida d'aquest estudi.

6) Els materials utilitzats

La recerca es basa en el treball de camp que explícitament s'ha dut a terme per a la investigació. De manera complementària, s'han emprat altres materials per poder obtenir informació de cadascuna de les àrees d'estudi.

Durant el 2007, s'han fet enquestes a totes les localitats on se salava a principi del segle passat, d'acord amb les dades d'Alcover. En l'estudi de l'article salat a la costa de Girona, també s'ha emprat el material de l'*Arxiu audiovisual del parlar salat de la Costa Brava*. Aquest projecte, en el qual s'han entrevistat tres persones grans de les localitats gironines on s'ha documentar més l'ús de l'article salat, ha estat finançat per la Càtedra Alcover-Moll-Villangómez de la Universitat de les Illes Balears. La directora de l'obra és Maria Pilar Perea i el grup d'estudi està integrat, a més, per Montserrat Garcia, Xavier Clavero i Núria Busquet. Pel fet de participar-hi, l'autora de la tesi ha estat present en tots els enregistraments.

S'ha utilitzat així mateix el material del treball de recerca "Blanes i Cadaqués: comparació contrastiva entre els dos extrems del parlar salat", que va desenvolupar Núria Busquet l'any 2006, mentre feia els cursos de doctorat. En aquest estudi, es van analitzar les enquestes efectuades en els pobles que són a l'extrem del subdialecte del parlar salat (Cadaqués i Blanes).

Igualment, s'ha fet servir el material audiovisual del projecte *Converses de taverna*, dirigit per Jaume Badias i finançat per la Càtedra d'Estudis Marítims, la Universitat de Girona i l'Ajuntament de Palamós, perquè aporta dades orals significatives. En aquest projecte, s'ha recollit informació sobre diversos aspectes relacionats amb el món pesquer al nord-est de Catalunya. L'any 2008 es va tractar el

tema de la varietat del parlar salat en un capítol específic: “La parla salada de la nostra costa”, en el qual es van entrevistar tres parlants d’edat avançada (un de Palamós, un de Begur i un de Cadaqués), que van conversar espontàniament i van explicar la percepció que tenien sobre l’ús de l’article salat a la costa de Girona.

També s’han utilitzat dades del Corpus Oral Dialectal (COD) del Departament de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona. Aquest projecte ha estat dirigit successivament per Joaquim Viaplana i Maria-Rosa Lloret,⁴ i Núria Busquet n’ha estat membre. Entre el 1996 i el 1998, es va obtenir material dialectal de tots els àmbits lingüístics als caps de comarca de totes les zones del domini lingüístic del català. Es van fer entrevistes a tres persones de mitjana edat de cada punt enquestat. Malgrat que no es van fer enquestes a cap dels pobles del subdialecte del parlar salat, ja que no són capital de comarca, s’ha pogut aprofitar aquest material per fer una comparació entre la parla d’aquesta zona i la d’algunes localitats del voltant. Concretament, s’han examinat les dades de Girona, Santa Coloma de Farners, la Bisbal d’Empordà i Figueres.

Finalment, s’ha consultat l’*Atlas lingüístic del domini català* (ALDC) de Joan Veny i Lídia Pons. S’han fet servir els quaderns de les enquestes efectuades a Begur (1965), a Palamós (1976) i a Tossa de Mar (1976). Malgrat la diferència cronològica amb les dades actuals, l’obra permet d’observar el procés de substitució de l’article salat en algunes localitats litorals gironines.

L’estudi de la Vall de Gallinera i de Tàrbena s’ha fet a partir del treball de camp desenvolupat per a tesi. Pel que fa a Manacor, si bé s’han emprat igualment les dades de les enquestes específiques d’aquest treball, s’ha tingut en compte el material de dues fonts documentals més: 1) l’obra *Antoni Maria Alcover (1862-1932). Testimonis orals* de Guijon i Mas (2007), i 2) les dades del COD de la Universitat de Barcelona. S’ha fet servir el material audiovisual del llibre de Guijon i Mas, perquè aporta dades sobre l’oralitat mitjançant entrevistes fetes entre el 2005 i 2006 a diverses persones grans de la ciutat de Manacor, que ha estat igualment el lloc escollit per fer el sondeig sobre l’estat de l’article salat en mallorquí. Els materials del projecte COD han servit també per copsar la situació de l’hipotètic canvi en els usos tradicionals de l’article literari en balear. En aquest cas, s’ha utilitzat el corpus referent als informants de les localitats següents: Eivissa, Formentera, Palma de Mallorca, Sóller, Pollença, Manacor, Felanitx, Maó i Ciutadella.

⁴ Vegeu Lloret i Perea 2002; i Viaplana, Lloret, Perea i Clua 2007.

Litoral de Girona	<p>1) Treball de camp: entrevistes i qüestionaris a l'àrea del parlar salat (material d'enquesta: 2007).</p> <p>2) <i>Arxiu audiovisual del parlar salat de la Costa Brava</i> (material d'enquesta: entre el 2005 i el 2007).</p> <p>3) “Blanes i Cadaqués: comparació contrastiva entre els dos extrems del parlar salat” (material d'enquesta: 2006).</p> <p>4) <i>Converses de taverna</i> (material d'enquesta: 2008).</p> <p>5) Corpus Oral Dialectal (COD) del Departament de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona, concretament els enregistraments de les capitals de les comarques gironines més properes a l'àrea del parlar salat: Girona, Santa Coloma de Farners, la Bisbal d'Empordà i Figueres (material d'enquesta: entre el 1996 i el 1998).</p> <p>6) <i>Atles lingüístic del domini català</i> (material d'enquesta: el 1965 i el 1976).</p>
La Vall de Gallinera i Tàrbena	<p>1) Treball de camp: entrevistes (material d'enquesta: 2007).</p>
Manacor	<p>1) Treball de camp: entrevistes i qüestionaris (material d'enquesta: 2007).</p> <p>2) <i>Antoni Maria Alcover (1862-1932). Testimonis orals</i> (material d'enquesta: el 2005 i el 2006).</p> <p>3) Corpus Oral Dialectal (COD) del Departament de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona, concretament, els enregistraments d'Eivissa, Formentera, Palma de Mallorca, Sóller, Pollença, Manacor, Felanitx, Maó i Ciutadella (material d'enquesta: entre el 1996 i el 1998).</p>

Quadre 1. Materials utilitzats en aquest estudi.

7) Els agraïments

Aquesta tesi s'ha pogut desenvolupar gràcies a la col·laboració i el suport de molta gent. M'agradaria donar les gràcies a totes les persones que, d'una manera o d'una altra, han contribuït a dur a bon port el treball i han estat a prop meu durant la seva elaboració, ja que, sens dubte, en són una part essencial:

A la meva mare, per la seva paciència incondicional, sobretot en els moments de més estrès i nerviosisme.

Al meu pare, i al seu cotxe, sense el qual no hauria pogut fer part de les enquestes.

Al meu germà, en Miquel, que m'ha donat un cop de mà en temes informàtics.

A la meva cosina Mireia, que ha dissenyat els mapes del treball.

Als meus avis i a la resta de família, que han estat un punt de suport important.

A en Javi, que m'ha animat en aquest projecte, especialment en la fase final.

A l'Elisa, a l'Elisenda, a la Francina, a la Gemma, a la Núria, a la Sol i a la resta d'amistats, perquè també m'han fet costat en aquesta recerca.

A en Jordi, per acompanyar-me a voltar pel litoral de Girona.

A la Maria Pilar, la meva directora de tesi, per les indicacions i recomanacions constants.

I, especialment, a tots els informants i persones o organitzacions que, de manera desinteressada, han col·laborat en el treball de camp; sense la seva col·laboració hauria estat impossible dur a terme la descripció i l'anàlisi del parlar salat.

A tots, moltíssimes gràcies!

2) L'ESTAT DE LA QÜESTIÓ

1) Introducció

En aquest capítol, es descriu la cronologia de l'ús de l'article salat i se n'explica l'evolució històrica. En època preliterària, aquest article era general a tot el català, però va experimentar una recessió a causa de la connotació pejorativa que va anar adquirint. El tret va passar a ser un element sense prestigi i, per tant, l'altre article habilitat en català (el derivat del demostratiu llatí ILLE) el va acabar substituint; primer, en la llengua escrita i el registre formal, i, finalment, en tots els contextos. En la toponímia catalana es poden observar moltes mostres de l'article salat que n'exemplifiquen l'ús general a tot el territori de la Catalunya Vella segles enrere. La costa de Girona ha estat un dels darrers reductes de l'ús d'aquest article al català oriental peninsular.

Després de sintetitzar l'estat de l'article salat al llarg del temps, es repassen les aportacions més destacades que diversos autors n'han fet amb vista a elaborar un estat de la qüestió. La bibliografia no és molt extensa, ja que ha estat un tema no gaire estudiat.

2) La cronologia de l'ús de l'article derivat d'IPSE

2.1) *L'evolució del llatí al català i l'inici de l'època literària*

En el pas del llatí a les llengües romàniques, es van habilitar dues formes d'article a partir dels demostratius llatins, ja que el llatí era una llengua que no tenia articles: a) a partir del demostratiu IPSE (en el sard, les parles gascones i les parles catalanes), b) i a partir del demostratiu ILLE (en la major part de llengües romàniques). L'article derivat d'ILLE ha estat el més emprat a les llengües romàniques, tot i que, com Alomar (2003: 7-8) constata, en època medieval hi havia més romanalles efectives de l'article derivat d'IPSE a diferents llengües: "A l'època medieval trobam a altres llengües germanes restes de l'article de IPSE: a l'occità ('encara se pecco [erra] alcú en estas habitutz quar [perquè] pauzo [posa] s per l, dizen [dient] se vergiers o so vergiers, es tanquatz o sa taula, es meza o vau a sa carrera', *Leys d'Amors*; prova que es

considerava vulgar) i al castellà ('es día es salido e la noch entrada es', *Cantar del Mío Cid*)." Al cap d'un temps, però, la forma es va extingir a pràcticament totes les llengües romàniques: "L'article de IPSE ja havia quedat arraconat, fins i tot territorialment, a la majoria de llengües: al sud d'Itàlia (als Abruzzi i la Basilicata: sing. *su, sa*; pl. *si, se*; "*sa gallina*"); als extrems nord i sud de Sicília (sing. *su, sa*; pl. *si*, a les illes Eòlies: '*su nomu*' 'el nom', '*sa finestra*') i la zona de Ragusa (l'actual Dubrovnic), aquesta de llengua dàlmata; i, localment, al sud d'Occitània: al Bearn (Gascunya) i Niça (Provença), on ja no deu existir" (Alomar 2003: 7-8)."

Pel que fa al català, els articles es van derivar d'ambdós demostratius, d'ILLE i d'IPSE, els quals van coexistir durant anys, fins que en època literària va haver-hi un procés de substitució en detriment de l'ús de l'article salat. L'article derivat d'IPSE va ser vigent a tot el domini lingüístic del català en l'època preliterària, si bé va començar a minvar a partir del segle XII i de la segona meitat del XIII (Griera 1917: 56-57).

Alomar i Melià (1999: 47) descriuen la vigència de tots dos articles en el territori català, i també donen compte que va ser en el moment en què el català va accedir a l'escriptura que es va començar a emprar el derivat d'ILLE i, per tant, va iniciar-se el procés de substitució. Segons aquests estudiosos, també és probable que l'ús de l'article literari s'imposés per la forta influència que aleshores exercia la llengua occitana. Alomar i Melià afirmen que en la llengua oral catalana devien mantenir-se totes dues formes durant anys i que, després de l'arribada de Jaume I, els pobladors de les Illes devien emprar també ambdós articles. Avui dia, l'article salat és un tret característic del parlar balear, ja que aquest dialecte conserva més bé els arcaïsmes per trobar-se en una ubicació lateral i isolada (Bartoli 1925 i Recasens 1990-1991: 277-310).

La consideració social negativa de l'article salat n'explica el procés de recessió i el progressiu desús. Diversos estudiosos sostenen que l'inici de la substitució per l'article derivat d'ILLE, que era considerat més prestigiós, data del començament de l'etapa literària. Moran (2007: 129) explica que l'article salat va ser bandejat de l'escriptura a causa de la influència de la preceptiva literària de la llengua dels trobadors. Segons l'autor, és molt difícil trobar-lo documentat després del segle XIII. Moran (2007: 129), *apud* Badia i Margarit (1999: 119), recorda que en les *Regles d'esquivar vocables o mots grossers o pagesívols* s'aconsellava l'ús de l'article literari en lloc de l'article salat —s'hi recull que "qui bé vol parlar la llengua catalana ha d'evitar de dir *166 ça cassa per la cassa* i *167 es pa per pa*".

Griera (1917) atribueix la recessió de l'article salat a les raons estètiques promogudes per la Cancelleria Reial i al predomini de la llengua escrita sobre la llengua parlada, atès que es van començar a seguir models francesos i provençals a l'hora de redactar documents en vulgar. Ni en francès ni en provençal no hi havia formes d'article provinents d'IPSE, sinó d'ILLE.

En la llengua escrita, gairebé no s'hi ha emprat mai l'article salat i, per aquesta raó, pràcticament no hi ha textos que el continguin, si no és que hi ha hagut una voluntat de reflectir el registre oral o un error de la persona que escriu el text. La forma derivada d'IPSE va passar a ser vista com a popular, mentre que la forma derivada d'ILLE es va considerar prestigiosa i més idònia per al registre escrit. L'ús exclusiu de l'article literari en la llengua escrita és el principal factor que justifica el retrocés progressiu de l'article salat a la major part del domini lingüístic del català.

2.2) *L'article salat a la llengua escrita*

Actualment, l'article salat no té cabuda a la llengua escrita. A les Illes, on l'article salat és una característica general del parlar, també la presència del tret és nul·la o molt escassa en el registre escrit. A les Illes Balears, com en el Principat, tan sols apareix en textos que volen ser un reflex de la llengua oral. La varietat estàndard no admet tampoc l'ús de l'article salat, el qual s'ha associat amb l'àmbit informal.

Alomar i Melià (1999: 48) esmenten que en cap documentació escrita de les Illes, ja sigui literària o no literària, no hi ha pràcticament cap mostra d'article salat fins al segle XIX. A partir del segle XIX, alguns autors de les Illes Balears van començar a emprar-lo, però sempre sabent que aquest element quedava exclòs del registre formal. Precisament, utilitzaven el salat per dotar d'un caràcter popular els escrits. El mateix dialectòleg Antoni M. Alcover emprava l'article salat per escriure les *rondaies*, que tenen una evident intenció popular, mentre que usava l'article literari en la majoria d'obres de caràcter més científic. Alcover, per acostar-se a un lector autòcton, va publicar una versió del dietari de l'eixida a l'estranger de 1913 per al setmanari manacorí *L'Aurora* fent servir l'article salat. En canvi, en la versió per al *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana* (BDLC) emprà l'article literari. Tenia en compte, com es pot veure, la procedència dels lectors a qui s'adreçava.⁵

⁵ Comunicació oral de Maria Pilar Perea.

2.3) *L'article salat a la toponímia*

Com indica Rabella, la toponímia i l'antroponímia són fonamentals per documentar, cronològicament i evolutivament, l'ús de l'article derivat d'IPSE, ja que “molt poques vegades el trobem reflectit en la llengua escrita perquè es va relacionar amb un registre poc formal, lligat a l'oralitat i allunyat de la llengua culta i, per tant, de l'escriptura” (2006: 215). En època preliterària, el salat era molt estès a tota la Catalunya Vella, i així ho testimonien molts topònims que daten d'aleshores i que es troben en aquest territori. La presència del salat en la toponímia n'evidencia l'ús a l'edat mitjana i la posterior substitució que va experimentar per l'article literari.

Gràcies a la toponímia, se sap que l'article salat era predominant al domini català en els segles X i XI, mentre que a partir del segle XI va començar a recular, i que va tenir un ús més reduït a l'àrea occidental abans del segle X i potser va ser desconegut a una zona entre el Berguedà i la conca del Cardener (Rabella 2006: 220). Així mateix, (Rabella 2006: 220) afirma que “a l'àrea oriental s'hauria mantingut durant molt més temps, i documents com la col·lecta del bovatge de 1327 (Aragó 1970) ens confirmen que va ser ben viu a la toponímia durant l'edat mitjana, de manera que encara el conservaven molts topònims que posteriorment el van substituir per l'article literari: *Sant P. Dez-Vim* (*Sant Pere del Vim, Veciana, Anoià*), *Sant Johan Ses-Abadesses* (*Sant Joan de les Abadesses, Ripollès*), *Ça Pera* (*la Pera, Baix Empordà*), *Sant Joan Ses Fonts* (*Sant Joan les Fonts, Garrotxa*), etc.”.

Moran (2007: 126-133) també estudia la presència de l'article salat en la toponímia catalana i dóna compte de formes derivades d'IPSE en la documentació llatina per determinar noms de lloc. A l'edat mitjana, els topònims de l'àrea constitutiva del català incorporen les formes d'article d'IPSE o d'ILLE que eren genuïnes i vives a la localitat. Per exemple, indica la presència d'ambdós elements en els dominis de l'antic bisbat d'Urgell al segle IX: “illa Maciana, ipsos Torrentes”, de l'any 899 (Moran 2007: 128). A partir del segle XIII, tot i que l'article salat va quedar relegat del registre escrit, en els topònims i antropònims de la zona on la forma morfològica era viva, s'hi va continuar aplicant. Moran fa una compilació de topònims amb article salat provinents de documents de diverses èpoques i en palesa tant la vigència en el català central com la notable alternança ja des de l'edat mitjana en el català nord-occidental, fet que en confirma el bandejament en aquest territori. A partir de l'edat moderna, hi va començar a haver un abandonament progressiu de l'ús del salat en els topònims.

La costa gironina és el territori que conserva més topònims amb article salat des de l'edat contemporània i fins als nostres dies. D'acord amb Moran (2007: 132), aquestes formes derivades d'IPSE hi apareixen “amb la consciència que es tracta d'articles vius, no fossilitzats” i “l'article salat es manté sobretot en la toponímia litoral o per denominar accidents ben destacats des de mar, perquè en l'àmbit pescador i mariner general és on s'ha mantingut com a darrer reducte l'ús d'aquest article”. Moran constata que, pel que fa a la manera d'escriure els topònims, hi ha diferències entre els que incorporen l'article salat com a tret viu i els que ho fan com a forma arcaica. Quan l'article salat apareix en un topònim en una zona en la qual l'element és vigent o hi ha consciència que es tracta d'un article, apareix escrit sense aglutinacions i amb les contraccions corresponents (*punta des Mut, punta de s'Oliguera*, etc.), mentre que, quan hi ha una fossilització, s'escriu aglutinadament i, sovint, amb la preposició elidida, si l'article salat és part d'un sintagma complement del nom: *Sarral, Coll(de)serola*, etc. (Moran 2007: 133).

2.4) *L'article salat als textos escrits del litoral de Girona*

En relació amb la documentació escrita, Sala (1993: 16), especialista del parlar de Cadaqués, indica que en els documents cadaquesencs dels segles passats (documents dels segles XV al XX) “la llengua escrita tenia unes normes (...) entre les quals no hi comptaven ni els articles salats ni (...)” i que “fora d'algun cas d'error, ha estat molt difícil d'obtenir proves documentals d'aquest parlar”. Es troben pocs casos, doncs, d'article salat a textos escrits antics del litoral gironí. N'hi ha, però, algunes mostres, que solen ser errors de la persona que escriu el text, com ara les formes que apareixen als capbreus dels senyors feudals de Vall-romà (nom antic de Sant Joan de Palamós) i de Vall-llobrega, de 1315 —*ses fosses, sa font, sa guardiola, as truys, sa dexesa, sestanyol, es peu*—, o les del capbreu de l'abat del monestir de Sant Feliu de Guíxols, de 1682 —*sa desfeta, sas corominas*.⁶

El 1993, Sala analitza minuciosament diversos textos cadaquesencs antics per elaborar treballs dialectals sobre la varietat de Cadaqués. Examina documents privats (capítols matrimonials, cartes, testaments, etc.), notes marginals d'escrivents i textos

⁶ S'agraeixen aquestes indicacions a Pere Trijueque i Fonalleres, estudiós local de Sant Joan de Palamós.

amb voluntat de reflectir el registre oral (col·lecció de la revista *Sol Ixent*). Segons els seus estudis, el parlar cadaquesenc es manifesta, sobretot, en textos dels segles XIX i XX. Hi ha, per tant, un paral·lelisme amb el que succeeix a les Illes, ja que Alomar i Melià (1999: 48) indiquen que en el balear tan sols apareix l'article salat en l'escriptura a partir del segle XIX, moment en què és emprat únicament per manifestar la llengua oral. Amb anterioritat, l'ús de l'article salat només podia ser a causa d'un error del copista, que reflectia el que es deia oralment.

Entre altres documents escrits, que poden servir de complement textual, cal esmentar els dietaris d'Irene Rocas (Curbet i Perea 2008), una escriptora de Llofriu, que aporta un dels pocs testimonis que permeten copsar la parla d'aquest poble fa aproximadament un segle. Rocas escriu els dietaris durant cinquanta anys, entre el 1891 i el 1940.

Atès que els dietaris són uns documents personals i que en el nucli de Llofriu hi ha constància de l'ús de l'article salat a principi del segle XX, pot ser esperable observar-hi un alt ús de l'article derivat d'IPSE. Amb tot, si bé Rocas empra el salat, ho fa sols de manera esporàdica. S'hi observa també un declivi en l'ús, ja que, amb el pas del temps, l'autora l'empra cada cop menys. Així, per citar-ne algun exemple, la forma femenina *ses* apareix quatre cops en els cent primers fulls del primer dietari de Rocas (1891-1910), mentre que hi surt només dos cops —la meitat— en les cent primeres pàgines del darrer dietari (1939-1940).

Els contextos en els quals Rocas fa servir l'article no són gaire sistematitzables, ja que no segueix cap criteri d'ús. En una mateixa oració o paràgraf pot determinar termes amb salat —*ses fandilles, ses ales, es capellans, es meus anyorats, es dits, etc.*— o amb l'article literari —*el meu abric, els paletes, les mans, etc.*—. També és habitual que vacil·li en l'ús de tots dos articles davant d'un mateix mot: *ses montanyes* i *les montanyes* (vegeu altres exemples a Perea i Curbet 2008).

L'escriptora utilitza el salat en algunes expressions i locucions força fixades de la llengua: *a ses fosques* i *tot es dematí* o *es dematí* (però, en canvi, *tota la nit* o *tot el dia*), per exemple. No obstant això, l'article més emprat per Rocas en els dietaris és el literari, cosa que permet confirmar l'ús recessiu i el seu bandejament de l'escriptura, fins i tot en textos privats i personals.

Abans del segle XIX, l'article salat només es troba en un nombre molt reduït de textos literaris datats entre els segles XVII i XVIII. Només s'hi troben dos exemples i insignificants (Rossich 1995: 109): el *Llibre dels Feyts* de Jaume I i la *Tragicomèdia*

pastoral d'amor, firmesa i porfia de Francesc Fontanella. En el *Llibre dels Feyts* de Jaume I apareix un sol cop l'article salat i segurament es tracta d'un error del copista (*trobà una egua e cavalcà-hi en es dors*, Jaume I 1982: 105), mentre que a la *Tragicomèdia pastoral d'amor, firmesa i porfia* hi ha un personatge anomenat Possímico —precisament un pagès rústic caracteritzat per una parla antiquada— que l'utilitza (*desenrovetlla sa ploma, desembeina es beinot o sa mestressa des lloc*; Fontanella 1982: 141; vegeu altres mostres en les intervencions de Possímico en la tragicomèdia). Amb tot, en aquesta obra teatral, l'article salat hi surt poc i la forma més detectada és la femenina, la qual pot ser interpretada també com a forma possessiva.

L'article salat pot aparèixer esporàdicament en obres de literatura popular del segle XIX, i, sobretot, en obres literàries del segle XX, per plasmar el parlar propi de la costa de Girona. Entre els autors que usen l'article salat en els llibres de ficció, hi ha Joaquim Ruyra,⁷ Miquel Roger i Esteve Fàbregas, els quals empen també altres trets propis del parlar costaner gironí (monoftongacions, iodització, articles personals *en/na/n'*, etc.). Aquests autors utilitzen l'article salat i altres característiques lingüístiques locals en els diàlegs dels personatges ficticis, però no en els fragments narrats.

La presència de l'article salat és fins i tot reduïda en obres que recullen les tradicions populars i orals dels pobles que han conservat el tret fins gairebé avui dia. Així, en l'obra *La Cançó de remar* (Fàbregas i Rebollo: 1989), que inclou cançons, goigs, endevinalles, embarbussaments, etc., de la localitat de Lloret de Mar, tan sols apareixen quatre casos d'article salat: *ses gitanes, sa platja, ses galanes, es gitanets*. Tampoc no se'n troben mostres en els textos recollits per Joan Amades a la Costa Brava, ni en els de Cadaqués, en els quals, hipotèticament, n'hi podria haver hagut. Se sap, però, que, malgrat això, fins fa poc la parla popular contenia frases fetes i expressions tradicionals amb article salat a tot el nord-est català. En les enquestes efectuades per a aquest treball, una informant de Santa Cristina d'Aro recorda que es deia la frase feta següent, plena d'articles salats i que feia mofa del parlar tossenc: “*Ses putes de ses rates se m'han fotut es blat de moro de ses gallines.*”

⁷ L'article salat que Ruyra inclou a les seves obres no s'adiu amb la realitat lingüística que vol mostrar, ja que empra la forma *ets* davant de substantius en masculí plural començats per vocal, i aquesta forma no existeix en el parlar salat del litoral gironí. A la costa de Girona, en aquest context, l'article salat adopta la forma *ses*. Ruyra vol plasmar un tret que ja és en desús a la seva època, el qual, com s'indica en la correspondència amb Alcover, creu erròniament que és idèntic al mallorquí (Busquet 2006c: 146).

3) Els estudis sobre el parlar salat

Els estudis sobre el parlar salat no són gaire actuals ni exhaustius. Se sol tractar d'obres que situen geogràficament la varietat subdialectal a la costa de Girona, sense concretar els pobles exactes on s'usa l'article. També, en general, són estudis que incorporen breus consideracions socials en relació amb l'ús de l'article salat, un tret estigmatitzat des de fa temps.

A continuació, se sintetitzen de manera cronològica les contribucions més destacades que han fet diversos estudiosos sobre aquest tret, des de final del segle XIX fins a l'actualitat. Durant els anys de postguerra, l'estudi del parlar salat es va fer no pas des d'una perspectiva dialectològica, sinó des del punt de vista de la gramàtica històrica (Teixidó 1988: 23). Darrerament, l'estudi de la varietat s'ha tornat a fer des de l'àmbit de la dialectologia, que incorpora també aspectes sociolingüístics.

Les aportacions a l'estudi del parlar salat es poden agrupar en funció de la tipologia:

- 1) obres científiques;
- 2) obres divulgadores;
- 3) treballs monogràfics centrats en una sola localitat; i
- 4) algunes mostres epistolars.

A més dels estudis pròpiament dialectals, també s'hi afegixen les reflexions que alguns autors fan sobre l'ús del parlar salat a la costa gironina, perquè permeten copsar la situació de la varietat en un moment històric concret. Es tracta de monografies sobre la parla d'alguns pobles objecte d'estudi de la tesi o algunes obres de caràcter divulgador que han tingut en compte el parlar salat. Finalment, es prenen en consideració totes les informacions relacionades amb l'ús de l'article salat a les comarques de Girona que apareixen en la correspondència que Alcover va mantenir amb algunes persones que coneixien el nord-est de Catalunya o que n'eren nadiues.

3.1) *Els estudis científics*

3.1.1) Josep Cortils i Vieta

La primera obra que tracta de l'article salat és *Ethologia de Blanes* (1886) de l'historiador local blanenc Josep Cortils i Vieta. En el capítol "Peculiaritats idiomàtiques", es fa una breu explicació sobre el fenomen (1886: 153): "'S, sa. Es digne d'atenció que desde Blanes fins á la ralla de França, en tot l'Ampordá, així com en Mallorca, sía quasi general l'ús dels articles 's pel masculí, y sa pel femení. Exemples: vaig á sa vinya; dónam' 's canti ; porta sa cadira; llévat's barret.'" Per bé que Cortils i Vieta indica que l'ús de l'article salat era general, el situa geogràficament de manera poc precisa.

3.1.2) Tomàs Forteza

En l'obra *Gramática de la Lengua Catalana*, que data de final del segle XIX, tot i que es va publicar el 1915, Forteza dóna compte de l'ús de l'article salat, tant a les Illes com a algunes zones de Catalunya (sense ubicar-lo, però, en cap població). Indica l'evolució que el demostratiu llatí IPSE va experimentar cap a les diverses formes que l'article salat pot adoptar en català: *es, sa, so, es, ses, sos*. Al·legant la vigència en la toponímia i l'antroponímia catalana, explica que l'article salat es trobava molt estès al Principat de Catalunya abans del segle XIII.

Forteza (1915: 153-157) fa també una descripció dels contextos d'ús de l'article salat i de l'article literari en el balear. La distribució d'usos d'ambdós articles és molt acurada i, encara, actualment, és una de les més reeixides.

3.1.3) Antoni M. Alcover

Encara que la primera reflexió sobre l'article salat a la costa gironina l'efectuà Cortils i Vieta, Alomar (2002) considera que el primer estudiós de la presència i de la distribució de l'article salat a Catalunya va ser Alcover. Efectivament, el dialectòleg de Manacor és qui comença a examinar l'ús de l'article de manera precisa, cosa que abans cap altre estudiós no havia fet.

Alcover fa una exhaustiva recerca al nord-est de Catalunya i evidencia l'ús del salat en diferents punts gironins. El 1905 publica els treballs “L'article *es* i *sa* dins la toponímia catalana”, dins de “Per que serveix la toponímia” (BDLC, II, 1904-1905), i, durant el 1916-1917, “Escorcolls toponímics i gentilicis. II. Els articles *es*, *s'* i *sa* dins la toponímia actual del Principat”, que és part del treball “Escorcolls toponímics i gentilicis” (BDLC, IX, 1916-1917: 349-352).

En l'estudi de 1905, Alcover indica: “Fins a l'any 1902, retgintmos per lo que vèyem dins les gramàtiques catalanes, fins y tot les més modernes, y per lo que'n contaven les persones enteses en la matèria, crèyem que l'article —*es*, *sa*— era ja només a les Balears y a *tres* o *quatre* pobles de la província de Girona, per lo qual deyen d'ells que *salaven* ¡Quina sorpresa més agradable no fou la nostra quant aquell any recorreguérem la costa catalana desde Barcelona fins devora Cadaqués y els pobles principals de terra-endins! y trobàrem viu entre la gent del poble l'article —*es*, *sa*— desde'l moll de Canet de Mar fins a n-el cap de Creus y dins bona part del territori de la Selva y bax Empordà, es a dir, ben bé mitja província de Girona. Lo que hi ha, que la gent que hi pretén de cames primes y que volen parlar polit, se n'empegueexen d'usar tal article.” (BDLC, II, 1904-1905: 433).

Alcover esmenta que una de les causes principals de la pèrdua de l'article salat és la manca de prestigi. En els *Quaderns de camp* de l'any 1902 i dels anys 1917-1918, hi ha compilades diverses anotacions relacionades amb la situació de l'article salat a la costa de Girona.

Entre el 23 de maig i el 15 de juliol de 1902, per impulsar la gran obra del diccionari, Alcover visita diverses localitats costaneres gironines. Durant el 1906 (BDLC, III), juntament amb Schädel, fa excursions a les comarques pirinenques i de la Catalunya occidental. L'11 de setembre de 1906 visita Cadaqués (*Dietari de l'escursió filològica feta amb el Dr. Schädel dins el domini català, de 31 de juliol a 13 de setembre de 1906* i *L'escursió amb el Dr. Schädel*). Anys després, del 19 d'abril al 4 de maig de 1918, fa sortides dialectals a la zona del català oriental, especialment a poblacions del nord-est de Catalunya: Girona, Amer, la Bisbal d'Empordà, Sant Feliu de Guíxols, Tossa de Mar, Lloret de Mar, Blanes, Pineda de Mar i Canet de Mar (BDLC, X).

a) L'eixida del 1902

Alcover, fruit de les enquestes fetes el 1902, fa constar que se sala a les poblacions següents: Begur, Blanes, Cadaqués, Calella de Palafrugell, Calonge, Castell d'Aro, Esclanyà, Fanals d'Aro, Fitor, Fontanilles, Fontclara, Llofriu, Lloret de Mar, Mont-ras, Palafrugell, Palau-sator, Pals, Regencós, Sant Antoni de Calonge, Sant Climent Sescebes, Sant Feliu de Boada, Sant Feliu de Guíxols, Sant Joan de Palamós, Santa Cristina d'Aro, Torrent, Tossa de Mar i Vall-llobrega.

El dialectòleg també anota que a Canet de Mar “usen l'article *sa*, però no l'*es*” (si be se pert)” (*Quadern IX*, 1902) i a Flaçà “conserven els vells l'article *es y sa*” (*Quadern X*, 1902). A més, cita que a la població solsonenca de Cambrils “fan l'article *es y sa*” (*Quadern IX*, 1902). La ubicació d'aquesta població i la falta d'altres testimonis documentals fan suposar que es devia tractar d'un error. També el mateix any 1902, durant les enquestes al País Valencià, explica que “a Tàrbena y algun poble veïnat y a la Vall de Gallinera conserven l'article *es y sa*” (*Quadern VII*, 1902).

Pel que fa a l'ús efectiu de l'article salat, Alcover explicita en els dietaris com aplica l'enquesta en diverses poblacions: “El cap-vespre ens presentam en el Col·legi de la Sagrada Família, agregat an el Seminari Diocesà, lo Rt. Director ens deixa escorcollar col·legials nadius de Blanes, Palamós, Sant Feliu de Guíxols, Castell d'Aro, Begur, Lloret de Mar, Calonge i l'Escala, referent an el salar (us de l'article IPSUM, IPSAM: as, sa) i altres particularitats idiomàtiques, i en prenim un enfilall de notes, que ens venen com un bunyol dins la mel” (anotació del dia 25 d'abril de 1902). Registra que en alguns dels pobles se n'observa un cert retrocés, ja que només conserven el tret els parlants d'edat avançada o l'ús d'aquest element té una consideració social negativa.

El dialectòleg indica també que “resulta que a l'Escala s'ès perdut el salar, això ès, l'ús dels articles *es*, *sa*, perque ho consideren brossenc i de mal to”. Pel que fa a Sant Feliu, escriu que “ens té quatre o cinc pescadors, d'aquells més trempats per salar i que conserven el més pur llenguatge guixolenc” i, referint-se a Palamós, comenta que “aqueys articles a Palamós just els empen els vells i els qui no van a l'escola; dins vint o trenta anys ja no hi haurà negú que sali” (anotacions del dia 25 d'abril de 1902). Alcover ja indica que a Palamós l'article salat és a punt de perdre's.

Pel que fa a Cadaqués, durant les visites a les comarques pirinenques i a la Catalunya occidental, el manacorí explica que “a conseqüència de l'aïllament de Cadaqués y del predomini de l'element mariner, el dialecte assí resulta molt interessant i

característich. Entre altres coses conserven l'article es y sa, en lloc d'el y la. Lo que hi gent que vol parlar fi, s'escusa d'usar aquells articles i els e consideren com a comuns y ordinariis" (anotació del dia 11 de setembre de 1906). Un altre cop, detecta que els parlants tendeixen a ocultar el propi fenomen del salat, ja que el consideren poc educat i massa rústec. Aquest comportament d'amagar els trets locals, que era general a molts punts costaners gironins, ha estat decisiu a l'hora d'entendre per quins motius ha desaparegut l'article a la zona.

b) L'eixida de 1918

Durant l'etapa 1917-1918, Alcover es desplaça a la costa gironina i recull informació novament relacionada amb el salat —“son les viles de prop del mar que *salen*; en esser una mica lluny del mar, ja perden el *salar* i prenen *el, la*” (*Quadern I*, 1917-1918).

Les enquestes d'Alcover permeten traçar una franja més extensa de localitats catalanes que *salen*: Begur, Bell-lloc, Blanes, Cadaqués, Calella de Palafrugell, Calonge, Castell d'Aro, Empúries, l'Escala, Esclanyà, Fanals, Fitor, Fonolleres, Gualta, Llafranc, Llofriu, Lloret de Mar, Mont-ras, Palafrugell, Palamós, Pals, la Pera, Regencós, Roses, Sant Antoni de Calonge, Sant Cebrià dels Alls, Sant Feliu de Boada, Sant Feliu de Guíxols, Sant Iscle d'Empordà, Sant Sadurní de Calonge,⁸ Serra, Santa Cristina d'Aro, Tossa, Torrent, Vall-llobrega.

Perea (2005: 76) considera que la llista d'Alcover potser és massa optimista, atès que inclou localitats com l'Escala o Roses, on difícilment es pot creure que l'article salat s'usés. Alcover, uns anys més tard de les primeres indicacions sobre l'ús del salat al litoral de Girona, rectifica el nom d'alguns indrets que incloïa en la seva primera proposta. Fent referència a l'absència de salat a l'Escala i a Empúries, indica el següent: “Un seminarista de l'Escala diu que ells no *salen* ni ha sentit cap escalenc *salar* i diu que els d'Empúries tampoc ‘salen’. Els pobles que *salen* son els mariners i pagesos que *salen*; la gent fina no *sala*” (*Quadern I*, 1917-1918). De nou, apareixen motivacions sociolingüístiques que justifiquen la pèrdua d'ús de l'article salat. Els dietaris inclouen diversos exemples que ho corroboren. En el quadern anterior, en l'anotació feta a Sant

⁸ Alcover fa constar aquesta localitat, que és inexistent, durant l'enquesta a Girona. Es pot suposar, però, que es devia confondre i es referia a Sant Antoni de Calonge, atès que aquesta és una població que Alcover sí que cita quan visita el litoral del nord-est de Catalunya.

Feliu de Guíxols, se'n recull la manca de prestigi: “El salar es considera cosa baixa; els ilustrats i gent de moda no salen.”

En els quaderns, Alcover esmenta poblacions properes als punts on se sala en la seva època, però que ja no mantenen el tret: “No salen: Port de la Selva, Pineda, Sant Pol, Empúries, Sant Iscle de Vallalta, Fontanilles, Torruella de Montgrí, Estartit, Sant Pere, Armentera, Viladamat” (*Quadern I*, 1917-1918; *Quadern II*, 1918).

3.1.4) Jeroni Gelada

A més d'Alcover, hi ha altres autors que s'han interessat en l'article salat al llarg del segle XX. Un dels pioners és Jeroni Gelada, que el 1906 publica al BDLC l'article “Particularitats idiomàtiques d'Olot” (BDLC, III, 1906-197: 91-94). Explica el significat del verb *salar* (“usar l'article *sa, es*”), cosa que vol dir que el terme no era conegut (Perea 2005: 71), i, a més a més, assenyala que “aquest article no es usat a Olot; pero, encara que nigu en tingui memoria del seu us, sembla que en altre temps se devia salar de valent, y que dels pobles de Catalunya que avuy no *salen*, degué ser la regió olotina de les darreres d'abandonar tal forma, com sembla demostrarho el que alguns pobles de Catalunya se mofen dels olotins perque diuhen que *salèm*”. Gelada incorpora connotacions negatives de l'ús del salat, relacionades amb una parla vulgar i poc prestigiosa.

3.1.5) Pierre Rokseth

Rokseth (1921: 86-100) estudia l'evolució de l'article derivat del demostratiu llatí IPSE en les llengües romàniques i n'explica l'estat actual a cada un dels parlars que l'ha conservat. Pel que fa a la llengua catalana, n'explicita l'ús a les Illes i, també, al nord-est de Catalunya (1921: 90): “Où notre article s'est perpétué jusqu'à nos jours dans certaines localités de l'Ampurdan.” Sense indicar el nom de cap localitat, manifesta que se sala en algunes poblacions de l'Empordà.

L'autor indica que en la zona empordanesa *salar* —verb que ell mateix explica que consisteix a usar l'article salat— és propi de la gent de baixa cultura: “Actuellement, le salar, c'est à-dire l'emploi de l'article en s, est propre du parler vulgaire.” (Rokseth 1921: 91).

3.1.6) Antoni Griera

Griera publica diversos treballs on esmenta l'ús de l'article salat a la costa de Girona: el 1917, "L'article en català i la llengua literària" (BDC, V: 50-56); el 1920, "El català oriental" (BDC, vol. VIII: 27-28); i el 1930, "Característiques del català de Girona" (dins l'article "Miscel·lània", BDC, XVIII: 427-429). També fa referència a l'element morfològic derivat d'IPSE a l'obra *Gramàtica històrica del català antic*, publicada el 1931.

En els estudis, Griera (1930: 429) descriu l'article com una forma arcaica i indica el nom dels pobles en els quals és vigent encara aquest tret en camí de substitució: Blanes, Lloret, Tossa, Sant Feliu de Guíxols, Castell d'Aro, Fanal d'Aro, Sant Antoni, Palamós, Calella de Palafrugell, Palafrugell, Llafranc, Vall-llobrega, Llofriu, Begur i Cadaqués. Fa enquestes per a l'*Atlas Lingüístic de Catalunya* (ALC) a Cadaqués, Torroella de Montgrí, Sant Feliu de Guíxols i Blanes, i indica que salen en tots aquests pobles, llevat de Torroella de Montgrí.

3.1.7) Xavier Carbó

Carbó (1918: 15-16) fa constar que l'article salat es troba en procés de substitució per l'article literari i que només és vigent en persones de mitjana edat en alguns pobles de la Costa Brava que, fins aleshores, no havien tingut comunicació per terra. Comenta dues raons que justifiquen el manteniment d'aquest article en els pobles de la costa gironina: la situació d'isolament i la falta de comunicació amb poblacions veïnes. Afegeix també que "la gent jove ja no sala i la gent vella ho fa solament quan parla amb els nadius de la població".

L'autor fa una relació de les poblacions que salen: Blanes, Lloret, Tossa, Sant Feliu de Guíxols, Castell d'Aro, Fanal d'Aro, Sant Antoni de Calonge, Sant Joan de Palamós,⁹ Calonge, Calella de Palafrugell, Palafrugell, Llafranc, Vall-llobrega, Llofriu, Begur i Cadaqués, indret on l'autor esmenta que es conserva amb més vitalitat, tot i que "els cadaquesencs, com la resta de pobles que hem citat, vulguen amagar aquesta

⁹ Carbó constata que se sala a Sant Antoni de Palamós, i no pas a Sant Antoni de Calonge o a Sant Joan de Palamós. Segurament, la indicació de Sant Antoni de Palamós es pot interpretar com un error, ja que aquesta població no ha existit mai. A més, inclou en l'article un mapa amb les localitats que salen, en el qual apareix Sant Antoni de Calonge i Sant Joan de Palamós, dues poblacions en les quals Alcover testimonia l'ús de l'article salat a principi de segle XX. A més, tot i que el mapa no la incorpora, Carbó indica una altra població on s'empra l'article salat i que també altres estudiosos han verificat: Mont-ras.

preciosa relíquia”. Diversos autors reiteren l’ocultació del fenomen del salat, fet que significa que es tracta d’una tendència generalitzada. Igualment, Carbó deixa clar que “ni Torroella de Montgrí, ni l’Estartit, ni l’Escala, ni cap poble de la badia de Roses sala”.

3.1.8) Pere Barnils

Barnils, dins la proposta dialectal que fa el 1919 (“Dialectes catalans”, BDC, VII: 1-10), té en compte un subdialecte que anomena “empordanès”, caracteritzat per la producció literària de Víctor Català i la conservació de l’article salat. No obstant això, és conscient que “no hauríem de fer-ne un especial esment, per obeir més aviat a una designació geogràfica que lingüística”. Evidència, però, que en una part de l’Empordà s’empra l’article salat, un tret que no és comú a altres zones del voltant.

3.1.9) Antoni M. Badia i Margarit

Uns anys després, ja a la segona meitat del segle XX, Badia i Margarit (1951: 58-60 i 314-318), basant-se en els treballs de Griera per l’*Atlas Lingüístic de Catalunya*, denomina genèricament “parlar salat” una llarga franja costanera compresa entre Blanes i Cadaqués. En la revisió dels seus treballs lingüístics, posteriorment, situa aquest parlar en una illa lingüística que abraça Roses i Cadaqués i, novament, en una zona entre el cap de Begur i Blanes. La ubicació del parlar salat comença a ser poc definida geogràficament i els autors que l’estudien no concreten gaire els punts exactes on es conserva el fenomen.

3.1.10) Joaquim Pla Cargol

En l’obra *La provincia de Gerona*, de l’historiador gironí Pla Cargol, hi ha una referència sobre el parlar salat que evidencia l’ús de l’article al litoral de Girona (1955: 450): “En antiguos documentos (...) Solius (aparece escrito) Olivos, Olivis y Olivinis. (Posiblemente Solius es contracción de S’Olius, pues es costumbre en la comarca, al estilo mallorquín, cambiar el *la* por *sa*, y *les* por *ses*; y en vez de *les olives* dicen *ses olives*.” L’autor comenta que l’ús del salat és un costum de la zona, cosa que vol dir que

almenys a mitjan segle passat l'ús de l'article salat era força general a bona part del territori costaner del nord-est de Catalunya.

3.1.11) Francesc de B. Moll

Moll (1952: 197) situa, d'una manera àmplia, la zona del salat en el litoral gironí. Indica que se sala del Cap de Creus a Blanes: “La zona continental que va desde el Cabo de Creus hasta Blanes, es decir que abarca toda la costa de las comarcas del Ampurdán y la Selva.”. No es determina, però, l'abast exacte del tret a la costa de Girona. Aquesta imprecisió es pot justificar pel fet que cap als anys cinquanta del segle XX és complicat saber l'estat precís de conservació del fenomen en els indrets gironins, atès que la recessió hi és cada vegada més acusada i hi comencen a quedar pocs parlants.

3.1.12) *Atles lingüístic del domini català (ALDC)*

En les dades que es van recollir per elaborar l'*Atles lingüístic del domini català* de Joan Veny i Lídia Pons, hi ha algunes informacions referents a localitats que, tradicionalment, han quedat englobades en la denominació subdialectal del parlar salat. Es fan enquestes a tres poblacions d'aquesta àrea: Begur (núm. 36; enquesta feta el 1965), Palamós (núm. 42; enquesta feta el 1976) i Tossa de Mar (núm. 47; enquesta feta el 1976).

Després de consultar l'obra fins ara publicada i els quaderns del qüestionari d'aquest projecte lingüístic, s'han obtingut diverses dades sobre l'ús de l'article salat durant els anys seixanta i setanta del segle passat. En les enquestes de l'ALDC, com que es tracta sobretot d'una enquesta dirigida, hi pot haver una certa influència dels enquestadors i els informants no salen tant com, segurament, devien fer, en aquells moments, en l'àmbit quotidià.¹⁰

L'*Atles lingüístic del domini català* és un testimoni de l'estat de l'ús de l'article salat trenta o quaranta anys enrere. En una anotació al marge de les respostes de les enquestes efectuades a Tossa de Mar, referents a l'apartat del qüestionari de la morfologia, l'enquestador indica que “l'article salat apareix esporàdicament”. Aquest

¹⁰ S'agraeix la comunicació oral de Joan Veny.

comentari n'illustra la situació social en aquell moment i palesa la tendència a amagar-ne l'ús davant de forasters.

Consultar les dades d'aquesta obra ha permès obtenir altres informacions interessants en relació amb el fenomen del salat. Així, s'observa més vacil·lació en l'ús del salat i del literari a Begur i a Tossa de Mar que no pas a Palamós, on és molt residual, fet que demostra que en aquesta darrera localitat el tret va deixar de ser vigent abans.

Pel que fa als contextos d'aparició, l'article derivat d'IPSE sol determinar mots relacionats amb paraules del camp semàntic mariner (per exemple, a Begur: *sa costa, s'arjau, sa proa* etc.; o a Tossa de Mar; *sa roca, es cap, sa cresta*, etc.). També s'usa per expressar mots de diferents camps semàntics vinculats als aspectes quotidians (les parts del cos humà o termes de la pagesia, per exemple), mentre que l'article literari s'empra quan es fa referència a termes únics o de gran magnitud (per exemple, a Begur: *el cementiri, l'extremunció, la Candelera, l'alcalde, la lluna, la mar, la nit* o *les bruixes*; i, en canvi, *ses ungles, sa sang, s'orinal, es davantal, es corriol, ses eines* o *ses garrofes*). En frases fetes o expressions lexicalitzades, segons les dades consultades, l'article literari és gairebé exclusiu: *rentar els plats, a la brasa*, etc. (dades recollides a Begur el 1965). En general, els contextos d'ús de l'article salat són els mateixos que té tradicionalment en altres parlars on és d'ús més general.

3.1.13) Joan Veny

El 1978, Veny (1978: 48) tracta del parlar salat dins l'obra *Els parlars catalans*, la qual constitueix encara un referent per a la dialectologia catalana, i el considera un subdialecte del català central, descrit com una varietat caracteritzada i definida per una sola isoglossa morfològica, i en concreta l'abast: "Es troba a Cadaqués i a una estreta zona costanera que va del Ter al Tordera i comprèn pobles com Begur, Palafrugell, Llofriu, Mont-ras, els Masos de Pals, Palamós, Castell d'Aro, Vall-llobrega, Sant Feliu de Guíxols, Tossa i Lloret de Mar."

L'any següent, en l'article sobre la varietat subdialectal que redacta per a la *Gran Enciclopèdia Catalana* (volum 13: 74), Veny introdueix algun canvi en la llista de poblacions que salen, de manera que hi esmenta Llafranc, però n'esborra Mont-ras i Masos de Pals.

Posteriorment, Veny (1991: 249), referint-se de nou al litoral gironí, comenta que el parlar salat, més que un subdialecte, és una zona marcada per una isoglossa morfològica del català central que es troba en procés de recessió, atès que és només parlada per pescadors i pagesos d'edat avançada. L'ubica en l'àrea compresa entre Blanes i Begur, que reapareix a Cadaqués, que és on té més força. Amb tot, l'abast geogràfic del fenomen del salat s'expressa de manera imprecisa i no s'ubica amb exactitud.

El 2001, dins *Enciclopèdia de la Llengua catalana*, el dialectòleg (2001: 176) es refereix de nou al parlar salat com a isoglossa i explica que “el parlar salat s'estén sobre una estreta faixa de la costa que va del Ter al Tordera, amb pobles com Begur, Palafrugell, Llofriu, Palamós, Castell d'Aro, Sant Feliu de Guíxols, Tossa, Lloret de Mar, Blanes (...). L'ús, recessiu, s'ha reduït avui a grups socials com el dels pescadors, tret de Cadaqués on encara té particular vigència”.

Finalment, en *Els parlars catalans. Síntesi de dialectologia* (darrera edició, 2003), el parlar salat encara es considera un subdialecte del català central. Veny (2003: 37), però, puntualitza: “Més que un subdialecte, es tracta d'una àrea delimitada per una isoglossa corresponent a l'article *es, sa, s'*, pl. *es, ses*, derivats de IPSU, IPSA.”

3.1.14) Joan Coromines

En el *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* (1980-1992, VII: 604), Coromines, en l'entrada de *sal* indica que és “usar els articles *es* i *sa* en lloc de *el, la*, com s'ha fet fins ara a la Costa Brava i a Cadaqués”. A més, fa altres consideracions d'interès i que limiten una mica més l'abast del tret: “A Pals *salen* o *salaven*, però a Sant Feliu de Boada m'han assegurat que allí no han salat mai (1958); JoPla (Empordanet, 66) diu que a Llofriu no *sala* ningú, però a Mont-ras, més.”

3.1.15) Jacques Allières

El lingüista Jacques Allières (1995) desenvolupa un estudi diacrònic sobre l'evolució de la forma de determinant IPSE en diverses llengües romàniques. En relació amb la llengua catalana, comenta que és viu a la Costa Brava (1995: 3) i a les Illes Balears. A més, fa un repàs dels principals estudis que se n'han ocupat (d'Antoni

Griera, de Joan Veny, etc.) i recorda que, tal com testimonia la toponímia, antigament l'article salat era d'ús general a bona part del domini lingüístic del català.

3.1.16) Albert Rossich

Rossich, en un estudi que tracta d'un tipus d'estructura negativa típica del parlar del nord-est català (1996: 109-115), fa una referència breu al parlar salat. Esmenta que en el *Diccionari català-valencià-balear* (DCVB) s'explica que a les *Leys d'Amor* es condemnaven els qui deien *es cavals* en lloc de *los cavals*, i indica que, encara que l'article salat no aparegui generalment en obres literàries, no hi ha cap motiu per pensar que va desaparèixer al segle XIII o XIV, perquè encara és vigent a tota la costa gironina. L'autor, doncs, constata que l'article salat es manté al litoral de Girona, malgrat que no en concreta els indrets.

3.1.17) Antoni I. Alomar

En "L'article 'mallorquí' a Catalunya" d'Alomar (2002: 7-11), s'especifiquen les poblacions que a principi del segle XXI mantenien vigent el tret del salat. Les localitats que salen són Lloret de Mar, Begur, Palafrugell, Llofriu, Palamós, Sant Feliu de Guíxols, Blanes i Tossa de Mar.

3.1.18) Maria Pilar Perea

La darrera aportació a l'estudi del parlar salat és la de Perea, que és conscient que es tracta d'una via de recerca que cal explorar, ja que és una varietat que ha estat molt desatada. Perea (2005: 69-79) planteja que cal determinar amb precisió l'estat actual de l'article salat a la costa gironina i establir els condicionaments que l'han fet desaparèixer o encara el fan mantenir.

Pel que fa a la vitalitat de l'article salat al litoral del nord-est de Catalunya, en un dels estudis més recents, Perea (2007: 77-89) evidencia el procés d'extinció del salat a les localitats que tradicionalment salaven, llevat de Cadaqués, on es preserva per una voluntat dels parlants, ja que l'han fet un símbol d'identitat i els fa pertànyer a una comunitat cohesionada. En aquest article, l'autora suggereix algunes possibles raons que han dut a la desaparició de l'article salat a la costa gironina: la influència del turisme, la

mobilitat dels parlants i la pressió de l'estàndard (Perea 2007: 77-78).

3.2) *Les obres de caràcter divulgador*

3.2.1) Antònia Masià de Ros

En l'obra *Anem a mercat...* de Masià de Ros (1975), en la qual s'expliquen fets quotidians relacionats amb els mercats i l'activitat comercial gironina del tercer terç del segle XX, s'hi troba una breu al·lusió a l'ús del salat al litoral de Girona. S'evidencia que el tret morfològic era força vigent a la dècada dels setanta del segle passat en alguna localitat de la Costa Brava, com, per exemple, Blanes.

Segons Masià (1975: 34), “com que a Blanes salen, tot seguit anirem *as* passeig de mar”. En el recorregut geogràfic que fa, hi apareix una altra població que tradicionalment ha salat, Sant Feliu de Guíxols, malgrat que en aquest cas no es fa cap referència a l'ús de l'article, fet que indica que ja no s'hi devia mantenir. A part de Blanes i de Sant Feliu de Guíxols, en l'obra no s'esmenta cap altre poble de la zona del parlar salat.

3.2.2) Eugeni Casanova

Al llibre *Viatge a les entranyes de la llengua. De la riquesa a l'agonia del català*, en el qual es determina l'estat de la llengua catalana a diversos indrets dels Països Catalans, Casanova dedica un capítol en què es fa referència al parlar salat (2003: 93-109): “La sal de la llengua”.

L'autor indica que, bàsicament, sala la gent gran del món dels pescadors en les localitats litorals que es troben arrecerades de carreteres generals: Tossa de Mar, Begur (tot i que expressa que menys que a Tossa de Mar) i Cadaqués (que és on explica que es conserva més bé el fenomen del salar). Comenta també que, esporàdicament, alguna persona molt gran utilitza l'article derivat d'IPSE a Lloret de Mar, Calella de Palafrugell i Blanes, i que li han dit que el tret era viu a Calonge, Palamós i Sant Feliu de Guíxols fins fa menys de vint-i-cinc anys. A més, malgrat que no ho ha comprovat, afirma que li han fet saber que a Masos de Pals encara hi ha gent molt gran i relacionada amb la pagesia que sala.

3.3) *Les monografies de poblacions que salen*

3.3.1) Joaquim Ruyra (el parlar de Blanes)

Ruyra, en algunes de les obres, vol reflectir el parlar de Blanes i, per tant, fa que els personatges ficticis salin. L'autor (1949: 828-829) analitza la parla de la població selvatana i deixa constància de les seves observacions en relació amb l'ús de l'article salat a Blanes. L'estudi lingüístic de Ruyra tan sols se centra en aquesta localitat i no expressa cap comentari sobre l'ús de l'article salat en altres poblacions costaneres de Girona.

A Blanes, segons l'autor, hi ha una presència constant de l'article salat en singular, mentre que, en canvi, pel que fa a la forma masculina plural, diu que “presentava, ja seixanta anys endarrera, un estat anàrquic”, de manera que la majoria de blanencs empraven la forma *es* davant de mots en plural començats per consonant (*es parents*) i la forma *ses* davant de vocal o *hac* (*ses escolans*). No obstant això, Ruyra afirma que molts blanencs utilitzaven la forma *ets*, amb *e* àtona, com a article masculí plural i que empraven la forma *ses* davant de vocal. Alguns cops la substituïen per *sets*, sobretot davant de vocal tònica (*sets homos*, *sets uis*, i fins i tot *sets escolans*). Considera que l'element *ets* és la forma dialectal més genuïna de Blanes, tot i que és dubtós que fos d'aquesta manera i, segurament, l'escriptor es confon amb la forma africada de Mallorca, on sí que hi és vigent. Manifesta a Alcover el desig de recuperar un parlar blanenc original i que creu que és molt similar al balear. Per aquest motiu, l'escriptor pensa que la forma d'article salat en masculí plural davant de mots començats per vocal és *ets*, com en mallorquí, i no pas la forma *ses*, pròpia del litoral de Girona. Amb tot, la forma africada *ets* no ha estat pas documentada a la costa gironina (Busquet 2006c: 146).

3.3.2) Ernesta Sala (el parlar de Cadaqués)

Sala (1983, 1993) estudia amb profunditat el parlar de Cadaqués, on es troba amb més vitalitat l'article salat. A part d'examinar la situació de diversos trets del parlar de Cadaqués, tant sincrònicament com diacrònicament, repassa l'estat de la qüestió de l'estudi de l'article salat en cadaquesenc. Així, Sala (1983: 26) comenta que Badia i Margarit “dóna una informació inexacta assenyalant com a localitat on s'usa la vila de

Roses”, i afirma que “ni és tan general que s'utilitzi el salat des del Ter fins a Blanes”. També indica que “hem comprovat, encara que no de manera general a tot el poble, que se *sala* a Begur i a Blanes, molt menys a Sant Feliu de Guíxols, i gens ni mica a Roses”. A la costa gironina hi ha més pobles on se sala, malgrat que el fenomen hi és menys estès.

A més a més, Sala (1983: 26) explica que “el parlar de Cadaqués difereix tant o més del blanenc o palafrugellenc (parlars que formen part de l'anomenat parlar salat) com del parlar de poblacions veïnes que no salen, com és Port de la Selva o Roses”.

Pel que fa a l'ús general de l'article salat a Cadaqués, que no és compartit per més pobles del voltant, Sala (1983: 34) afirma: “Aquesta és una característica peculiar no compartida per cap dels parlars veïns, ni pel subdialecte gironí en general. Només es troba de manera esporàdica al llarg de la costa, des de Begur fins a Blanes, però, repetim que no és usat de manera general per la gent d'un poble, sinó només d'uns quants, mentre que a Cadaqués s'usa de forma habitual entre tota la gent del poble, grans i petits.”

D'altra banda, l'autora fa un estudi detallat dels contextos d'ús de l'article salat i de l'article literari, i en descriu la distribució. L'article literari només s'empra en locucions, frases fetes i sintagmes més o menys fossilitzats, que solen fer referència a un topònim determinat. Igualment, s'usa davant de les hores i els elements únics, i també fa funció d'article personal (sobretot, l'article en flexió de femení).

Finalment, en la tesi doctoral, Sala (1993) assegura que el salat s'ha mantingut a Cadaqués a causa de dos factors:

- 1) la situació isolada; i
- 2) la voluntat de preservar-lo i de transmetre'l a les generacions noves en l'àmbit de l'ensenyament.

Sala (1993: 16) també analitza diversa documentació antiga (datada des del segle XV fins al segle XX), en la qual hi ha pocs testimonis de l'article salat, atès que, com a tot el domini lingüístic català, en el registre escrit s'emprava sols el literari.

3.3.3) Joan Teixidó (el parlar de Begur)

El 1988, Teixidó fa una tesi de llicenciatura centrada en el parlar de Begur. Teixidó (1988: 32-36) afirma que la població autòctona begurenca, sobretot la de més

edat, sala. També esmenta altres punts gironins que conserven el tret morfològic a la dècada dels anys vuitanta del segle XX, tot i que hi ha ja un acusat procés de recessió: “Als Masos de Pals, Pals, Esclanyà, Palafrugell, Llafranc, Calella de Palafrugell, Mont-ras i Vall-llobrega, on el *salar* és un fenomen conegut tot i que només s’empra de manera esporàdica en uns contextos determinats” (Teixidó 1988: 21-25).

L’autor (1988: 25) manifesta una pèrdua de l’ús de l’article salat, més notòria en uns indrets que en uns altres. Per exemple, se sala més a Tossa de Mar o a Blanes que no pas a Sant Feliu de Guíxols o Lloret de Mar: “La zona que s’estén des de Palamós fins a Platja d’Aro on s’hi constata un declivi molt més evident. De la resta de grans poblacions costaneres sembla que a Blanes i a Tossa es conserva amb més força que no pas a Sant Feliu de Guíxols i, sobretot, a Lloret on se ‘sala’ molt menys. Tot i això, aquesta darrera afirmació hauria d’ésser objecte d’un estudi més acurat.” Com s’indica en el comentari final, Teixidó és conscient que és necessari ampliar l’estudi de l’abast de l’article salat a la costa gironina.

3.3.4) Esteve Fàbregas i Carme Rebollo (el parlar de Lloret de Mar)

El 1989, Esteve Fàbregas (un escriptor que empra el parlar salat per reflectir la parla col·loquial dels diàlegs dels personatges en les obres literàries) i Carme Rebollo fan un estudi sobre el parlar de Lloret de Mar: *La cultura tradicional i el parlar de Lloret de Mar*.

Ambdós autors constaten un notable procés de pèrdua de l’article salat a Lloret de Mar, on només és emprat per alguns pescadors i per les classes baixes. Expliquen que, no obstant això, l’article salat “amb tendència a desaparèixer, subsisteix, sobretot entre les classes modestes i els pescadors” (Fàbregas i Rebollo 1989: 233).

A més, en el treball es dóna compte de la morfologia de l’article salat a Lloret de Mar: “La forma de parlar anomenada de *salar* consisteix a usar l’article *es* per al masculí singular, *sa* per al femení singular, *ses* (a Lloret en pocs casos uses *ses* i mai *ets*) per al masculí plural, *es* per al femení plural (sic), *s’* per al masculí i femení singulars, quan l’article va seguit d’un mot començat en vocal o h.”. Se citen diversos exemples de mots precedits de l’article salat, com ara “*es noi, sa casa, es amics, o ses amics, ses esclops, ses esparvers, ses roques, s’urjal, s’antena.*”

Finalment, Fàbregas i Rebollo comenten l’ús tradicional de l’article literari davant de certs substantius, de manera que “en la llengua parlada, a Lloret, no recordem

(1915-1989) haver sentit mai els articles salats davant certs substantius. No diuen mai, p. ex.: *Es Déu (que ens empara), s'avi, s'atro (l'altre), s'home (l'home), etc.*”.

3.3.5) Ariadna Benet (el parlar de Llofriú)

Benet fa un estudi sobre el parlar de Llofriú (2006), en el qual conclou que en aquesta localitat, que és part del terme municipal de Palafrugell, ja no s'empra l'article salat. No obstant això, cal tenir en compte que, fins fa pocs anys, a Llofriú se salava. Tampoc l'autora no comenta cap particularitat del tret a altres pobles del voltant, ni en diu res sobre la vigència actual o el procés de canvi a la costa de Girona.

3.4) *Altres documents: la correspondència amb Alcover*

Diversos erudits van mantenir correspondència amb Alcover (vegeu Perea 2008) a principi del segle XX. En algunes cartes, s'hi poden trobar referències a l'ús de l'article salat a la costa gironina, ja que alguns estudiosos d'aquest indret li feien arribar les seves impressions. A continuació, es repassen els comentaris que Josep Riera, Melcior Cases, Bonaventura Casadevall i Irene Rocas van fer en relació amb la presència de l'article salat al litoral de Girona.

3.4.1) Josep Riera

En la carta escrita a Girona el 29 de març de 1902, després d'una visita a Santa Cristina d'Aro, Riera, indica que “en el poble esmentat hi he observat que estan en us els article es, sa ço, y'l definit propi 'Na', com a Blanes aquest ultim, y com a S. Feliu y Tóssa els primers”.¹¹

3.4.2) Melcior Cases

En la carta que Cases adreça a Alcover el 9 de setembre de 1905, s'hi llegeixen informacions sobre l'ús del salat a la costa gironina. Cases explicita: “En la pagina 329,

¹¹ Vegeu doc. (052-95) a Perea (2008).

nota, del darrer nombre del Botlyetí,¹² s’hi repeteix l’afirmació equivocada que hi ha en la pàgina 434 de les *Questions de lyengua* etc, ço es, que l’article *sa, es*, etc s’usa a la Costa Catalana desde Cap-de-quers (Cadaqués, oficialment, fins a ‘Canet de Mar’. Dèu voler dir ‘Lyoret de Mar’ i encare fora milyor dir fins a ‘Blanes’, ja que si be a Lyoret es el primer poble (tirant cap amunt) aon el seu us es general, a Blanes es usat per una gran part de la població i e-hi domina en absolut el seu barri maritim de ‘Saugué’ (= L’Alguer?) Part d’ença de la Tordera (alyà tot-om fà femení aquest riu) no n’hi queda rastre, Jo soc de Malgrat, qu’aquely riu separa de Blanes, i *sem estat* (aixis ho diem alyà) moltissimes de vegades en tots els pobles que hi ha fins a Canet de Mar, que son Palafolys, Santa Susanna, Pineda, Calella i Sant Pol: en cap d’eys hi he sentit mai *salar*: així se diu alyí usar tals articcles.”¹³

3.4.3) Bonaventura Casadevall

Casadevall va fer arribar també comentaris lingüístics a Alcover i explicita de manera precisa tots els pobles que, segons el seu parer, encara conserven viu l’article salat a començament del segle XX.

El 31 d’octubre de 1909 Casadevall escriu a Alcover que “al Empordà els pobles que encare usen els articles *es* y *sa* son els següents: Pals, Fontclara, Sant Feliu de Boada, Sant Julià de Boada, Torrent, Torrentí, Regencós, Esclanyà, Fitó, Llofriu, Mont-ras, Palafrugell, Begur, Santa Margarida de Palafrugell, Llafranc, Tamariu, Calella, Vall-llobrega, Sant Joan de Palamós, Palamós, Sant Antoni de Calonge, Santa Cristina d’Aro, Fanals, Castell d’Aro, Sant Feliu de Guíxols, Tossa. Suposo que valguentse d’alguna altra persona coneixedora de la Selva y la Marina li será facil completar aquesta llista. Devant de qualsevol mapa de Catalunya se ferá carrech de la zona que ocupen aquests pobles, zona que cada dia va reduintse mes y mes en l’us d’aquests articcles, sobre tot en les poblacions grans y en els pobles fronterissos ab els que no’ls usen”.¹⁴

¹² Cases és partidari d’escriure el so palatal lateral [ʎ] amb la grafia *ly*.

¹³ Vegeu doc. (048-328) a Perea (2008).

¹⁴ Vegeu doc. (048-245) a Perea (2008).

3.4.5) Irene Rocas

El 18 de juliol de 1911 Rocas, de qui s'ha al·ludit la presència del salat en els seus *Dietaris*, escriu a Alcover per comentar-li que “a Llofriu sa caba la *sal*. Es aixís, ni mes, ni menos. El poble mes prop vehí que tenim (comensànt pels que no salen) es Torrent. No salen ni casi cambian res mes ab lo nostro”.¹⁵ Per tant, Llofriu és l'últim poble de l'interior on sembla que l'article salat s'ha usat durant més temps.

¹⁵ Vegeu doc. (052-155) a Perea (2008).

3) LA DESCRIPCIÓ GEOGRÀFICA DE LA ZONA CORRESPONENT AL PARLAR SALAT¹⁶

1) Els aspectes generals

El riu Tordera i el riu Ter limiten geogràficament l'àrea del parlar salat, la qual, actualment, és una franja discontinua, que s'inicia a Blanes i acaba a Cadaqués, passant per alt algunes localitats com l'Escala o Roses.

A principi del segle passat, Alcover (1902 i 1917-1918) i altres estudiosos, com ara Griera (1917, 1920 i 1930) o Carbó (1918), es refereixen a l'ús de l'article salat en diverses localitats del nord-est de Catalunya, tant en poblacions de costa com en d'interior. Avui com avui, el tret només es manté vigent en uns pocs punts del litoral (vegeu el punt dos del capítol cinquè). En aquest apartat, però, es pren en consideració l'àrea tradicional i, per tant, s'esmenten totes les poblacions que han salat al llarg del segle XX.

1.1) *La divisió comarcal que abraça el parlar salat*

Pel que fa a la divisió comarcal, establerta per la Generalitat de Catalunya l'any 1936, les localitats que es distribueixen en l'àrea corresponent al parlar salat s'han situat en tres comarques gironines diferents:

- 1) la comarca de la Selva (Blanes, Lloret de Mar i Tossa de Mar),
- 2) la comarca del Baix Empordà (Begur, Calella de Palafrugell, Calonge, Esclanyà, Fontclara, Gualta, la Pera, Llafranc, Llofriu, Masos de Pals, Mont-ras, Palau-sator, Palafrugell, Palamós, Pals, Regencós, Santa Cristina d'Aro, Sant Antoni de Calonge, Santa Cristina d'Aro, Sant Antoni de Calonge, Sant Feliu de Boada, Sant Feliu de Guíxols, Sant Iscle d'Empordà, Sant Joan de Palamós, Serra de Daró, Torrent i Vall-llobrega), i
- 3) la comarca de l'Alt Empordà (Cadaqués).

¹⁶ Bàsicament, per obtenir una visió dels aspectes geogràfics i socials, la informació d'aquest capítol s'ha extret del tercer i quart volum de l'obra *Gran Geografia Comarcal de Catalunya* (GGCC) i dels webs dels ajuntaments de cada població d'estudi.

La major part de l'àrea del parlar salat pertany a la comarca del Baix Empordà, la qual, pel nord, queda delimitada pel massís del Montgrí (l'únic accident geogràfic que separa l'Empordà en Baix Empordà i Alt Empordà),¹⁷ i, pel sud-oest, fent frontera amb el Gironès, per les carenes de les Gavarres. Segons les indicacions d'Alcover i dels autors que van estudiar la situació del salat a principi del segle passat, el límit del fenomen del salat per l'extrem nord (tot i que hi ha la reaparició aïllada a Cadaqués) és el massís del Montgrí. Pel sud, el límit fronterer del salat s'estableix a Blanes, una localitat litoral de la comarca de la Selva.

D'altra banda, la comarca del Baix Empordà inclou també la Vall d'Aro i Sant Feliu de Guíxols, dues poblacions que tradicionalment han salat i que queden ja fora del límit natural de les Gavarres, on la comarca empordanesa acaba físicament. Aquesta comarca, malgrat el límit geogràfic citat, engloba la vall del Ridaura, entre les Gavarres i la cadena litoral de les Cadiretes o Sant Grau, els contraforts septentrionals de la qual estan en contacte amb terres de la Selva. A aquest territori pertanyen algunes poblacions on ha estat —i encara ho és— més vigent el parlar salat (per exemple, Tossa de Mar o Lloret de Mar). A la *Gran Geografia Comarcal de Catalunya* (volum 4: 15) s'indica que la divisió comarcal del 1930 té força punts dubtosos i que caldria revisar-la per fer una millor separació territorial. Un dels punts de més controvèrsia és precisament la separació entre la Selva i el Baix Empordà, ja que no és respectuosa amb els accidents geogràfics. El parlar salat abraça els nuclis selvatans que, segons aquesta obra, s'haurien d'incloure en el Baix Empordà, d'acord amb la seva ubicació natural.

1.2) *Les característiques econòmiques de la zona: el turisme i la transformació de les localitats*

La costa empordanesa, juntament amb la de la Selva, constitueix bona part de l'anomenada "Costa Brava", un nom artificiós creat el segle passat pel publicista Ferran Agulló i que ha tingut un gran ressò popular, sobretot com a element per atreure el turisme. Els primers turistes van arribar-hi a principi del segle XX i van aportar un element d'opulència d'un progrés pertanyent a una classe social molt allunyada de la dels habitants autòctons. La mateixa opulència també la denotaven les cases d'estil

¹⁷ Amb tot, els estudis més recents, que són els de Veny (2003: 37), determinen que el tret del salat finalitza a Begur, terreny caracteritzat pel massís de les muntanyes de Begur, que és una continuació de les Gavarres a prop de la costa i que, de fet, és el final veritable de la Serralada Litoral (GGCC 4: 28).

colonial dels indians enriquits a Amèrica que hi havia en el litoral català en aquells temps i en anys precedents. Per tant, òbviament, s'evidencien les diferències importants entre les diverses classes socials, que cada cop eren més accentuades.

El turisme de masses, però, no va arribar fins a final dels anys cinquanta i, sobretot, a principi dels anys seixanta. Aquest nou fenomen va implicar un canvi radical en la vida de la gent marinera. Al mateix temps que es transformava la fesomia del litoral, la societat de les viles de mar va canviar. Es va vendre el terreny en el qual s'havia conreat per poder fer-hi construccions múltiples: hotels, apartaments, urbanitzacions residencials, etc.

També el turisme va repercutir en el sector mariner, ja que va oferir grans possibilitats econòmiques en un moment en què només se subsistia de la duríssima feina de la pesca. La pesca no era compatible amb el turisme i, progressivament, la segona activitat va substituir la primera.¹⁸

El sistema de vida als pobles costaners va canviar del tot. Els pagesos, els pescadors i els taverners van esdevenir hotelers, botiguers i altres treballadors dedicats al sector turístic. L'arribada de turistes (estrangers i nacionals) va obrir la mentalitat, antiga, tancada i plena de prejudicis, dels pagesos i dels pescadors autòctons. A més, el turisme va propiciar progressivament l'arribada de treballadors nouvinguts, els quals van fer que augmentés notablement el creixement demogràfic durant els darrers decennis del segle passat.

Des del final dels anys cinquanta i principi dels seixanta, la major part de la població de la zona litoral estudiada viu principalment del turisme. Les poblacions d'interior són eminentment agrícoles i/o ramaderes, tot i que des d'uns anys ençà han esdevingut també zones d'estiueig, tant perquè s'hi han fet força segones residències com perquè es dediquen al nou sector econòmic del turisme rural. A bona part dels punts objecte de la recerca, a més d'hotels i càmpings, hi ha construïts molts habitatges per a estiuejants, provinents de diversos indrets de Catalunya (principalment, Barcelona) i de l'estranger (França, Alemanya, Regne Unit, etc.).

Les segones residències, primer, es van edificar a localitats litorals i, posteriorment, a pobles d'interior. De vegades, les noves construccions destinades als estiuejants han causat seriosos problemes urbanístics —ja que no sempre s'ha estat respectuós amb l'entorn paisatgístic— i certs conflictes entre el consistori municipal i la

¹⁸ Actualment, els pobles de costa viuen del turisme, si bé l'activitat pesquera encara hi continua. Els sector de la pesca, però, cada cop és menys important i hi treballa principalment població nouvinguda.

població autòctona, perquè no tots els pobles han disposat de les infraestructures necessàries per fer front a aquest tipus d'habitatges i a un gran creixement de població en època estival.

1.3) *Les característiques de la ubicació: la mala comunicació*

La zona on la bibliografia ha considerat més vigent l'article salat és bàsicament un sector planer, però amb un litoral caracteritzat per la presència de cales rocoses. Els punts geogràfics en els quals s'ha mantingut amb més força solen ser indrets de mar i de difícil accés (vegeu l'apartat quart del capítol cinquè).

1.4) *Les característiques demogràfiques: comparació de censos al segle XX*

Pel que fa a la demografia, els pobles de costa han crescut notablement des de principi del segle XX fins a l'actualitat, mentre que els d'interior han perdut habitants, ja que moltes persones han deixat de treballar la terra per instal·lar-se a poblacions més grans i industrialitzades. També la progressiva mecanització de les feines del camp ha fet que calgués menys mà d'obra que en èpoques passades per treballar-hi. A principi del segle XX, molta gent marinera va haver d'emigrar, perquè era pràcticament impossible viure de la pesca.

A més, pel que fa als fenòmens demogràfics més importants que han ocorregut en les darreres dècades, tot aquest territori va acollir diverses onades d'immigrants (andalusos, murcians, extremenys, etc.) durant els anys de postguerra, sobretot els nuclis més grans i més potents econòmicament, ja que eren els que oferien més possibilitats laborals. Al final dels anys cinquanta i principi dels seixanta, com a conseqüència de l'arribada massiva del turisme i, per tant, de la necessitat de mà d'obra en la construcció i en els serveis, hi va haver una importantíssima arribada de població nouvinguda, cosa que va comportar un creixement espectacular del nombre d'habitants en els municipis més turístics, que no s'ha aturat encara.

A començament de la segona meitat del segle passat, es van millorar les vies de comunicacions entre els diversos pobles de la Costa Brava. També es van modernitzar els mitjans de transport, de manera que el cotxe va passar a ser un bé de consum que moltes famílies podien adquirir.

Recentment, durant la primera dècada de l'any 2000, el litoral gironí ha rebut també molta població estrangera. Els pobles amb més ofertes de feina (les poblacions grans i de costa) són els que han acollit més nousvinguts. Actualment, en els municipis de la costa de Girona hi ha persones d'origen molt divers i que parlen llengües diferents.

2) Les poblacions incloses en el parlar salat

En aquest apartat, s'esbossen les característiques geogràfiques més específiques de cada una de les poblacions en les quals s'ha dut a terme el treball de camp, les quals permeten comprendre l'evolució i l'estat actual de l'article salat. S'expliquen també les característiques demogràfiques, socials, econòmiques i urbanístiques més destacables, i, si és rellevant, les històriques. També es tenen en compte Bell-lloc, Fitor i Sant Cebrià dels Alls, tres pobles en els quals Alcover va constatar l'ús de l'article salat, malgrat que no s'hi hagin fet enquestes actuals, ja que no hi queden informants amb els requisits necessaris: a cap localitat, ja no hi viuen habitants autòctons més grans de seixanta-cinc anys.

Els pobles es descriuen per ordre alfabètic i se n'indica el cens de població en tres anys concrets: el 1900 (ja que, aproximadament, és l'època en que Alcover hi féu enquestes), el 1970 (ja que és el moment immediatament posterior a l'auge turístic en què s'havia produït l'impacte migratori esmentat) i el 2005 (que correspon al moment en què van començar a tenir lloc les enquestes utilitzades per desenvolupar aquest treball). Addicionalment, quan ha estat rellevant, s'han incorporat dades relatives a altres dates censals.

En general, només en el cens actual és possible fixar el nombre exacte dels habitants de cada poble que integra un terme municipal (en els altres casos, el cens sol reflectir el nombre d'habitants de tot el conjunt del terme municipal). Pel que fa a les dades demogràfiques, el cens dels termes municipals (i, quan ha estat possible, de cada un dels pobles que formen algun municipi) s'ha obtingut mitjançant la consulta del tercer i quart volums de la *Gran geografia comarcal de Catalunya* i del *Censo de la población de España según el empadronamiento hecho en la península e islas adyacentes el 31 de diciembre de 1900*.

El cens del 2005, que apareix citat en aquest capítol, s'ha consultat al web de l'organisme del Municat,¹⁹ el qual depèn de la Generalitat de Catalunya. A diferència dels materials anteriors, en aquest cas ha estat possible obtenir el cens tant dels termes municipals en global com de cada nucli concret que forma un terme. En canvi, sovint no es tenen dades d'anys anteriors desglossades dels termes municipals que estan constituïts per més d'un nucli de població.

Al final del capítol, s'inclou un quadre comparatiu que sintetitza les característiques geogràfiques més destacades de cadascun dels pobles, tant pel que fa al relleu, l'economia o la demografia. Mitjançant el quadre, és possible contrastar les dades de cada municipi estudiat i copsar-hi tant els elements comuns com els elements divergents. En general, es comprova que, durant el segle passat, a totes les localitats, hi va haver unes transformacions socials força similars, i que, en l'actualitat, el turisme és el sector econòmic preponderant, sobretot en els pobles mariners.

El mapa següent mostra tots els pobles que s'han pres en consideració en aquest capítol: les localitats enquestades en aquest treball i, a més, les poblacions desestimades on Alcover va comprovar l'ús de l'article salat a inici del segle XX (Bell-lloc, Fitor i Sant Cebrià dels Alls).

¹⁹ <http://www.municat.net>

Fig. 1. Les localitats que tradicionalment han salat al nord-est de Catalunya.

2.1) Begur

Begur està situat al massís que duu el seu nom. És un dels indrets més emblemàtics de la costa gironina, ple d'entrades i sortides, amb penya-segats grans i molta vegetació. La vila es troba amagada del mar i a 200 metres del turó en què hi ha un castell medieval.

Les cases de la població estan agrupades en carrers estrets i sinuosos. També hi ha la presència d'algunes de les característiques cases dels *americanos* enriquits a la segona meitat del segle XIX i que han acabat esdevenint cases d'estiueig. El cap del terme és equidistant dels nuclis de costa (Aiguablava, Fornells, sa Tuna, Aiguafreda i sa Riera), avui dia turístics (han esdevingut una zona de segones residències més que no pas de construccions hoteleres), tot i que abans havien estat dedicats a la pesca i a la comercialització del corall.

Begur queda comunicat per carretera amb les poblacions veïnes (Pals, Palafrugell, Regencós, etc.). El cap del municipi enllaça amb la costa a través de petites carreteres sinuoses. Així, encara avui dia l'accés a les platges de Begur no és gaire fàcil.

La població és un dels indrets on més estudiosos han constatat l'ús de l'article salat i és un dels punts del litoral gironí que té més topònims amb aquest article: noms geogràfics de diferents accidents geogràfics (Cap sa Sal, Punta de ses Negres, platja de sa Tuna, etc.), noves construccions (urbanització Es Castellet, carrer Ses Falugues, etc.), establiments comercials (restaurant Can Climent i Sa Cuina, taverna Es Castell, etc.). Fins i tot, a l'entrada de Begur, en els cartells en què el consistori municipal dóna la benvinguda a la població, apareix l'article salat: *Begur, es teu poble!*

Demogràficament, Begur (amb Esclanyà, que, amb la vila de Begur, és part del mateix terme municipal) tenia un cens de 1.908 habitants l'any 1900, mentre que el 1970 ja l'havia doblat de sobres: 2.234 habitants. En el cens de 2005 el terme tenia 3.986 habitants. La població, doncs, ha crescut de manera molt notable des de principi del segle fins a l'actualitat, com a conseqüència del turisme i dels fenòmens migratoris.

2.2) *Bell-lloc*

Bell-lloc està situat als vessants del sud de les Gavarres i pertany al terme municipal de Santa Cristina d'Aro. La població s'ubica a l'oest del terme i originàriament estava constituïda per un cert nombre de masies escampades a la vall, l'església parroquial i la rectoria de Santa Maria de Bell-lloc. La gent vivia de l'explotació del bosc i d'aigües minerals (la font Picant i l'aigua de Salenys).

Actualment, però, Bell-lloc és una zona residencial on s'han construït dues grans urbanitzacions: Bell-lloc I i Bell-lloc II, en les quals vivien 264 persones, segons el cens de 2005. D'acord amb les dades facilitades per l'Ajuntament de Santa Cristina, no

queden habitants originaris del nucli tradicional de Bell-lloc que resideixin encara en aquest indret.

2.3) *Blanes*

Blanes és un municipi situat a l'extrem sud de la Costa Brava, que pertany a la comarca de la Selva. El parlar salat, segons indica la bibliografia, comença a Blanes. En aquesta localitat litoral, hi ha diverses mostres fossilitzades d'ús de l'article en els topònims, com ara la roca de sa Palomera.

El terme de Blanes s'estén per la plana al·luvial de la Tordera, entre els vessants de la serra Llarga i la de Montells i el mar. Blanes limita amb Lloret de Mar, Tordera, Palafolls i Malgrat de Mar, i té bones vies de comunicació. A més, la població queda enllaçada amb la carretera nacional i amb l'autopista que va a Girona i a la Jonquera. D'altra banda, a dos quilòmetres de la vila, hi ha una estació ferroviària a la qual arriba tant la via de trens del Maresme i de Barcelona com la de Maçanet de la Selva.

L'activitat pesquera del port de Blanes ha tingut molta importància i no va quedar esvaïda pel turisme, com en altres poblacions, si bé certament aquesta darrera activitat també va suposar un gran impacte a partir dels anys cinquanta i va canviar-ne la fesomia. La localitat té avui dia un alt nombre de segones residències, hotels i càmpings. A més, el fenomen turístic i les consegüents necessitats de mà d'obra a la construcció i el sector serveis han atret, des del final dels anys cinquanta, una gran quantitat de població. El cens de Blanes el 1900 era de 4.969 habitants, mentre que el 1970 era de gairebé ja el doble, 9.294 habitants. Des de llavors, la crescuda ha estat espectacular, de manera que el cens de 2005 era ja de 36.711 habitants.

2.4) *Cadaqués*

Cadaqués és l'únic municipi de l'Alt Empordà en el qual s'ha mantingut l'ús de l'article salat des de principi del segle XX (vegeu el capítol sisè). El poble de Cadaqués es troba ubicat a l'extrem llevant del Cap de Creus, en un terreny accidentat pel vessant final de la serra de Rodes. Durant molt de temps, ha estat una població isolada, que ha mantingut la comunicació amb altres pobles només per via marítima, fet que ha configurat la personalitat marinera de la vila i les peculiaritats en els costums i la parla ("es conserva l'article salat i trets de transició cap al rossellonès (...) a més d'una certa

endogàmia que reflecteix la dita ‘nós amb nós, com els de Cadaqués’, documentada ja per Zamora (1790)”, GGCC volum 4: 281). De fet, no va ser fins entrat el segle XX que es va construir la primera i única carretera que comunica Cadaqués amb la resta de localitats veïnes. Es tracta, però, d’una carretera de corbes molt estretes i perilloses, i, per tant, avui dia encara és un lloc força aïllat i no és de pas.

La població s’ha dedicat tradicionalment a la pesca i a la comercialització de llagostes, musclos de roca, garotes i anxoves, tot i que, amb el fenomen del turisme, aquestes activitats van perdre protagonisme i el municipi va esdevenir essencialment residencial i turístic. Més que els establiments hotelers que es van edificar a molts punts de la Costa Brava, a Cadaqués es van habilitar cases velles com a segones residències i es van construir xalets i apartaments adequats al caràcter de la població. Ja a principi del segle XX, va esdevenir un lloc prestigiós que va atreure la burgesia barcelonina i gironina. També molts artistes i intel·lectuals (Salvador Dalí, Thomas Mann, Paul Éluard, Carles Riba, etc.) s’hi han interessat des del final del segle XIX i fins a l’actualitat, fet que ha propiciat el ressò i prestigi de la vila, sobretot en el cercle de l’avantguarda occidental.

Demogràficament, el cens de 1900 era de 1.557 habitants. A causa de la fil·loxera, molts cadaquesencs van emigrar a Amèrica, especialment a Cuba. El descens de població des d’aleshores ençà va ser gradual i lent, fins que es va començar a recuperar a partir dels anys seixanta (any 1950: 989 h; any 1970: 1.272 h), gràcies al fenomen del turisme. El cens de Cadaqués de 2005 era de 2.623 habitants. Un nombre alt de nouvinguts, sobretot d’Amèrica del Sud, s’ha establert recentment (primera dècada de l’any 2000) a la població.

2.5) *Calella de Palafrugell*

Calella de Palafrugell és una població costanera que pertany al municipi de Palafrugell, amb el qual queda comunicat per una carretera comarcal.

Inicialment era un poble de pescadors sense gaire projecció exterior i en el qual l’article derivat d’IPSE s’ha mantingut força. Va ser també el port comercial de Palafrugell, on s’embarcaven els productes de la indústria del suro, fins ben entrat el segle XX. A final del segle XIX, s’hi van començar a construir barris d’estiueig i, actualment, és un poble que viu bàsicament del turisme. En el cens de 2005, Calella de Palafrugell tenia 747 habitants.

2.6) Calonge

Calonge és una localitat coneguda popularment amb els noms de *sa Bardissa* —fet que indica l'ús tradicional de l'article salat— i de *Colonge* —nom que palesa l'assimilació per l'acció de la vocal tònica. Pertany a la conca de la riera de Calonge, que duu les aigües a la badia de Palamós. Calonge comprèn bona part de l'extrem oriental de la rocallosa serra de les Gavarres i un sector muntanyós (Puig Cargol, la muntanya de Can Mont, les serres de les Roques, Puig Sesforques, etc.).

La vila queda comunicada per carretera comarcal amb les poblacions veïnes de Palamós, Platja d'Aro i Sant Antoni de Calonge, nucli litoral que atreu força turistes i que és part del terme municipal de Calonge. Té una ubicació de poble litoral medieval, ja que no està allunyada del mar, tot i que, defugint dels perills de la costa, està en un indret no visible des d'aquesta. Des dels seus orígens, la població es va anar expandint entorn del castell i de l'església .

Calonge ha viscut del camp i, a partir dels anys seixanta, de la ramaderia, tot i que darrerament el sector ha entrat en certa crisi. S'ha dedicat també a la indústria del suro durant dècades, com altres municipis veïns. La crisi surera que hi va haver a principi del segle XX, però, es va veure encara més accentuada per la Guerra Civil. Durant els anys cinquanta i seixanta, Calonge va viure una certa recuperació econòmica gràcies al fenomen del turisme. Aquesta localitat, amb Sant Antoni de Calonge, tenia el 1900 una població de 3.393 habitants. El 1970 n'havia augmentat una mica el nombre i arribava als 3.941. El cens de 2005 era de 9.162 habitants. L'arribada de nouvinguts en els primers anys del segle XXI ha estat força important en aquesta localitat que no para de créixer, de manera que el 2007 ja superava els 10.000 habitants.

2.7) Castell d'Aro

El poble de Castell d'Aro, anomenat també la Vall d'Aro per la gent dels voltants (i també *sa Vall d'Aro*, fet que fa palès la utilització de l'article salat a la zona), és el nucli antic del terme municipal que porta el mateix nom, Castell d'Aro, i que s'estén per tot l'extrem oriental de la Vall d'Aro, que constitueix una subcomarca separada de la resta del Baix Empordà pels contraforts de les Gavarres i limitada pel sud per la serra de Sant Grau o de les Cadiretes i els seus contraforts de llevant. Castell d'Aro està comunicat per carretera comarcal amb Santa Cristina d'Aro i la resta de

localitats veïnes. Tradicionalment, els habitants de Castell d'Aro han viscut del conreu del camp.

Castell d'Aro és un nucli antic (està declarat monument històric i artístic, ja que té cases amb elements arquitectònics datats entre el segle XV i el segle XVIII) que es troba situat a dalt d'un pujol de 42 metres d'altitud. El poble, el centre del qual és un castell medieval i l'església situada a la seva vora, està constituït per carrers estrets i costeruts. El poble s'ha engrandit amb la construcció de diverses cases en les urbanitzacions dels afores.

El cens de 1900 del terme municipal era de 1.185 habitants. El 1970, la població ja s'havia més que doblat: 2.473. El cens de 2005 elevava la xifra del cens d'aquesta localitat a 9.239 habitants. Per tant, l'augment de població en el transcurs d'aquests anys ha estat molt notable.

2.8) *Esclanyà*

Esclanyà és un poble petit situat al sector sud-oest del terme municipal de Begur, al qual pertany, tot i que és a tocar de Palafrugell. El nucli es troba a la dreta de la carretera que enllaça Begur i Palafrugell. Esclanyà va ser construït originàriament entorn del castell i de l'església, i està ubicat en un terreny lleugerament accidentat a causa dels contraforts meridionals del massís.

El cens demogràfic del poble era de 808 habitants el 2005. Anteriorment, les dades de les quals es disposa es troben agrupades amb les de tot el terme municipal de Begur.

Per la proximitat a Palafrugell, Esclanyà va rebre diverses onades d'immigrants espanyols després de la Guerra Civil. Recentment, també ha rebut població estrangera. Segons Casanova (2003: 101), que ha estudiat la zona litoral gironina, és actualment un dels pobles de la zona del parlar salat en el qual es parla menys el català.

2.9) *Fitor*

El poble de Fitor, ubicat a la serra de les Gavarres, pertany al terme de Vulpellac (407 habitants, el 1900), que és part des de 1976 de Forallac (una localitat que constitueix la unió de tres municipis: Fonteta, Peratallada i Vulpellac). Fitor té diversos boscos frondosos i s'ha caracteritzat des de sempre per una població dispersa en les

masies emplaçades a les clarianes. Els habitants han acabat deixant el poble per la poca rendibilitat de l'exploració del bosc, les males comunicacions i els pocs serveis.

Fitor havia estat un camí romà i una cruïlla de camins, que connectaven la zona de Girona amb la costa i el pla de l'Empordà. El 1970, ja només hi vivien set persones. Actualment, segons les dades de l'Ajuntament de Forallac, només hi resideix un grup de *hippies*.

2.10) *Fontclara*

El poble de Fontclara és part del municipi de Palau-sator des de 1632. És una localitat petita situada a un quilòmetre al nord-est del cap del municipi, a prop d'una serra de turons de poca altura i a poca distància de Pals. Els habitants de Fontclara han viscut tradicionalment del cultiu de la terra. Avui dia, la majoria dels habitants ja no viuen de l'agricultura, sinó que treballen a la rodalia. Segons el cens de 2005, a Fontclara hi vivien 32 persones.

2.11) *Fonolles*

Fonolles és un poble de dimensions reduïdes que pertany al municipi de Parlavà. Es troba ubicat a dos quilòmetres a l'est de Parlavà, a la plana i molt proper al riu Daró, i consta d'una trentena de casalots i masies construïdes entre el segle XVI i el segle XVIII.

La població ha viscut del cultiu de la terra. Darrerament, com altres pobles empordanesos, ha esdevingut un indret d'estiueig, tot i que durant l'any hi viu poca gent. El 2005 hi havia censades només 62 persones. El 1900, Parlavà (juntament amb Fonolles) tenia un cens de 417 habitants, mentre que el 1970, de 393, i el 2005, de 341. S'hi aprecia, doncs, un progressiu descens demogràfic ocasionat per l'èxode rural.

2.12) *Gualta*

Gualta és un municipi del Baix Empordà que es troba situat a la dreta del Ter i és travessat d'oest a sud pel riu Daró. S'hi ha dut a terme bàsicament el conreu de regadiu (hortalisses, pomeres, arbres presseguers, etc.), tot i que també el de secà (cereals). Els

pagesos, però, com en altres indrets de la zona, han abandonat progressivament la terra i han emigrat a viure i a treballar a Torroella de Montgrí o altres localitats.

Les cases de Gualta, en general fetes entre el segle XVI i el segle XVIII, estan agrupades en carrerons estrets entorn de l'església. El poble queda comunicat per carretera comarcal amb Torroella de Montgrí i Serra de Daró, i també, gràcies a una carretera local, amb Fontanilles i tot el terme municipal de Palau-sator.

Demogràficament, tenia 391 habitants l'any 1900, una època en la qual hi va haver una crisi agrària. El 1970 el nombre d'habitants era similar, 397, si bé a partir d'aleshores va començar a experimentar un cert descens. El 2005 les xifres de la població eren semblants a la d'inici del segle XX, 359 habitants. El cens de població, però, actualment creix, ja que acull nombrosos nouvinguts estrangers que acostumen a treballar a municipis propers a la localitat.

2.13) *La Pera*

La Pera és una localitat situada al nord-oest de la comarca del Baix Empordà que comprèn, a més del poble de la Pera (el cap del terme municipal), els pobles de Púbol i Pedrinyà i el veïnat de Riuràs. El municipi és fronterer, al nord, amb Flaçà, i, al sud-oest, amb Madremanya, totes dues localitats ja de la comarca del Gironès. Per les altres bandes, limita amb els municipis de Corçà, Rupià i Foixà, tots tres del Baix Empordà.

En cap de les poblacions veïnes de la Pera no se salava al segle XX, excepte a Flaçà, on Alcover va indicar que encara hi havia algú d'edat avançada que emprava el tret (ell mateix, però, reconeixia que l'ús era escàs).

La població de la Pera es troba al centre de la Vall de la Pera, a la part més baixa, enlairada en un pujol de 89 metres d'altitud. Conserva el traçat urbà d'origen medieval, amb carrers estrets i costeruts, i les cases encara mantenen elements antics (segles XV-XIX). La carretera de Girona a Palamós creua el municipi en el sector nord-est. L'economia és eminentment agrícola i ramadera. Els conreus són de secà (farratges, cereals, llegums, blat de moro, etc.) i la ramaderia que s'hi cria és porcina i bovina. A partir dels anys setanta, s'hi van començar a establir algunes naus industrials que han reactivat l'economia de la zona.

La població del terme de la Pera va experimentar una davallada el 1900 (el cens d'aquest any era de 559 habitants). El descens demogràfic va ser constant al llarg de tot el segle XX. El cens de 1970 era de 439 habitants i el 2005 era encara més baix: 427

habitants. Moltes persones han deixat el camp per buscar feina a altres nuclis més industrialitzats de la zona, si bé s'ha de tenir en compte que, malgrat l'emigració d'autòctons, aquest petit poble ha esdevingut també un lloc de segones residències i que, per tant, en època de vacances augmenta de població.

2.14) *Llafranc*

Llafranc és un poble marítim del terme municipal de Palafrugell que està ubicat al nord de Calella de Palafrugell, al costat de la muntanya de Sant Sebastià. Es tracta d'una població bàsicament d'estiueig ja des del començament, el nucli de la qual, al costat de la platja, va edificar-se al final del segle XIX en un indret on només hi havia unes poques barraques de pescadors. Actualment, conserva cases i xalets dels anys vint i trenta, i hi ha diversos hotels i establiments vinculats al turisme.

Llafranc és una localitat que viu del turisme. L'edificació dels edificis turístics ha tingut cura de l'entorn paisatgístic. Tenia 317 habitants el 2005, tot i que en època estival augmenta el nombre de persones que hi resideixen. No és un lloc, però, de turisme massiu.

2.15) *Llofriu*

Llofriu és un petit poble rural del terme municipal de Palafrugell. Està situat al sector nord-oest d'aquesta darrera localitat, al peu de les Gavarres. Bàsicament, Llofriu ha viscut de l'agricultura de secà i, en un segon terme, de l'explotació del bosc, ja que té nombroses alzines sureres i pins.

La població s'estén en un petit nucli agrupat al voltant de l'església, en un conjunt de masies i en un barri més modern a la carretera de Barcelona a Palamós. Llofriu està comunicat per carreteres comarcals i locals amb les localitats veïnes (Palafrugell, Torrent, etc.). El cens de 2005 era de 294 habitants.

2.16) *Lloret de Mar*

Lloret de Mar és un municipi situat a la part costanera de la comarca de la Selva que ha esdevingut un dels principals centres turístics de la Costa Brava; a més de la vila de Lloret, inclou diverses urbanitzacions i veïnats (Roca Grossa, Pegueres, la

Montgoda, etc.). Limita pel sud-oest amb Blanes, i, pel nord-est, amb Tossa de Mar. Des de la dècada dels anys seixanta, s'hi han construït moltes urbanitzacions residencials i turístiques en detriment de la zona boscosa (principalment de pins i d'alzines sureres) i de l'àrea conreada (vinyes i hortes). L'eclosió del turisme va ser d'una gran rellevància a Lloret de Mar i, avui en dia, és de les zones de Catalunya que augmenta més de població a l'estiu, ja que rep molts visitants. El turisme de masses ha canviat el paisatge i la manera de viure dels lloretencs.

Lloret de Mar és una població ben comunicada. Es connecta amb altres localitats per la carretera de la costa que va de Malgrat de Mar a Sant Feliu de Guíxols i per la carretera que va a Santa Coloma de Farners per Vidreres, la qual enllaça amb la sortida de Maçanet de la Selva de Barcelona a la Jonquera.

El cens de Lloret l'any 1900 era de 3.242 habitants, mentre que el 1970 aquesta xifra ja era més del doble: 7.074 habitants. El cens de 2005 era de 29.445 persones.

2.17) *Masos de Pals*

Masos de Pals pertany al terme municipal de Pals. Es troba sobre els darrers vessants del massís del Quermany, entre la vila de Pals i la platja. En un principi, era un veïnat de masies disperses, tot i que avui dia és un nucli de cases agrupades situades al llarg de la carretera que duu de Pals a la costa. Aquest nucli ha tingut força relació amb Begur, lloc on el salat s'ha mantingut amb més vigència.

Masos de Pals ha viscut de l'agricultura, en especial del conreu de l'arròs. Actualment, encara queden persones que viuen d'aquesta activitat al poble, el qual el 2005 tenia un cens de 554 habitants.

2.18) *Mont-ras*

El poble de Mont-ras és en un replà de les Gavarres, a 88 metres d'altitud. El terme s'allarga fins a prop del mar, on hi ha els contraforts del massís de Begur que forma la costa esquerra des de sa Riera (Begur) a Palamós. Les terres de pla són perfectament conreables i s'havien dedicat al secà (cereals, blat de moro, farratges, etc.), tot i que hi havia una petita zona de regadiu. La ramaderia també havia estat un sector econòmic de Mont-ras.

La carretera de Palamós a Girona travessa el terme i passa a la vora del poble. En aquest tram, s'hi han edificat diverses indústries i establiments, de manera que aquest sector ha esdevingut un apèndix de la zona industrial de Palafrugell.

El cens de Mont-ras va experimentar una davallada el 1900 (618 habitants) a causa de l'extinció de les vinyes i de la revolució industrial. En el període entre el 1950 i el 1970 (el 1970, el cens era de 1.040 habitants), hi arribaren molts immigrants del sud de la Península Ibèrica que treballaven en les indústries de Palafrugell o en el sector turístic del litoral de pobles veïns. El 2005, tenia 1.826 habitants censats. Segons Casanova (2002: 109), actualment, l'ús del català a la població és molt baix.

2.19) *Palafrugell*

Palafrugell és un municipi del Baix Empordà que comprèn la vila de Palafrugell (el cap de terme), el poble rural de Llofriu, els pobles marítims de Calella de Palafrugell, Llafranc i Tamariu, com també diversos veïnats, urbanitzacions i masies escampades.

La vila està situada a tres quilòmetres del mar, al cim d'un tossal de poca altura dins la carena que uneix les Gavarres i el massís de Begur, i queda ben comunicada per carretera amb els pobles que són part del mateix municipi i amb les localitats veïnes (Pals, Mont-ras, etc.).

El terme municipal té espais de bosc d'alzina surera i pins. La indústria surera va ser important en el poble. L'època d'esplendor del sector es va acabar el 1914 amb la crisi de la Primera Guerra Mundial.

El cens de 1900 de tot el terme de Palafrugell era de 7.087 habitants, mentre que el 1970 era de 9.123. L'any 2005 hi havia censats 20.509 habitants, fet que mostra un notable increment de la població.

2.20) *Palamós*

La vila de Palamós està situada en el promontori del Pedró, que tanca la badia de Palamós i al peu del qual hi ha els molls que formen el port de Palamós, el nucli d'on va sorgir aquesta localitat. L'any 1942 s'hi va annexar el municipi de Sant Joan de Palamós (anomenat, antigament, Vila-romà).

La vila de Palamós i el seu port es comuniquen per dues carreteres comarcals: la de Palamós a Girona i la de Palamós a Sant Feliu de Guíxols. La seva activitat portuària és de les més destacades de Catalunya. A més de la pesca, té una altra activitat rellevant que constitueix una important font d'ingressos: el turisme, que ha motivat la proliferació d'hotels, botigues i establiments de tota mena.

El cens de Palamós, el 1900, era de 3.895 habitants, mentre que, el 1970, era de 9.149, i, el 2005, de 9.231. Hi ha hagut, doncs, un creixement notable de població (sobretot, durant els anys de l'eclosió del fenomen del turisme) que s'ha mantingut força constant fins ara. A més, cal tenir en compte que, acabada la Guerra Civil, va arribar a Palamós una onada de pescadors de l'Ametlla de Mar, anomenats *caleros*, ja que aquest poble, que pertany al Perelló, rep el nom de la Cala. Com va estudiar Boix (1981), en aquest nucli d'unes quatre-centes persones també n'hi havia de procedents del Campello (Alacant). Tots aquests pescadors, que mantenien el català occidental, van fer notar molt la seva presència en un aleshores encara petit poble de Palamós i, també, en la parla.

2.21) Pals

El terme municipal de Pals es troba a la plana empordanesa, entre les muntanyes de Begur i el Montgrí. La vila de Pals està situada sobre la carretera local de Palafrugell a Torroella de Montgrí, de la qual deriven dos brancals: un que porta a la platja de Pals i un que comunica amb la carretera de Girona a Palamós. Pals es troba al mig d'un turó de 55 metres d'altitud. El barri antic manté part del recinte murallat i és un conjunt monumental de gran interès.

L'economia ha estat tradicionalment agrícola i ramadera. A Pals també hi ha estat important el fenomen del turisme, que ha promogut algunes activitats subsidiàries, com ara les empreses de construcció. S'hi han creat nombroses urbanitzacions, càmpings, etc.

El cens del terme municipal el 1900 era 1.826 habitants, mentre que el 1970 s'hi detecta un cert descens: 1.728 habitants. El 2005 la població arribava als 2.335 habitants, xifra que en mostra un cert increment.

2.22) *Palau-sator*

El terme municipal de Palau-sator comprèn els pobles de Palau-sator (cap del municipi), Sant Feliu de Boada, Fontclara i Sant Julià de Boada. Palau-sator està comunicat per carretera local amb els pobles del terme municipal i amb les localitats veïnes.

La vila té un nucli monumental molt interessant i manté una disposició urbana medieval. L'economia del poble ha estat tradicionalment agropecuària, encara que darrerament s'ha beneficiat també del turisme. Moltes cases de la localitat (i de tot el terme municipal) són avui dia segones residències o han estat habilitades com a allotjament de turisme rural.

Demogràficament, el terme de Palau-sator tenia un cens de 597 habitants el 1900. El 1970 ja n'hi havia menys: 435. El 2005 n'hi vivien 283. Per tant, progressivament hi ha hagut una davallada en el nombre de censats a la localitat, atès que molts han deixat de viure al municipi i de treballar la terra per anar a localitats més grans i industrialitzades.

2.23) *Platja d'Aro*

Platja d'Aro és una localitat costanera del municipi de Castell-Platja d'Aro, en la qual desemboca el Ridaura. A principi del segle XX, Platja d'Aro era la barriada costanera de Fanals, poble format antigament per un conjunt de masies escampades a l'extrem oriental de les Gavarres, a prop del mar. Cap als anys vint, una colònia estiuenca que ha anat creixent espectacularment amb el pas del temps es va establir a Platja d'Aro. El petit nucli ha quedat fos amb un gran nombre de construccions turístiques, que a l'estiu acullen una autèntica aglomeració de gent. Actualment, és un dels llocs de la Costa Brava que té més capacitat per allotjar turistes. Els edificis destinats a l'activitat turística són de grans dimensions i envaeixen ja terres endins, on fins no fa gaire s'havia cultivat. Platja d'Aro és dels pobles de la Costa Brava on menys s'ha respectat l'entorn paisatgístic, ja que s'hi ha construït molt i malament. Les activitats econòmiques principals són el turisme i els sectors que hi estan directament o indirectament associats.

Platja d'Aro té comunicació per carretera local amb Castell d'Aro i per carretera comarcal amb les localitats veïnes de Sant Feliu de Guíxols, Calonge i Palamós. La

població creix espectacularment en els mesos d'estiu. El 2005 Platja d'Aro tenia censats 6.467 habitants, tot i que aquest nombre augmenta considerablement en el període de vacances.

2.24) *Regencós*

El terme de Regencós comprèn una part accidentada per les ramificacions secundàries occidentals del massís de Begur. El poble està emplaçat en un replà, a 78 metres d'altitud, al vessant sud del turó de Quermany. La localitat, el nucli de la qual és format per una cinquantena de cases distribuïdes en carrers estrets a l'entorn de l'església, es troba només a quatre quilòmetres de Palafrugell i a tres de Begur.

L'agricultura i la ramaderia han estat les activitats principals del municipi. També ha tingut una certa importància l'activitat de les rajoleries i terrisseries, que van ser pròsperes durant els darrers decennis del segle XIX i fins a bona part de la meitat del segle XX. La proximitat del litoral ha fet que el turisme també hi arribés. Algunes cases de Regencós són segones residències i cases destinades al turisme rural.

Pel que fa al cens de població, el 1900 era de 320 habitants i el 1970, de 329. El 2005 hi havia 297 habitants censats. Demogràficament, doncs, no hi ha hagut grans canvis. No obstant això, durant els anys trenta hi va haver un augment de la població a causa del bon moment pel qual passaven les rajoleries de la localitat, tot i que a partir del 1936 es va produir una davallada. Novament, als anys seixanta, gràcies a la immigració, el nombre d'habitants va créixer, però de seguida es va tornar a reduir. El nombre d'habitants s'ha mantingut força estable al llarg del segle XX.

2.25) *Santa Cristina d'Aro*

El terme municipal de Santa Cristina d'Aro inclou els pobles de Santa Cristina d'Aro, Solius, Romanyà de la Selva i l'antic Bell-lloc, com també diversos veïnats i masies escampades. Limita amb els termes de Tossa, Llagostera, Caçà de la Selva, Cruïlles, Calonge, Castell d'Aro i Sant Feliu de Guíxols. Amb tots aquests municipis, hi té comunicació per carretera local, comarcal i de via preferent.

El poble de Santa Cristina es troba a 61 metres d'altitud. Tradicionalment, la població s'havia dedicat al conreu de cereals, farratges i hortalisses. La vinya també hi havia tingut certa importància. L'activitat turística, tan notable durant els darrers

decennis, hi té un caràcter bàsicament residencial i ha quedat reflectida en nombrosos xalets i urbanitzacions que s'han construït a tot el terme, i, també, en un camp de golf.

El terme de Santa Cristina d'Aro tenia un cens de 1.069 habitants l'any 1900. El 1970, el nombre d'habitants es mantenia força estable, tot i que havia sofert una certa caiguda: 980 habitants. A les darreres dècades, però, amb l'arribada de nousvinguts, ha crescut espectacularment. El 2005, el terme tenia censats 3.983 habitants.

2.26) *Sant Antoni de Calonge*

Sant Antoni de Calonge és un poble marítim del terme municipal de Calonge. Està comunicat per carretera local amb Calonge i per carretera comarcal amb Platja d'Aro i Palamós.

La població, com altres localitats veïnes, havia viscut de la indústria del suro, que va començar a entrar en crisi a partir de la Primera Guerra Mundial. Amb la manca de feina, moltes persones es van veure obligades a deixar el poble. Uns anys després, però, l'aparició del turisme de masses va suposar una gran revifalla econòmica. Actualment, aquest poble és un important centre turístic en el qual hi ha un gran nombre de segones residències, hotels i establiments diversos. El 2005 tenia censats 2.501 habitants.

2.27) *Sant Cebrià dels Alls*

Sant Cebrià dels Alls és un nucli rural integrat a l'antic municipi de Cruïlles (906 habitants, l'any 1900), situat als vessants septentrionals de les Gavarres i que actualment és part del terme de Cruïlles, Monells i Sant Sadurní de l'Heura.

El poble no ha estat mai gaire ben comunicat. Es pot arribar a les poques masies que configuren el municipi tant des de la Bisbal com des de Calonge. L'isolament de la petita localitat en justifica la despoblació progressiva. Sant Cebrià dels Alls tenia 13 habitants el 1970, i, el 2005, ja només 5.

2.28) *Sant Feliu de Boada*

Sant Feliu de Boada pertany al terme municipal de Palau-sator. El nucli de població s'estén a cada banda del camí que ve de Torrent a Gualta tot passant per Sant Julià de Boada.

Tradicionalment, els habitants d'aquest petit poble han viscut de l'agricultura i la ramaderia. Actualment, a tota la localitat, a més de segones residències, hi ha diverses cases de turisme rural. El turisme ha esdevingut una de les principals fonts d'ingressos del poble, el qual el 2005 tenia censats 115 habitants.

2.29) *Sant Feliu de Guíxols*

Sant Feliu de Guíxols és una de les poblacions més grans de la Costa Brava. El terme està situat al sector litoral de l'extrem sud-est del Baix Empordà. Limita amb Castell d'Aro, Sant Cristina d'Aro i Tossa de Mar. Dues carreteres principals la creuen: 1) la carretera comarcal de Palamós a Santa Coloma de Farners, que enllaça amb les carreteres de Barcelona, Girona i França; i 2) la carretera que ve de Tossa de Mar i que discorre paral·lela a la costa pels vessants de la Serralada Litoral. Un ferrocarril va unir Sant Feliu de Guíxols amb Girona des de l'any 1892 fins al 1970, però avui dia ja no existeix.

L'activitat marinera i portuària ha estat una de les principals fonts de riquesa del municipi. A més a més, ha tingut importància el sector industrial (bàsicament, surer) i, sobretot, el turisme. Des dels anys vint i trenta del segle passat, els turistes locals ja eren presents a la població, però l'arribada del turisme de masses no va ser fins a la dècada dels anys cinquanta. Sant Feliu de Guíxols continua sent actualment una de les localitats que atreu més visitants i població estrangera.

El 1900 el municipi tenia censats 11.333 habitants. A inici del segle XX, hi va començar a haver una regressió fins a la postguerra. Molts autòctons van emigrar. A mitjan segle passat, la població de Sant Feliu de Guíxols va experimentar, però, un creixement gràcies a la immigració, que ha estat un fenomen destacat des de l'eclosió del turisme i fins a l'actualitat. El 1970, per exemple, el cens era de 12.508 habitants, mentre que el 2005 la població del terme era ja de 20.318 habitants.

2.30) *Sant Iscle d'Empordà*

El poble de Sant Iscle d'Empordà, integrat al terme de Serra de Daró, està situat a dos quilòmetres a l'oest del cap del municipi, al cim d'un turó envoltat per una plana. Les masies, algunes de les quals daten del segle XVI i XVIII, estan escampades sense cap estructuració definida.

S'arriba a Sant Iscle d'Empordà per carretera local, des de Serra de Daró i des de localitats properes, com ara Fonolles. La població viu del conreu de la terra, tot i que, com sol passar a tota la zona, hi queden pocs pagesos, ja que no és una activitat rendible i molta gent jove prefereix treballar en altres sectors. Algunes de les masies del poble han esdevingut segones residències en els últims temps.

El cens de 1970 era de 60 habitants, mentre que el 2005 era només de 33 habitants. Hi ha hagut una emigració del camp cap a altres zones més urbanes, fet que evidencia la crisi del sector de l'agricultura.

2.31) *Sant Joan de Palamós*

Sant Joan de Palamós, antigament denominat Vila-romà, pertany des de 1942 al terme municipal de Palamós, malgrat que la major part dels habitants mantenen el sentiment diferenciat de ser de Sant Joan i no de Palamós. El poble està format per un conjunt de carrers estrets i un eixample al llarg de la carretera de Girona. Actualment, la localitat, situada a un quilòmetre al nord de Palamós, forma un únic nucli urbà amb la vila.

Sant Joan de Palamós havia viscut tradicionalment de la pagesia. La crisi, però, d'aquest sector a tota la regió també va fer-se palesa a la localitat, la qual actualment es dedica professionalment a altres sectors, com ara la indústria o els serveis. Palamós és un dels principals centres turístics de la Costa Brava i, per tant, el turisme ha tingut molt de ressò a Sant Joan de Palamós.

Demogràficament, el 1900 tenia un cens de 1.242 habitants, mentre que el cens de 1970 era de 1.939 habitants, i el de 2005, de 7.316. El creixement de la població ha estat significatiu en aquests darrers temps, ja que la localitat ha rebut diverses onades de població nouvinguda.

2.32) *Serra de Daró*

El terme de Serra de Daró, que inclou Sant Iscle d'Empordà i Serra de Daró (el cap del municipi), s'estén per la plana al·luvial a la dreta del Ter. El riu Daró travessa el sector sud del terme. El poble de Serra de Daró és a la dreta d'aquest riu, damunt d'un turó de quinze metres d'altura.

Les terres de Serra de Daró són planes i fèrtils, i estan dedicades a la pagesia. És un poble eminentment agrícola on predomina el conreu de regadiu. La ramaderia, sobretot l'avicultura i la cria de bestiar boví i porcí, ha estat tradicionalment també un recurs econòmic destacat del poble.

La carretera de Torroella de Montgrí a Parlavà i la Pera creua la part central del terme municipal. A la vila hi ha la confluència de la carretera de Canapost a Serra de Daró per Ullastret.

El terme de Serra de Daró, el 1900, tenia 311 habitants. El 1970, en el cens del terme, ja n'hi figuraven menys: 264 (204 eren de Serra de Daró i 60 de Sant Iscle d'Empordà). El 2005, el cens del municipi era de 177 habitants (Serra de Daró en tenia 144, i Sant Iscle d'Empordà, 33). Aquestes davallades demogràfiques il·lustren el progressiu abandonament de les feines del camp durant els darrers temps i la migració cap a zones més industrialitzades.

2.33) *Torrent*

Torrent s'estén pels contraforts nord-orientals de les Gavarres i comprèn un sector de la plana al·luvial, a l'oest del massís de Begur. La riera de Torrent voreja la població. El poble es troba a la capçalera d'aquest rierol i a 44 metres d'altitud. Les cases del nucli primitiu estan agrupades sense gaire ordre en carrerons estrets i molt curts. Darrerament, s'han construït segones residències i urbanitzacions noves a tot el municipi, de manera que el poble s'ha eixamplat.

La carretera de Girona a Palamós travessa el sector occidental del territori municipal. Torrent, a més de la vila del mateix nom, engloba la caseria del Pla i el petit veïnat de Torrentí, format per una dotzena de masies situades a un quilòmetre al nord de Torrent. Tradicionalment, i encara avui dia, l'agricultura (cereals, farratges, blat de moro, etc.) i la ramaderia (bestiar oví i porcí) hi han estat les activitats econòmiques predominants. Les pinedes i les alzines sureres del terme ja fa anys que no s'exploten.

El cens de Torrent l'any 1900 era de 253 habitants. L'any 1970 la xifra arribava a 288 habitants, si bé deu anys abans, el 1960, era de 206. La localitat va rebre un flux de població immigrada durant aquell temps. El 2005, el cens era de 188 habitants, fet que indica una davallada de la població, ocasionada per l'emigració a poblacions industrialitzades. Amb tot, el nombre d'habitants augmenta durant els caps de setmana i els períodes de vacances, ja que hi ha moltes segones residències.

2.34) *Tossa de Mar*

El terme de Tossa de Mar s'estén a l'extrem oriental costaner de la comarca de la Selva i fa frontera amb el Baix Empordà. La població de Tossa de Mar està situada en una zona molt accidentada per la Serralada Litoral i limita amb els termes de Lloret de Mar, Vidreres, Llagostera i Santa Cristina d'Aro.

La vila queda emplaçada davant la badia que duu el seu nom i té dues parts clarament diferenciades: la Vila Vella, que es troba en un recinte emmurallat del segle XII, i la Vila Nova, que n'és una expansió. El barri de pescadors que hi havia a banda de tots dos nuclis s'integra en la urbanització moderna des de fa anys.

Mitjançant una carretera estreta i corbada que passa per la costa, la població queda comunicada amb Lloret de Mar, Blanes i Sant Feliu de Guíxols. Per una carretera que passa per l'interior, Tossa de Mar enllaça amb Vidreres, on hi ha una sortida de l'autopista que va de Barcelona a la Jonquera. Amb tot, durant anys havia quedat apartada de les vies de comunicació, fet que explica que l'article salat s'hi hagi conservat durant més temps que en altres indrets propers.

El terreny on s'ubica el municipi és summament accidentat. Per tant, l'agricultura ha estat des de sempre una activitat poc practicada. Només hi ha hagut petites explotacions (cereals, vinyes, hortes) al sector planer de la vall baixa de la riera de Tossa de Mar. La pesca i la indústria surera han estat les principals fonts d'ingressos de la localitat, si bé, tal com ha ocorregut a tota la zona, des de fa uns quants decennis el sector econòmic absolutament predominant ha estat el turisme, el qual es va iniciar ja abans de la Guerra Civil, tot i que l'auge va arribar cap als anys cinquanta i, sobretot, a la dècada dels anys seixanta.

La costa de Tossa, plena de cales i de diversos refugis, ha estat progressivament ocupada per urbanitzacions residencials i per allotjaments turístics (hotels, apartaments, segones residències, etc.). Darrerament, els sectors muntanyosos propers a la vila també

han estat edificats. Malgrat la forta activitat de construcció que ha tingut lloc a la localitat al llarg del segle XX, és de les poblacions de la Costa Brava que més respectuosa ha estat en relació amb les noves edificacions i amb l'entorn paisatgístic.

Demogràficament, Tossa de Mar tenia un cens de 1.716 habitants l'any 1900, que és una època en la qual hi havia hagut una petita davallada a causa del descens de l'activitat econòmica de la indústria tapera. Els anys seixanta va començar a haver-hi un creixement progressiu de la població que encara dura, gràcies al turisme, que ha generat molts llocs de treball. El cens de 1970 era de 2.515 habitants, mentre que l'any 2005 aquesta xifra es doblava: 5.260. Aquesta localitat, que és un important lloc d'estiueig, creix considerablement en període de vacances per població que no hi està censada.

2.35) *Vall-llobrega*

El municipi de Vall-llobrega (o de Vall-llòbrega, ja que hi ha diverses hipòtesis sobre l'origen del nom i, en conseqüència, sobre la grafia actual) comprèn les terres d'una petita vall arrecerada als peus de les Gavarres i una part dels darrers contraforts sud-orientals d'aquesta serralada. El poble és fronterer amb Sant Joan de Palamós, nucli al qual havia estat agregat fins a les acaballes del segle XVIII. La carretera comarcal de Girona a Palamós travessa l'extrem llevant del terme. El desaparegut carrilet que feia el recorregut de Girona a Palamós tenia una estació al municipi.

Vall-llobrega té una vegetació muntanyosa molt densa, encara que gairebé no s'explota. Els conreus predominants a les planes de la vall són de secà: cereals, farratge, blat de moro, etc. També hi ha una reduïda zona d'hortes. Igualment, la ramaderia ha estat un sector econòmic destacat. Bàsicament, s'ha criat bestiar porcí, boví i aviram. El turisme, però, és una de les fonts de riqueses més notòries en els darrers temps a la localitat. Fa uns quants anys que s'hi han habilitat cases com a segones residències i que s'hi han construït diverses edificacions d'estiueig. No s'ha trencat, però, l'harmonia de l'entorn de Vall-llobrega, tal com ha passat en altres indrets propers, ja que s'ha estat curós amb el paisatge.

La població del terme de Vall-llobrega l'any 1900 era de 254 habitants, xifra que va davallar força pels efectes de la Guerra Civil. Amb tot, durant els anys del franquisme, el nombre d'habitants es va recuperar. El 1970, el cens era aproximadament semblant al d'inici del segle XX: 237 habitants. Durant les darreres dècades, el nombre d'habitants ha crescut força: el 2005, el cens era de 655 habitants.

3) Síntesi final en forma de quadre

	Ubicació	Economia	Demografia			Informació rellevant
			1900	1970	2005	
Begur	- Situat al massís de Begur. - Mal comunicat. - Població de mar.	- Pesca (inicis segle XX). - Turisme (des de finals 50/ principis 60).	1908 h.	2.234 h.	3.986 h.	El terme de Begur inclou també el poble d'Esclanyà, entre altres nuclis.
Bell-lloc	- Situat al vessant sud de les Gavarres. - Població interior.	- Explotació del bosc i d'aigües minerals.	- Cens comptat amb el terme de Santa Cristina d'Aro.	- Cens comptat amb el terme de Santa Cristina d'Aro.	264 h.	- Pertany al terme municipal de Sta. Cristina d'Aro. - Ara és una zona residencial i no hi viu gent autòctona.
Blanes	- Situat a la plana al·luvial del Tordera. - Població de mar.	- Pesca (inicis segle XX) - Turisme (des de finals 50/ principis 60) - Un dels principals centres turístics de la Costa Brava.	4.969 h.	9.294 h.	36.711 h.	
Cadaqués	- Situat al Cap de Creus. - Mal comunicat. - Població de mar.	- Pesca (inicis segle XX). - Turisme (des de finals 50/ principis 60).	1.557 h.	1.272 h.	2.623 h.	
Caella de Palafrugell	- Mal comunicat. - Població de mar.	- Pesca i port comercial (inicis segle XX). - Turisme (des de finals 50/ principis 60).	- Cens comptat amb el terme de Palafrugell.	- Cens comptat amb el terme de Palafrugell.	747 h.	- Pertany al municipi de Palafrugell.
Calonge	- Situat a la vall de Calonge (sector planer, però on arriba el sector muntanyós de la Serra de les Gavarres). - Població interior	- Agricultura i suro (inicis segle XX). - Ramaderia (des de finals 50/ principis 60).	3.393 h.	3.941 h.	9.162 h.	- El terme de Calonge inclou també el poble de St. Antoni de Calonge.

	Ubicació	Economia	Demografia			Informació rellevant:
			1900	1970	2005	
Castell d'Aro	- Situat a la Vall d'Aro, limitat per les Gavarres i la serra de Sant Grau. - Població interior.	- Agricultura (iniciis segle XX). - Activitats diverses, entre les quals destaca el turisme (ara).	1.185 h.	2.473 h.	9.239 h.	- Castell d'Aro pertany al terme de Castell-Platja d'Aro.
Esclanyà	- Situat al sector sud-oest del terme de Begur, en un lloc lleugerament accidentat i al costat de Palafrugell. - Població interior.	- Agricultura (iniciis segle XX). - Activitats diverses (ara).	- Cens comptat amb el terme de Begur.	- Cens comptat amb el terme de Begur.	808 h.	- Pertany al municipi de Begur.
Fitor	- Situat en plena serra de les Gavarres. - Mal comunicat. - Població interior.	- Explotació del bosc.	407 h. (amb Vulpellaç)	7 h.	- Gairebé no hi viu ningú.	- Pertany al terme de Forallac des de 1976.
Fontclara	- Situat a 1 km del cap del municipi i al costat de Pals. - Població interior.	- Agricultura (iniciis segle XX). - Activitats diverses (ara).	- Cens comptat amb el terme de Palau-sator.	- Cens comptat amb el terme de Palau-sator.	32 h.	- Pertany al terme de Palau-sator.
Fonolles	- Situat a 2 km del cap del terme municipal de Parlavà, en una plana al costat del riu Daró. - Població interior.	- Agricultura (iniciis segle XX). - Activitats diverses, entre les quals destaca el turisme (ara).	462 h. (amb Parlavà)	393 h. (amb Parlavà)	62 h. (sense Parlavà)	- Pertany al terme de Parlavà.
Gualta	- Situat al Baix Empordà, a la dreta del Ter i travessat pel Daró. - Població interior.	- Agricultura (abans). - Activitats diverses (ara).	391 h.	397 h.	359 h.	
La Pera	- Situat al nord-oest del Baix Empordà, en territori accidentat. - Població interior	- Agricultura (abans). - Activitats diverses (ara).	559 h.	439 h.	427 h.	- El terme de la Pera inclou també altres nuclis de població
Llafranc	- Situat al nord de Calella. - Població de mar.	- Turisme (va néixer com a poble d'estiueig).	- Cens comptat amb el terme de Palafrugell.	- Cens comptat amb el terme de Palafrugell.	317 h.	- Pertany al municipi de Palafrugell.

	Ubicació	Economia	Demografia:			Informació rellevant
			1900	1970	2005	
Llofriu	- Situat al nord-oest de Palafrugell. - Població interior.	- Agricultura - Explotació del bosc (alzina surera i pins).	- Cens comptat amb el terme de Palafrugell.	- Cens comptat amb el terme de Palafrugell.	294 h.	- Pertany al municipi de Palafrugell.
Lloret de Mar	- Situat a la comarca de la Selva. - Població de mar.	- Un dels principals centres turístics de la Costa Brava.	3.247 h.	7.074 h.	29.445 h.	
Masos de Pals	- Situat entre la vila de Pals i la platja. - Població interior.	- Agricultura (arròs) (iniciis segle XX i actualment). - Activitats diverses (ara).	- Cens comptat amb el terme de Pals.	- Cens comptat amb el terme de Pals.	554 h.	- Pertany al municipi de Pals.
Mont-ras	- Situat en un replà de les Gavarres. - Població interior.	- Agricultura i ramaderia (iniciis segle XX). - Activitats diverses (ara).	618 h.	1.040 h.	1.826 h.	
Palafrugell	- Situat al corredor de Palafrugell. - Població interior.	- Indústria surera (iniciis segle XX). - Activitats diverses (ara).	7.087 h.	9.123 h.	20.509 h.	- El terme de Palafrugell inclou també Llofriu, Calella de Palafrugell, Llafranc i Tamariu.
Palamós	- Situat al Baix Empordà, a la badia de Palamós i al peu dels molls d'aquest port. - Població de mar.	- Pesca i port comercial (iniciis segle XX). - Turisme (des de finals 50/ principis 60). - Un dels principals centres turístics de la Costa Brava.	3.895 h.	9.149 h.	9.231 h.	- El terme de Palamós inclou també Sant Joan de Palamós des de l'any 1942.
Pals	- Situat a la plana de l'Empordà, entre les muntanyes de Begur i el Montgrí. - Població interior.	- Agricultura (arròs) i ramaderia (iniciis segle XX). - Turisme (des de finals 50/ principis 60).	1.826 h.	1.728 h.	2.335 h.	- El terme de Pals inclou també Masos de Pals.
Palau-sator	- Situat a la plana al·luvial dreta del Daró. - Població interior.	- Agricultura (iniciis segle XX). - Activitats diverses, entre les quals destaca el turisme (ara).	597 h.	435 h.	283 h.	- El terme de Palau-sator inclou també St. Feliu de Boada, St. Julià de Boada i Fontclara.

	Ubicació	Economia	Demografia:			Informació rellevant
			1900	1970	2005	
Platja d'Aro	- Situat a la costa del terme de Castell-Platja d'Aro. - Població de mar.	- Un dels principals centres turístics de la Costa Brava.	- Cens comptat amb el terme de Castell-Platja d'Aro.	- Cens comptat amb el terme de Castell-Platja d'Aro.	6.467 h.	- Pertany al terme de Castell-Platja d'Aro.
Regencós	- Situat al vessant sud del turó de Quermany. - Població interior.	- Agricultura, ramaderia, rajoleria i ceràmica (iniciis segle XX). - Activitats diverses (ara).	320 h.	329 h.	297 h.	
Santa Cristina d'Aro	- Situat a la Vall d'Aro. - Població interior.	- Agricultura (iniciis segle XX). - Activitats diverses, entre les quals destaca el turisme (ara).	1.069 h.	980 h.	3.983 h.	- El terme de Sta. Cristina d'Aro inclou altres nuclis, entre els quals hi ha Bell-lloc.
Sant Antoni de Calonge	- Situat a la zona costanera del terme de Calonge. - Població de mar.	- Indústria del suro (principis segle XX). - Un dels principals centres turístics de la Costa Brava.	- Cens comptat amb el terme de Calonge.	- Cens comptat amb el terme de Calonge.	2.501 h.	- Pertany al terme de Calonge.
Sant Cebrià dels Alls	- Situat als vessants septentrionals de les Gavarres. - Població interior.	- Agricultura.	906 h. (amb Cruïlles).	13 h.	5 h.	- Pertanyia a l'antic nucli de Cruïlles (avui, Cruïlles, Monells i Sant Sadurní de l'Heura)
Sant Feliu de Boada	- Situat als replans més baixos dels contraforts orientals de les Gavarres. - Població interior.	- Agricultura i ramaderia (iniciis segle XX). - Activitats diverses, entre les quals destaca el turisme (ara).	- Cens comptat amb el terme de Palau-sator.	- Cens comptat amb el terme de Palau-sator.	115 h.	- Pertany al terme de Palau-sator.
Sant Feliu de Guíxols	- Situat al sector litoral de l'extrem sud-est del Baix Empordà. - Població interior.	- Pesca (tradicionalment). - Un dels principals centres turístics de la Costa Brava.	11.333 h.	12.508 h.	20.318 h.	
Sant Iscle d'Empordà	- Situat al cim d'un turó envoltat d'una plana, al Baix Empordà. - Població interior.	- Agricultura (iniciis segle XX). - Activitats diverses (ara).	- Cens comptat amb el terme de Serra de Daró.	60 h.	33 h.	- Pertany al terme de Serra de Daró.

	Ubicació	Economia	Demografia			Informació rellevant
			1900	1970	2005	
Sant Joan de Palamós	- Situat al Baix Empordà, al costat d Vall-llobrega i Palamós. - Població interior.	- Agricultura i indústria (iniciis segle XX). - Turisme (fins als anys 50/ principis 60)	1.242 h.	1.939 h.	7.316 h.	- Pertany al terme de Palamós des de 1942.
Serra de Daró	- Situat a la plana al·luvial del Ter i travessat pe Daró. - Població interior.	- Agricultura (iniciis segle XX). - Activitats diverses (ara).	331 h. (amb St. Iscle d'Empordà)	204 h.	177 h.	- El terme de Serra de Daró inclou també St. Iscle d'Empordà.
Torrent	- Situat als contraforts nord-orientals de les Gavarres, a ponent del massís de Begur. - Població interior.	- Agricultura i ramaderia (iniciis segle XX). - Activitats diverses, entre les quals destaca el turisme (ara).	253 h.	288 h.	188 h.	
Tossa de Mar	- Situat a l'extrem est de la Selva. - Mala comunicació, perquè el terreny és molt accidentat. - Població de mar.	- Pesca (iniciis segle XX). - Turisme (des de finals 50/ principis 60). - Un dels principals centres turístics de la Costa Brava.	1.716 h.	2.515 h.	5.260 h.	
Vall-llobrega	- Situat en una vall al peu de les Gavarres. - Població interior.	- Agricultura i ramaderia (tradicionalment). - Activitats diverses, entre les quals destaca el turisme (ara).	254 h.	237 h.	655 h.	

Quadre 2. Taula comparativa de les dades geogràfiques i demogràfiques de les localitats que salaven en temps d'Alcover.

4) EL MARC TEÒRIC

1) Presentació

1.1) *Introducció*

En aquest treball, s'analitzen tres aspectes concrets. En primer lloc, l'acció d'un procés de canvi (la recessió i la desaparició de l'article salat). En segon lloc, la variació que existeix entre dos elements morfològics (l'article salat i l'article literari). En tercer lloc, la percepció dels individus en relació tant amb aquest procés de canvi com amb aquests trets.

Atès que el procés de canvi lingüístic té uns elements comuns i extrapolables a diferents llengües, es fa un repàs de les contribucions més destacades que s'han dut a terme en l'estudi de la variació lingüística, ja que poden aportar una visió complementària i enriquidora sobre el fenomen que aquí s'estudia, especialment pel que fa a aspectes metodològics i analítics.

Les obres de Labov són les que, pel que fa al canvi lingüístic, aporten més dades teòriques i metodològiques. A més de Labov (bàsicament, 1996 i 2006), són també significatives les aportacions de Chambers, Trudgill i Schilling-Estes (2002).

Quant a estudis de tipus variacionista, són rellevants els treballs de Turell (1995), Moreno Fernández (1998), Parrot (2004) i Pradilla (2008). Igualment, ho són les obres de Labov (1996a i 1996b) i de Chambers (2002).

Malgrat que, en els treballs de tipus variacionista, el tractament de les dades se sol fer quantitativament mitjançant programes estadístics, com ara el Varbrul, en l'estudi del salat, es considera que és més pertinent fer un treball de tipus qualitatiu. En un estudi on s'analitza l'estat d'un tret gairebé extingit no és possible obtenir una gran quantitat de material pel fet que el nombre d'entrevistats no és gaire nombrós. Amb tot, atès que en el treball s'examinen secundàriament altres fenòmens lingüístics propis de la varietat en qüestió per comprovar l'existència o no d'una àrea subdialectal diferenciada, s'empren procediments estadístics i es fan percentatges per quantificar i analitzar objectivament les dades dels punts enquestats.

Cal destacar també els estudis sobre dialectologia perceptiva, els quals fan èmfasi en l'examen rigorós i objectiu de la percepció dels parlants vers la seva varietat

lingüística i vers altres parlars. Pel que fa a aquest mètode, són rellevants les contribucions incloses a Long i Preston (2002).

Des de la perspectiva del català, hi ha diversos treballs que analitzen les actituds lingüístiques, emmarcats dins l'àmbit de la sociolingüística: Pueyo (1980: 83-102), Massip (1996: 365-377), Pradilla (1996: 97-124) i Colomina (1999: 47-48). Aquests treballs confirmen la vinculació estreta d'aquesta disciplina amb la dialectologia, pel fet que, en els fenòmens de variació lingüística, les diferències entre estrats culturals i modalitats de parla dels usuaris d'una mateixa comunitat de parla incideixen en la geografia (Boada 2008: 57-58).

La pèrdua de l'article salat constitueix un exemple d'un fenomen de desdialectalització, fet que ha estat estudiat per Campbell i Muntzel (1989), Britain (1986 i 1999), Schilling-Estes (1999) i Perea (2007), els quals ofereixen mostres de pèrdua de trets lingüístics que poden arribar fins a la mort dialectal. Precisament, aquesta darrera autora fa al·lusió a l'extinció del parlar salat.

1.2) L'estructura

Aquest capítol, a més de la presentació, es divideix en quatre grans parts:

- 1) l'estudi del canvi lingüístic;
- 2) l'estudi de la variació;
- 3) la dialectologia perceptiva i els factors actitudinals; i
- 4) la desaparició de trets i el procés de desdialectalització.

2) El canvi lingüístic

2.1) L'estudi del canvi: un fenomen inherent a la llengua

El canvi és un fenomen inherent a la llengua. Totes les llengües, com els seus dialectes, es modifiquen durant el transcurs del temps de manera gradual i progressiva. Des d'aquesta perspectiva, el canvi i la variació són fenòmens lingüístics naturals, lògics i constants. En la recerca que es porta a terme, s'estudia un exemple paradigmàtic de canvi i de variació lingüístics: el pas de l'ús de l'article salat a l'article literari en el nord-est de Catalunya.

Els estudiosos que analitzen la variació es refereixen a un particular tipus de variació com a variable. Les formes alternatives que apareixen a l'entorn d'una variable són les variants. Aplicant aquesta terminologia, l'article salat i l'article literari són les variants del canvi estudiat, que és la variable.

El canvi lingüístic, en tots els nivells d'anàlisi i separant els canvis genuïns de les parles individuals, és un dels temes centrals de l'estudi de la variació. En general, el canvi s'ha tendit a estudiar un cop ja s'ha esdevingut. Amb tot, també es pot analitzar mentre aquest ocorre, com en el cas del parlar salat. Quan s'estudia un canvi que està en procés, aquest es pot estudiar en temps real, en una mateixa comunitat en diferents períodes temporals, o, com sol ser més general, en temps aparent, mitjançant l'anàlisi del que succeeix en diverses generacions de parlants (Schilling-Estes 2002: 309).

En aquest treball, el procés de canvi s'estudia seguint el segon cas dels proposats per Schilling-Estes (en temps aparent). S'analitza l'estat actual de l'article salat en la franja d'edat de parlants més grans.

Amb tot, com que a Cadaqués l'article és emprat per persones de diverses edats, s'enquisten també parlants joves. En aquesta localitat s'observa el procés de canvi hipotètic en temps real i mitjançant informants de diferents edats d'una mateixa comunitat lingüística. El mateix s'esdevé en la recerca efectuada a les Illes Balears, atès que l'objectiu és copsar la vacil·lació que pot existir en la distribució de contextos entre l'article literari i el salat a hores d'ara. Per contra, a Tàrbena i a la Vall de Gallinera, l'estudi es fa en temps aparent. Els subjectes de l'estudi són persones d'edat avançada, com en el litoral gironí.

2.2) *Els components del canvi lingüístic*

En els darrers estudis, Labov (2002) classifica els components que integren la seqüència de canvis lingüístics i que poden aplicar-se a la realitat estudiada en aquesta recerca:

- 1) els esdeveniments que provoquen el procés de canvi ("el primer fet en la cadena d'esdeveniments que estan causalment connexos"), i que, en el canvi d'ús de l'article salat, comprèn els factors extralingüístics que l'han suscitat, com ara la manca de prestigi, el moviment migratori, l'auge del turisme i les conseqüències col·laterals dels fenòmens citats;

2) els principis que regeixen el canvi (“les coaccions que determinen el caràcter unidireccional dels canvis”), en els quals cal tenir en compte la pressió de la llengua estàndard, com a unificadora de les varietats i, també, com a part implicada en la pèrdua del parlar salat;

3) les bifurcacions del canvi (“les vies alternes del canvi en diferents dialectes d’una mateixa llengua”), o sigui, la possibilitat d’ús de l’article literari o del salat, que s’ha decantat a favor del literari;

4) les forces conductores del canvi (“factors que condueixen a un increment continuat de canvis”), les quals, en el parlar salat, són l’augment de la mobilitat, la barreja de població i el trencament de la transmissió generacional; i

5) la reanàlisi del canvi (“el procés que condueix a la distribució uniforme dels canvis a través de la comunitat de parla”). Aquest és l’estadi en què es troba actualment el procés analitzat, ja que el fenomen ha tingut com a conseqüència una homogeneïtzació a favor de l’ús general de l’article literari en tota la comunitat de parla del nord-est de Catalunya.

2.3) Els factors extralingüístics i intralingüístics del canvi

En els processos de variació lingüística, hi intervenen tant factors intralingüístics com extralingüístics. Els factors intralingüístics es refereixen als contextos d’ocurrència de les variables, mentre que els factors extralingüístics es refereixen a les circumstàncies socials (edat, classe social, sexe, etc.), explicitades per Labov i els lingüistes variacionistes. Qualsevol canvi lingüístic s’explica per raons endògenes i exògenes, però també per la interrelació estreta que s’estableix entre tots dos tipus de motius generadors de canvis i de variació de la llengua, malgrat que sovint s’ha passat per alt l’estudi d’aquesta interrelació, que pot ser significativa (Sigley 2003: 227 i 250). En aquest treball, es determinen tant els factors intralingüístics com els factors extralingüístics per donar compte del procés de canvi estudiat (vegeu el capítol cinquè).

3) L'estudi de la variació

3.1) *L'estudi de la variació: metodologia*

El variacionisme com a disciplina que tracta de l'estudi metodològic dels processos de canvi lingüístic i de la variació és un dels camps centrals de la lingüística de les darreres dècades. La sociolingüística variacionista, com també se'l coneix, va néixer durant els anys seixanta al voltant de la figura de William Labov, amb l'objectiu d'explicar el canvi lingüístic i la llengua en el context social (Moreno Fernández 1996: 307).

A més dels aspectes estrictament lingüístics, el variacionisme expressa un interès especial per comprendre els factors socials que poden justificar els fenòmens de canvi. Sens dubte, en el cas del salat, l'estudi dels factors socials és imprescindible per analitzar la pèrdua del salat a la costa gironina.

Els lingüistes teòrics acostumen a pensar en estructures homogènies de la llengua, mentre que els variacionistes consideren que la variació i el canvi envaeixen tot el llenguatge humà, malgrat que és difícil d'integrar la variació dins la teoria lingüística, o viceversa: costa incorporar els models lingüístic teòrics dins de la variació (Schilling-Estes 2002: 201). La variació lingüística és un factor empíric del llenguatge humà, el qual està estretament vinculat al canvi gradual i progressiu que hi ha a totes les varietats de la llengua.

El nombre elevat de dades amb què els variacionistes treballen fa que majoritàriament les recerques siguin quantitatives, encara que també n'hi ha de qualitatives. De ben segur, una de les millores més interessants als mètodes seria "l'assoliment d'un major equilibri entre l'anàlisi qualitativa i quantitativa" (Pradilla 2008: 25).

Els lingüistes variacionistes estudien els processos de canvi lingüístic amb una metodologia d'anàlisi fiable, basada en programes estadístics que tracten una enorme quantitat de material. Un dels mètodes més usats per examinar les variables de la llengua és el Varbrul, un programa estadístic d'anàlisi multivariant. Metodològicament, els estudis variacionistes pretenen ser objectius. Diversos autors n'expliquen el sistema de recollida i tractament de dades. Així, Parrot (2004: 5-6)²⁰ desenvolupa el

²⁰ Igualment, pel que fa a l'estudi metodològic de la variació lingüística i a la recollida i examen de les dades, cal destacar la primera part del llibre de Chambers, Trudgill i Schilling-Estes (2002: 15-201).

procediment que segueix l'estudi empíric de la variació i el resumeix sintèticament en els punts següents:

1) l'enregistrament de converses espontànies (naturals i no controlades) a parlants o grups de parlants de la comunitat estudiada;

2) la identificació de les variables als enregistraments o a la transcripció de les entrevistes (aquest fet permet que es descriguin els contextos en el quals s'empren les variables i les variants que hi ha);

3) la quantificació de les variables objecte de la recerca (es comptabilitzen els contextos d'ocurrència i el nombre de vegades que apareixen les variables, com també es calcula la freqüència de cops que una variant ocorre; el valor s'expressa habitualment en percentatges, però també es pot expressar com a probabilitat);

4) el tractament de les dades en un programa d'estadística (sovint el programa Varbrul) amb el propòsit de determinar si hi ha factors específics (lingüístics o socials) que condicionin la variació.

En aquest treball, se segueix un procés metòdic de recollida i anàlisi de les dades que han conformat el corpus a partir del qual s'ha elaborat la tesi. Així, s'enregistren converses espontànies, es buida el material compilat i es determinen les variables i variants per tal d'examinar el procés de canvi que s'estudia. Algunes dades lingüístiques (en general, les més quantificables; les referents als trets locals més destacats a la zona) es tracten estadísticament i s'expressen en percentatges, de manera que els resultats no són de caràcter impressionista, sinó objectiu.

A més, en el treball de camp, es duen a terme entrevistes que s'emmotllen als procediments bàsics de la tècnica de recollida de dades sociolingüística (Turell 1995: 34- 35): el mòdul (grup de preguntes d'un tema específic) i la xarxa de conversa (combinació de diferents mòduls, sense ordre fix, tot i que les proves formals per extreure dades lingüístiques concretes es fan en darrer lloc). En les enquestes, es demana als informants que parlin sobre diferents temes que els poden ser d'interès: la família, les festes tradicionals, els canvis en el sistema de vida, la infància, etc. Les preguntes específiques per recollir alguna dada que no s'hagi enregistrat durant la conversa es formulen al final. Així, doncs, a l'acabament de l'enquesta, se solen fer les qüestions orientades a copsar la percepció envers el parlar salat.

D'altra banda, Turell (1995: 35) explica que, per crear un clima de distensió i no exercir relacions de poder involuntàries, els investigadors han d'intervenir el mínim

possible i han de tenir cura de presentar-se com algú de menys autoritat que l'informant. Si és pertinent, han d'emprar el dialecte local, com a símbol d'acceptació dels sistemes de valor locals, sempre que aquest fet no impliqui una imitació pejorativa. En el treball de camp que es porta a terme, els informants desconeixen el motiu de l'entrevista. En general, tendeixen a creure que l'autora és una estudiant de llicenciatura que fa un treball acadèmic per saber com era la manera de vida a l'indret fa uns quants anys. Es procura reduir tant com sigui possible el nivell de formalitat que pot originar una entrevista. En les enquestes, també hi col·labora una persona de la zona que coneix els informants i que propicia que parlin espontàniament. Les intervencions de l'enquestadora solen ser mínimes i s'evita així una certa coacció per intrusisme.

3.2) *Els factors d'anàlisi: les variables socials d'estudi*

Molts dels treballs de Labov s'han centrat en els processos de canvi lingüístic i en la variació. Els seus estudis contribueixen a tenir en compte les variables socials: l'edat, el sexe, la classe social, l'ètnia, l'estatus rural o urbà i la posició en les xarxes de contactes socials dels informants, en la variació lingüística i dialectal (Chambers i Trudgill 1980, i Petyt 1980).

3.2.1) L'edat

En relació amb l'edat, tradicionalment, la dialectologia s'ha basat en les dades ofertes per informants adults i ha tingut poc en compte el llenguatge dels infants, ja que, en general, les persones ancianes són les que millor mantenen els trets lingüístics locals (Pop 1950, ALDC, etc.). No obstant això, cada cop hi ha més treballs de caràcter variacionista que han deixat de centrar-se únicament en informants d'edat avançada (Schilling-Estes 2002: 333).

En la recerca desenvolupada a la Costa Brava, a Tàrbena i a la Vall de Gallinera, els informants enquestats tenen més de 65 anys. Per tant, se segueixen els paràmetres de la dialectologia tradicional. En l'estudi de l'article salat a Cadaqués i a les Illes Balears, també es tenen en compte informants joves, amb la finalitat de determinar l'estat del procés de canvi en diverses franges d'edat, atès que, en tots dos indrets, la variació no afecta només el parlar de la població anciana.

3.2.2) El sexe

La variable sexe està directament relacionada amb el rol que cada gènere desenvolupa en la societat. En l'obra de Chambers (2002), Chesire (2002: 423-443) confirma que la diferenciació ve determinada no per factors genètics, sinó pel paper social de cada un dels sexes. Com que aquest rol cultural està en procés de canvi des de fa uns anys en les societats industrialitzades del món occidental, tot estudi variacionista que examini un canvi lingüístic ho ha de tenir present.

En relació amb aquesta variable, s'enquesta un nombre molt similar d'homes i de dones, pel fet que no hi ha indicis de diferències lingüístiques entre ambdós gèneres. En aquesta recerca altres factors, com el sector professional en el qual es treballava, les relacions socials que es tenen amb persones d'altres zones o el nivell d'estudis, són més decisius a l'hora de justificar el canvi i l'ús de l'article salat que no pas el fet de ser home o dona. De fet, Moreno Fernández (1998: 36) indica que hi ha altres variables més importants que el sexe per donar compte de la variació. Els lingüistes nord-americans han atorgat molta rellevància a la variable sexe dels informants, mentre que els europeus han tendit a obviar aquest factor en els estudis.

3.2.3) La classe social

La major part d'informants pertany a unes classes socials semblants: la classe mitjana i la classe mitjana-baixa. Amb tot, encara que avui dia la classe social ja no és un factor rellevant en l'estudi sincrònic del salat, va ser un component decisiu en el declivi de l'ús del tret durant els anys cinquanta i, per tant, no es pot desatendre des d'una perspectiva diacrònica: els parlants que l'usaven, quan van enriquir-se o van voler assimilar-se a la població benestant que estiuejava als pobles litorals de Girona, van deixar d'utilitzar-lo, ja que *salat* denotava gent de baixa cultura i de poc poder adquisitiu.

L'ascens social i l'augment econòmic que hi va haver a partir de l'auge del turisme van intervenir clarament en el retrocés de l'article salat. Els líders del canvi solen ser els qui ascendeixen socialment, de manera que la mobilitat social és crucial en el canvi lingüístic (Labov 1996b: 760). De tota manera, avui com avui, fer distincions de la classe social dels informants enquestats no és significatiu.

3.2.4) El nivell d'instrucció

En general, els informants de l'estudi són gent d'instrucció escolar escassa o mitjana, que vivien de fer feines tradicionals en els sectors primari o terciari. El nivell d'estudis baix dels subjectes o un temps d'escolarització escàs són elements que s'associen amb l'ús de l'article salat. Com més alt és el nivell educatiu dels parlants, més utilitzen les formes prestigioses o que s'adeqüen a la norma establerta (Moreno Fernández 1998: 55).

3.2.4) El sector professional

La variable professió incideix en la variació lingüística. També és innegable l'estreta relació entre l'educació, la classe, l'estatus, el poder i la professió (Moreno Fernández 1998: 60).

En les poblacions de mar on més temps s'ha mantingut l'article salat, la majoria d'habitants s'ha dedicat a la pesca; i, en les d'interior, a l'agricultura. La població dels nuclis estudiats ha treballat en feines del sector terciari (sobretot, les dones enquestades; encara que hi havia dones pescadores, la major part de persones que s'han dedicat a aquest ofici han estat homes, mentre que les dones s'han ocupat més de la venda del peix). Amb l'arribada del turisme, molts pescadors van abandonar l'ofici i van dedicar-se a activitats terciàries.

En l'estudi de Turell (1995), Pradilla (1995: 108-109) indica que és impossible comprendre el desenvolupament d'un canvi lingüístic sense tenir en compte l'estructura social en què ocorre. Així, són absolutament rellevants les conseqüències de les diverses transformacions que han experimentat les localitats objecte d'estudi en el segle passat.

3.2.5) La xarxa social

Una altra de les variables que és necessari prendre en consideració en els processos de canvi té relació amb la xarxa social. Labov (1996b: 748) demostra que els iniciadors del canvi lingüístic acostumen a ser dones que estableixen relacions amb membres de la xarxa social de fora del context de relació més immediat. També segons Labov (1996b: 749), els parlants de classe treballadora alta o classe mitjana amb un ventall ampli de contactes socials són els pioners del canvi lingüístic.

Les xarxes socials justifiquen la direcció dels canvis i la variació lingüística. Milroy (2002: 549) explica que l'estudi de la xarxa social a l'hora d'analitzar qualsevol procés de variació i canvi d'una llengua té una importància cabdal, perquè acostuma a indicar la direcció d'un procés lingüístic.

En el treball de camp dut a terme, s'observen els vincles que estableixen els informants amb els membres de la seva comunitat. És sabut que durant molt de temps, i encara avui, els parlants han salat amb interlocutors que també salaven, però no pas amb persones que no ho feien. Per tant, les xarxes socials i la relació dels informants amb altres parlants són elements que permeten explicar l'estat actual del salat.

D'altra banda, Labov (1996b: 666) dona compte de la influència que nens un any o dos més grans exerceixen sobre infants més petits en relació amb la transmissió d'una variant o una altra. Aquesta influència, en general, és més intensa que la dels pares. En l'estudi del parlar cadaquesenc (vegeu el capítol sisè), s'observa la importància del grup d'iguals en el manteniment d'una variant.

3.2.6) El medi rural

Els pobles que més conserven els trets arcaics són els menys industrialitzats. Les localitats grans tendeixen a ser més permeables a les innovacions lingüístiques i, per tant, és on abans s'origina el procés de canvi lingüístic. Pel que fa a la costa de Girona, les localitats agrícoles i, sobretot, les pesqueres són més conservadores que els nuclis urbans.

3.2.7) La família

Hazen (2002: 500-501) indica que la família té una gran importància en la variació lingüística, atès que és cabdal en la transmissió generacional. No es deixa de banda aquest factor en la recerca sobre el parlar salat. A més de procurar que els progenitors dels informants siguin de la població estudiada, s'observa la relació dels enquestats amb els descendents pel que fa a la transmissió de l'article salat als fills. Al seu torn, es comprova també si l'han rebut dels pares.

4) La dialectologia perceptiva²¹ i els factors actitudinals

L'actitud i la percepció dels parlants envers la seva varietat permeten entendre i justificar el pas de l'article salat al literari durant el segle passat a tota la costa de Girona. En les enquestes efectuades, s'observa la consideració que tenen els parlants de l'ús de l'article salat i es reuneix força informació relativa a la utilització que en feien els seus avantpassats.

Els factors actitudinals expliquen la preferència en l'ús d'una forma determinada i no d'una altra d'una mateixa variable. Un dels treballs més reeixits sobre aquest tema és el de Long i Preston (2003), en el qual s'analitzen rigorosament les actituds i creences que els parlants tenen de les seves varietats i d'altres parlars veïns des de diferents punts de vista. Els autors examinen la percepció de parlants de diferents varietats lingüístiques: el japonès, l'holandès, l'anglès, etc. La dialectologia perceptiva engloba totes les àrees de coneixement lingüístic (la fonètica, la morfologia, la sintaxi, etc.), però també àrees de coneixement extralingüístic (la psicologia, la sociologia, etc.).

Pel que fa al català, la percepció dels diferents dialectes des d'aquesta darrera perspectiva ha estat un tema no gaire estudiat. Amb tot, alguns autors han descrit com els parlants consideren la seva varietat i altres parlars catalans. Entre les aportacions més destacades cal esmentar les de Pueyo (1980: 83-102), Massip (1996: 365-377), Pradilla (1996: 97-124) i Colomina (1999: 47-48).

Pueyo (1980: 83-102) estudia les relacions interdialectals i se centra en les interaccions entre el nord-occidental i el barceloní. Analitza les consideracions subjectives dels parlants vers la pròpia varietat i vers altres parlars del català. Massip (1996: 365-377) es fixa en el tortosí enfront del barceloní i descriu qüestions relacionades amb el prestigi lingüístic. Pradilla (1996: 97-124) examina el parlar del nord del País Valencià i demostra que hi ha una tendència a assumir una norma valenciana, a diferència del que succeeix al sud de Catalunya, on es sol adoptar l'estàndard basat en el català oriental central. Igualment, Colomina (1999: 47-48) analitza el fenomen de l'apitxat i les seves valoracions socials, tant a València com a Barcelona. En general, però, tots aquests treballs són estudis sobre l'actitud lingüística dels parlants que s'emmarquen en la sociolingüística, i no es tracta, de fet, de recerques de caràcter perceptiu.

²¹ El 1981 Preston emprà per primer cop el terme de *perceptual dialectology*, amb la finalitat de designar aquest àmbit d'estudi (Long i Preston 2003: 39).

Durant els darrers anys, els estudis variacionistes han tingut en compte el factor actitudinal (l'actitud i la percepció dels parlants vers una llengua o un dialecte) en l'anàlisi d'un procés de canvi lingüístic. En la introducció de *The Handbook of Language Variation and Change*, Schilling-Estes (2002: 18) mostra la importància del factor perceptiu dels parlants, ja que és important per entendre un procés de canvi i les actituds vers determinats elements lingüístics i els seus parlants.

Generalment, els treballs dialectològics perceptius es basen en recollides de dades fruit d'una enquesta tancada, i els resultats es mostren per mitjà de mapes molt il·lustratius i estudis dialectomètrics. Dins l'obra de Long i Preston, un exemple destacat d'aquest tipus de recerca és l'article de Moreno Fernández i Moreno Fernández (2002: 295-320), que se centra en la llengua castellana.

El tractament del corpus de les investigacions de dialectologia perceptiva sol ser quantificable mitjançant diversos mètodes estadístics, ja que es treballa amb una gran quantitat de dades. Encara que la major part dels estudis d'aquest àmbit reflecteixen recerques quantitatives, també n'hi ha de qualitatives.

En l'estudi del parlar salat, s'opta per un treball de tipus qualitatiu. El model de recollida de dades no es basa en l'enquesta tancada i, per tant, no és possible quantificar les respostes. S'empra el mètode de la conversa lliure semidirigida, amb respostes múltiples. En aquest estudi, es pretén que els informants expliquin quina consideració social se sol atribuir a l'article salat i que expressin comentaris subjectius que n'evidencin la percepció pròpia o la d'altres habitants de la zona. Metodològicament, els treballs perceptius requereixen l'ús de la conversa espontània per recopilar material d'estudi. L'observació directa és també una altra de les tècniques més eficaces per recollir dades en investigacions dialectals (Ueda 1996: 341), la qual s'ha aplicat en aquest treball, sobretot en el sondeig previ fet a l'àrea geogràfica corresponent al parlar salat.

Els temes d'estudi dels quals parteixen les recerques de la dialectologia perceptiva cada cop s'eixamplen més. En general, s'examina com els parlants conceben que la seva varietat o altres varietats veïnes s'assemblen o es diferencien, com consideren que s'adeqüen a alguns criteris estètics o formals (com ara ser plaent o correcte), amb quins adjectius qualifiquen la seva parla, o com manifesten que és el grau d'acostament o allunyament del seu parlar vers l'estàndard o les varietats naturals veïnes. En aquesta investigació, els informants responen aquests ítems, sobretot els que fan referència a l'adequació als criteris formals i estètics.

La dialectologia perceptiva, que és un àmbit relativament nou d'estudi, ha obert interessants vies futures de recerca dialectològica basades en mètodes empírics. Long i Preston (2002: 37) detallen les tècniques principals que s'hi apliquen des de 1980 (Long i Preston 2002: 34):

- 1) dibuixar un mapa (*draw a-map*);
- 2) el nivell de diferència (*degree of difference*);
- 3) *correcte i plaent* (“*correct*” and “*pleasant*”);
- 4) la identificació dialectal (*dialect identification*); i
- 5) les dades qualitatives (*qualitative data*), converses obertes sobre les varietats lingüístiques, els parlants i diferents temes que hi estan relacionats d'alguna manera.

La darrera tècnica, basada en converses amb informants representatius, és la que s'aplica per conèixer l'estat real en l'ús de l'article derivat d'IPSE a la costa de Girona i per explicar el procés de canvi que ha experimentat.

5) La desaparició de trets

Un canvi lingüístic pot comportar la pèrdua d'un tret (o de més d'un). En el cas de l'article salat, com que aquest element és l'única isoglossa que defineix el subdialecte, la pèrdua suposa implícitament la desaparició d'una varietat del català. En aquest subapartat, es prenen en consideració els estudis més destacats relacionats amb els processos de mort de les llengües i dels dialectes.

5.1) La mort de les llengües: tipologia (Campbell i Muntzel)

Campbell i Muntzel (1989: 182-186) estudien amb rigor la pèrdua de trets en les llengües. Sistematitzen els processos de pèrdua lingüística i distingeixen quatre casos de mort d'una llengua:

- 1) la mort sobtada, “*sudden death*” (la mort d'una llengua perquè en mor el darrer parlant);
- 2) la mort radical, “*radical death*” (la mort d'una llengua de manera ràpida i, usualment, com a conseqüència d'una severa repressió política, sovint un genocidi);

3) la mort gradual, “gradual death” (la mort d’una llengua que difereix de l’anterior perquè té lloc en un procés de temps llarg, mitjançant diverses generacions, i en el qual hi ha situacions de bilingüisme i de contacte entre llengües); i

4) la mort ascendent, “bottom-to-top death” (la llengua, primerament, es perd en contextos familiars i, després, ja només es manté en contextos ritualitzats i que tenen una consideració elevada).

En general, els casos de mort dialectal han estat menys estudiats que no pas els de mort d’una llengua. Amb tot, les aportacions i classificacions de Campbell i Muntzel en relació amb la desaparició d’una llengua també es poden aplicar en l’estudi de desaparició dialectal.

Pel que fa a la varietat del parlar salat, la mort del subdialecte s’emmarca en el quart cas. No obstant això, cal fer-ne alguns matisos, ja que el procés de pèrdua també ha estat gradual: el parlar salat es va perdre primer en registres formals, després, al cap de molts segles, en àmbits familiars i, finalment, gairebé només es preserva com a tret d’identitat local en parlants que tenen consciència que és un element distintiu del patrimoni lingüístic i que, per tant, volen conservar conscientment (aquesta és, bàsicament, la situació de Cadaqués).

5.2) *La desdialectalització*

5.2.1) La pèrdua de trets dialectals

Trudgill (1986) indica que el canvi lingüístic comporta modificacions dialectals que, alguns cops, condueixen a la desaparició de trets i a la mort d’un parlar. L’autor demostra àmpliament que en els casos de contacte interdialectal és habitual que els trets dialectals distintius minvin. Pel que fa a l’àrea del parlar salat, hi ha hagut una desaparició de l’article a causa del contacte amb influències lingüístiques externes i per la pressió de l’article literari, que és d’ús general a la major part del domini lingüístic del català.

Posteriorment, Trudgill (1999: 320-323) teoritza sobre el fet que, durant la desdialectalització, els trets desapareixen a velocitats diferents. Al final d’aquest procés, les empremtes de les variants es poden mantenir en la consciència d’una part destacada de la població. En relació amb el parlar salat, aquest fet s’observa a Cadaqués.

5.2.2) Els models de desdialectalització

Pel que fa a la desdialectalització, s'han de destacar els treballs de Holloway (1997), sobre el dialecte Brule de la llengua espanyola, i el de Schilling-Estes (1999). Aquesta darrera autora formula dos models per explicar la desdialectalització, els quals són molt útils per donar compte de processos de variació, com ara el parlar salat (Schilling-Estes 1999: 487):

- 1) desdialectalització per dissipació (“cases of death by linguistic decay”); i
- 2) desdialectalització per concentració (“cases of death by population attrition in which linguistic distinctiveness is maintained or heightened among fewer speakers”).

En el darrer tipus (desdialectalització per concentració), que és el que correspon al parlar salat, els parlants estan concentrats en una àrea relativament reduïda i tenen una cultura endocèntrica, el manteniment de la qual està vinculat directament a la conservació de la seva varietat lingüística (Perea 2007: 81). Cadaqués ofereix una prototípica exemplificació pràctica del fenomen exposat, ja que els parlants viuen en un nucli no gaire gran i tenen una cultura endocèntrica que passa per la voluntat de conservar el parlar, caracteritzat per l'ús de l'article salat i altres trets locals arcaics.

5.2.3) La desdialectalització en el parlar salat

En l'àmbit de la variació lingüística de la llengua catalana i, concretament, del procés de canvi que té lloc al parlar salat, les aportacions de Perea (2007) confirmen les hipòtesis de Schilling-Estes en relació amb la desdialectalització.

Schilling-Estes (1999: 486) comenta que la recessió dialectal en un context intralingüístic és menys significatiu en la formulació de models de canvi lingüístic que no pas la recessió motivada per contextos interlingüístics. Perea (2007: 86), basant-se en aquests autors nord-americans, indica que el parlar salat és un dialecte moribund, caracteritzat per un tret arcaic, el qual ha estat assimilat per un dialecte en millor estat que el parlar salat, i que la desdialectalització no ha estat viscuda com a pèrdua d'identitat cultural pels parlants.

Perea (2007: 81) exposa que la desdialectalització comporta l'acció d'un canvi estructural dels trets morfològics associats amb la progressiva mort dialectal i conclou que si l'únic reducte de vigència del salat es troba a Cadaqués és perquè hi tenen lloc

tots els factors de mort dialectal per concentració esmentats per Schilling-Estes (Perea 2007: 86). Addicionalment, explica que no és adequat mantenir com a frontera subdialectal l'àrea tradicionalment denominada del parlar salat. Per tant, és necessari fer un replantejament de les fronteres dialectals catalanes, atès que aquestes no poden ser estàtiques (Perea 2007: 87-89).

Malgrat l'evidència de la desdialectalització, ja que hi ha un trencament de la transmissió generacional de la varietat del parlar salat i l'únic tret que la defineix és del tot caduc, aquest procés en el cas del català té repercussions negatives, atès que es tracta d'una llengua minoritària. Aquest fet, però, no implica que es pugui negar aquesta realitat: cada cop queden menys parlants d'algunes varietats del català i els més joves ja no empren alguns trets locals que els són propis. Actualment, en el català s'evidencien processos de recessió i pèrdua d'alguns parlars.

5.2.4) Comparació del procés de desdialectització en anglès i en català

Quan s'estudia un procés de variació o de mort dialectal, cal tenir en compte la llengua en la qual incideix el procés. No és el mateix fer l'anàlisi d'un canvi lingüístic (i, encara molt menys, de pèrdua de trets o de varietats) en una llengua minoritària, com ara el català, que en una llengua majoritària, com ara l'anglès. Tampoc no seran els mateixos els resultats del procés. Per exemple, Britain (2005: 32) estudia la desdialectalització a Anglaterra i constata que, paral·lelament a aquest fenomen, emergeixen noves varietats dialectals i que, per tant, la variació lingüística continua i no es produeix necessàriament una homogeneïtzació a favor de l'estàndard. En canvi, Perea (2007: 87) palesa que aquest fet comentat per Britain de moment no té lloc en el parlar salat, ja que la pressió de l'estàndard és molt forta i es tracta d'un subdialecte que comparteix la majoria de trets amb la varietat dialectal del català central, que és la més parlada. D'aquí a uns anys, però, pot ser que apareguin noves varietats, atesa la presència cada cop més notable de nouvinguts.

5) L'ANÀLISI DE LES DADES I ELS RESULTATS

1) Presentació

En aquest capítol, s'estudien sistemàticament totes les dades recollides en el treball de camp. S'ha fet un buidatge i una anàlisi minuciosa del material per verificar la hipòtesi de partida en relació amb l'ús de l'article salat.²² S'han fet servir totes les opinions dels informants referents a l'article derivat d'IPSE, sense excloure'n cap.

En primer lloc, es fa una introducció breu i es presenten a grans trets els resultats referents a l'estat de l'article salat al nord-est de Catalunya. Es té en compte la delimitació geogràfica de l'abast actual del tret i es fa una cronologia del canvi en l'ús que ha experimentat. Es desglossen en diversos apartats cada un dels temes citats de manera concisa en aquesta introducció. Gràcies a l'anàlisi del corpus, es pot descriure la vigència i la morfologia de l'article salat a la zona estudiada, i fixar quan i per quins motius es va originar el procés de canvi. El cas del parlar salat a Cadaqués només s'esbossa, ja que, atesa la seva singularitat, es tracta més endavant (vegeu el capítol sisè).

1.1) *La delimitació geogràfica de l'ús de l'article salat*

Les enquestes s'han dut a terme a 32 pobles, d'acord amb tots els punts geogràfics gironins en els quals Alcover tenia constància de l'ús de l'article salat: Begur, Blanes, Cadaqués, Calella de Palafrugell, Calonge, Castell d'Aro, Esclanyà, Fontclara, Fonolleres, Gualta, la Pera, Llafranc, Llofriu, Lloret de Mar, Masos de Pals, Mont-ras, Palafrugell, Palamós, Pals, Palau-sator, Platja d'Aro, Regencós, Sant Antoni de Calonge, Sant Feliu de Boada, Sant Feliu de Guíxols, Sant Iscle d'Empordà, Sant Joan de Palamós, Santa Cristina d'Aro, Serra de Daró, Torrent, Tossa de Mar i Vall-llobrega.

En aquest treball, no s'han enquestat dues poblacions en les quals el dialectòleg manacorí va indicar la pervivència de l'article —Canet de Mar i Flaçà—, ja que el

²² S'han reproduït les parts de les entrevistes més significatives enregistrades en el treball de camp (vegeu l'apartat quart dels annexos). En general, per transcriure-les, s'han seguit els criteris de transcripció de textos orals aplicats en el projecte ECOD, al qual s'adscriu la tesi (Vegeu Viaplana & Perea 2003: XIII-XV).

mateix Alcover va fer constar que el tret tenia un caràcter residual en ambdues localitats. Així mateix, s'ha omès la població de Sant Climent Sescebes, també mencionada pel dialectòleg de Manacor, atesa la situació geogràfica tan allunyada de la zona del parlar salat i la manca d'altres testimonis bibliogràfics que verifiquin l'ús del tret durant el segle passat. Finalment, s'han descartat tres pobles més en els quals Alcover va indicar que hi havia persones que salaven —Sant Cebrià dels Alls, Fitor i Bell-lloc—, perquè actualment no hi ha ningú originari d'aquests tres llocs més gran de 65 anys que hi continuï vivint.

Fig. 2. Les localitats estudiades en el treball de camp.

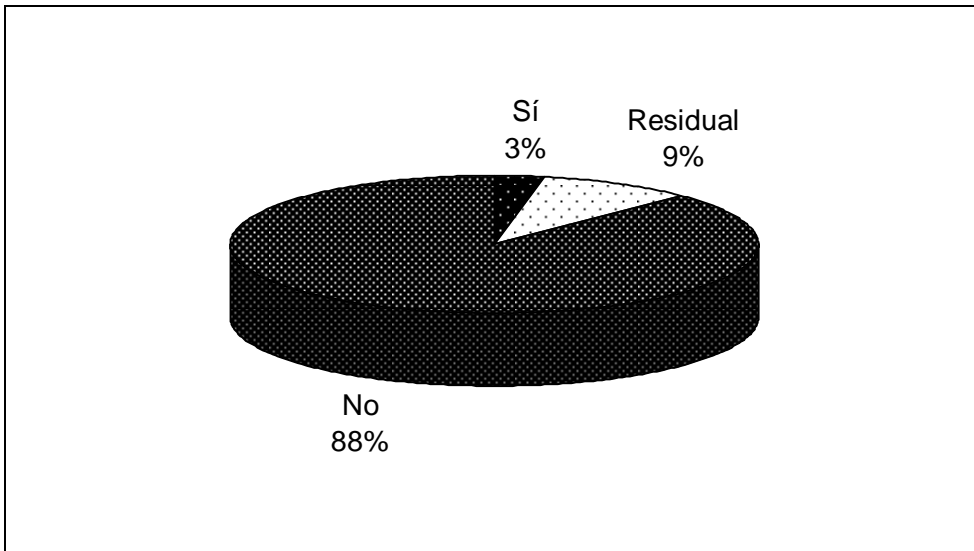
En l'anàlisi dels corpus (vegeu més informació al subapartat sisè del primer capítol i a l'apartat quart dels annexos), s'ha detectat la pervivència de l'article derivat d'IPSE a vuit poblacions: Tossa de Mar, Lloret de Mar, Blanes, Begur, Cadaqués, Calella de Palafrugell, Regencós i Sant Joan de Palamós.²³

En la meitat de les localitats on s'ha constatat encara l'ús de article salat, el tret ha quedat reduït a poquíssims parlants —tots ells ja d'edat avançada— i s'utilitza de manera molt puntual, bàsicament en expressions lexicalitzades. És el cas de Lloret de Mar, Blanes, Regencós i Sant Joan de Palamós. En aquests quatre pobles, tant mitjançant les dades aportades pels informants enquestats, que més endavant es detallaran, com mitjançant les informacions comunicades oralment pels erudits locals de la zona, s'ha observat que l'article salat és usat per un percentatge de població molt baix i que les poques persones que encara l'empren ho fan amb molt poca freqüència. Aquest comportament condueix a afirmar que el tret ja no és viu.

Actualment, l'article salat tan sols té un ús més estès en quatre nuclis: Tossa de Mar, Calella de Palafrugell, Begur i, sobretot, Cadaqués. Amb tot, llevat de Cadaqués, que és on el tret es conserva amb més vitalitat en totes les franges d'edat, és sols usat per la gent gran. A Tossa de Mar, Calella de Palafrugell i Begur, l'article hi té un ús molt reduït i fa dècades que se n'ha trencat la transmissió generacional.

En el gràfic següent, es pot observar amb percentatges l'ús actual de l'article salat a les 32 localitats estudiades. A 28 municipis (88%), ja no s'hi conserva. A 3 pobles (9%), només s'hi detecta de manera residual: en pocs parlants, que són grans i, majoritàriament, del món vinculat a la pesca. Sols en un sol punt (3%) el tret és emprat de manera força sistemàtica en diversos grups d'edat.

²³ S'ha de ser molt cautelós amb aquest nucli, ja que l'article salat només es manté viu en una sola informant, que, segurament, manifesta conscientment —no de manera espontània— aquest tret, quan li sembla esbrinar l'objecte d'aquest estudi, cosa que indica que el fa voluntàriament. Altres habitants del mateix poble confirmen que ja no existeix a la localitat.

1.2) *L'ús actual de l'article salat: de tret caduc a senyal d'identitat i d'exotisme*

L'article derivat d'IPSE ha caigut progressivament en desús a la costa de Girona (Veny 1991: 249). Actualment, l'article salat ja no s'hi empra i, fins i tot, s'ha començat a perdre en els contextos fossilitzats on romanien: els topònims.

Per citar algun exemple del fenomen descrit en relació amb els topònims, la informant de Platja d'Aro MBB esmenta el nom d'una de les platges més conegudes de la localitat:

“El nom autèntic diria que és sa Cova, (...) però inclús la gent d'ara, a casa meua, en Pepito, el meu home, no ho deia mai ‘vaig a sa Cova. Vaig a la Cova’ (...) Ara, a les postals i així, posen sa Cova, i en llistes de propaganda, i aquests llibrets que es fan que hi ha totes les platges i el comerç també posen sa Cova, però ni així molta gent jove ho diu.”

Alguns habitants es refereixen a la roca de sa Palomera de Blanes amb el nom de la Palomera. Igualment, a Calonge hi ha una botiga que es diu Sa Pubilla, i alguns informants enquestats s'hi han referit reiteradament com a La Pubilla.

D'altra banda, diversos establiments comercials (bàsicament, hotels i restaurants; locals destinats, sobretot, al turisme) tenen noms precedits de l'article derivat d'IPSE, cosa que demostra el valor com a senyal local i d'identitat, i fins i tot d'un cert exotisme.

1.3) *La cronologia del canvi: introducció*

Malgrat que és difícil precisar quan s'inicia un procés de canvi lingüístic, pel que fa a l'article salat al litoral de Girona, és possible determinar-ne la cronologia de manera força exacta. Tal com han testimoniat els habitants enquestats de la zona (per a més informació, vegeu l'apartat segon d'aquest capítol), l'ús a la costa gironina va començar a experimentar una recessió cap als anys cinquanta del segle passat.

Al segle XX van tenir lloc moltes transformacions socials i estructurals a les poblacions que tradicionalment havien salat. Com més intenses han estat les influències foranes o les transformacions que hi ha hagut, més ràpid s'ha produït el procés de substitució lingüística.

2) La morfologia de l'article salat: les formes i els contextos d'aparició

En primer lloc, es mostra la morfologia que l'article salat adopta en els diversos parlars catalans que el conserven.²⁴ Després, s'analitzen les formes i els contextos d'aparició de l'article salat al litoral de Girona a partir del buidatge de les dades recollides en els qüestionaris (per a més informació sobre els corpus consultats, vegeu el subapartat sisè del capítol primer).

2.1) *La morfologia de l'article salat en català*²⁵

L'article salat té formes diferents a la costa gironina, a les Illes Balears i a Tàrbena i la Vall de Gallinera. Al litoral de Girona, a diferència d'altres parlars, adopta la forma *ses* per al masculí plural precedit de substantiu començat amb vocal i no existeix la forma *sos*, que en altres varietats s'empra després de la preposició *amb*. Tampoc no s'africa davant de mot començat amb sibilant, com succeeix en alguns parlars balears.

²⁴ En tots els parlars on se sala, però, l'article literari —i no el salat— és el que s'ha emprat per determinar certs substantius, relacionats, entre d'altres, amb el culte i l'església, les hores o els termes de coses de gran magnitud. També és l'utilitzat en certes frases fetes o expressions lexicalitzades.

²⁵ Informació sobre l'article salat al dialecte balear extreta de Veny (2003: 71); de l'article salat a Tàrbena i a la Vall de Gallinera, extreta d'Alcover (1917-1918) i de Monjo (1993: 473-493); i del parlar salat, de les dades del treball de camp d'aquest estudi.

	Parlar salat	Mallorquí²⁶	Menorquí	Eivissenc	Tàrbena i, la Vall de Gallinera²⁷
Masculí singular (+ mot començat amb consonant, menys sibilant)	es (camí)	es (camí)	es (camí)	es (camí)	es (camí)
Masculí singular (+ mot començat per sibilant)	es (joc)	ets (joc)	ets (joc)	es (joc)	es (joc)
Masculí singular (+ mot començat per vocal)	s' (ocell)	s' (ocell)	s' (ocell)	s' (ocell)	s' (ocell)
Masculí plural (+ mot començat per consonant, menys sibilant)	es (camins)	es (camins)	es (camins)	es (camins)	es (camins)
Masculí plural (+ mot començat per consonant sibilant)	es (jocs)	ets (jocs)	ets (jocs)	es (jocs)	es (jocs)
Masculí plural (+ mot començat per vocal)	ses (ocells)	ets/es ²⁸ (ocells)	ets/es ²⁹ (ocells)	es (ocells)	es (ocells)

²⁶ Excepte a Pollença, on s'utilitza l'article derivat d'ILLE.

²⁷ Com es veurà al capítol vuitè, però, a la Vall de Gallinera l'ús de l'article salat s'ha extingit actualment.

²⁸ Hi ha vacil·lació d'ambdues formes d'article salat, si bé la forma tradicionalment més general és *ets*.

²⁹ Hi ha vacil·lació d'ambdues formes d'article, si bé la forma tradicionalment més general és *ets*.

	Parlar salat	Mallorquí	Menorquí	Eivissenc	Tàrbena i la Vall de Gallinera
Masculí, singular i plural, precedit de la prep. <i>amb</i>	(amb) es (pa/pans)	(amb) so/sos (pa/pans) ³⁰	(amb) es (pa/pans)	(amb) so/sos (pa/pans) ³¹	(amb) es/es (pa/pans) ³²
Femení singular (+ mot començat per consonant)	sa (cadira)	sa (cadira)	sa (cadira)	sa (cadira)	sa (cadira)
Femení singular (+ mot començat per vocal, no <i>i</i> o <i>u</i> àtona)	s' (aranya)	s' (aranya)	s' (aranya)	s' (aranya)	s' (aranya)
Femení plural	ses (cadires, aranyes)	ses (cadires, aranyes)	ses (cadires, aranyes)	ses (cadires, aranyes)	ses (cadires, aranyes)

Quadre 3. Taula comparativa de la morfologia de l'article salat en els diferents parlars catalans que el mantenen.

2.2) Els mots que actualment es precedeixen de l'article salat al litoral gironí

2.2.1) L'ús actual

La taula següent recull els mots precedits de l'article salat que s'han localitzat en les poblacions gironines que encara salen.³³ La presència de termes amb aquest article és reduïda i, sobretot, es refereix als camps semàntic de la família i del mar. També

³⁰ S'observa una tendència a l'eliminació d'aquesta forma a favor de *es* (Montoya 2002: 287-290, i Radatz 2007: 40).

³¹ S'observa una tendència a l'eliminació d'aquesta forma a favor de *es* (Montoya 2002: 287-290, i Radatz 2007: 40).

³² Antigament, es mantenia l'article salat darrere la preposició *amb* (Alcover 1917-1918; Gulsoy 1965: 40). Actualment, només els ancians conserven aquesta forma (Beltran 2005: 300).

³³ No hi apareixen les mostres recollides a Cadaqués, ja que s'estudien separatament, ni les dels indrets on el salat és un tret anecdòtic i, per tant, no és vigent. Tots els termes s'indiquen un sol cop, però aquest fet no implica que tan sols ocorrin una vegada.

s'empren amb article salat termes d'altres àmbits que són difícils d'agrupar. En general, són mots que fan referència a la realitat quotidiana. A més, és molt habitual que els elements lèxics amb l'article es trobin acompanyats d'un possessiu.

Tossa de Mar és el poble que més conserva el tret, amb 48 ocurrences. És una xifra escassa, fet que indica un ús residual del salat i evidencia que l'article derivat d'ILLE és el preponderant. En la resta de localitats, la xifra és encara inferior.

	Calella de Palafrugell	Begur	Tossa de Mar
Camp semàntic de la família		<i>es nois,</i> <i>sa meua dona</i>	<i>es teu pare,</i> <i>es noi,</i> <i>es nois,</i> <i>es veis,</i> <i>es pares,</i> <i>sa dona,</i> <i>es meus fills</i>
Camp semàntic del mar	<i>sa comandància,</i> <i>sa saca,</i> <i>ses taies</i>	<i>sa barca,</i> <i>es Gregal,</i> <i>sa plaja,</i> <i>es pescadors</i>	<i>sa torre,</i> <i>es moll,</i> <i>sa botzina,</i> <i>es creuers,</i> <i>es ganivets,</i> <i>es quillats,</i> <i>ses garotes,</i> <i>ses coves,</i> <i>es pescadors,</i> <i>s' anxova,</i> <i>sa plaja,</i> <i>es turistes,</i> <i>es marinos,</i> <i>es barcos,</i> <i>ses barques</i>
Altres camps semàntics: realitats quotidianes	<i>es sermonet,</i> <i>s' escriure,</i> <i>es llegir,</i> <i>es bohemios,</i> <i>es bordins,</i>	<i>es que havia servit</i>	<i>ses ajuntaments,</i> <i>es meu carrer,</i> <i>sa porta</i> <i>ses autoritats,</i> <i>es dematí,</i>

	Calella de Palafrugell	Begur	Tossa de Mar
Altres camps semàntics: realitats quotidianes	<i>es pagesos,</i> <i>es cantants</i>		<i>ses nous sardanes,</i> <i>es botiguers,</i> <i>ses banyes,</i> <i>sa butxaca,</i> <i>sa veleta,</i> <i>es mig del bosc,</i> <i>ses hores,</i> <i>es meus papers,</i> <i>es gats,</i> <i>es metges,</i> <i>es cap,</i> <i>ses afores,</i> <i>sa caputxa,</i> <i>es matar jueus,</i> <i>es pianista,</i> <i>des teu costat,</i> <i>es negres,</i> <i>ses cantonades,</i> <i>des reis,</i> <i>ses dones</i> <i>es de Mataró</i>

Quadre 4. Buidatge i classificació en camps semàntics de les ocurrencies de l'article salat al nord-est de Catalunya.

Alguns informants han explicat que fa uns quants anys l'ús del salat era molt més extens a la zona i que s'aplicava a gairebé totes les paraules. Amb el pas del temps, però, l'ús s'ha limitat a una sèrie de mots relacionats amb els camps semàntics de la pesca, el camp, la família, parts del cos o alguns aspectes de la vida quotidiana. Aquest fet també s'observa en l'*Atles lingüístic del domini català*,³⁴ les dades del qual van ser recollides fa trenta o quaranta anys.

Actualment, l'article salat és un tret que ha quedat reduït en ambients familiars i de pescadors. Alguns enquestats manifesten el caràcter de tret insòlit que té des de fa

³⁴ En el marc del projecte de l'ALDC, es van fer enquestes a Begur el 1965, i a Palamós i a Tossa de Mar, el 1976.

anys. A Palamós, JGF suggereix que era percebut com a estrany, ja que diu respecte al seu poble, on no se sala:

“Aquí parlem normal.”

JGF associa *parlar normal* amb el fet de no salar. *Parlar estrany*, doncs, significa salar.

Una altra informant, DSS, ho explica:

“La gent te mira una mica estrany si ho fas (si sales).”

a) La parla familiar

L'article salat ha estat part d'una parla pròpia de les relacions interpersonals entre familiars, amics o coneguts, perquè no se solia emprar davant de gent de fora. Actualment, encara es manté aquesta tendència.

La informant DSS, de Regencós, que comenta que encara sala, ho indica:

“A casa parlant amb es meus sí que encara salo, després ja mires fora de (...) te n'estàs una mica.”

Atès el lligam entre l'article salat i la parla quotidiana, moltes paraules precedides de l'article salat fan referència al camp semàntic de la família.

Així, l'informant ECV, de Llafranc, recorda:

“Era una mica així un parlar familiar: *es meu pare, sa meu mare, es meu avi, sa meu àvia, es noi, sa noia...* Passava una cosa, quan la gent després parlava amb algú altre deixava el salar (...) era un parlar que feia pagès o incult.”

S'han trobat altres mostres d'ús de l'article salat associades amb el camp semàntic de la família. Per exemple, MSP, un dels pocs parlants de Lloret de Mar que encara salen, diu *es meus nois, es meu germà i sa noia*. DSS, l'única informant de Regencós que sala, durant l'entrevista, parla de *sa mainada* i de *sa meu mare*. (Per a més dades, vegeu el quadre 3).

Encara amb els termes relacionats amb la família, en diversos pobles enquestats, els informants parlen dels motius, dels renoms, més coneguts del seu nucli, alguns dels quals duen l'article salat. Per citar-ne un exemple, la família política d'una de les

informants de Llafranc (RMTD), que era de Calella de Palafrugell, rebia el nom popular de cas Noi Menut. L'empremta de l'article salat en els motius dels habitants d'alguns pobles gironins reforça la hipòtesi segons la qual el seu ús va ser general en aquest àmbit durant molts anys i que aquest context va ser dels darrers de perdre's.

b) El parlar dels pescadors

L'article salat està molt lligat al món mariner, com reiteradament ho indica la bibliografia, i és part de l'argot dels pescadors gironins. A més de la recessió de l'element dialectal, actualment hi ha molt pocs pescadors autòctons de la zona. Per tant, els que hi ha són de fora i ja no salen.

També la major part dels pagesos de la costa gironina havia usat l'article salat. En els pobles d'interior, se'n va perdre abans l'ús que en els pobles marítims. En l'actualitat, l'article salat es conserva sols en pobles mariners i en determinades paraules relacionades amb la pesca.

ECV, de Llafranc, però molt vinculat a Calella de Palafrugell (com la majoria de persones originàries de Llafranc), explica:

“De coses de mar, per exemple, nar a pescar, sobretot con parlàvem del barco, la barca, sempre dèiem *es bot, sa barca, sa jambina*, vui dir tots els termes de pesca que és lo que feia servir abans la gent que treballava al mar.”

JCA, de Begur, exposa la relació entre el fet de salar i el món dels pescadors. Amb tot, no aclareix si aquestes *coses de mar* de les quals parla es refereixen només a la toponímia o també al camp semàntic del mar:

“Aquí lo que salen més són els pescadors; totes les roques de marc, com que són batejades pels pescadors, les plages, tot és salat, tot (...) es pescadors són els que ho aguanten (...) el jovent només ho fa parlant de marc, parlant de coses de mar, però així de poble, no.”

Bona part del repertori lèxic emprat pels informants dels pobles en els quals el salat és vigent fa referència a la pesca. Alguns exemples detectats durant el treball de camp són els següents (per a més mostres, vegeu el quadre 3): *es moll, es pescadors, s' anxova, ses garotes* (Tossa de Mar); *sa barca, es Gregal, sa plaja* (Begur); *sa*

comandància, sa saca, ses taies (Calella de Palafrugell); o *es peix, sa barca, es motor* (Lloret de Mar).

c) L'article salat i els objectes de la realitat quotidiana

L'article salat precedeix termes que pertanyen a la realitat immediata dels parlants, alguns dels quals duen també un possessiu.

L'article salat ha estat un tret propi de la gent del poble, ja fossin pescadors o pagesos. MGC, de Sant Joan de Palamós, ho explica:

“Se salava més com més pagès, com més petit el poble, com més rural.”

2.2.2) Algunes consideracions en relació amb l'ús actual de l'article salat a la costa de Girona

Al litoral de Girona, l'article salat ha quedat restringit a uns quants mots, els quals poden presentar vacil·lació amb el literari per part d'un mateix parlant, sense que aparentment estigui condicionat per cap factor que l'influeixi a fer servir una forma o una altra. A Begur, s'ha trobat un exemple d'aquest fet. L'informant JCA empra el mot *pescadors* dues vegades en un mateix discurs, i en el primer cas fa ús de l'article literari i, en el segon, de l'article salat:

“Lo que salen més són els pescadors (...) es pescadors són els que més ho aguanten.”

La mateixa vacil·lació o l'alternança en l'ús de l'article salat i el literari s'observa en els altres pocs pobles que encara salen. Amb tot, és difícil generalitzar aquest comportament. El funcionament o la distribució de l'article salat afecta mot per mot de manera singular. Com a hipòtesi, es pot apel·lar a raons de tradició per justificar l'aparició de l'article davant de determinats mots (per a més informació, vegeu el punt 2.2.4 d'aquest capítol).

L'informant RMDT, de Llafranc, que encara sala de vegades per influència del marit, que era de Calella de Palafrugell, explica:

“No a tot s'ha de posar l'article de sa sal. Ara veig gent que vol salar i sala per tot, llavors sí que te'ls mires i dius això no va així.”

A Cadaqués, també exposen aquesta particularitat del salat de la Costa Brava, si bé en aquest poble l'ús és més sistemàtic. L'enquestat AVM comenta que de vegades gent que no sala vol imitar aquest parlar i que ho fa incorrectament:

“Ho salen tot i no es sala a tot aquí.”

MFR, també de Cadaqués, afegeix:

“Gent que ve de fora (...) ho salen tot (...) per exemple, para la taula, però porta'm sa cadira.”

AFB, de la mateixa localitat, explica un cas semblant del que ha comentat MFR, i indica que en cadaquesenc fan la distinció següent:

“És la plaja, però ses plages.”

L'informant XSR, també de Cadaqués, sintetitza la qüestió sobre quins mots duen o no article salat en cadaquesenc dient:

“No hi ha cap mena de regla; hi ha coses que no dius amb *es*.”

Per tancar el tema, CPS, amb qui conversa XSR, explica:

“Sí que hi ha una regla. No pots dir *sa lluna*, perquè n'hi ha una i has de dir *la lluna*” (...) Quan és únic, només n'hi ha un, no pots posar l'article salat, has de posar el normal.”

Aquesta darrera informant aplica l'ús de l'article literari a certs substantius (en general, els que remetent a objectes únics), que és una característica comuna de la distribució en l'ús de l'article derivat d'IPSE i del derivat d'ILLE a tots els parlars catalans on és vigent el salat.

2.2.3) Restricció de l'ús de termes amb article salat en el transcurs del temps

Els informants manifesten reiteradament que l'ús de l'article salat a la Costa Brava no ha estat sistemàtic. Progressivament, aquest element que precedia gairebé tots els mots, com actualment ocorre en balear, es devia restringir en alguns contextos i davant determinades paraules.

L'article salat del litoral de Girona segueix la mateixa regla d'ús que té a la resta de parlars que conserven el tret: no es fa servir amb termes únics o magnífics, en determinades expressions o sintagmes i davant del nom de les hores. Amb tot, com es detallarà al punt següent, mostra més restriccions d'ús no sistematitzables, que afecten de manera diferent i individual les poblacions que el mantenen.

Adicionalment, alguns informants indiquen que hi ha persones que no han salat mai i que ara volen recuperar el tret, amb el problema que no l'usen correctament.

En el corpus audiovisual del projecte *Converses de taverna* (Badias 2008), en el qual enraonen tres pescadors (un de Blanes, un de Begur i un de Cadaqués), l'informant de Begur explica:

“Hi ha llocs que ara hi han volgut posar la *essa* i queda forçat. Per exemple, *sa cuina*, i no és *sa cuina*, és *la cuina* (...) *sa taula* no s'ha dit mai; és *la taula*, però *sa cadira* (...) el voldrien recuperar, però ara veus coses i escrites i això no s'ha dit mai.”

Altres informants fan referència a mots que no s'empren precedits de l'article salat i parlen de l'abast i d'algunes restriccions en l'ús. A Lloret de Mar, MSP, comenta que ells no dirien *sa pesca*, sinó *la pesca* i que per sentir dir *sa pesca*:

“Ja haurien d'anar a Mallorca, que ja és més...”

MRF, de Masos de Pals, explica:

“La mare era de Mont-ras i també salava tot. Tot ho deia salant, però quan va ser aquí va canviar una mica, perquè aquí no se feia tant, com a tota la conversa direm, només a una paraula única, tant a Pals com a Masos de Pals.”

LVF, de Regencós, també explica:

“Jo de vegades encara dic ‘porta sa cadira’, això sí, però no és com abans que a casi tot salaves.”

En alguns pobles, ja no es recorda un ús general de l'article salat, sinó que només es té present en casos molt puntuals, fet que indica que el fenomen no es va perdre durant el mateix període de temps en totes les localitats (vegeu l'apartat tercer).

Per exemple, MBB, de Vall-llobrega, recorda:

“Allò com a Mallorca que se sala tant no, no ho havia sentit tant, però alguna paraulota com aquesta ‘porta’ m es porró’.”

També, JGF explica que de petit havia dit algun terme en salat, però eren sols paraules aïllades:

“En plan així, no un seguit, mos trobàvem una colla i ‘agafa ses eines’, però no un seguit (...) aquí es va perdre molt aviat.”

Altres comentaris, relacionats amb la caducitat i l’aplicació de l’article sols en determinats termes, s’indiquen a continuació. ASF, de Calella de Palafrugell, afirma:

“Aquí només salem en determinades paraules.”

ASP, de Sant Joan de Palamós, té consciència que la seva àvia, de Vall-llobrega, ja només salava en alguns mots:

“Havia dit algunes paraules (amb article salat).”

I ECV, de Llafranc, indica:

“No se salava metòdicament, com tu sents a Mallorca o el mallorquí, però sí que hi havia unes paraules, uns modismes, unes frases fetes que quan deien allò salaven. No era un salar per salar, era un salar que els hi venia suposo que a casa seua ja tradició dels vells i cada vegada s’anava perdent més... Se mantenia en unes certes paraules o girs diferents.”

2.2.4) Algunes diferències entre les localitats gironines

No tots els pobles litorals de Girona salen davant d’uns mateixos termes. Atès que no hi havia pràcticament relació entre les localitats que salaven, cada poble mantenia l’article davant d’una sèrie de mots, que no coincidien necessàriament amb els del voltant. El camp semàntic predominant, però, solia ser el mateix: la pesca.

A l’*Atlas lingüístic del domini català*, es comprova també aquesta situació. Per exemple, en les enquestes, es detecta que a Begur deien *la roca* o *sa popa*, mentre que a

Tossa de Mar deien *sa roca* i *la popa*. També en les enquestes actuals, en diverses ocasions, parlants de diferents zones confirmen aquest fet.

L'informant ERC, de Castell d'Aro, recorda que se salava diferent a Tossa que a Blanes o a Lloret de Mar, malgrat que no en precisa les diferències:

“Aquí el salat eren com unes bosses. Tossa salaven, doncs per allà a Blanes ja era un altre tipus de llenguatge que, de vegades, venia dels pescadors de Mallorca que com que hi havia intercanvi doncs allà eren mots que s'anaven enganxant.”

PVR, de Lloret de Mar, també ho indica:

“A Tossa tenen un altre salar, parlen diferent, tenen un altre deix”.

Un altre enquestat lloretenc, MSP, també hi fa referència:

“A Tossa només hi ha deu o dotze quilòmetres i ja salen diferent, igual que a Blanes, i és degut a que abans, sempre que parlaves, parlaves amb gent d'aquí.”

2.3) *Algunes consideracions sobre l'article salat gironí des d'un punt de vista morfològic*

2.3.1) L'article salat amb funció pronominal

L'article salat, a més de determinar substantius, també pot exercir una funció pronominal, com fa també l'article literari. Amb tot, segons les enquestes d'aquest treball, part de les quals es pot consultar al quart capítol dels annexos, aquesta funció és poc emprada en la costa gironina.

En els corpus, hi ha pocs exemples d'article salat amb funció pronominal. Se'n troben, però, alguns: *es de Mataró* (JNS, de Tossa de Mar), *ses que dèiem* (DSS, de Regencós) o *es que havia servit* (FPA, de Begur).

2.3.2) Algunes consideracions relacionades amb el gènere i el nombre de l'article salat

No hi ha gaire diferència en l'ús de l'article salat entre les formes masculines i les femenines, i entre les singulars i les plurals. Amb tot, en el treball de camp, s'han recollit algunes consideracions que n'han fet els parlants.

En relació amb l'ús del salat per determinar certs substantius, a Vall-llobrega, MBB indica que el tret és més emprat en masculí que no pas en femení. L'informant explica que els darrers cops que ell va sentir l'article salat va ser cap al 1950, mentre feia el servei militar, ja que hi havia un noi de Mont-ras que salava, però sols davant de mots masculins singulars:

“Jo me'n recòrdot que com era petit salaven prò més aviat en masculí, com ara diríem es carretó. En canvi, en femení, jo no me'n recòrdut, *sa cullera*. Podé ho feien els meus pares perquè jo els meus avis casi no els he conegut, van morir con jo era molt jove, prò un onclo que era com un avi. I després als anys cinquanta, quan jo vaig fer el servei n'hi via un que era de Mont-ras que era de la meva quinta que tenia el costum de salar, i diríem allò que portàvem l'abric, el capot, que deia *porta es capot!*”

RMTD, de Llafranc, assegura que l'article salat era més emprat en masculí que en femení:

“Deies *es meus pares, es meu pare*, podies dir un cop *sa meua mare*, però ja deies més *la meua mare*, depèn de com ho enganxaves això.”

Si es comparen les valoracions perceptives d'aquests parlants pel que fa a la freqüència d'ús de l'article en funció del gènere amb els resultats de l'*Atlas lingüístic del domini català*, es constata una lleugera divergència, ja que en aquest darrer cas apareixen més mostres en femení. Alcover també havia detectat un anys abans que la forma d'article que més es mantenia era la femenina. Així, havia dit que a Canet de Mar “usen l'article *sa*, però no l'*es* (si be se pert)” (*Quadern IX*, 1902). Per tant, no és tan evident, almenys fa uns anys, que el nombre de mots amb l'article salat de gènere masculí sigui més elevat que el de gènere femení, com opinen alguns informants.

En relació amb l'anàlisi de les dades actuals, no s'han observat diferències importants en un ús major o menor de l'article salat pel que fa al gènere, cosa que

indueix a pensar que no té una rellevància particular en l'explicació del procés de recessió que ha experimentat. Si s'examinen les dades obtingudes als tres pobles on se sala encara residualment, a Calella de Palafrugell l'article salat en femení és vigent en 3 de 10 ocurrences (30%), a Begur, en 3 de 7 (42'8%); i a Tossa de Mar, en 18 de 48 (37'5%). En general, el nombre d'ocurrences entre el femení i el masculí no divergeix gaire, si bé en femení és inferior.

Pel que fa encara a qüestions morfològiques, segons les dades aportades per l'informant MBB de Vall-llobrega anteriorment citades, les formes plurals són les primeres que es van deixar d'utilitzar. No sembla tampoc possible explicar el motiu de l'hipotètic major ús del singular que del plural plantejat per l'informant. Tal com s'ha esdevingut en relació amb el gènere, la percepció de MBB pot contradir-se. Si s'examinen les dades de l'*Atles lingüístic del domini català*, s'observa una certa preferència per les formes plurals.

En canvi, en aquest estudi actual, l'article apareix en plural en 5 ocurrences d'un total de 10 a Calella de Palafrugell (50%); a 2 d'un total de 7, a Begur (28'57%); i a 28 d'un total de 48, a Tossa de Mar (58'3%). No hi ha tampoc diferències destacables pel que fa a l'ús de les formes singulars i les plurals. Sembla també que en aquest cas el nombre és un factor poc rellevant en la conservació de l'article salat.

2.3.3) *Ses*: la forma de masculí plural davant de so vocàlic

Una de les formes d'article salat que menys s'ha mantingut és la que apareix davant de mots masculins plurals començats per so vocàlic: *ses*. En aquest treball, tan sols s'ha trobat aquest element a Tossa de Mar i a Cadaqués.

Si no s'ha enregistrat en l'entrevista, a la resta de localitats on encara se sala o es recorda l'ús del parlar salat, s'ha demanat als informants com determinarien o haurien determinat els seus predecessors que salaven diferents substantius plurals començats amb vocal (*ocells, estrangers, anglesos, armaris*, etc.). S'ha obtingut en tots els casos una resposta comuna: no és possible fer-ho i, en aquests mots, caldria fer ús de l'article literari.

L'enquestat TCR, de Masos de Pals, que recorda l'ús del salat en la seva infància, en el moment de fer l'entrevista porta una llarga llista de paraules en les quals s'emprava abans l'article salat. Algunes paraules són masculines i comencen per vocal.

En el treball de camp, se li demana la formació del plural d'aquests mots. Ell respon convençut a la qüestió:

“No tinc present que s’hi fes servir la essa.”

També parlant d’aquest tema, FRP, de Masos de Pals, comenta:

“A segons quines paraules no es feia la essa.”

RMDT, de Llafranc, que tampoc no recorda l’ús de l’article salat davant de substantius masculins començats per plural, diu:

“No a tot s’ha de posar l’article de sa sal.”

La forma *ses* per al masculí plural davant de mots començats amb vocal coincideix amb la forma d’article salat del femení plural. Mantenir aquesta distinció sembla que no és un tret rellevant, atès que en parlars d’Alacant i del Pallars hi ha un article únic tant per al femení com per al masculí plural. En valencià meridional, l’article masculí o femení plural esdevé *es* davant de consonant, i al sud de Biar-Busot *es* ja s’ha generalitzat (Veny 2003: 119). En pallarès, l’article plural adopta les formes *es/les* per als dos gèneres. La variant *es* acostuma a ser pròpia d’una parla més ràpida i descurada, tot i que apareix sistemàticament en les contraccions amb les preposicions *a*, *de* i *per*: *as*, *des*, *pes* (Veny 2003: 98).

La forma d’article salat per al masculí plural començat amb vocal originàriament devia ser *es* (com és actualment en balear i a la varietat de Tàrbena) i, amb el transcurs del temps, va esdevenir *ses* al litoral gironí, per analogia amb la forma femenina. Devia ocórrer en una etapa difícil de concretar, molt probablement posterior a l’època de la conquesta de Jaume I del segle XIII, en la qual el català de la Catalunya Vella es va dur a les Illes.

La falta de documentació antiga amb presència d’article salat³⁵ i de toponímia amb aquesta forma no permet aclarir la qüestió. El fet que gairebé cap topònim no contingui mostres fossilitzades d’article masculí plural per a mots començats amb vocal³⁶ també manifesta que les formes *ses* o *es* eren elements morfològics poc

³⁵ No s’ha trobat cap mostra d’article salat masculí plural que determini mots començats amb vocal en els documents antics revisats en la recerca.

³⁶ Corredor (2000: 130-134), que estudia diversos topònims amb article salat del Baix Empordà, esmenta la casuística variada de tots els contextos en els quals poden ocórrer (singular, plural, mot començat per

emprats.³⁷ En la toponímia insular, la forma d'article que apareix en els pocs mots masculins plurals que són part d'un nom geogràfic originat després del 1213 és *es* (a les Pitiüses, per citar un exemple, hi ha el Torrent des Arbocers, i no pas el Torrent de *ses* Arbocers), cosa que permet pensar que aquesta forma és la vigent des de fa segles (probablement des dels orígens, des del traspàs del català de la Catalunya Vella).

3) La cronologia del canvi

3.1) *El procés de canvi a les localitats estudiades: de l'article salat a l'article literari*

Un cop contrastada la bibliografia que tracta totalment o parcialment del parlar salat al litoral gironí i d'haver fet entrevistes a tres informants de més de 65 anys a tots els indrets en els quals Alcover va indicar la presència de l'article salat, es pot descriure l'estat actual i determinar el període de temps en el qual s'han esdevingut els canvis més recents. Les dades s'han agrupat en quatre grans classificacions, que fan possible sintetitzar l'origen del procés de canvi:

1) Informants que encara salen, però amb fills que ja no mantenen el tret, fet que demostra que el salat és un fenomen vigent, tot i que caduc, i que només utilitza un nombre reduït de persones (pescadors ancians). El tret és més general a Begur, Calella de Palafrugell i Tossa de Mar; és més escàs a Blanes i Lloret de Mar; i, tot i que s'ha detectat, és molt inusual a Sant Joan de Palamós i Regencós.

2) Informants que salen i amb fills i, de vegades, néts que encara salen. Tan sols ocorre a Cadaqués.

3) Informants que recorden que els avis i, sovint, els pares salaven, ja que el tret hi va ser vigent fins a la dècada dels anys cinquanta. En aquesta època, va deixar de transmetre's a les noves generacions. Els informants enquestats que pertanyen a aquest grup, els quals aleshores devien tenir uns vint anys, ja no salaven o, si ho feien, ho van deixar de fer al cap de pocs anys. Hi ha petites diferències temporals en el procés de pèrdua del tret en cada població. En primer lloc, i d'acord amb les dades aportades pels

vocal, etc.), però no fa referència a cap forma d'article salat que determini un mot masculí plural començat amb vocal. N'hi ha, però, algun, com ara el *Port de ses orats*, a Begur.

³⁷ En les dades recollides a l'*Atlas lingüístic dels dominis català* a Tossa de Mar, Begur i Palamós, aquesta forma no hi és. En les enquestes actuals, la forma masculina *ses* és poc vigent en els parlants que salen encara en el litoral gironí.

informants, en general, es va deixar de salar a les localitats d'interior, corresponents a Mont-ras, Vall-llobrega, Pals, Masos de Pals,³⁸ Castell d'Aro i Calonge, i després, a les litorals, corresponents a Santa Cristina d'Aro, Palamós i Sant Feliu de Guíxols.

4) Informants que no recorden que cap avantpassat salés a la seva localitat, fet que demostra que és dubtós que a principi del segle XX i, encara més, al llarg de la primera meitat del segle passat, aquest fenomen fos viu, com asseguraven Alcover i altres estudiosos de l'època. Les poblacions que no tenen parlants que en recordin l'ús són Esclanyà, Fonolleres, Fontclara, Gualta, la Pera, Llafranc, Llofriu, Palafrugell, Palau-sator, Platja d'Aro, Sant Antoni de Calonge, Sant Feliu de Boada, Sant Iscle d'Empordà, Serra de Daró i Torrent.

Amb tot, malgrat la tendència general descrita en cada un dels grups esmentats, convé fer alguns aclariments en relació amb alguns pobles gironins:

1) En les localitats del primer grup, és possible trobar persones més joves que les enquestades que mantenen l'article salat de manera conscient i voluntària com a tret d'identitat del lloc on són. Es tracta, però, d'un fenomen no esporàdic i emprat voluntàriament. Aquestes persones solen tenir més de 50 anys (per a més informació, vegeu el punt 4.6 d'aquest capítol).

2) De tots els llocs on el salat actualment és vigent en la gent gran, Begur és un dels més citats bibliogràficament i dels més percebuts per parlants de pobles veïns. En canvi, actualment, de tots els municipis que salen, Begur és dels que té menys mostres d'ús del salat en el corpus obtingut. Els informants fan servir el tret per parlar entre ells, però l'han emprat poc durant l'enquesta, ja hi havia a prop una persona desconeguda.

3) A Sant Joan de Palamós, només s'ha trobat una única persona que salés (MGC). És previsible que ho hagi fet voluntàriament i que no usi el tret de manera habitual. L'article salat no s'ha documentat en aquest indret en la bibliografia més recent. Tampoc no s'ha localitzat cap altre parlant que sali a Sant Joan de Palamós. Igualment, l'estudiós local, Pere Trijueque, n'ha confirmat l'absència al poble des de fa anys.

4) A Regencós, una sola informant sala (DSS) i és probable que ho hagi fet per voler mantenir el tret. A més, la informant ha tingut molt de contacte amb Begur, on el salat ha estat molt més viu. Una altra de les informants de Regencós (LVF) diu que ella

³⁸ El fet de ser durant temps població dispersa i la seva relació amb Begur van contribuir a mantenir-hi més el tret que en altres pobles.

també sala, a casa seva i precedint algunes paraules, tot i que no se n'ha obtingut cap mostra durant l'hora que ha durat l'entrevista, feta juntament amb altres informants de la mateixa població. Els altres dos enquestats a Regencós, com també alguns parlants de poblacions veïnes, han negat la vigència del tret al poble.

5) En algunes de les localitats que pertanyen al tercer grup, no hi ha hagut unanimitat en la resposta. Alguns informants asseguren que el tret sí que havia estat vigent almenys seixanta anys enrere al municipi, però d'altres ho neguen. Per determinar-ho, s'ha tingut en compte l'opinió majoritària, com també el record i la informació aportada pels informants enquestats de municipis veïns. S'han incorporat en aquest grup les poblacions en les quals s'ha verificat amb més testimonis l'ús de l'article salat en les generacions precedents dels habitants d'edat avançada actuals.

6) A Calonge, diversos informants indiquen que l'article salat hi era vigent fins fa relativament poc temps, però que darrerament els parlants que l'empraven s'han mort. Segurament, és la localitat del tercer grup que ha conservat fins fa menys anys l'article salat.

7) A Mont-ras, cap informant de la població no recorda l'ús del tret, malgrat que diversos informants de localitats veïnes testimonien que s'hi havia salat fins a la dècada dels anys cinquanta.

8) A Sant Feliu de Guíxols, diversos informants expliquen que l'ús del salat va ser força estès fins no fa gaire, perquè hi havia molts habitants procedents de Tossa de Mar, lloc on encara es manté. JSS de Sta. Cristina ho explica:

“A Sant Feliu, sí que s'hi salava (...) cinquanta anys endarrere (...) perquè hi va a venir a viure gent de Tossa; els que varen venir de Tossa a Sant Feliu són els que estaven acostumats a salar (...) a Tossa sí que se salava, i el venir a Sant Feliu per ser més pesca o anar a treballar a les fàbriques, hi havia algú (que salava).”

9) A principi del segle XX, es va establir a la Pera una família de Begur que era molt coneguda a tot el poble i que tenia per costum utilitzar l'article salat. És possible que les dades d'Alcover es basessin en aquesta família, perquè cap altre estudiós no hi ha documentat el fenomen ni cap parlant recorda que ningú més l'emprés.

10) Actualment, una sola informant de Llafranc encara sala una mica, tot i que ho fa perquè el seu marit i la família del seu marit, amb qui ha viscut la major part de la vida, eren de Calella de Palafrugell i salaven. Llafranc és un poble bàsicament

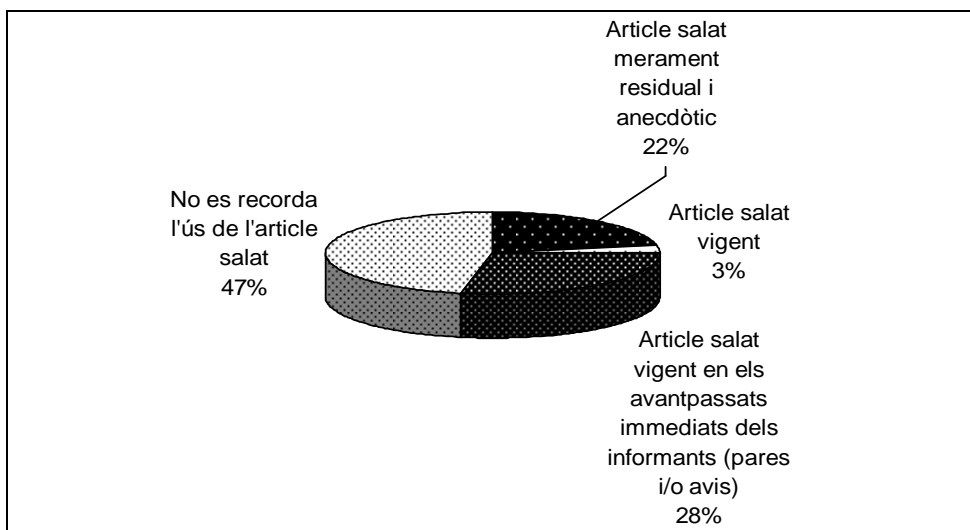
d'estiueig que es va crear a final del segle XIX. Segons les informacions d'altres habitants de la localitat i de poblacions veïnes, l'article salat, però, fa dècades que ja no s'hi conserva.

11) Platja d'Aro era la barriada costanera de Fanals d'Aro, la qual, a partir dels anys vint, després de l'establiment d'una colònia estiuenca, va créixer notablement. Atesa aquesta circumstància, no sorprèn tant que a Platja d'Aro no es conservi l'article salat des de fa gairebé cent anys, ja que, tot i ser un poble del litoral, va esdevenir primerencament un indret d'estiuejants, a diferència de la vila d'interior de Castell d'Aro, el cap del municipi, on el fenomen ha estat viu fins ben bé a mitjan segle passat.

12) A Sant Antoni de Calonge ningú no recorda l'ús de l'article salat. A Calonge, el cap del terme municipal i indret on el salat ha estat pràcticament emprat fins fa pocs anys, tampoc no es té constància que a Sant Antoni se salés. No obstant això, els informants de Palamós, el poble immediatament veí, afirmen que el tret hi existia durant la primera meitat del segle XX.

En el gràfic següent, es mostra la distribució en percentatges dels municipis estudiats en relació amb la cronologia del desús progressiu de l'article salat. En el 22% de poblacions (set localitats), encara hi ha algunes persones grans que salen, tot i que no l'han transmès a les generacions següents.³⁹ Només en el 3% de localitats (en un indret, Cadaqués) hi ha parlants de diverses edats que mantenen viu l'element morfològic de manera força sistemàtica (coincideix amb l'únic punt de conservació de l'article salat actualment; vegeu el subapartat 1.1 d'aquest capítol). En nou municipis, un 22% dels pobles, els informants enquestats ja no salen, però manifesten que els seus avantpassats precedents (pares i/o avis) sí que ho feien i que, fins i tot, ells mateixos quan eren nens o joves també havien salat. Finalment, en la majoria de punts, un 28% (en quinze poblacions), els informants afirmen que ells mai no han sentit el tret a la seva població, ni tan sols durant la infància.

³⁹ Si es fa referència a un ús generalitzat del tret, tan sols es pot considerar vigent, de fet, a tres pobles (tot i que només l'empra també la gent anciana): Calella de Palafrugell, Begur i Tossa de Mar.

3.2) *Diverses consideracions en relació amb el procés de canvi*

3.2.1) La recessió i la pèrdua de l'ús del tret

En moltes localitats (sobretot d'interior) en què Alcover va constatar l'ús de l'article salat a inici del segle XX, actualment ja no hi queden parlants que salin. Els informants d'aquests pobles (15 d'un total de 32), al llarg de l'enquesta, negaren que aquest tret hagués existit mai a la població. Per tant, l'article salat fa anys que va començar a experimentar un retrocés a gran part dels pobles estudiats.

La desaparició de l'article salat en les localitats que el mantenien vigent durant la primera meitat del segle XX (a 9 d'un total de 32) va tenir lloc cap als anys cinquanta. Es pot suposar que en alguns pobles el procés de pèrdua es va originar abans que en d'altres. Primerament, devia tenir lloc als indrets on factors com l'arribada del turisme o de migració van ocórrer amb anterioritat, com ara Palamós o Santa Cristina d'Aro.

3.2.2) L'opinió i la percepció dels informants en relació amb el procés de canvi

Els informants acostumen a recordar que l'article salat era molt usat pels seus avis, poc pels pares i, que, sovint, ells només el van utilitzar durant la infància o, més rarament, la joventut.

Els avis dels informants havien nascut durant el segle XIX i, en general, van viure fins a la primera meitat del segle XX. La gran majoria dels pares dels enquestats van

morir al llarg del segle passat. L'article salat, doncs, es va deixar d'emprar a causa de la mort dels darrers parlants. Per als informants enquestats, salar és ja un fet insòlit.

Són il·lustratius els comentaris que va fer TCR, nascut a Masos de Pals el 1927, que possibiliten determinar l'inici del canvi lingüístic:

“Sobretot la meu àvia salava molt, més que la meva mare (...) Aquí, antigament, tots els pobles de la costa salaven; ara, no tant, però la gent gran, com jo que ja ho començo a ser, faré 80 anys ara, quan els avis ens deien això ja ho trobàvem estrany.”

FRP, també de Masos de Pals, explica gairebé la mateixa situació:

“Nosatros ja no salàvem, però la mare, el pare i els veis sí que salaven. Els pares ja no tant. Els vells, sí (...). Se va nar perdent”.

A Regencós, SVF, informant nascut el 1922, comenta que l'article salat era usat pels seus avis, menys en els seus pares i que les persones de la seva generació el van mantenir fins a l'etapa de la joventut:

“Nosatros ho vam nar deixant als 25 anys, o als 20 ho vam anar perdent.”

TCC, de Santa Cristina d'Aro, ho corrobora, tot i que també matisa que les persones de la seva edat ja no salaven:

“Els avis (...) salaven molt aquesta gent, però després cada dia menos, i nosatros nosatros ja no en tenim el costum.”

El comentari és compartit per GMR, informant nascuda el 1933 a Blanes:

“Els que tenim l'edat que tenim, els nostres sobretot avis, pares també, però sobretot avis parlaven molt d'aquella època, salaven molt.”

Alguns parlants fins i tot indiquen amb força seguretat la data de l'últim cop que van sentir salar a la zona, la qual coincideix amb la indicada en aquest estudi. Per exemple, MBB, nascut el 1929 al poble d'interior de Vall-llobrega, precisa fins quan va sentir usar el salat:

“Algo sí que salava, però molt poc, jo me'n recordo de quan era petit (...) ho devia sentir fins a la ratlla dels divuit anys.”

També ECV, de Llafranc, recorda amb exactitud el moment en què va deixar de sentir salar de manera més general al poble de Calella de Palafrugell:

“El meu record és podé anterior a l’any 1950 (...) a la dècada anys cinquanta/seixanta va desaparèixer el salat.”

4) Les causes de pèrdua i de manteniment

4.1) Presentació de les causes

Durant el segle passat, la Costa Brava va sofrir un gran nombre de transformacions en diversos àmbits, les quals estan interrelacionades, directament o indirectament. La pèrdua o el manteniment actual de l’article salat al litoral de Girona s’expliquen per diversos factors:

- 1) el fenomen migratori (l’arribada de nouvinguts, l’èxode del camp, la desaparició del model endogàmic);
- 2) l’arribada del turisme;
- 3) la situació geogràfica i les vies de comunicació;
- 4) el prestigi lingüístic (l’ocultació de trets als forasters, la mofa, l’accés a l’escolarització, la pressió de l’estàndard); i
- 5) el manteniment del tret d’identitat que es vol preservar.

A continuació, els factors esmentats s’il·lustren amb exemples extrets de les entrevistes (vegeu l’apartat sisè del primer capítol i el quart capítol dels annexos).

1.2) El fenomen migratori: la immigració al litoral, la desaparició del model endogàmic i l’èxode del camp

Al llarg del segle XX, els municipis de la costa gironina es van eixamplar i es va establir relació amb gent no autòctona. També el model endogàmic es va començar a desdibuixar. La gent es va casar i va formar famílies amb persones d’altres indrets, fet que no havia ocorregut abans.

D’altra banda, al segle XX, l’agricultura i la ramaderia, activitats bàsiques en molts pobles del nord-est de Catalunya, van començar a ser deixades de banda. Molts

habitants de localitats d'interior es van desplaçar a nuclis més grans i industrialitzats per treballar-hi. Els municipis més petits es van deshabitar i van esdevenir llocs d'estiueig i de segones residències. La zona litoral va ser on les construccions d'estiueig van tenir més impacte i és on avui dia la població creix espectacularment en època de vacances.

4.2.1) L'arribada de nousvinguts

a) La migració de postguerra

Els primers anys de després de la Guerra Civil espanyola, ja en dictadura franquista, van ser temps de força misèria i precarietat a tot Espanya, especialment a les regions més pobres. Per aquest motiu, moltes persones es van desplaçar a altres indrets buscant una millora econòmica. El litoral gironí, i, en general, tot Catalunya, va rebre un alt nombre de nousvinguts, ja que era un dels territoris més rics de la Península Ibèrica. Alguns nousvinguts es van adaptar a parlar en català, tot i que també molts no ho van fer. En general, però, encara que parlessin català, els forasters ja no empraven el salat.

Els nuclis més grans de població solen ser els que van rebre un nombre més elevat de nousvinguts, tant acabada la Guerra Civil com uns anys després. La immigració, tan destacada durant el segle XX, és essencial per comprendre el procés de substitució progressiva de l'article salat per l'article literari.

A Palamós, l'informant JGF ho explica:

“Palamós és un poble que sempre ha vingut molta gent forastera, molta gent, o sigui que si anéssim a buscar la gent de Palamós que són de Palamós només ells, o sigui avis i això, me penso que no en trobaríem pas gaires (...) Ha vingut molta gent de fora per lo que dic, que aquí hi havia molta opció de feina (...) fàbriques de suro i atres.”

b) La migració de la dècada dels anys seixanta

Després de l'arribada d'immigrants durant la postguerra, la Costa Brava va rebre una altra onada migratòria cap al final dels anys cinquanta i cap al principi de la dècada dels seixanta, com a conseqüència de la prosperitat aportada pel turisme. Aquesta activitat va ser un sector en plena expansió i gràcies al qual es van generar molts llocs de feina en els serveis i en la construcció. Es van instal·lar a viure al litoral de Girona

persones provinents de diferents indrets de la Península Ibèrica. A més de produir-se un creixement demogràfic espectacular, hi va haver diversos canvis en l'estil de vida i, també, en la manera de parlar. En conseqüència, l'article salat va desaparèixer.

c) La migració als inicis del segle XXI

Finalment, al primer decenni del segle XXI, la Costa Brava, com tot Catalunya, ha rebut nous procedents de diversos indrets de tot el món: l'Equador, el Marroc, Mèxic, etc. A més, força treballadors de fora que resideixen a la costa de Girona viuen de l'activitat pesquera. Com que els pescadors ja no són autòctons, l'article salat ha desaparegut.

D'altra banda, és molt freqüent que, des d'uns quants anys ençà, els joves es desplacin a altres indrets per estudiar o treballar. La mobilitat i l'emigració dels autòctons fa que totes les parles locals tendeixin a caure en desús. El parlar salat ha estat una varietat que des de fa temps s'ha considerat només adequada per emprar en ambients familiars i per relacionar-se amb gent coneguda. A més, el tret també estava molt vinculat a la falta d'instrucció acadèmica. Per tant, l'accés als estudis, que, sovint, es reben fora del poble, ha motivat l'abandonament voluntari de l'article salat en les relacions comunicatives.

RMTD, de Llafranc, ho explica:

“Si els envien a Girona a estudiar ho perden, o si es posen en un banc o en uns estudis, ja no salen; això es perd igual que a Andalusia, que també es parlava molt amb la essa, i a Andalusia ja no...”.

d) L'arribada de forans i les repercussions en el parlar salat

A mitjan segle XX va retrocedir l'ús de l'article salat. Aquesta època és precisament posterior a l'arribada dels treballadors espanyols de la postguerra i el moment en què van començar a arribar els primers forasters del segon flux migratori.

Els parlants amb més relacions socials amb persones de fora són els primers iniciadors de tot canvi lingüístic. Labov (1996b: 749) explica que els pioners dels processos de canvi pertanyen a la classe treballadora alta o a la classe mitjana i tenen una xarxa social molt àmplia. En el cas del parlar salat, els primers que van deixar d'emprar l'article van ser els autòctons que tenien més contactes amb forasters.

Força informants recorden l'arribada de forans al seu poble i són conscients de la influència que aquest fet va tenir en la manera de parlar i en la pèrdua de l'article salat.

La informant JSS, de Santa Cristina d'Aro, explica que se salava a Sant Feliu de Guíxols i a Tossa de Mar, però que als anys quaranta la situació va canviar:

“Això es va canviar pels que varen venir de baix Andalusia, acabada la guerra. En temps de guerra, varen venir refugiats que els portaven d'Andalusia que vivien a les cases dels senyors d'aquí i aquests ja no varen marxar, i llavors va començar a venir la immigració (...) n'hi ha que s'han adaptat a parlar català i d'altres, no.”

EPV, de Sant Joan de Palamós, recorda l'arribada de persones de fora, sobretot del sud d'Espanya, a la seva localitat, que va ser una de les que en va acollir més:

“Varen venir molts andalusos i murcians, ja abans del cinquanta-cinc, perquè el cinquanta-cinc me vaig casar jo i el carrer de l'Església ja estava ple de forasters, aquí, Sant Joan, es va poblar d'andalusos.”

TCR, de Masos de Pals, recorda que el salat va ser viu al poble fins que van tenir lloc els moviments migratoris:

“Fins al trenta aquí hi havia la gent d'aquí, no hi havia gent de fora, abans s'ho coïen i menjaven aquí i la essa anava en molts puestos (...) fins que ens vàrem anar barrejant.”

JSV, de Vall-llobrega, explica que, en els indrets on havia sentit l'article salat (Tossa de Mar, Calella de Palafrugell, etc.), aquest es va perdre quan van arribar forasters:

“Moltes vegades es perdia perquè venia gent de fora.”

També a Sant Antoni de Calonge LCG explica que, encara que al seu poble no s'ha salat mai, en altres localitats on se salava (per exemple, a Tossa de Mar o a Sant Feliu de Guíxols) es va deixar de fer amb l'arribada dels nousvinguts:

“S'ha perdut per la immigració, els nousvinguts.”

L'informant JXM, de Regencós, quan recorda els pobles on havia sentit salar, vincula el desús de l'article salat a la barreja de població:

“Com que avui en aquests pobles no queda gent del poble, s'ha perdut bastant, però si enraona amb gent de Begur, més aviat gent gran, gent d'aquell temps, enraonen així més o menos.”

També MSF, natural de Peratallada, tot i que fa més de quaranta anys que resideix a Calonge, un dels nuclis on el salat ha estat vigent fins no fa gaire, explica que quan va arribar al municipi sentia salar moltíssim i justifica la pèrdua d'aquest tret per l'absència de la població autòctona:

“Abans érem ben bé la gent d'aquí d'aquí.”

A Lloret de Mar, on encara algun parlant sala, l'informant JCA fa un comentari que evidencia l'augment demogràfic de la Costa Brava durant el segle passat:

“Abans tothom es coneixia, ara no coneixem ningú.”

MSP, també lloretenc, parla del creixement de la població:

“Abans sempre que parlaves parlaves amb gent d'aquí; i ara no quan parles amb una persona del poble sinó quan veus una persona (del poble)... Quina alegria!”.

e) L'arribada de forans i les repercussions en l'ús del català

A part de la pèrdua de trets locals, els municipis s'han castellanitzat progressivament com a conseqüència de l'arribada de nouvinguts, especialment durant l'època del franquisme. Diferents informants han comentat la pèrdua de la llengua catalana a la seva zona i l'han relacionada amb la presència de persones foranes.

Per exemple, DPC, de Blanes, explica que amb el fenomen migratori i l'engrandiment del poble s'ha fet servir més el castellà:

“S'ha castellanitzat (...) amb la immigració i haver construït tant.”

LFC, de Cadaqués, explicita la influència de la gent de fora en l'increment de la llengua castellana:

“Ara amb tanta gent que hi ha de tants països i tot (...) hem de parlar moltes vegades en castellà, perquè no ens entenen.”

De la mateixa manera, a Begur, on també la gent gran autòctona pot salar encara actualment, JCA confirma de nou l'ús cada cop més freqüent del castellà:

“El meu fill ha anat a estudi aquí a Begur amb aquests andalusos, doncs el meu fill és a la botiga i l'irà un company de la seua edat que parla català igual que ell i ells dos parlen castellà igualment (...) Quan se troben així, domina el castellà.”

4.2.2) Els canvis en l'activitat econòmica: les repercussions en el parlar

a) La relació entre el mar i l'article salat

Els informants entrevistats solen relacionar el parlar salat actual amb l'àmbit estrictament mariner. Per exemple, a Lloret de Mar, l'enquestat PVR creu que el manteniment del tret es deu al caràcter de parlar tancat entre pescadors, que són els únics que l'empren:

“Jo no sé si és perquè hem estat sempre més junts, gent de mar, i sempre parlem tal com parlàvem abans”.

JCA, un dels informants begurencs que encara sala, tot i que ell s'ha dedicat al comerç i no a la pesca, explica:

“Aquí lo que salen més són els pescadors (...) es pescadors són els que més ho aguanten.”

MCM, de Llofriu, comenta el següent, quan se li demana per poblacions en les quals recordi l'ús del tret fins fa pocs anys:

“Són més de la part de més a la vora del mar; a la gent jove no els hi agrada (...) només ho he sentit a gent gran (...) i ha de ser ben bé tocant a mar.”

ECV, de Llafranc, explica que quan ella era petita a la seva localitat no se salava, però que al nucli veí de Calella de Palafrugell sí, perquè era un poble mariner:

“Eren més pescadors.”

També JPD, de Serra de Daró, fa constar aquest fet:

“Aquí no es feia, se sala més aviat al costat de mar.”

JPV, de Gualta, indica:

“No se salava pas aquí; a Begur i a aquests puestos de cap a la costa salaven molt.”

EPC, de Palau-sator, relaciona l'article salat i el litoral:

“Salen cap a mar, als puestos de Begur o de platja.”

b) La crisi del sector de la pesca i el parlar salat

La pesca ha estat un sector que ha entrat en crisi durant el segle XX. Amb el seu abandonament, també s'ha posat fi a l'article salat.

La informant RMTD, de Llafranc, indica:

“Els joves de pescar ja no pesquen i, per tant, ja no van a sa plaja (...) la gent jove ha marxat, en aquests pobles (de mar) ja no viu ningú (del poble).”

De la mateixa manera, ECV, també de Llafranc, ho explica:

“Recordo que a Calella salava tothom, joves i grans, jo tenia cinc anys i els altres en tenien trenta o en tenien coranta (...) els de la meua edat ja no hi ha ningú que sali (...) jo anava a estudi (a Calella) i hi havia aquella gent que tenia trenta anys més que jo i tota aquella gent salava perquè anaven a pescar, anaven a mar, però els de la meua generació ja no...”

JNS, de Tossa de Mar, exposa l'aturada progressiva de l'activitat pesquera:

“Aquí a Tossa la pesca ha fracassat del tot. A Tossa des dels anys quaranta, o podé trenta-cinc (...) érem la flota més gran de tota la costa

(...) quan va començar el turisme vàrem haver d'anar plegant totes aquestes barques grosses perquè és necessitava sa plaja per gent”.

Un dels enquestats a Palamós, JMR, que era pescador, es queixa del mal moment que travessa la pesca catalana:

“Avui no agafaria peix (...) hi ha espècies que s’han perdut i tot.”

L’informant ALL, també de Palamós, dóna compte de la poca rendibilitat del sector pesquer a la costa gironina:

“Només amb el menjar ja han canviat; abans sopaven a la barca i ara ni hi sopen, sopen a casa.”

A Sant Feliu de Guíxols, PPR explica que la crisi de la pesca va començar just després de la guerra de 1936:

“Com me vaig casar, vaig anar a marc, però com que no n’hi havia prou, a la fàbrica!, i així compaginant no passava tanta gana.”

L’informant tossenc JNS ho comenta de nou:

“Quan la mar no donava, es passava gana gana.”

Un altre informant de Sant Feliu de Guíxols, JSA, però, pensa que ha estat durant els darrers decennis quan s’ha agreujat la situació:

“En lloc del mar Mediterrà, haurem de posar el mar mort, perquè és així això (...) si no queda ningú (de pescadors) aquí parlàvem d’un centenar de barques que sortien a l’istiu que anaven a vela a pescar l’anxova (...) ja no en queda cap ni una, queden dues o tres teranyines.”

c) El moment actual del sector de la pesca i el salat

Des de fa uns quants anys, la majoria de pescadors del litoral gironí no és originària del lloc on treballa ni de la rodalia. Gairebé cap dels fills dels pescadors enquestats s’ha volgut dedicar a l’ofici familiar, perquè és molt sacrificat i poc pròsper.

El sector de la pesca de la Costa Brava ha canviat completament respecte del de fa seixanta anys.

DVV, de Mont-ras, recorda que havia sentit salar molt a Calella de Palafrugell, ja que és un poble tradicionalment de pescadors, però que actualment no se sent el tret, perquè gairebé no hi ha persones autòctones que es dediquin a aquest ofici:

“Calella era molt recollit i podé havent-hi molt eren una dotzena de famílies i ara aquestes famílies ja no hi són, tot és gent nova que ha vingut i per això (el salat) s’ha perdut (...) algun pescador a Calella... n’hi ha algun de de vuitanta i pico d’anys que aquells encara salen, però els altres diríem són nouvinguts i ja no.”

A Begur, GSP explica que actualment els joves fills de pescadors ja no volen continuar l’activitat familiar:

“Molts de fills no en volen saber res (de pescar), perquè és una feina molt dura.”

4.2.3) La desaparició del model endogàmic

Una de les conseqüències del fenomen migratori i que és clau per donar compte de la pèrdua progressiva de l’article salat al litoral de Girona és la desaparició del model endogàmic, que havia estat característic de la societat durant molts anys. Es van propagar les parelles mixtes. El parlar salat s’havia transmès de pares a fills durant generacions i s’havia mantingut vigent en nuclis petits, on gairebé tothom estava relacionat per parentiu.

Amb l’emigració i el turisme, els autòctons van començar a formar famílies amb persones de fora que no tenien el català com a llengua primera. En general, la població nouvinguda que s’establia a la costa gironina eren de llengua castellana, tot i que, amb el turisme i, recentment, amb la nova immigració, són parlants de llengües molt diverses.

L’informant JSV, de Vall-llobrega suposa que el parlar salat s’ha perdut per la formació de parelles mixtes entre els nadius i la població forastera:

“(La gent de fora) es casava amb gent d’aquí.”

Quan es demana a la informant RMTD, de Llafranc, per quin motiu creu que l'article salat ha deixat de ser utilitzat a la zona, explica:

“A Calella se casaven es de Calella amb es de Calella, o sigui que aviat haguessin quedat tots així perquè les races eren les mateixes, no se casaven amb gent forastera, quan varen venir els guàrdies els carabiners i algú se casava amb algun carabiner no era ben vist. Què vol dir això? Que ja va entrar cosa nova, idiomes nous, i és lo que està passant ara. Ara la gent de jo per avall hi ha molta gent que s'ha casat amb gent estrangera: un aleman, un anglès, un andalús... Tot s'ha barrejat. I abans no era així, tothom era parent, tothom era germà. Tothom tothom. La gent no se barrejava fins ara. S'ha perdut perquè la gent s'ha barrejat. Ho ha fet barrejar el medi de transport, el modus vivendi de tot, aquí ve la comèdia de la globalizació. Hi ha hagut una globalizació abans d'hora.”

L'informant JRP, de Masos de Pals, fa un comentari sobre l'aparició de matrimonis mixtos:

“Abantes un es casava amb una del poble, la veïna o la de l'altra porta de més enllà i tot quedava al poble, ara el d'aquí es casa amb un de Barcelona o un de Madrid i es va perdent tot.”

El mateix explicita JXM, de Regencós:

“Això s'ha perdut a mesura que la joventut ha anat a estudi a fora, s'ha anat barrejant amb d'altres, i ha anat canviant. La gent a penes sortia d'aquest poble, inclús els diumenges, es passava la setmana que no sortia d'aquest poble, i és clar, allò anava quedant aquí. Ara, petits petits amb els col·legis cap a Begur, en acabat, Palafrugell, professional o a l'institut, i en acabat a fora, es barregen amb d'altres i això es va apartant.”

4.2.4) L'èxode del camp i la pèrdua del salat

Durant el segle XX, els pobles han experimentat un descens demogràfic progressiu. Moltes persones han deixat de treballar la terra, perquè l'agricultura ha

esdevingut una activitat poc rendible, i altres sectors professionals, com ara el que ha generat el turisme o, anteriorment, la indústria tapera, han proporcionat millors perspectives econòmiques. D'altra banda, hi ha hagut èxode important del camp cap a nuclis grans i industrialitzats de població.

Actualment, a la zona d'interior estudiada, hi ha pocs joves que siguin pagesos o ramaders. Amb el pas dels anys, els pobles d'interior s'han despoblat i molts han esdevingut llocs d'estiueig. En alguns dels indrets, com en el terme de Palau-sator, han proliferat els allotjaments de turisme rural, que són una important font de riquesa per al municipi.

D'altra banda, a principi del segle XX, era costum que els pagesos també sortissin a pescar, sobretot en temporades de poca activitat agrària. Pagesos i pescadors, per tant, tenien relació i és lògic que en tots dos grups es conservés el parlar salat, una varietat sempre vinculada a les classes socials poc instruïdes. Moreno Fernández (1998: 60) indica el lligam íntim entre el nivell educatiu, la classe social i la professió.

L'èxode del camp, que no és exclusiu del litoral gironí, ha estat comentat pels parlants de gairebé totes les localitats estudiades. Per exemple, JMR, de Sant Iscle d'Empordà, diu que no hi ha pràcticament agricultors al poble:

“Aquí la gent de pagès ha vingut a zero.”

A Sant Iscle d'Empordà, NDF, fa els següents comentaris en relació amb l'abandonament de la pagesia:

“La gent ha marxat, abans la gent visquia de pagès (...) Ara la gent són gent de cap de setmana.”

MGC, de Sant Joan de Palamós, explica la vinculació entre l'article salat i l'ambient rural:

“Se salava més com més pagès, (...) com més rural.”

ERC, de Castell d'Aro, també ho comenta:

“A Sant Feliu (...) eren més finolis, els fills de casa bona ja estudiaven i es parlava el català o el castellà (...) allà era una economia rica (...) els pagesos de la Vall d'Aro, de sa Vall d'Aro (...) salauen. (...) El meu pare sí (que salava), la meu mare no perquè era de vila, d'aquí a dalt a Castell d'Aro (...) ell salua més suposo per aquest contacte que

tenien amb els pescadors, perquè hi havia pagesos que en temporades que no hi havia feina al camp també anaven a pescar per fer uns diners suplementaris.”

4.3) *El fenomen del turisme: transformació del paisatge i de l'estil de vida*

4.3.1) L'eclosió del turisme: a final dels anys cinquanta i a principi dels seixanta

Un dels fenòmens més importants de la segona meitat del segle XX per als municipis de la Costa Brava va ser l'arribada del turisme. Aquesta activitat va transformar de dalt a baix les localitats litorals en diversos aspectes: l'urbanisme, l'economia, els estils de vida, etc. Els informants de totes les poblacions de mar estudiades recorden com va canviar el seu dia a dia amb el turisme. En pocs anys, la Costa Brava es va transformar radicalment. Va ser també una època molt pròspera econòmicament.

A Lloret de Mar, per exemple, MSP explica com gairebé tothom es va enriquir de la nit al dia:

“A Lloret el que va voler aspirar i va ser valent ha fet duros a cofes; va haver-hi uns anys que a Lloret es diners es feien a cofes, ara ja no (...) era tiro segur posessis lo que posessis (...) quan van començar a venir es turistes.”

JNS, de Tossa de Mar, recorda la fi de l'activitat pesquera a causa de l'arribada del turisme:

“Quan va començar el turisme vàrem haver d'anar plegant totes aquestes barques grosses perquè es necessitava sa platja per sa gent.”

4.3.2) Les repercussions demogràfiques i urbanístiques del turisme emergent

Demogràficament, la Costa Brava va incrementar la xifra d'habitants durant els anys d'eclosió del turisme, ja que es requeria mà d'obra en els serveis i en la construcció. Hi va arribar molta població nouvinguda, tal com s'ha indicat en l'apartat anterior.

La Costa Brava és un dels principals destins turístics de Catalunya. En alguns casos, l'entorn s'ha respectat, però també s'han edificat grans construccions no gaire curoses amb el paisatge.⁴⁰ La influència del turisme al litoral de Girona ha estat explicada per diversos enquestats.

A Lloret de Mar, JCA dóna compte de la transformació radical del poble amb el fenomen turístic dient:

“Mare de Déu si ha canviat lo que era el poble i lo que és ara! No vull ni pensar-hi perquè m'encenc. Ho han destruït tot. (...) Fa pena (...) Jo quan entro a Lloret i Blanes em fa l'afecte que entro allà a Badalona i a Santa Coloma de Gramenet.”

A Begur, malgrat que s'ha respectat l'entorn més que en altres poblacions, JCA és pessimista en relació amb el futur:

“La terra i tot això està fumut aquí a Begur (...) actualment a Begur es construeixen cent cases. És de por, de por; vagis on vagis veus aquestes grues.”

L'informant RSS, de Tossa de Mar, parla de les repercussions del turisme que arriba massivament a la zona cada estiu:

“A l'estiu, el mar, de nits és com de dies (...) Estrangers abantes n'hi havia més, però ara són més espanyols... dissabtes i diumenges (...) veus bars de dintre, a l'exterior, que són plens, i hi ha cola a fora i tot.”

El begurenc FPA també dóna compte del gran nombre d'estiuejants que ja tenen una segona residència a la localitat:

“Quatre o cinc mil fins i tot estan empadronats aquí, però no viuen aquí, que només hi vénen a l'estiu.”

⁴⁰ Amb tot, la Costa Brava és de les zones litorals catalanes, i de la Península Ibèrica, on s'ha procurat ser més respectuós amb l'espai on s'urbanitzava, atès que és un indret de gran interès paisatgístic.

4.3.3) El canvi en l'estil de vida tradicional de la població autòctona

Els pescadors (i també agricultors, tot i que menys) del territori estudiat van començar a tenir hotels, botigues i establiments diversos dedicats al turisme.

ECV, de Llafranc, recorda l'ús estès de l'article salat a Calella de Palafrugell, el poble on anava a col·legi quan ell era petit (fins a l'any 1950), i comenta la influència del turisme en la pèrdua del tret:

“Hi va haver canvi generacional posteriorment en aquesta època (any 1950), possiblement el turisme és l'època, aquesta dècada cinquanta-seixanta que va desaparèixer el salat, que és l'època que hi havia els entablaos flamencos i és una altra història.”

4.4) *La situació geogràfica i les vies de comunicacions*

4.4.1) La situació d'aïllament i el manteniment del salat

El parlar salat s'ha mantingut en indrets de difícil accés i que es troben aïllats d'altres nuclis de població, ja que han estat poc permeables a les influències externes. Les quatre localitats on l'article salat encara és viu (Tossa de Mar, Calella de Palafrugell, Begur i Cadaqués) són zones que han estat apartades de les vies principals de comunicació durant molt de temps.

4.4.2) La millora de la xarxa de comunicacions i els mitjans de transport

Els anys cinquanta i seixanta van de gran mobilitat. Els cotxes van començar a ser béns de consum que moltes famílies adquirien i la gent es desplaçava com no ho havia fet abans. Molts informants recorden que durant la seva infància i joventut l'únic mitjà de transport era la bicicleta.

Abans de la construcció de carreteres i de la difusió d'automòbils com a vehicles de transport, la gent es movia molt poc i, per tant, només es relacionava amb persones de la seva localitat. Amb l'arribada dels cotxes, va augmentar la mobilitat dels habitants, fet que va comportar un contacte amb parlars de diferents llocs, que va tenir com a conseqüència la pèrdua de l'article salat.

A Regencós, JXM explica com antigament la gent no es movia:

“Abans la gent a penes sortia d’aquest poble, inclús els diumenges, es passava la setmana que no sortia d’aquest poble, i, és clar, allò (el parlar salat) anava quedant aquí.”

A Llafranc, ECV comenta la gran distància que semblava que hi havia entre dos pobles veïns, com Calella de Palafrugell i Llafranc, separats només per 1’2 quilòmetres:

“(Abans) anar d’aquí a Calella semblava anar a la fi del món.”

4.4.3) La mobilitat dels parlants

La mobilitat dels habitants és una de les causes principals que permeten donar compte del canvi en l’ús de l’article salat.

TCR, de Masos de Pals, capta aquest fet:

“La essa⁴¹ va continuar fins que ja nosatros vàrem tenir bicicleta i ja venien uns de cap aquí, els atres de... fins que ens vàrem anar barrejant.”

A Sant Joan de Palamós, MCG és conscient que ja no només l’article salat sinó també altres trets lingüístics característics de la zona s’han perdut:

“Amb el moviment de la gent (...) no hi ha hagut distàncies.”

EPV, de la mateixa localitat que MGC, amb qui conversa durant el qüestionari, indica que, quan ella era jove, només es comunicaven amb gent coneguda:

“Abans només parlaves amb la veïna.”

4.5) *El prestigi lingüístic*

4.5.1) L’ocultació de trets als forasters: l’article salat, un tret vulgar

Tal com la bibliografia recull, una de les raons principals per les quals l’article salat va deixar de ser emprat a tot Catalunya, on era d’ús general segles enrere, va ser la

⁴¹ Alguns parlants es refereixen al fenomen d’emprar l’article salat com a *fer servir la essa*.

connotació desprestigiosa i vulgar que va adquirir. Pel que fa al litoral gironí, on s'ha mantingut fins fa relativament poc, va començar a considerar-se negativament amb l'arribada de gent forastera. A causa de l'eclosió del turisme (especialment el turisme barceloní, que era de classe benestant), es van evidenciar les diferències socials i econòmiques entre la població estiuejant i l'originària del poble. Aquestes diferències que s'han desdibuixat amb el pas del temps, anys enrere eren força marcades.

En molts casos, els habitants dels llocs on se salava van començar a deixar de fer servir l'article salat perquè la població visitant, a qui els autòctons es volien assemblar perquè pertanyien a una classe social adinerada i culta, no emprava el tret. Labov (1993: 760) exposa la relació que hi ha entre l'ascens social i el lideratge del canvi lingüístic. A la costa gironina, els primers a deixar d'usar l'article salat van ser els qui no volien pertànyer a una classe social baixa. Va ser durant els anys d'auge econòmic, motivat pel turisme, que les persones que salaven se n'amagaven i, progressivament, van abandonar-ne l'ús i va trencar-se'n la transmissió generacional, ja que els pares no volien que els fills salessin.

A Cadaqués, que és l'únic poble on sala gent de diverses franges d'edat, la conducta d'amagar el salat davant de forasters és encara general en les persones més grans, tot i que alguns parlants més joves ja no ho fan. L'ocultació també ha estat molt habitual a la resta de localitats del nord-est de Catalunya i és un dels factors que n'expliquen el declivi.

L'informant ECV, de Llafranc, recorda un fet que exemplifica clarament la situació:

“Quan la gent parlava amb algú altre deixava el salar, perquè quan la gent després parlava amb algú altre deixava el salar, i mirava de parlar bé, perquè el salar era un parlar que feia pagès o incult, jo me'n recordo sobretot el meu pare tenia una dèria quan parlava amb algú... Eren com dues persones, quan parlava aquí a casa parlava d'una manera i com parlava amb un de fora o així parlava que semblava una altra persona amb el parlar perquè s'esmerava (no salava).”

MFP, un informant de Cadaqués de més de 90 anys, comenta que hi va haver un canvi en la manera de parlar des que van acollir els primers estiuejants, ja que la varietat local es va començar a assemblar a la dels turistes barcelonins:

“Nosatres ens hem acostumat a parlar fi. Abans parlàvem gruixut.”

També PVR, un informant que sala de Lloret de Mar, opina que el seu parlar no és refinat, ja que és el que tradicionalment s'ha emprat a la seva població:

“No ens hem refinat mai, parlem el català tal com el parlàvem abans.”

4.5.2) El salat i la llengua escrita

Des d'inici de l'època literària, l'article salat ha estat bandejat del registre escrit, atès el seu caràcter vulgar. Actualment, i ja des del segle XIX, només apareix en textos que volen reflectir la llengua oral i la parla espontània.

La informant enquestada ASP, de Sant Joan de Palamós, recorda una anècdota succeïda a Sant Feliu de Guíxols que li havien explicat els seus avis i que mostra que el salat va quedar reduït només al registre oral:

“A Sant Feliu (...) jo havia sentit explicar que havien anat una vegada a uns jocs florals i varen recitar un vers i els hi varen donar una gramàtica perquè tot ho deien salat, i de prèmit els hi vien donat una gramàtica. No recordo més; ho havia sentit explicar als meus avis.”

4.5.3) Alguns elements de controvèrsia relacionats amb el prestigi del salat

Malgrat que la majoria d'informants explica vivències relacionades amb la consideració negativa que tenia el fet de salar, altres enquestats ho neguen rotundament i, en algun cas, expliquen que succeïa el procés invers: els qui salaven miraven malament el qui no ho feien.

El cert és que moltes persones infravaloraven la seva manera de parlar. Quan es comparaven amb la població benestant barcelonina que estiuejava al seu poble, se sentien inferiors. Algun informant indica que, més que ser la població de fora qui motivava directament la substitució de l'article salat, eren els mateixos autòctons qui volien ser semblants als estiuejants i, per tant, lingüísticament també en volien imitar la parla.

A Llafranc, ECV no recorda que ningú mai es burlés d'algú que salés, sinó que afirma que eren els autòctons els que abandonaven els trets locals per assimilar-se als estiuejants benestants:

“Jo no recordo haver sentit mai ningú que se'n burlés, eren ells que se'n daven de menys i aquí sempre hi havia hagut molta gent de Barcelona

que tenien molt de diner, a la postguerra hi havia xalets, i hi havia la gent del poble, que eren pescadors, i hi havia una diferència notable entre els uns i els altres (...) La gent d'aquí tenien una mica d'allò envers els de Barcelona, perquè és clar ells eren educats, aquells parlaven bé, tenien els diners, eren els senyors, i suposo que això és el complex que tenien.”

A Castell d'Aro, es va tenir oportunitat de conversar amb MRF, nascuda l'any 1921 a Romanyà de la Selva (localitat on no se salava), però que, des que era jove i es va casar, vivia a Castell d'Aro, on s'ha salat fins fa poc. La informant MRF recorda que, encara que les persones de la seva edat ja no salaven, les que eren més grans, com la seva sogra, sí que ho feien i es burlaven dels qui no empraven el tret:

“La gent se me'n reia perquè jo no salava (...) la meua sogra me deia ‘per què no sales?’”

Altres informants de Castell d'Aro o d'àrees contigües expliquen que usar l'article salat no estava mal vist a la seva zona. Quan es demana si algú es reia dels parlants que salaven a la informant AMCF, de Santa Cristina d'Aro, ella respon exclamativament:

“Ah, no! Sempre s'havia respectat!”

També la informant RMTD, de Llafranc, contesta la mateixa pregunta dient:

“No! Els de la costa eren ben mirats, perquè tenien relació amb ultramar.”

ADB, mare de la informant anterior i nascuda el 1908, ho corrobora:

“Si se n'hi en reien (del salat)? No, què va!”

4.5.4) La mofa: una de les principals causes de la pèrdua del salat

a) Exemples del menyspreu del tret

Com s'ha dit, usar l'article salat era propi de gent sense cultura i de classe social baixa. En conseqüència, els pares no volien que els fills salessin i la gent forastera

acostumava a riure's de qui emprava el tret. D'altra banda, alguns informants indiquen que, més que burlar-se del tret, la gent forastera el trobava insòlit i curiós. A la població nadiua, però, no li agradava singularitzar-se i, per aquest motiu, n'abandonava l'ús.

L'enquestat ERC, de Castell d'Aro, descriu la situació social en la qual es trobava l'article salat anys enrere a les comarques litorals gironines:

“Aquí a aquesta zona el salat era mal vist. Quan érem petits, si salàvem, els pares i avis ens fotien crits perquè hi havia Sant Feliu que sempre des de principi del segle va tenir una economia molt activa que es va modernitzar molt amb la indústria del tap i allà ia eren més finolis, els fills de casa bona ja estudiaven i es parlava el català o el castellà, i com els d'aquí salàvom, doncs allà era una economia rica... els queviures els hi portava la vall d'Aro, que érem nosatros, els pagesos de la Vall d'Aro, de sa Vall d'Aro, i com salaues, els pagesos d'aquí quan anaven a plaça si salaven se ne'ls hi en reien, aquí també es considerava que érem d'una cultura més baixa que els de Sant Feliu, i aquesta vergonya va ser el la primera causa que aquest llenguatge doncs es perdés, no s'utilitzava perquè et reprelien. Del salat, se'n reien els modernistes de Sant Feliu i doncs això va anar caiguent en desús i ara ja no hi ha pràcticament ningú que ho faci servir, sí que hi ha gent viva que ho ha fet servir.”

La informant MBB, de Platja d'Aro, també explica l'actitud burleta de la gent de fora:

“A Begur tenen molt de costum de salar. La gent gran gran encara sala bastant. Inclús alguna vegada venien els de les capitals i aixís, i se'n reien una mica d'aquesta pronunciació. Ho havia vist moltes vegades. I ens prelien una mica el pèl a la joventut, i ens ho repetien salant d'aquella manera aixís enfument-te'n i totes aquestes coses. Sí, sí, els de Barcelona. Era una època que després els pobles eren petits i els que venien de capital eren com gegants i a les noies joventes i així, sempre hi havia el xuleta que feia una mica de comèdia, de presa de pèl. I quan venien doncs ens veien així de poble, i pagesos, i se'ns prelien el pèl, i això de salar era la primera cosa, 'mira, ses noies, que

maques, avui van a ballar ses noies’, i tontades així les havíem sentit alguna vegada.”

A Palau-sator, els informants tenen present l’ús del salat en pobles propers (Begur, Pals, etc.) i conversen sobre el fet que l’ús fou motiu de mofa. SPC ho explica:

“Amb la gent d’ara s’ha perdut tot; s’ha perdut perquè la gent jove que va vinguent se’n en rivien (...) els joves es varen dar compte entre el turisme i una cosa i l’atra que això no s’havia de dir, que quan ho deies davant d’algú se’n rivia, i aquella mainada se’n donava vergonya i el jove parava ment de dir-ho, perquè feia veure que no ho sabia, que ja parlava com l’atra gent i aquelles coses, per això s’ha perdut.”

CTC, que parla amb l’informant anterior, confirma aquest comentari:

“S’ha perdut perquè feien riure, la mainada sí ho deien se’n rivien.”

Molts informants expliquen que no només els estiuejants barcelonins es burlaven del salat, sinó que ho feien diverses persones de poblacions catalanes on no se salava. Per exemple, JXM, de Regencós, explica:

“Teníem família a Tordera i quan venien se’n rivien de nosatros, perquè ells allà ja no salaven.”

A Palafrugell, la informant CSJ reconeix que ella mateixa es mofava del tret morfològic quan el sentia. Fins i tot en els pobles gironins on se salava, els autòctons que ja no ho feien es reien dels qui encara el mantenien:

“Abans semblava una cosa que era de pagès, se’n reien si la gent parlava així (...) Jo recordo quan tenia deu o dotze anys que anava a Calella i els escarnia, els imitava.”

Finalment, JMR, de Sant Iscle d’Empordà, explica que, més que riure’s del salat, resultava graciós sentir-lo:

“Els qui no tenim costum de fer-ho ens feia gràcia.”

b) Expressions fossilitzades que ridiculitzen l'article salat

Alguns informants expliquen que es van generar expressions per riure's dels parlants que salaven. Així, FGA, de Sant Feliu de Boada, explica que es van crear acudits per ridiculitzar la gent que feia servir l'article salat:

“A Begur sí que ho feien. Inclús hi havia algun xiste que se'n fotia de la gent de Begur que parlava així salat; ‘digues a sa noia que vagi a buscar sa clau de sa botiga de sa riereta’.”

4.5.5) L'accés a l'escolarització

Un dels progressos més importants que ha beneficiat la societat dels països desenvolupats al llarg del segle XX ha estat l'accés a l'escolarització de manera generalitzada. A principi del segle, les taxes d'analfabetisme eren molt importants i és una realitat que avui dia gairebé no hi ha ningú que no sàpiga llegir ni escriure al Primer Món. No va ser, però, fins al segle passat que la població es va començar a escolaritzar massivament.

La manca d'escolarització implicava emprar la varietat que es transmetia oralment, de generació en generació, i que es caracteritzava per l'ús de l'article salat, a més d'altres trets locals. A principi del segle passat i fins ben bé gairebé la meitat del segle XX, els infants gairebé no assistien a classe i acostumaven a deixar les aules ben aviat. Les famílies vivien en condicions precàries, cosa que obligava els nens a haver d'ajudar en les feines del camp per subsistir. Fer anar els fills a l'escola era un luxe que poques famílies es podien permetre. No va ser fins ben entrat el segle XX que van disminuir les taxes d'analfabetisme i que tots els infants es van escolaritzar. Amb l'alfabetització generalitzada, l'article salat es va perdre.

L'informant ECV, de Pals i d'edat molt avançada (nascut el 1912), explica que anys enrere no era habitual anar a l'escola i que, per aquest motiu, la gent conservava el salat:

“La meua àvia va tenir dotze fills i no n'hi va haver cap que anés a estudi (...) El no anar a estudi, ja agafaven l'ambient natural.”

a) L'escola i el salat

A l'escola s'ha corregit l'ús de l'article salat. A cap dels col·legis dels pobles que tradicionalment salaven no s'ha vetllat per la seva preservació ni s'ha adoptat una actitud respectuosa.⁴² A les escoles de la costa gironina, se'l menystenien i es feia entendre que era una forma que no s'havia d'escriure, ja que era vulgar.

TCR, de Masos de Pals, recorda que a casa seva se salava i que ell també ho feia de petit, si bé la situació va canviar quan va començar a anar a l'escola:

“Quan vaig començar d'anar a col·legi allavons no se m'avenia lo que via sentit a casa i lo que m'ensenyaven allà (...) quan vaig anar a col·lègit (...) ja mos ensenyaven diferent, perquè tinc alguna redacció i ja hi ha molta diferència de com es parlava a com s'escrivia.”

JXM, de Regencós, comenta com l'article salat no s'admetia en l'escriptura:

“L'escriptura era en català a l'escola, però no salat; a l'escriptura no hi anava el salat, havies d'escriure normal; allà com marcava la gramàtica, això (el salat) era al parlar.”

DSS, també de Regencós, responsabilitza l'escola de la pèrdua de l'article salat:

“Els mestres eren forasters (...) podé a l'haver-hi més escrit, al llegir s'ha anat perdent la parla casolana, de casa, del tarannà de la gent, de la manera que es deia.”

A Palau-sator, on els informants recorden l'ús de l'article salat en pobles, SPC explica que no era permès a l'escola:

“A les escoles, ni pensar d'ensenyar-ho!”

CTC, també de Palau-sator, ho confirma:

“A la mainada ja se'ls hi ensenyava diferent, a les escoles ja no ho ensenyaven.”

⁴² A excepció, segurament, de l'escola de Cadaqués (per a més informació, vegeu el punt 5.1 del capítol sisè).

RMTD, de Llafranc, resumeix que l'ensenyament és la causa per la qual ja no se sala:

“Tot ho fan els estudis.”

Un dels altres informants d'aquesta localitat, ECV, també insisteix en aquest factor:

“Em sembla que *es* es va perdre quan la gent va començar a anar estudi més, a llegir i a escriure, és dir ja varen aprendre més i no ho sé, es va perdre. Si tu vas a estudi i no t'ensenyen a allà a salar i no escrius salat, ja parles d'una altra manera. Jo em penso que la cosa va anar així per la falta d'ignorància aquesta, que la gent al no saber llegir i escriure parlava d'oido, moltes paraules les e deien com un lloro, que els havien sentides i moltes vegades no sabien ni lo que deien. I jo em sembla que després a la que la gent va començar a tenir una mica més de cultura, varen anar a estudi, varen començar a llegir i a escriure la majoria de la gent, jo per a mi això es va perdre.”

Finalment, MRF, de Masos de Pals, comenta l'acció de l'escola com a motiu de pèrdua:

“Quan vaig tenir deu anys ningú més va salar, ningú més va parlar de la essa... Ja als estudis ens ensenyaven a parlar com havies de parlar, havies de parlar com els mestres te feien parlar.”

b) L'escola i la pèrdua dels parlars locals

La instrucció acadèmica ha modificat tots els parlars locals. S'ha adoptat el model de la varietat estàndard sense respectar gaire les varietats dialectals i subdialectals del català.

JAM, de Llofriu, després d'explicar que a Calella de Palafrugell la gent molt gran és l'única que encara sala, opina sobre la unificació de la llengua:

“Es va perdent, inclús la manera de parlar d'aquí a Llofriu, ve donat perquè cada vegada hi ha més estudis i s'ha de parlar més bé el català. Es parla més bé o es parla diferent, jo dic? Perquè vindrà un moment, inclús l'atre dia ho comentaven a la ràdio, que abans sabies distingir el

que era del Pla de l'Estany, el que era de la Garrotxa, el que era del Baix Empordà, el que era de l'Alt Empordà, diu vindrà un moment que tothom parlarà igual, poté és veritat.”

JXM, de Regencós, comenta la mateixa situació:

“La gent jove, amb els estudis i el sortir fora i tot això, agafen una altra manera d'entendre.”

4.5.6) La pressió de l'estàndard

a) El model de llengua estàndard proposat per l'IEC

El model d'estandardització de la llengua catalana, que s'ha centrat sobretot en la varietat del barceloní, és una de les causes que ha motivat que els dialectes i els parlars —també el salat— perdin progressivament els trets més característics. A la *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans, l'article salat només és admissible en els registres informals dels parlars baleàrics (2001, volum 2: 17), però no es fa cap referència a l'article usat a la costa gironina, ni tampoc a Tàrbena.

b) La percepció dels parlants vers la varietat local i l'estàndard: controvèrsia

Els informants són conscients que hi ha molta diferència entre el seu parlar i la varietat que s'usa en els mitjans de comunicació, la qual s'apropa molt al barceloní. Molts expliquen que les generacions més joves també parlen diferent de la manera com ho fan ells, que encara mantenen vius els trets locals. Alguns comenten que, sovint, els més joves, en fer servir menys els dialectalismes, els els corregeixen, ja que discrepen de l'estàndard.

Pel que fa a la influència de la varietat estàndard en el parlar local, hi ha diversitat d'opinions. Mentre que alguns creuen que és molt negativa, perquè els ha fet perdre característiques lingüístiques que els eren pròpies, altres consideren que és positiva, perquè en els darrers anys ha millorat la llengua que parlen. La segona opinió sol ser la majoritària.

A continuació se citen alguns exemples de la primera opinió. Així, CVA, una informant blanenca, comenta:

“La gent ja no ho valora; clar, s’ha perdut. Si la gent no ho utilitza se perd. La gent no ho utilitza perquè la pressió social dels mitjans de comunicació ens han canviat el llenguatge.”

Dues enquestades a Sant Joan de Palamós, MGC i EPV, esmenten la influència del parlar barceloní i de la llengua estàndard emprada a la televisió en el parlar local. MGC diu:

“Hem agafat el parlar de Barcelona, joestic convençuda que el parlar de Barcelona mos s’ha posat aquí” i que “a la tele fan un accent castellanitzat.”

I EPV afegeix:

“Aquí vénen molts veranejants de Barcelona, i les ràdios, i les televisions, perquè abans només parlaves amb la veïna (...) els peixos a la televisió no sé pas quin nom els hi posen, perquè jo no sé de què em parlen.”

Altres informants perceben que el llenguatge de la gent jove es diferencia molt del que ells fan servir. JXM, de Regencós, diu:

“Ara la joventut enraona diferent... L’altre dia vaig parlar amb un noi que té vint anys, ha nascut aquí, i ha crescut aquí, i vaig quedar parat de la manera que parlava; la joventut parla un idioma que no saps lo que és.”

La informant JVP, de Fontclara, hi coincideix:

“El parlar de la gent jove sí que ha canviat molt, entre que hi ha molt de catalanisme i tant de xaves i així també s’ha enganxat una mica.”

c) L’homogeneïtzació de la llengua

Alguns informants es mostren preocupats per la pèrdua de trets distintius en les parles locals del català. La llengua catalana, com a conseqüència de la pressió de

l'estàndard, s'homogeneïtza progressivament i els parlants més sensibles a qüestions lingüístiques ho aprecien.

Altres enquestats opinen que la pèrdua de trets locals i l'homogeneïtzació del català són fets positius. Aquests parlants també consideren que la varietat que usen els més joves és millor, ja que, sovint, afirmen que conté menys elements dialectals i menys castellanismes.

L'informant de Llofriu JAM, conscient que els trets locals del parlar de la zona no són emprats ja pels joves i que el català s'unifica, se'n queixa i es planteja el següent:

“Es parla més bé o es parla diferent, jo dic? (...) vindrà un moment que tothom parlarà igual (...) la gent jove parla diferent (...) quan han anat a l'institut o allà on sigui, es parla o escrius el català... ja llegeixes d'aquella forma i ve un moment que t'hi dediques.”

A Regencós, DSS expressa el seu descontentament amb el model de llengua que difonen els mitjans de comunicació:

“És que sembla que lo que donen a les televisions catalanes és el català autèntic, i ho sento, però no. El català d'aquí a l'Empordà és molt ric i molt maco, i l'anem perdent a base de bé. (...) jo no sé si és correcte o no, però ho hem dit tota la vida i a mi me sap greu que es perdin aquestes coses, aquesta manera de parlar.”

Amb tot, hi ha opinions divergents. MAM, d'Esclanyà, creu que el parlar actual del seu poble és més bo que el es feia servir en la seva joventut:

“La gent el parla més bé el català que nosatros. Nosatros dèiem *paia* i és *palla*; *paia paia* ens surt com abans, i atres coses... Nosatros també diem *aiga* i és *aigua*.”

JASS, també d'Esclanyà i company de conversa de MAM, explica que els joves corregeixen trets locals a les persones grans:

“A mi la meua néta me rectifica moltes coses, alguna paraula, diu ‘avi, poc que es diu aixís, es diu aixís’; ara el parlen més bé el català, nosatros el parlem d'aquell temps.”

La informant PPP, de Blanes, explica que el joves parlen millor:

“El jovent el parla més bé (el català), ells el parlen perfecte... de la manera que els han ensenyat.”

A Calonge, l'informant MSF també ho indica:

“El català se parla més bé (...) s'ha purificat el català i el salat ja no es fa.”

d) El parlar local: una parla considerada *incorrecta*

En ocasions, molts els enquestats confonen l'ús de certs dialectalismes amb una parla més *incorrecta*, més *castellana* i menys *genuïna*.

La informant MRM, de Castell d'Aro, explica que els seus néts tenen una parla diferent i corregeixen la que ella fa servir:

“Els meus néts sempre me diuen ‘àvia no diguis aquestes coses’, que els hi dic en català, però ells ho saben d'una altra manera, els hi han ensenyat d'una altra manera.”

ERC, també de Castell d'Aro, comenta que els joves han pogut estudiar català i que, per tant, el parlen millor:

“El català és molt complicat; la meu filla, tinc una filla que té el nivell C de català, i és difícilíssim poder fer-ho bé, perquè li faig corregir lo que escric i bueno em fot cada bronca.”

Els comentaris més significatius per donar compte de la percepció que els parlants tenen del seu parlar van ser enregistrats a Santa Cristina d'Aro, entre les informants TCC i AMCF. Així, TCC ho explica:

“Ara sí que els meus fills me mosseguen cada moment, perquè a nosaltros no ens han ensenyat a l'escola ni una paraula en català, ni escriure ni parlar. Quan vaig parlar amb tu aquest dia per telèfon hi havia el meu fill aquest petit, i me va dir ‘mira, mare, amb aquestes paraules t'has equivocat, has dit tres coses malament. Li has dit benzinera malament, li has dit pujada de l'església i no sé què més. Tres coses! A mi mai ningú m'ho ha ensenyat en català.”

MCF dóna la raó a TCC:

“És que nosatros a col·legi havíem anat en castellà sempre sempre. Sempre havíem anat en castellà sempre. Hi ha moltes coses en català que tampoc els diem ben dites.”

Finalment, TCC repeteix emfàticament la darrera frase de la informant AMCF:

“No els diem ben dites, no ens les ha ensenyat ningú!”

4.6) *El manteniment del tret d'identitat que es vol preservar*

Ja s'ha indicat que, avui, el parlar salat es conserva sols en persones d'edat avançada en un nombre reduït de poblacions gironines, i aquestes tendeixen a amagar el tret derivat d'IPSE davant de forasters. Amb tot, també hi ha alguns —pocs— parlants de generacions més joves que empren l'article amb orgull i satisfacció. Són persones entre 50 i 75 anys. Salen, però, només en algunes ocasions i de manera conscient, no de manera natural. Són parlants que no havien usat abans l'article salat i que ara l'empren com a tret identificador de l'indret on viuen i amb una voluntat de recuperació.⁴³ Amb tot, no és habitual que s'usi l'article salat com a tret d'identitat.

4.6.1) El salat com a tret genuí i d'exotisme

En el territori estudiat, diversos establiments de restauració i d'hoteleria duen noms encapçalats amb l'article salat, que suposa la incorporació d'un tret local genuí que denota cert exotisme: l'hotel Sa Rascassa de Begur, el restaurant Es Pont Vell de Tossa de Mar, o el restaurant Es Raval de Mar de Palamós. També algunes organitzacions associatives o activitats de participació ciutadana, per manifestar obertament la pertinença local, tenen noms que l'incorporen, com ara els Diables de sa Forcanera de Blanes, l'associació cultural Es Vano de Lloret de Mar, o el butlletí informatiu de l'Associació de Veïns de Calella de Palafrugell *Es Còdol*, entre d'altres.

L'article salat s'ha perdut, però es manté com a símbol, com a tret singular que defineix un indret concret. Fins i tot en llocs de la Costa Brava on mai no s'ha salat

⁴³ En el cas dels parlants d'edat avançada que salen, habitualment l'ús de l'article salat s'empra sense cap voluntat de conservació de la varietat lingüística pròpia, sinó perquè és un fenomen que se'ls ha transmès des de les generacions precedents.

algun comerç turístic incorpora l'article salat, com a element identificador no tan sols de l'àrea del parlar salat sinó de tot el litoral de Girona. Per exemple, a Portbou, un poble gironí de mar que es troba força allunyat de l'àrea del parlar salat, hi ha una botiga de records que es diu S'Àmfora.

Bibiloni (1985: 111-137), que ha estudiat l'ús de l'article salat en els topònims de les Illes Balears i es mostra partidari d'aplicar-hi el literari, explica que “els topònims de la Costa Brava són un fet residual i, com ocorre amb tots els fets residuals, actuen els mecanismes de pintoresquisme nostàlgic i conservació museística”. També opina que “els noms de lloc, així com els de restaurants típics i alguna cosa més, són —i ha estat així des de ja no se sap quan— els únics espais que hom considera apropiats per a una llengua denigrada” (1985: 112; 134). Considera negatiu l'ús del salat en restaurants i hotels al nord-est de Catalunya perquè demostra un menyspreu lingüístic. Amb tot, les afirmacions de Bibiloni són discutibles: l'ús del salat en rètols comercials i, sobretot en iniciatives locals (l'autor no en fa esment) poden ser elements que valoren un tret extingit i que, en certa manera, identifiquen encara algunes localitats.

4.6.2) L'ús voluntari de l'article salat en alguns parlants

S'ha de ser molt cautelós en relació amb l'ús de l'article salat com a tret d'identitat. La seva vigència en persones que no són ancianes és un fet bastant aïllat: únicament es manté en pocs parlants, que l'empren voluntàriament perquè el volen preservar. En els casos de pèrdua de trets o de desaparició dialectal, alguns parlants fan de la varietat lingüística una marca important d'identitat cultural (Schilling-Estes 1999: 510).

La persona que va fer possible establir el contacte amb informants a Santa Cristina d'Aro, MTCG, va associar l'ús de l'article salat amb l'esnobisme. Es referia a les persones que l'han recuperat. Sovint, aquests parlants no havien salat de més joves, ja que els seus pares o avis ja no els ho havien transmès. Segons MTCG, a Sant Feliu de Guíxols hi ha gent que sala encara, però només ho fa perquè creu que és un signe de distinció. El paper de l'article salat avui dia es reconverteix i l'ús pot ser vist fins i tot com un tret presumptuós.

D'altra banda, s'han enquestat dues informant (DSS, de Regencós, i MGC, de Sant Joan de Palamós) que, a l'entrevista, fan servir l'article salat, però ho fan conscientment i, per aquest motiu, de manera poc natural. A més, no són representatives

dels parlants de la seva població, ja que elles mateixes indiquen que ningú més no sala al seu poble.

En el primer cas, DSS es mostra orgullosa de mantenir l'article salat, un fet que la resta d'informants i les altres persones que l'acompanyen a l'entrevista afirmen que ella té per costum de fer servir habitualment, tot i que també expliquen que a Regencós el tret ja no és un element que es conservi viu.

El segon cas, MGC emprà l'article salat cap al final de l'entrevista i de manera poc natural: sols en una part del discurs fa servir l'article salat de manera continuada i bastant forçada, sobretot quan recorda que el seu avi, de qui en parla amb molt d'afecte, salava:

“Jo estava molt enganxada sempre al meu avi.”

4.6.3) La parla local: una varietat que cal conservar

En diferents pobles, diverses persones, salin o no, no sols volen mantenir l'ús de l'article salat sinó tots els trets distintius de la seva varietat.

En les converses enregistrades a Palamós, l'informant JGF, un pescador que no sala i que explica que només va fer-ho de petit i en algunes poques ocasions (per determinar un nombre reduït de substantius), quan recorda que el seu pare sí que emprava l'article salat, afirma:

“Trobo que és una llàstima que s'hagi perdut!”

A Blanes s'han recollit diverses opinions d'informants desitjosos de la recuperació del salat i de la varietat local que els és pròpia. CVA, de gairebé 60 anys, ho explica:

“A nosatros, els antics, encara ens surt si és que ho estimem, però la gent ja no ho valora; clar, s'ha perdut.”

Una altra enquestada, RGN, de 61 anys i també de Blanes, ho reafirma:

“Som un grup de lectura que mirem de conservar aquestes coses perquè no es perdin (...) hi ha paraules que procurem que no es perdin, que ens agrada que la gent sàpiga que és de Blanes (...) has de viure amb gent gran que generalment sala una mica, ho has de viure, o has de ser d'un grup que digui 'anem a mirar aquestes paraules perquè no

es perdin'; i és cert que sense practicar-les es van perdent (...) i a més Blanes té moltes coses del salat.”

MPM, nascuda a Blanes el 1936, també comenta l'ús conscient i voluntari d'alguns trets lingüístics locals en desús:

“Em penso que el salat ja no es fa; ara amb coses típiques o quan volem fer una gràcia, sí.”

A Esclanyà, MAM explica que usar l'article salat és un fenomen caduc, que ja només l'ha sentit ara en gent molt gran de Begur, tot i que algun jove també el pot fer, però conscientment:

“Podé hasta algun de jove que són gent que vol tornar a treure la manera d'enraonar d'aquell temps.”

Alguns enquestats expressen que ells mateixos salen, ja que té un valor patrimonial i sentimental molt fort.

ASF, nascut el 1944 a Calella de Palafrugell, afirma que ell sala perquè és part de la tradició del seu poble:

“Jo vull salar, perquè vull guardar aquestes arrels.”

La informant CSJ, de Palafrugell, explica que ella usa l'article salat intencionadament en algunes ocasions:

“Jo si algun cop he salat és per capritxo, perquè a casa meva no salaven.”

Finalment, ECV, de Llafranc, diu que ell, si encara sala,⁴⁴ és perquè recorda nostàlgicament la infància i la joventut:

“Jo de vegades encara salo inconscientment si em diuen alguna cosa, perquè me ve aquella història de con jo era petit. Però jo per mi això s'ha perdut.”

⁴⁴ És dubtós, però, que l'enquestat empli l'article salat, ja que no ho ha fet ni en l'enquesta ni en la conversa espontània. A més, cap informant de l'estudi no constata l'ús del tret a la localitat.

6) EL PARLAR DE CADAQUÉS

1) Presentació

L'article salat es manté únicament a Cadaqués, tot i que de manera irregular. En els darrers anys, se n'ha trencat la transmissió de pares a fills i els més joves ja no salen.

En aquest capítol, es fa una descripció de la morfologia i de l'ús actual de l'article salat a Cadaqués, i s'exposen els trets dialectals principals de la varietat que s'hi parla. També s'expliquen els factors que en justifiquen l'estat actual i, en darrer lloc, se'n pronostica el futur.

Per dur a terme aquesta part de l'estudi, s'han examinat tots els corpus emprats en la recerca que inclouen dades d'informants d'aquesta localitat. Així, s'ha tingut en compte el material procedent dels projectes de Perea (2007), Badias (2008) i Busquet (2006). A més de parlants grans, que són els informants en els quals s'ha basat pràcticament tot aquest treball, s'han enquestat informants d'altres franges d'edat. En total, s'han analitzat els qüestionaris de setze parlants entre 18 i 91 anys.

2) La situació geogràfica

Cadaqués ha estat una població reclosa en ella mateixa i allunyada d'influències externes a causa de la mala comunicació. Fins al segle XX, que va ser quan es va construir la primera i única carretera que l'enllaça amb els pobles veïns, la localitat de l'Alt Empordà gairebé només tenia comunicació per via marítima amb el voltant. La carretera, però, que avui dia hi condueix té corbes molt estretes i perilloses, cosa que fa que encara sigui un poble força aïllat.

En l'obra *Converses de taverna* (Badias 2008), l'informant DBN, que és un pescador cadaquesenc nascut el 1946, fa al·lusió a la situació d'aïllament típica del municipi:

“Es meu avi havia estat a Cuba, i no a Figueres.”

3) Les característiques generals

L'isolament de Cadaqués determina les característiques del parlar, el qual, a més de conservar l'article derivat del demostratiu llatí IPSE, manté arcaïsmes que el singularitzen dels parlars veïns de la franja del català septentrional de transició i que l'aproximen a trets lingüístics del rossellonès. El cadaquesenc, que va ser estudiat detalladament per Sala als anys vuitanta i a principi dels noranta, conserva, per exemple, un lèxic arcaic (*trull, homo, ix*, etc.), la caiguda de la vocal neutra final en els mots esdrúixols acabats en *-ia* o la desinència de la primera persona del singular del present d'indicatiu en *-i*.

En el treball d'investigació de Busquet (2006a), s'explica que una bona part dels fenòmens lingüístics descrits per Sala són encara vigents en el parlar actual dels autòctons. Amb tot, no tots els trets que Sala (1983, 1993) singularitza com a exclusius de Cadaqués ho són, ja que també són compartits per parlars dels voltants. Així, Sala indica, com a característica que diferencia el parlar cadaquesenc del dialecte i subdialecte al qual pertany, la presència d'una vocal *e* en posició final en els mots acabats en *a* o en *e* àtona, i no pas d'una vocal neutra, com als municipis del voltant (Sala 1983: 30). Aquest tret fonètic, però, s'ha observat en altres poblacions gironines, com Calella de Palafrugell, Vall-llobrega i Begur (vegeu l'apartat quart del capítol setè d'aquest treball).

Pel que fa a la relació entre la particular situació geogràfica de Cadaqués i el parlar, Alcover (1906) en va fer ja alguns comentaris a principi del segle passat: “A conseqüència de l'aïllament de Cadaqués y del predomini de l'element mariner, el dialecte assí resulta molt interessant i característich. Entre altres coses conserven l'article *es* y *sa*, en lloc d'*el* y *la*. Lo que hi ha gent que vol parlar fi, s'escusa d'usar aquells articles i els e consideren com a comuns y ordinaris”. Alcover també va anotar que “el dialecte de Cadaqués se dacanta prou de l'Empordà y dels altres pobles d'aquexa muntanya, amb els quals ben poques relacions tenia atre temps; comunicava amb el mon, no per terra, sino per mar. Vetassí d'on surt la gran importancia que revest dins el llenguatge d'element mariner” (*Dietari de l'escursió filològica feta amb el Dr. Schädel dins el domini català, de 31 de juliol a 13 de setembre de 1906*).

També en el treball de camp s’han recollit informacions relacionades amb el manteniment d’arcaïsmes i la manca de comunicació de Cadaqués. La informant MFR afirma:

“El parlar salat s’ha conservat, perquè Cadaqués és un poble aïllat, abantes es coneixia primer l’Havana que Figueres.”

4) L’article salat

Un dels trets més emblemàtics del parlar de Cadaqués és l’article salat. A cap altra localitat costanera catalana no hi ha tants parlants que l’usin amb tanta freqüència com en aquest municipi.

A començament dels anys vuitanta, Sala (1983: 37) ja indica que el tret és exclusiu de Cadaqués, ja que, encara que s’empra en altres indrets, només en aquesta població és sistemàtic i general en parlants de totes les edats. Amb tot, cal actualitzar els treballs de Sala. Avui, ja no salen tots els habitants d’aquest poble, com passava fa vint o trenta anys.

L’article salat de Cadaqués difereix poc de l’article salat del balear. Amb tot, hi ha algunes diferències formals i d’ús. Pel que fa a la morfologia, en cadaquesenc no existeix la forma masculina del balear *so/sos*, que s’empra després de la preposició *amb*. També difereix quan es troba precedint un substantiu masculí plural començat amb vocal, ja que a Cadaqués és *ses*, mentre que a les Illes Balears és *es*. En algunes varietats del balear, l’article *es* s’afirma davant de sibilants, cosa que no succeeix mai en cadaquesenc.

El quadre següent compara la morfologia de l’article salat en cadaquesenc i en balear:

	Cadaquesenc	Balear
Masculí singular (+ mot començat amb consonant, menys sibilant)	es	es
Masculí singular (+ mot començat per sibilant)	es	ets
Masculí singular (+ mot començat per vocal)	s’	s’

	Cadaquesenc	Balear
Masculí plural (+ mot començat per consonant, menys sibilant)	es	es
Masculí plural (+ mot començat per consonant sibilant)	es	ets/es
Masculí plural (+ mot començat per vocal)	ses	ets/es
Masculí, singular i plural, precedit de la prep. <i>amb</i>	(amb) es	(amb) so/sos
Femení singular (+ mot començat per consonant)	sa	sa
Femení singular (+ mot començat per vocal, no i o u àtona)	s'	s'
Femení plural	ses	ses

Quadre 5. Taula comparativa de la morfologia de l'article salat en cadaquesenc i en balear.

En relació amb la utilització, malgrat que el salat és sistemàtic tant a les Illes Balears com a Cadaqués, l'article literari té uns contextos tradicionals d'ús, compartits per ambdues zones: es fa servir davant de termes amb referent únic (els noms de sigles, els equips esportius, els mots del camp semàntic eclesiàstic, els substantius magnífics, els punts cardinals, les hores, algunes festivitats i els noms d'institucions o edificis públics) i també es manté en diverses frases fetes i expressions que el duen fossilitzat (sovint, solen ser sintagmes que tenen alguna relació amb la pesca, si bé no sempre). Amb tot, com s'ha observat en el treball de camp, en cadaquesenc s'empra l'article salat en altres contextos i especialment en algunes locucions en les quals a les Illes Balears es fa servir tradicionalment l'article literari, com ara *sa setmana que ve*. Les diferències més destacades, que Sala indica (1983: 34-35) i que s'han verificat i incrementat amb les dades del corpus, són també que, en cadaquesenc, les paraules *sol* i *lluna* o el nom de les estacions de l'any (*tardor, hivern, primavera, estiu*) es precedeixen de l'article literari, a diferència del que ocorre en balear.

5) L'estat actual

Actualment, a Cadaqués, l'edat és el criteri que determina l'ús o el desús de l'article salat. Es pot fixar una frontera clara entre la gent que empra l'article salat de manera habitual i la que ja no l'usa: tan sols salen els cadaquesencs nascuts fins a l'any 1983 pel fet que, com s'il·lustrarà més endavant, els parlants es troben cohesionats pels contactes amb el grup d'iguals i l'ensenyament que rebien en permetia l'ús.

Tot i que l'article salat és present en parlants de diverses franges d'edat (en general, autòctons de més de 25 anys), és més utilitzat en majors de 50 anys. Una jove informant entrevistada, nascuda el 1983, AFB, ho indica:

“De 50 anys per avall parlen com nosatros; de 50 anys amunt, el parlen més.”

AVM fa referència a l'ús de l'article salat en els menors de 50 anys:

“Segons qui sala (...) a sa teua colla (es dirigeix a AFB), ja moltes no salen.”

S'ha comprovat que els parlants més joves, nascuts després de l'any 1983, vacil·len respecte a l'ús de l'article salat i altres formes dialectals pròpies, especialment de caràcter lèxic, fet que demostra que el cadaquesenc no hi està tan arrelat com ho estava en les generacions anteriors.

XSR, que té divuit anys en el moment de l'entrevista, explica que el seu avi va reunir paraules típiques del cadaquesenc i admet que ell en desconeix bona part. CPS, nascuda el 1989, en relació amb l'article salat, reconeix que dubta sovint sobre els contextos en què s'usa el tret:

“Però inclús nosatros moltes vegades fem faltes d'això. Al ser un dialecte, t'ho fas una mica a la teua manera.”

6) Els factors que justifiquen l'estat actual del cadaquesenc

Els factors següents incideixen en l'estat actual de l'article salat i, en general, del parlar cadaquesenc:

- 1) l'escola,

- 2) la transmissió entre membres d'un mateix grup; un tret d'identitat,
- 3) el comportament davant de la població forastera; parlants joves i parlants grans,
- 4) el fenomen migratori, el trencament de la societat endogàmica i l'augment de la mobilitat,
- 5) la llengua estàndard.

6.1) *L'escola*

En la tesi doctoral, Sala (1993) exposa la importància de l'escola en relació amb l'estat de l'article salat al municipi,⁴⁵ i fa constar que, durant els anys vuitanta, es manté gràcies a la situació isolada de Cadaqués, a la transmissió generacional i, sobretot, a la preservació feta des de l'àmbit de l'ensenyament. Avui, però, la situació ha canviat: els mestres ja no conserven el tret i no se sala com aleshores.

En els qüestionaris, la informant LGN, nascuda l'any 1950, indica la pèrdua del tret a causa de la procedència forana del professorat de l'escola que hi ha a Cadaqués:

“La mainada ara hi fa molt que tenen mestres de fora, i es mestres no salen gens, i clar aquell temps que passen al col·le perden la manera de parlar d'aquí.”

En general, els informants pensen que l'escola té un paper bàsic a l'hora de conservar el parlar propi. CPS, nascuda el 1989, ho comenta:

“Jo el veig fatal (el cadaquesenc) perquè al col·le ja no el parlen; per tant, fora del col·le ja costa un xic més (...) a l'escola potser d'una plantilla de trenta professors n'hi ha cinc del poble i tres que parlen es cadaquesenc, i clar es va perdent... Perquè jo la meva germana arriba a casa i no parla el cadaquesenc, i diu *aigua i tronja*.”

⁴⁵ A Cadaqués, només s'hi pot cursar l'etapa d'educació obligatòria.

L'informant XSR, nascut també el 1989, explicita com es perden les formes genuïnes cadaquesenques per la influència la llengua estàndard que s'imparteix a l'escola, ja que no les admet:

“Si vas a col·le, moltes vegades a l'escriure t'ho corregeixen com a falta, no? Perquè clar no saben que a Cadaqués o sí que ho saben, però volen que escriguis el català que es parla a tot Catalunya, i aleshores ja agafes coses del català central i la joventut va perdent el cadaquesenc.”

D'altra banda, CPS explica que a primer de batxillerat, el curs que estudia a Roses, té un professor de català que li ha dit que no considerarà mai com a falta ortogràfica cap tret cadaquesenc que ella faci servir en els textos escrits. Per tant, alguns professors, tot i que siguin de fora del poble i no facin les classes a Cadaqués, són respectuosos envers la riquesa de la varietat de la llengua. Aquesta, però, no és la tendència general del professorat.

Kochetov (2006: 99-109) desenvolupa un treball sobre la llengua russa centrat en la pèrdua de trets estigmatitzats a causa de la pressió de l'estàndard. Dóna compte que els mestres de les escoles de primària són elements importants en la difusió de la varietat i, alhora, influeixen en la consegüent desaparició de la parla local.

Si es vol preservar el cadaquesenc, una de les mesures que caldria adoptar és la conscienciació dels docents. Durant molt de temps, en els centres educatius, s'ha deixat de banda el parlar local. La pèrdua de l'article salat coincideix amb els anys d'escolarització dels infants que ja no han tingut mestres de la població que salessin.

En els darrers temps, a l'única escola pública que hi ha a Cadaqués (CEIP Caritat Serinyana), s'hi han aplicat algunes iniciatives que proven de revalorar el cadaquesenc, tot i que estan més adreçades a fer que els alumnes coneguin la varietat del poble i no que l'emprin.⁴⁶ En el projecte lingüístic del centre educatiu públic de Cadaqués s'indica que s'ha d'orientar sobre els trets singulars del cadaquesenc als mestres que hi treballen, usar-lo en certes manifestacions culturals i arxivar la documentació referent al parlar a la biblioteca. Fa uns quants anys també es va oferir una assignatura optativa de cadaquesenc als estudiants de la població dels darrers anys

⁴⁶ S'agraeix la informació a la cadaquesenca Marga Figueras.

de l'educació obligatòria. Amb tot, l'ús en les relacions interpersonals és cada cop menor en els més joves.

Pel que fa a la relació entre l'ensenyament i el manteniment del cadaquesenc, MFR, nascuda el 1983, manifesta:

“Jo crec que l'escola és un factor a tenir en compte perquè es continuï parlant així. Ses mestres tenen un paper molt important. Aquí tenim molts mestres que són de Cadaqués, però que no salen i ensenyen en es nens el català estàndard, podé al no estar gaire reconegut...”

La informant AVM, nascuda el 1983, afegeix:

“Són ses mateixes que vam tenir nosatros, eh? Jo sali perquè a sa meua casa, es meu pare sala (...) jo tenia es meu pare a sobre tot es dia, però en veritat ara m'agrada.”

AFB, del mateix any, explica que, tot i que a l'escola no es vetlli pel tret, cal que se'n conservi l'ús dins del grup d'amics de la mateixa edat i dins la família, tal com passava fins no fa gaire temps:

“Però entre nosatros el parlàvem. A l'hora d'escriure acabaves traduïnt, i sa mestra encara que mos parlés estàndard tu arribaves a sa casa i si deies algo en estàndard te deia 'nena!' i en canvi això és lo que falla ara.”

6.2) *La transmissió entre membres d'un mateix grup: un tret d'identitat*

Actualment, la transmissió generacional de l'article salat s'ha trencat. La jove AVM es queixa que els seus cosins, que són de Cadaqués i que tenen dotze i catorze anys, ja no salen:

“Me sap greu que es meus cosins, siguent de Cadaqués, tinguent es mateixos avis, que tinguin es pares de Cadaqués, es meu pare, no salin; ho trobo vergonyós.”

Per justificar el fenomen de pèrdua del cadaquesenc, més accentuat en els últims temps, les informants del darrer grup d'edat que encara sala (cadaquesencs nascuts fins al 1983) expliquen que els habitants més joves que elles s'han relacionat més amb gent

de fora i que, per tant, ja no tenen el costum de salar. La forta interrelació entre parlants cadaquesencs i persones que no empren l'article salat és determinant per fixar la frontera temporal del canvi lingüístic que s'esdevé en aquesta població de l'Alt Empordà.

Malgrat que hi comenci a haver un procés de substitució de l'article salat, en contrapartida hi ha una voluntat destacada de preservació del parlar local en parlants de diverses franges d'edat que encara salen i mantenen altres trets propis. Schilling-Estes (1999: 517) fa constar que en el manteniment d'una varietat minoritària el factor actitudinal és essencial. Cal que els parlants l'emprin com a instrument de comunicació i, també, que li concedeixin el valor més alt de la seva cultura endocèntrica.

Diversos cadaquesencs tenen un desig ferm de conservar el parlar genuí. Així, AVM, una de les parlants cadaquesenques enquestades més joves, diu:

“Jo tota sa meua vida parlaré així, i igual parlaré amb es meus fills i faré que es meus fills hi parlin; no hi ha res que m'inciti a canviar.”

En el projecte *Converses de taverna* (Badias 2008), l'informant de Cadaqués entrevistat, el pescador DBN, també expressa la intenció de mantenir el parlar local:

“Amb tot se va perdent (...) tot i que intentem nosatros mateixos recuperar-lo, o parlar-lo més del que el parlàvem.”

LGN, una informant de més de 50 anys, considera:

“És molt maco i ho hem de mirar de conservar.”

6.3) *El comportament davant de la població forastera: diferències entre parlants joves i parlants grans*

Tal com es va descriure a Busquet (2006a), els parlants més grans enquestats són els que menys han fet servir l'article salat durant el treball de camp, ja que en lloc de sentir-se orgullosos del seu parlar, com les generacions següents, consideren encara que és un parlar vulgar i tendeixen a amagar-ne l'ús en algunes situacions.

Quan es demana a MFP, nascut el 1913, si fa servir l'article salat, respon:

“Nosatres ens hem acostumat a parlar fi.”

En el corpus del projecte *Converses de taverna* (Badias 2008), l'informant cadaquesenc DBN recorda que la seva mare li deia que no salés quan sortís de Cadaqués, ja que el tret estava mal vist:

“Sa meu mare me deia, quan jo nava a Figueres (...) no parlis de Cadaqués (...) procuraves no salar quan naves a Figueres.”

Com també succeïa al litoral de Girona, era usual que els parlants de Cadaqués que salaven amaguessin aquest tret davant de la població de fora, especialment turistes benestants barcelonins.

L'informant d'edat avançada MFP recorda les connotacions pejoratives que s'associaven amb el parlar local:

“Abans parlàvem gruixut (...) de tu a tu, sense senyorios.”

Segons MFP, es parlava *sense senyorios*, cosa que implicava que consideraven que el parlar barceloní, el de la gent benestant que estiuejava a Cadaqués, era el parlar fi, el dels senyors, mentre que el cadaquesenc era un parlar gruixut, és a dir, vulgar i emprat per la gent del poble que no era refinada.

Com a contrapartida, la gent jove cadaquesenca, conscient de la necessitat de preservar la seva varietat, ha trencat aquesta rutina i no s'amaga de salar.

La informant jove AVM explica:

“La gent gran quan parla amb algú de fora no sala i després ella sala moltíssim; nosatros, no, jo trobi que no, nosatros parlem força salat amb la gent de fora.”

XSR també fa esment d'aquesta situació:

“La gent gran, i jo no ho entenc, quan miren de parlar amb alguna persona de Barcelona canvien i miren de parlar de Barcelona.”

La informant AFB, nascuda el 1983, explica que ella sala sempre, parli amb qui parli:

“Si te diuen en un moment *què?*, ho tornes a repetir, però sense corregir-te.”

Amb tot, encara que alguns joves ja no s'avergonyeixen de salar, de vegades no s'expressen amb la varietat local quan parlen amb forasters, perquè sovint aquests se n'estranyen i, fins i tot, se'n riuen.

MFR, una informant jove que sala per costum, ho explica:

“A mi me passa que canviï de xip... Allà a Girona parli català estàndard, perquè no vull donar explicacions (...) de vegades se'n foten quan senten parlar algú aixís.”

En realitat, aquesta situació no afecta només el cadaquesenc, sinó bona part de varietats del català, excepte el central, que és en la varietat en la qual es basa l'estàndard i la que té un major nombre parlants. Hi continua havent una certa tendència a riure's de les varietats dialectals, fet que provoca un ocultament del propi parlar davant dels desconeguts. Aquesta tendència, però, és menys accentuada que anys enrere.

6.4) El fenomen migratori: el trencament de la societat endogàmica i l'augment de la mobilitat

El fenomen migratori també ha estat rellevant a Cadaqués i, per tant, ha tingut influència en el parlar dels habitants. La societat endogàmica havia estat molt típica al poble, ja que la mobilitat havia estat pràcticament nul·la fins al segle XX. El tipus de famílies que s'hi formaven des de sempre eren només d'autòctons. En aquest tipus de societat tan tancada en ella mateixa, el parlar salat es transmetia de pares a fills i es mantenia molt viu, ja que no rebia influències externes. Amb l'arribada de població forastera, es van formar parelles mixtes entre la gent de poble i els nouvinguts.

Al llarg del segle XX, Cadaqués es va comunicar per carretera amb altres localitats veïnes, el poble mariner va esdevenir un lloc d'estiueig i va augmentar la mobilitat. El darrer flux de nouvinguts, provinent de l'Amèrica del Sud i de l'Amèrica Central, ha estat molt important. L'any 2008 hi havia censats 2.893 habitants, dels quals 542 eren sud-americans o centreamericans. La major part dels habitants procedents del continent americà és nascut a Bolívia (el 2008, n'hi havia 392)⁴⁷ i, principalment, es dedica a activitats del sector dels serveis relacionades amb el turisme. Com que la majoria de nouvinguts prové de països de parla hispànica, acostuma a expressar-se en

⁴⁷ Les dades del cens de població s'han obtingut mitjançant l'Institut Nacional d'Estadística.

castellà, ja que els autòctons coneixen aquesta llengua i, en general, no és necessari emprar el català per fer-se entendre. Pocs forans han començat a parlar en català, i els qui ho han fet ja no parlen en la varietat cadaquesenca, sinó en l'estàndard, que és la que s'ensenya en els cursos de català per a nouvinguts que es fan a la població. Amb tot, alguns nouvinguts que parlen català (que són pocs) pot ser que sí que emprin alguna característica de la varietat local, com ara l'article salat, però no perquè l'hagin après a la classe de català, sinó perquè l'han sentit al carrer, conversant amb autòctons.

Diversos informants parlen de la barreja de població que hi ha hagut a Cadaqués en les darreres dècades. Així, la jove enquestada CPS ho explica:

“Jo ja no tinc els pares de Cadaqués tots dos; tinc la mare de fora i el pare d'aquí. I com jo, moltíssimes famílies. Allò de Cadaqués Cadaqués, poquíssims encara.”

També CPS parla de la castellanització del municipi durant els darrers anys i de l'adaptació lingüística dels nouvinguts:

“En aquests últims anys ha vingut molta població d'Amèrica del Sud i amb el castellà ja ens entenen, i clar si no aprenen ja el català, no els vulguis obligar a aprendre el cadaquesenc. (...) S'adapten, depèn (...) Tenim una amiga marroquina que va venir quan nosaltres teníem cinc anys i es va adaptar perfectament; ara els últims que han arribat jo no veig que s'adaptin.”

Un altre cop, XSR insisteix en la pèrdua del parlar local en la gent que s'ha instal·lat a viure a Cadaqués:

“I per més que s'adaptin aprendran primer el català central que el cadaquesenc.”

A més de l'arribada de gent de fora, els autòctons també han anat a viure a altres zones, cosa que ha comportat que abandonessin l'ús de l'article salat. MFC explica:

“Jo consideri que és molt maco es parlar de Cadaqués, però lo que diu tothom que se va perdent; per exemple, es meu fill viu a Barcelona i ja parla com a Barcelona.”

LGN diu que els qui decideixen viure i estudiar lluny del poble perden la seva varietat:

“Sobretot quan van a estudiar fora, també ho perden bastant.”

6.5) *La llengua estàndard*

6.5.1) L'ús de l'article salat i la llengua de l'escola

L'ensenyament de la varietat estàndard, amb voluntat unificadora, que es difon a l'escola i als mitjans de comunicació, justifica el procés de canvi lingüístic actual que afecta les varietats locals del català, com el parlar cadaquesenc.

AFB, després d'explicar que ella sempre sala, diu que manté el que ha dit, malgrat que no l'entenguin:

“Ho tornes a repetir, però sense corregir-te.”

És rellevant el darrer mot que empra: *corregir*. Diu que repeteix allò que diu *sense correcció*. La rectificació implica la utilització de l'article literari, que és el que la normativa indica que s'ha de fer servir i és el que a les escoles s'ensenyava com a correcte. L'article salat es percep, doncs, com a incorrecte.

A l'escola, la llengua vehicular és l'estàndard, cosa que contribueix a fer que els més petits no salin. La informant DBN explica:

“Es menuts han de fer ses exàmens amb el català que hi ha, digue'm, i es va perdent una mica (...) Hi ha algunes paraules que es meus fills que ja no els diuen igual que jo.”

6.5.2) L'article salat i la percepció de la correcció: la influència de l'estàndard

Máire ní Chiósain (2007: 51), en la introducció d'un article sobre el contacte fonètic entre varietats no prestigioses, explica que la majoria d'estudis referents al contacte interdialectal se centra en llengües que tenen una varietat estàndard o una varietat dialectal socialment prestigiosa, i demostra que aquestes solen dominar les varietats menys prestigioses. Amb tot, malgrat la pressió innegable del prestigi de l'estàndard, la varietat cadaquesenca es concep de manera més positiva que fa uns

quants anys. Pel fet que el parlar salat se singularitza de la resta de varietats locals del voltant, alguns parlants creuen que emprar-lo els dona personalitat.

CPS dóna compte de la percepció que es té de l'article salat i del literari a Cadaqués, tot comentant els contextos d'ús d'una forma i d'una altra:

“Quan és únic, només n’hi ha un, no pots posar l'article salat, has de posar el normal.”

CPS fa servir l'adjectiu *normal* per referir-se a l'article literari. La informant pertany a una franja d'edat en la qual l'ús del salat és menys usat que en generacions anteriors i, per tant, no sorprèn que l'article literari sigui considerat *normal*, és a dir, freqüent.

6.5.3) El cadaquesenc i l'escriptura

Com s'ha indicat, l'article salat ha estat poc present en textos escrits a tot el litoral gironí. No obstant això, actualment, a Cadaqués, l'article derivat d'IPSE i també altres trets propis s'utilitzen en registres escrits de tipus informal. En general, el cadaquesenc s'empra en els programes d'actes de la localitat,⁴⁸ en escrits privats col·loquials,⁴⁹ en revistes locals i, tot i que menys, en textos personals de publicacions provincials. Amb tot, els parlants són conscients que, llevat dels casos citats, l'article salat no és apte en la llengua escrita. L'absència del salat en el registre escrit afavoreix la visió unificada de la llengua en una única varietat, en detriment de les particularitats locals.

⁴⁸ Per citar algun exemple escrit del cadaquesenc, en el programa de Festa Major de Cadaqués de 2007 hi ha les mostres següents, entre d'altres: *iglesi, as portell, s'exposició*, etc.

⁴⁹ En el treball de camp, les informants més joves que salen expliquen com en els correus electrònics que s'envien habitualment entre elles fan servir l'article salat i altres trets locals.

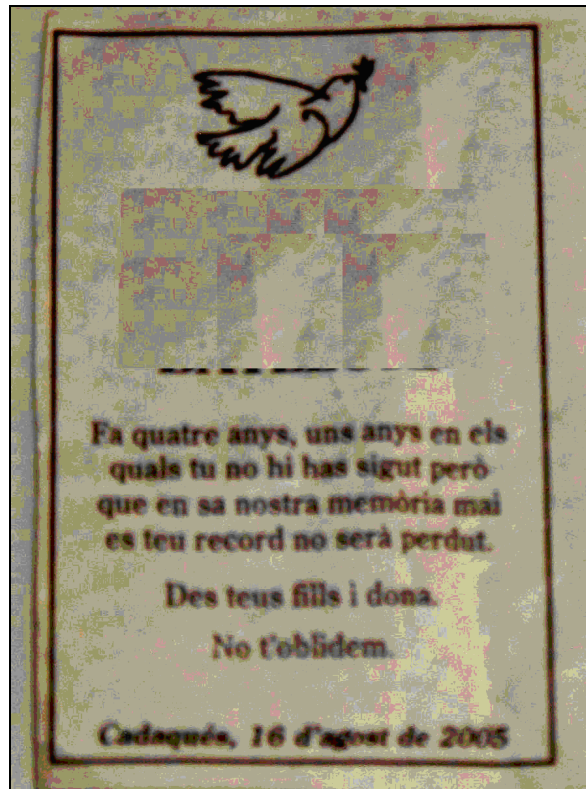

Fig. 3. Esquela publicada al Diari de Girona en memòria d'un cadaquesenc i en la qual es va utilitzar l'article salat: sa nostra memòria, es teu record, des teus fills.

L'Ajuntament de Cadaqués usa l'article salat per vetllar pel parlar propi, tot i que no en fa un ús sistemàtic: el fa servir sols en textos que comuniquin activitats festives o en escrits informals. A tall d'exemple, en la pàgina web oficial l'article salat apareix en les informacions referides a l'agenda d'activitats del municipi, però no pas en la secció destinada als tràmits burocràtics. Hi ha, per tant, una situació de diglòssia.

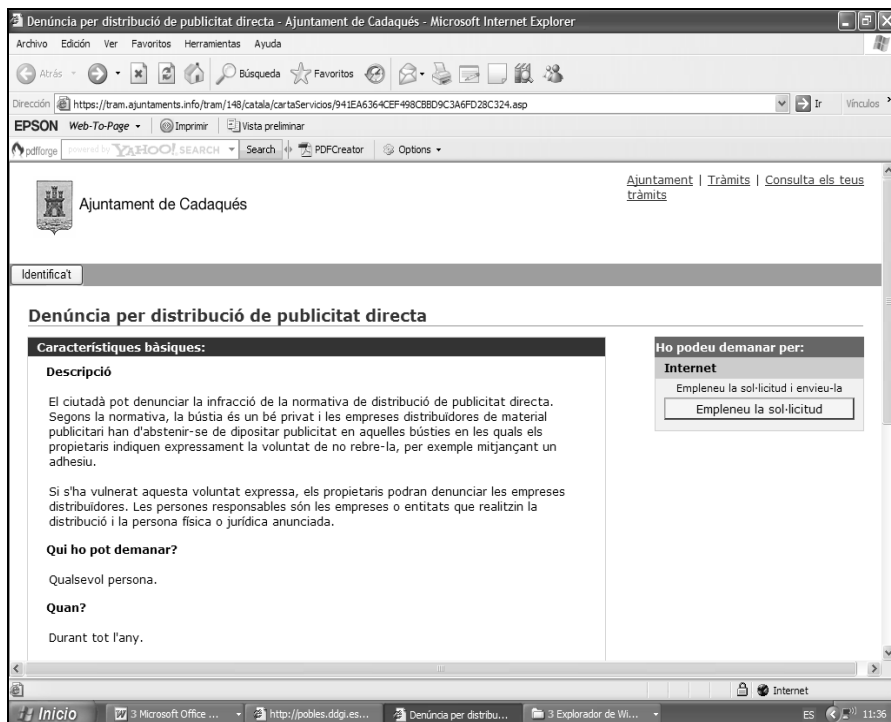
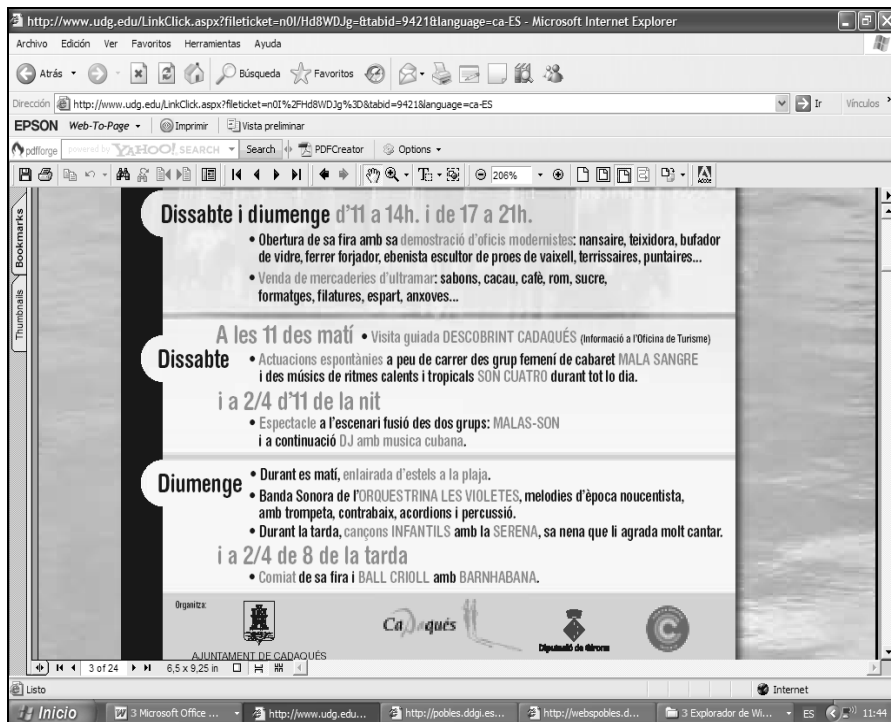

Fig. 4. Dues mostres de textos del web de l'Ajuntament de Cadaqués.

7) La prospectiva de futur

A Cadaqués, en general, es poden definir tres grups de població en relació amb la utilització de l'article salat: 1) els que tenen més de 50 anys, que conserven l'ús del salat sistemàticament; 2) els que tenen una edat compresa entre 25 i 50 anys, que en fan un ús més reduït; 3) els infants i els més joves, que ja l'han perdut. Una varietat que no es transmet no es conserva durant gaire temps.

El parlar cadaquesenc és un exemple de desdialectalització per concentració. Schilling-Estes (1999: 487) indica les característiques d'aquest tipus de pèrdua dialectal: els parlants estan concentrats en una zona reduïda i tenen una cultura endocèntrica, la qual es manté si se'n conserva la varietat lingüística. Parrot (2002: 9) explica que aquest tipus de desdialectalització es caracteritza perquè la varietat en qüestió té uns pocs trets, o un únic tret, de gran rellevància.

Amb tot, encara que és probable que l'article salat es perdi totalment d'aquí a pocs anys a Cadaqués, hi ha un factor que en pot evitar l'extinció: l'orgull dels parlants que l'usen, que el converteixen en un símbol d'identitat. Es tracta, però, d'un joc de forces, ja que l'estàndard que es difon a l'escola i als mitjans de comunicació tendeix a la unificació de la llengua.

Per assegurar un manteniment del parlar cadaquesenc, cal afavorir-ne l'ús i fer que la varietat no sigui només un senyal d'identitat. Convé recuperar-lo en parlants de totes les edats i no desatendre'n l'ensenyament als infants. Cooper, en parlar de planificació lingüística, considera tres nivells: la planificació del corpus, la planificació de l'estatus i, també, la planificació de l'ensenyament, és a dir, el conjunt d'intervencions que s'apliquen en el disseny dels models lingüístics en l'àmbit educatiu (Boix i Vila 1998: 280).

L'escola de Cadaqués ha d'impulsar l'article salat i, en cap cas, no ha d'adoptar mesures que en facin minvar l'ús, com ara corregir-ne la utilització en l'alumnat de primària. Atès que actualment el tret està en retrocés, cal que l'ús d'aquesta forma superi la de l'article literari, almenys oralment i durant uns quants anys, en el context escolar. Ja que els nens actuen bàsicament per imitació, si observen que se sala al seu voltant, segurament també salaran. Convé, doncs, que pares i mestres usin l'article salat davant dels més joves.

Els infants i els preadolescents són els alumnes que poden tenir més dificultats a l'hora d'usar un article o un altre, en funció de la situació comunicativa (vegeu l'apartat

cinquè del novè capítol). Inicialment, en l'etapa de primària i en el primer cicle de l'educació secundària obligatòria, és recomanable que en els textos escrits s'accepti l'ús de tots dos articles i que, en tot cas, l'ús del salat es vegi com una inadequació al registre, però no com una incorrecció, com es recomana en l'ensenyament del balear (Alomar i Melià 1999: 49). A partir del segon cicle de l'ensenyament secundari obligatori, es pot ja ensenyar a distingir els contextos d'ús d'ambdós articles. Igualment, atès que els cadaquesencs no poden fer l'etapa d'educació secundària dins de la seva localitat, convé que els centres de fora del poble en els quals acostumen a estudiar també es mostrin sensibles envers la protecció i la difusió del tret.

És imprescindible que l'article salat no estigui associat amb cap connotació negativa, com succeïa fins fa poc temps. Avui dia, el tret ja no està mal considerat socialment, però cal també que no se'n corregeixi l'ús. Si s'adopten mesures que en promoguin la utilització en parlants de totes les edats (autòctons i nousvinguts) i s'aconsegueix que ningú no mostri reticències a l'hora d'emprar-lo, es mantindrà durant uns anys a Cadaqués, el darrer indret de l'àrea del parlar salat a la costa catalana.

7) EL REPLANTEJAMENT DE L'ÀREA DEL PARLAR SALAT

1) Presentació

En l'actualitat, el parlar salat és considerat com un subdialecte del català oriental central (Veny 2003: 37). En aquest capítol, s'analitzen i es comparen els tractaments que ha rebut en les diverses propostes de divisió dialectal. També s'examinen altres trets que hipotèticament poden ser distintius de la varietat subdialectal i que permetrien de continuar mantenint el seu estatus diferenciat, tot i la inexistència de la isoglossa que el separava de la resta de subdialectes.

2) El parlar salat en les propostes de divisió dialectal del català

No totes les propostes de classificació dialectal del català han tingut en compte la subdivisió en dialectes, i, per tant, l'existència del subdialecte corresponent al parlar salat.

Milà i Fontanals (1861) proposa una divisió entre el català oriental i el català occidental a partir de la distinció fonètica entre l'articulació de les vocals àtones: en l'occidental, la *a*, la *e*, la *o* i la *u* àtones s'articulen *con más limpieza* (en paraules de Milà i Fontanals), i en l'oriental, la *a* i la *e* esdevenen neutres en posició àtona i, així mateix, hi ha una reducció a [u] de les vocals de la sèrie posterior (neutralització vocàlica).

A començament del segle XX, Alcover (1902-1903, 1918 i 1926) fa tres propostes de divisió dialectal que van més enllà de la partició en dos grans blocs i es basa en el criteri d'àrea dialectal. Griera (1931: 11-17) fa una nova agrupació dels dialectes basant-se en una justificació històrica en la qual hi ha implícita la diferenciació entre dialecte consecutiu i consecutiu.⁵⁰ Finalment, Coromines (1954: 87 mapa) distingeix cinc dialectes a la llengua catalana i pren en consideració algunes varietats de

⁵⁰ Els dialectes constitutius són els que apareixen com a resultat de l'evolució d'un altre idioma (pel que fa al català, com a resultat de l'evolució del llatí vulgar de la Catalunya Vella), mentre que els dialectes consecutius són les varietats territorials d'un idioma procedent del trasplantament de la llengua des de l'àrea d'un dialecte constitutiu. En català, els dialectes constitutius són el central, el nord-occidental i el rossellonès, i els dialectes consecutius són el balear, l'alguerès i el valencià.

transició (el valencià septentrional de transició i el que Veny designa uns quants anys més tard, el 1984, com a català septentrional de transició). Cap d'aquests autors, però, no s'ocupa del parlar salat en les propostes dialectals.

El primer esment al parlar salat dins de la classificació dialectal del català és de Barnils (1919), que ordena els dialectes catalans d'acord amb un criteri de delimitació geogràfica: les grans zones del català continental i del català insular, les quals inclouen altres varietats entre les quals hi ha el subdialecte estudiat, que rep el nom d'empordanès. Pel que fa a aquesta denominació, Barnils (1919: 6) afirma: “Del parlar empordanès, inclòs dins del grup català oriental, no hauríem de fer-ne especial esment, per obeir més aviat a una designació geogràfica que lingüística. Havem d'aduir-lo, no obstant, per la importància que en el darrer aspecte s'ha guanyat la contrada amb la figura viril de la notable prosadora Víctor Català, que amb les seves creacions ha incorporat al català una part notable del seu lèxic dialectal.”

La distribució de Barnils és la següent:

CATALÀ CONTINENTAL	CATALÀ INSULAR
Català oriental: tarragoní, empordanès (salat)	Balear: mallorquí (manacorí), menorquí, eivissenc
Català occidental: xipella, andorrà, pallarès, aranès, ribagorçà, tortosí	Alguerès
Valencià: castellanès, central (apitxat), alacantí, menorquí	
Rossellonès: capcinès	

El 1973, en la *Gran Enciclopèdia Catalana* (1973: 634-637), es proposa una altra classificació, que encapçala sistemàticament tots els noms dels dialectes amb el terme català. El parlar salat del litoral de Girona s'ubica en una franja de la costa entre Blanes i Begur i en l'únic reducte aïllat de Cadaqués. La partició dialectal és la següent:

- 1) català central (subdialectes: transició al septentrional, salat, xipella),
- 2) català insular (subdialectes: mallorquí —pollencí, solleric—, menorquí, eivissenc),
- 3) català septentrional (capcinès, altres parlars de transició),
- 4) català alguerès,
- 5) català nord-occidental (pallarès, ribagorçà, parlars de transició),
- 6) català meridional (apitxat i salat de Tàrbena i la Vall de Gallinera).

El 1978, la proposta de Joan Veny, actualment vigent, parteix de la divisió entre català oriental i català occidental, i inclou com a subdialectes les varietats reduïdes de tipus monoisoglòssic, com ara el parlar salat i el xipella.

CATALÀ ORIENTAL	CATALÀ OCCIDENTAL
Rossellonès o català septentrional: capcinès, septentrional de transició Central: salat, xipella, barceloní, tarragoní Balear: mallorquí, menorquí, eivissenc, formenterer Alguerès	Nord-occidental: ribagorçà, pallarès, tortosí Valencià: valencià septentrional, valencià apitxat, valencià meridional (mallorquí de Tàrbena i la Vall de Gallinera)

Badia i Margarit (1984) també considera el parlar salat com a subdialecte. La seva proposta s'adscriu a la partició en dos blocs: oriental i occidental. D'aquests, en deriven els sis grans dialectes del català, dividits en subdialectes, entre els quals, dins del català central i situat en el litoral gironí, apareix el salat. La seva classificació és la següent:

CATALÀ ORIENTAL	CATALÀ OCCIDENTAL
Català central: barceloní, salat, camp de Tarragona, xipella Balear: mallorquí (manacorí), menorquí, eivissenc Rossellonès: capcinès Alguerès	Lleidatà: andorrà, pallarès, ribagorçà, tortosí Valencià: castellanenc, apitxat, alacantí, menorquí

La proposta de Moll (1991) es basa en el comportament de les vocals *a* i *e* en posició àtona com a criteri de divisió dialectal:

CATALÀ ORIENTAL	CATALÀ OCCIDENTAL
Departament Pirineus-Oriental Província de Girona Província de Barcelona Part NE de la província de Tarragona Illes Balears	Valls d'Andorra Zona oriental d'Aragó Província de Lleida Part occidental de la província de Tarragona Regne de València (parcialment)

Moll integra el parlar salat dins del català oriental central. Anteriorment, ja havia n'havia definit l'àrea geogràfica: una àmplia zona entre el Cap de Creus i Blanes (Moll 1952: 197).

Com s'ha vist, totes les propostes de divisió dialectal coincideixen incloent-lo dins el català central. Es defineix per un sol tret, i és, per tant, de tipus monoisoglòssic.

3) El parlar salat: una àrea subdialectal?

3.1) Introducció

En aquest treball es qüestiona l'existència del parlar salat com a subdialecte monoisoglòssic, però s'hipotetitza la possibilitat de mantenir-lo pel fet de tenir trets propis, diferenciats de la resta. Un parlar ha de tenir trets en comú en relació amb les varietats veïnes, però també n'ha de tenir de diferents, els quals són precisament els que el distingeixen i permeten descriure'l. D'altra banda, cal tenir en compte la percepció que tenen els parlants de la seva varietat i de les del voltant, amb vista a definir la seva identitat lingüística.

Si el parlar salat comparteix les característiques lingüístiques de les varietats veïnes, no es pot considerar un subdialecte independent, i, per tant, cal replantejar-se la seva integració en l'actual classificació dialectal del català. El mateix s'hauria de fer amb altres varietats, com ara el xipella, per tal de descriure els trets que el caracteritzen com a varietat subdialectal autònoma.

3.2) Procediment d'anàlisi

En primer lloc, se selecciona un conjunt de trets distintius de l'àrea estudiada. S'han escollit elements de fonètica, morfologia i sintaxi, però no de caràcter lèxic, ja que, en la investigació prèvia que va permetre triar els trets, no s'han descobert elements rellevants que fossin específics de l'àrea del parlar salat.

La selecció de trets s'ha basat en les dades del projecte *Arxiu Audiovisual del parlar salat de la Costa Brava*. Prèviament, ja s'havia fet un sondeig de les característiques lingüístiques en els dos punts extrems del parlar salat: Blanes i Cadaqués (Busquet 2006a). Altres trets no haurien estat rellevants per als resultats de l'estudi.

Un cop determinats, s'han extret els trets que apareixen a les entrevistes i en els corpus utilitzats per a aquest estudi (vegeu l'apartat sisè del capítol primer). S'han analitzat totes les dades dels informants de més de 65 anys de les 32 poblacions del litoral de Girona on Alcover va fer constar la presència de l'article salat a començament del segle passat (vegeu el punt 5.1 del capítol primer).

S'han contrastat els fenòmens lingüístics entre ells per detectar-ne coincidències. Després d'estudiar-ne el comportament en tots els punts enquestats, s'han comparat els resultats comuns obtinguts amb dades lingüístiques dels parlars veïns. Per fer la comparació, s'ha disposat del material del COD (les dades pertanyen als caps de comarca propers al parlar salat: Girona, Santa Coloma de Farners, la Bisbal d'Empordà i Figueres) i de la informació bibliogràfica corresponent (es tenen en compte els treballs de Sala 1983 i 1993, Luna 1995 i 1996b, Rossich 1996, Veny 2003 i Adam 2006).⁵¹ El comportament contrastiu dels trets dialectals examinats amb els dels parlars limítrofs permetrà determinar si es continua mantenint el parlar salat com a subdialecte diferenciat.

Les dades resultants s'expressen en percentatges, fet que permet examinar rigorosament i objectivament el grau de convergència i de divergència que tenen. En el capítol setè dels annexos, es plasmen mitjançant mapes que faciliten la visualització de les similituds i de les diferències de manera ràpida i clara.

Prèviament, cal tenir en compte un aspecte rellevant a l'hora de plantejar una nova delimitació de la varietat. Adam (2006: 30-31), en estudiar el català septentrional de transició, es demana si és possible agrupar diferents contrades pel fet de compartir unes propietats determinades o si un dialecte (o un subdialecte) ha de ser un espai amb trets lingüístics altament coincidents. La determinació d'una varietat lingüística suposa l'existència d'una sèrie de trets locals comuns que no són (almenys majoritàriament) compartits per les varietats veïnes.

Adam esmenta els autors que han reivindicat l'existència d'un *parlar gironí*, com Luna (1982), Sala (1983) o Julià (1986). Pel que fa a la zona gironina, Coromines s'hi solia referir amb el terme de diòcesi de Girona⁵² i alguns lingüistes, com ara Mascaró (1986) o Recasens (1991), han emprat noms genèrics per anomenar aquest espai lingüístic, el primer "central nord-oriental" i el segon "català central nord-

⁵¹ Secundàriament, s'han fet enquestes en àrees adjacents al parlar salat.

⁵² El bisbat de Girona comprèn les comarques del Gironès, la Garrotxa, el nord-est del Ripollès —concretament la vall de Camprodon—, l'Alt Empordà, el Baix Empordà, el Pla de l'Estany, la Selva (excepte Sant Hilari Sacalm i Osor) i l'extrem nord del Maresme (Adam 2006: 31)

oriental”. Per tant, és probable que molts trets lingüístics detectats a la zona del parlar salat siguin també coincidents amb els de les àrees veïnes, que s’adscriuen a les varietats de les comarques gironines o del bisbat de Girona. Si és així, cal pensar que sols Cadaqués, que realment encara té viu l’article corresponent, s’ha de mantenir com a àrea independent de la resta i, per tant, es podria plantejar que requereix una nova denominació.

3.3) *Els trets lingüístics objecte de l’estudi*

Les disset característiques estudiades comprenen diversos àmbits lingüístics:

a) *Fonètica vocàlica*

a.a) Vocalisme tònic

- Monoftongació (1)
- Distribució de les e i o del bisbat de Girona (2)

a.b) Vocalisme àton

- Monoftongació (3)
- Afèresi (4)
- Timbre de la vocal *a* i *e* final en posició àtona (5)

b) *Fonètica consonàntica*

- Iodització o ieisme històric (6)
- Caiguda de les ròtiques en infinitius seguits de clíctic (7)
- Dissimilació de la lateral implosiva en els indefinits i en els pronoms de primera i segona persona del plural (8)

c) *Morfologia*

c.a) Morfologia nominal i pronominal

- Article salat (9)
- Manteniment del lexema en els adjectius en forma femenina i en els quals el radical acaba amb /w/ (10)

- Flexió de femení en els possessius: *meua/teua/seua* (11)
- Quantitatius seguits de la preposició *de* (12)
- Clítics: forma plena davant de verbs començats per consonant (13)

c.b) Morfologia verbal

- Reforçament consonàntic de la desinència de la primera persona del singular del present d'indicatiu (14)
- Present d'indicatiu del verb *anar* com a auxiliar del pretèrit perfet perifràstic: formes analògiques; *vares, vàrem, vàreu, varen* (15)

d) *Sintaxi*

- Estructura de negació: *poc que* (16)
- Estructura de negació: *no/pas* (17)

4) L'anàlisi dels trets estudiats i els resultats

4.1) *Vocalisme*

4.1.1) Vocalisme tònic

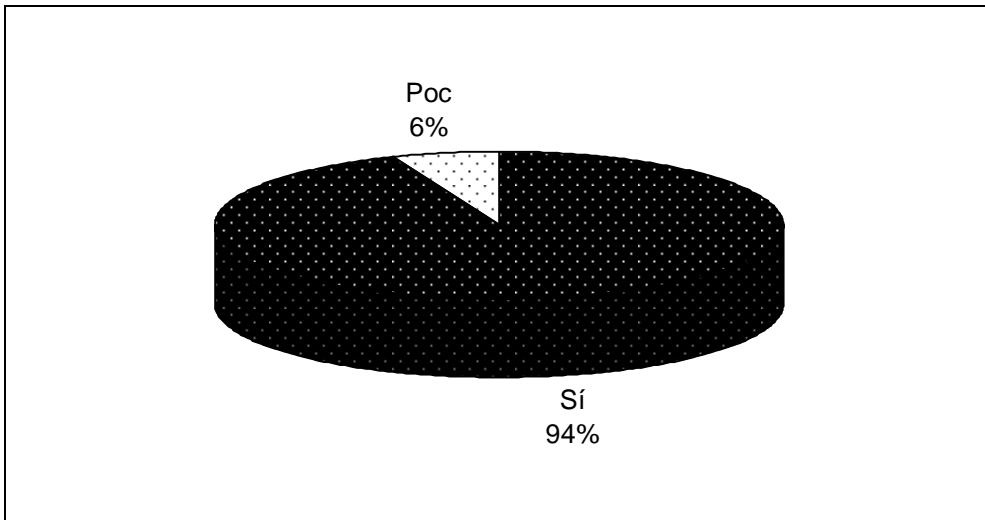
- **Monoftongació (1)**

Fenomen

Els diftongs creixents *gua-* i *qua-* poden monoftongar-se, d'acord amb el procés següent: *gua-* >*go-*, *qua-* >*co-*. Per citar algun exemple, són freqüents les formes *gonyes* (*guanyes*) o *cotre* (*quatre*).

Resultats

La gran majoria de poblacions (un 94%; 30 localitats de les 32 examinades) monoftonguen gairebé sistemàticament. En un 6% de pobles (dues localitats. Platja d'Aro i Sant Joan de Palamós) aquesta monoftongació té una incidència menor i no es tracta d'un fet rellevant. És característica, doncs, de tota la zona geogràfica estudiada, atès que no hi ha cap municipi on no s'hagi detectat.

94%: *gonyes*; 6%: *guanyes/gonyes*.

El fenomen no és exclusiu del parlar salat, sinó que és força general a tot el català oriental (Veny 2003: 19).

- Distribució de les *e* i *o* del bisbat de Girona (2)

Fenomen

Al bisbat de Girona, hi ha una distribució de les *e* i *o* obertes i tancades diferent de la resta del català oriental peninsular que s'explica per raons històriques, a causa d'una evolució gramatical diferent de les vocals llatines, com proven diversos documents antics de la zona estudiada (Gulsoy 1993: 67-104). Alguns mots amb *e* o *o* oberta en els parlars gironins es pronuncien amb timbre tancat en els altres parlars del dialecte central, i viceversa.

Així, diverses paraules amb una vocal *e* precedida del so palatal es realitzen amb una vocal oberta a tota la zona de l'antiga diòcesi de Girona, mentre que a la resta del central la vocal ha esdevingut una vocal tancada: *r[e]i* o *[e]ll* (*r[e]i* i *[e]ll* a la resta del central). També és característic que la terminació *-ència* es produeixi amb [e] a les comarques de Girona i del nord del Maresme.

Igualment, les *o* es tanquen davant de nasal, a diferència de la resta del central, que són obertes (com ara, el cas del mot *ff[o]nt*, que en la diòcesi de Girona es tanca i mostra una solució més conservadora).

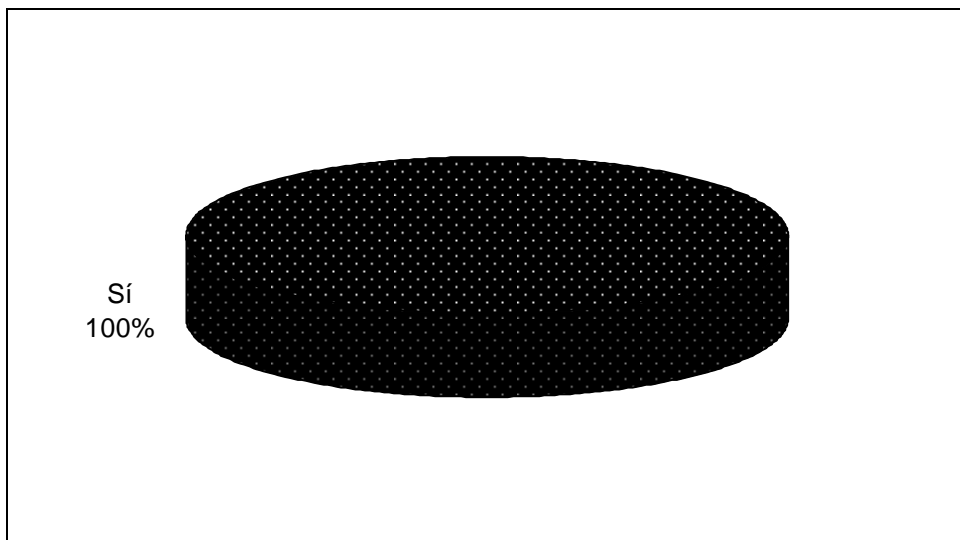
La distribució de l'obertura de les vocals *e* i *o* prové d'evolucions diferents del llatí vulgar i és actualment vigent a mots com *s[o]l* i *h[o]ra* (en la resta del central,

aquests termes es pronuncien amb vocal oberta), o *primav[ɛ]ra* i *adr[ɛ]ça* (en els altres parlars del central, aquests termes es pronuncien amb vocal tancada).

Resultats

Aquesta característica és general de tota la zona del parlar salat (100%), però també ho és de les localitats veïnes i que són part del bisbat de Girona. Amb tot, en algunes poblacions, hi comença a haver una incipient vacil·lació en la pronunciació d'alguns mots, que es pot justificar per la influència de la varietat estàndard.

En aquest estudi, però, la vacil·lació, que afecta sobretot la parla dels més joves, no s'ha pres en consideració. Només és pertinent la coincidència amb la distribució vocàlica de la zona del bisbat de Girona, fet que s'ha corroborat.

100%: *r[ɛ]i, f[o]nt.*

El fenomen és compartit per tota l'àrea del voltant. No es tracta, per tant, d'un tret exclusiu ni distintiu de la varietat estudiada.

4.1.2) Vocalisme àton

- Monoftongació (3)

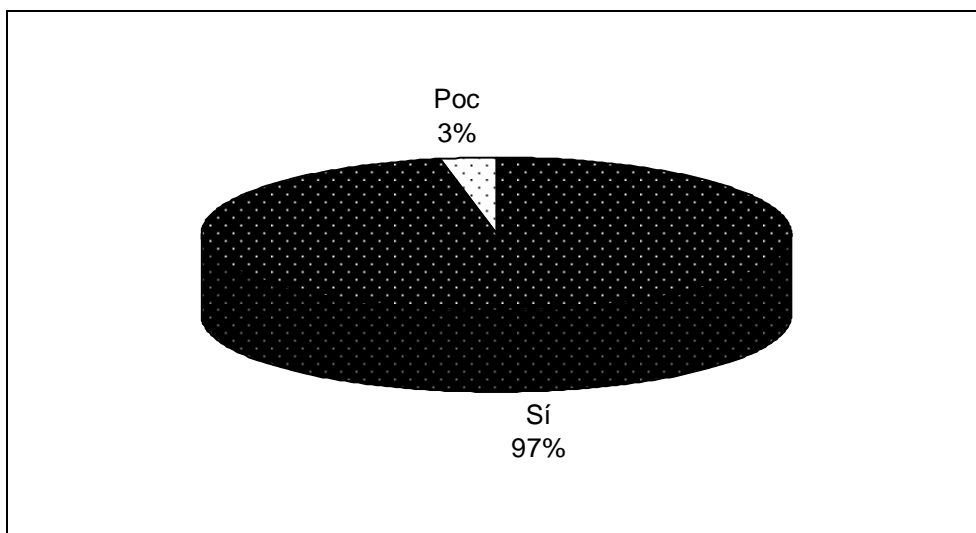
Fenomen

Els diftongs creixents poden monoftongar-se en posició àtona, com ho fan en posició tònica: *gua* >*gu*, *gua*>*ga*, etc.; en aquesta zona: *gurneixes* (*guarneixes*) o *aiga* (*aigua*).

El fenomen, com el seu anàleg en el vocalisme tònic, es manté al costat de les formes amb diftong. En l'estudi, a l'hora d'avaluar-ne la vigència, s'ha tingut en compte si aquesta solució preval a la diftongada.

Resultats

Com s'esdevé en el vocalisme tònic, la monoftongació és habitual en les localitats del parlar salat (en un 97%; 31 poblacions). El tret és menys notori a Platja d'Aro (3%), però també s'hi ha observat. A causa de la seva realització majoritària, es considera un fenomen comú a tota l'àrea.

97%: *aiga*; 3%: *aigua/aiga*.

La monoftongació també té lloc a les varietats veïnes. Veny (2003: 19) considera que és una característica distintiva del català oriental. Per tant, no singularitza el parlar salat.

- Afèresi (4)

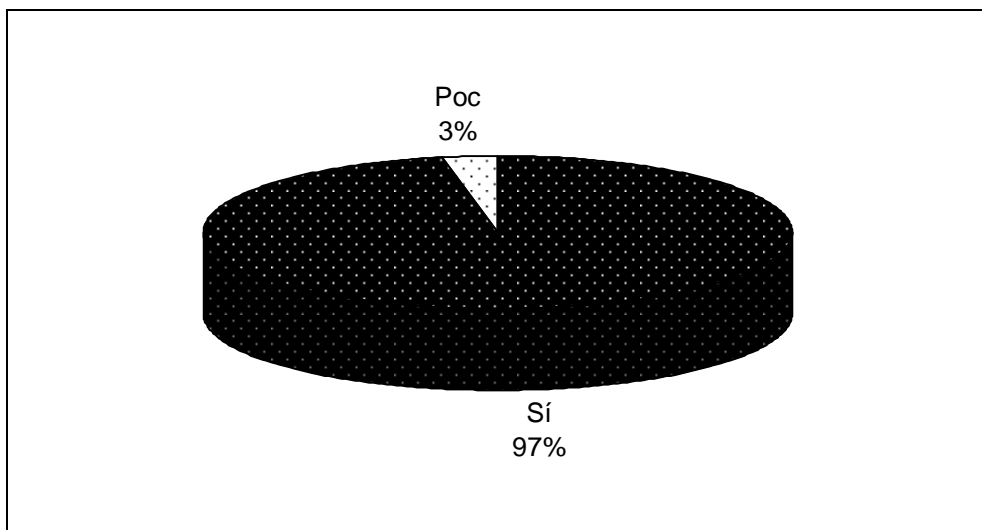
Fenomen

L'afèresi és la caiguda de la vocal neutra quan es troba en posició àtona inicial de mot. Es tracta d'un fenomen lingüístic general en català, tot i que, a partir de les observacions fetes en el sondeig previ a la recerca, s'hipotetitza que al litoral de Girona té lloc de manera més acusada que en altres varietats: *nar* (*anar*), *ribar* (*arribar*), *ròs* (*arròs*), etc.

El fenomen afecta tant substantius com formes verbals, tot i que en aquest darrer cas és més notori. Sala (1983: 27) explica que és habitual que en cadaquesenc hi hagi afèresi vocàlica en mots que comencen per vocal àtona, com també succeeix en altres varietats catalanes. En aquest estudi, s'ha valorat el fet que el fenomen tingui un caràcter majoritari, encara que no s'apliqui sistemàticament en tots els mots.

Resultats

L'afèresi és novament una de les característiques més comunes en les localitats que han salat tradicionalment. Apareix a 31 de les 32 poblacions enquestades (97%). Sols a Pals (3%) sembla que el tret és menys notori, tot i que també s'hi percep.

97%: *ribar*; 3%: *arribar* ~ *ribar*.

Com en els casos anteriors, no és tampoc un fenomen exclusiu de l'àrea, perquè es tracta d'una característica força general a diverses varietats del domini lingüístic.

- Timbre de la vocal *a* i *e* final en posició àtona (5)

Fenomen

En algunes localitats que tradicionalment s'han agrupat dins del subdialecte del parlar salat, la vocal neutra en posició final pot tenir un altre timbre del que té a la resta d'indrets del català oriental. Es tracta d'un timbre diferent de la vocal neutra i que es podria percebre, d'acord amb els mots i els contextos, com una *e* oberta o *e* tancada. Sempre afecta mots que tenen una *a* o *e* en posició àtona final, ja sigui absoluta o no: *Calell[ɛ] ~ Calell[e]*, *mar[ɛ] ~ mar[e]*, *llagost[ɛ]s ~ llagost[e]s*, etc.

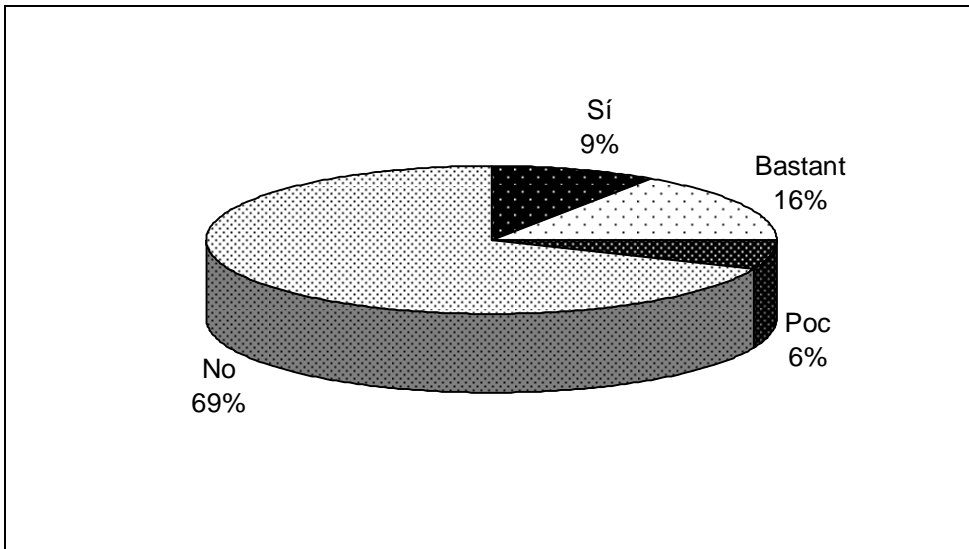
Sala (1993:173), basant-se en aquest tret, entre d'altres, considera que a Cadaqués hi ha un parlar diferent. Segons Sala, aquest so no apareix “en cap dels parlars de la zona del dialecte central al septentrional, tal com li escauria, segons les classificacions proposades”, i indica que la seva realització respon a “una permanència de sons arcaics de la llengua, ja que també aquí, la situació geogràfica —no a la muntanya sinó en el mar— en un espai envoltat de muntanyes i aïllat dels altres pobles, podria considerar-se un corroborant probable”.

En els enregistraments de *l'Arxiu Audiovisual del parlar salat de la Costa Brava*, aquest timbre com a *e* de les vocals *a* i *e* en posició àtona final s'ha trobat també en altres indrets de la zona del parlar salat, i no només a Cadaqués.⁵³

Resultats

Aquest tret només té lloc en un nombre reduït de localitats. Es localitza a Cadaqués, Calella de Palafrugell, Vall-llobrega (9%); i, tot i que és menys sistemàtic, a Llafranc, Llofriu, Lloret de Mar, Palafrugell i Sant Antoni de Calonge (16%). S'ha observat esporàdicament a Sant Joan de Palamós i Torrent (6%). En la major part dels pobles (69%; dels 22 no esmentats anteriorment), el fenomen és inexistent.

⁵³ El mateix Alcover ja havia detectat una vocal final amb un timbre diferent de la neutra a Palamós i Lloret de Mar (cf. *La flexió verbal*; Perea 2001).

69%: *Holand[ə]*; 16%: *Holand[ɛ] ~ [e] / Holand[ə]*;

9%: *Holand[ɛ] ~ [e]*; 6% *Holand[ə] / Holand[ɛ] ~ [e]*.

El timbre de la vocal neutra en posició final realitzat com a vocal *e* no és un tret general del parlar salat, ni tampoc de les localitats de zones properes. Es tracta més aviat d'un fenomen que té lloc en uns quants pobles isolats, cosa que fa impossible d'establir una frontera subdialectal a partir d'aquest tret.

4.2) Consonantisme

- Iodització (6)

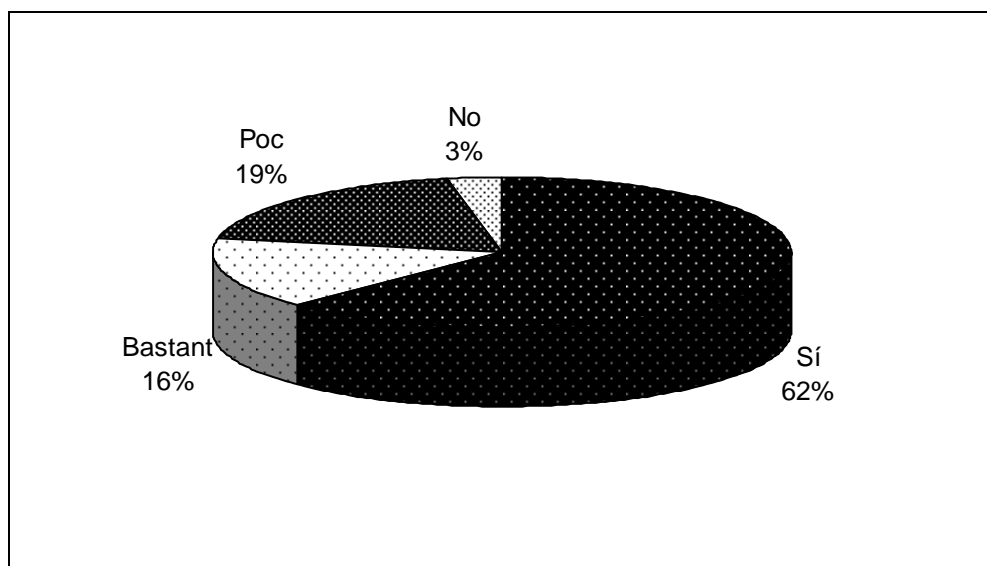
Fenomen

La iodització o el ieisme històric és la solució [j] —i no [ʎ]— derivada dels grups consonàntics romànics LY, C'L i G'L: *aguia, vei, cabeis*, etc. En general, els pobles que han salat són ieistes. Cal definir-ne l'abast més enllà d'aquesta percepció inicial, que serveix de punt de partida de l'anàlisi.

Resultats

La xifra de localitats que fan la iodització és majoritari (62%; a vint localitats). Sols a Cadaqués no es manifesta mai aquest tret (3%).

Igualment, no en totes les poblacions el fenomen es produeix de la mateixa manera i hi comença a haver una certa regressió. Els nuclis on menys es detecta el tret són sis (19%): Gualta, Fonolleres, Llofriu, Masos de Pals, Pals, Platja d’Aro i Sant Antoni de Calonge. Els municipis on apareix el fenomen, tot i que no sistemàticament, són cinc (16%): Castell d’Aro, la Pera, Palamós, Sant Feliu de Guíxols i Tossa de Mar.

62%: *cabe[j]s*; 19%: *cabe[ʎ]s ~ cabe[j]s*;

16%: *cabe[j]s ~ cabe[ʎ]s*; 3%: *cabe[ʎ]s*.

Veny (2003: 32) fa constar que la iodització és un tret particular del català central i del balear, tot i que en el primer està en regressió. A Catalunya, el situa entre la costa i les contrades del Penedès, el Solsonès, el Berguedà i, cap el nord, en una línia que s’apropa cap a França. Per contra, gran part de l’Alt Empordà no és ieista. Aquest fet es confirma en aquest estudi, atès que Cadaqués —l’únic indret del parlar salat ubicat a la comarca de l’Alt Empordà— no comparteix aquest tret amb la resta de pobles estudiats, que són municipis del Baix Empordà i de la Selva.

El ieisme històric no és una particularitat que delimiti la zona estudiada, si bé és un fenomen més característic de la Costa Brava que no pas de les zones d’interior de les comarques gironines (on, però, també hi ha el tret).

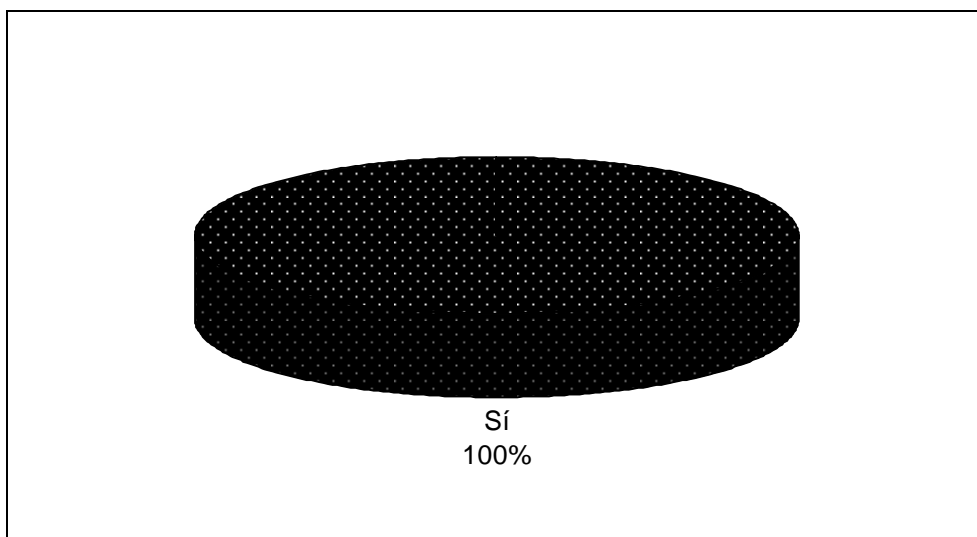
- Caiguda de les ròtiques en infinitius seguits de clíctic (7)

Fenomen

La ròtica corresponent al morf de l'infinitiu pot caure, en alguns parlars, quan es troba seguida de clíctic pronominal: *menja(r)-ne*, *crida(r)-te*, *fe(r)-lo*, etc. La realització d'aquest fenomen ha estat força general en el sondeig preliminar que es va dur a terme.

Resultats

En totes les localitats enquestades (100%), es produeix la caiguda de la *r* de l'infinitiu.

100%: *menja(r)-ne*.

Aquest fenomen té lloc també fora de l'àrea que tradicionalment ha salat. Per tant, no n'és una característica exclusiva, sinó compartida per varietats veïnes.

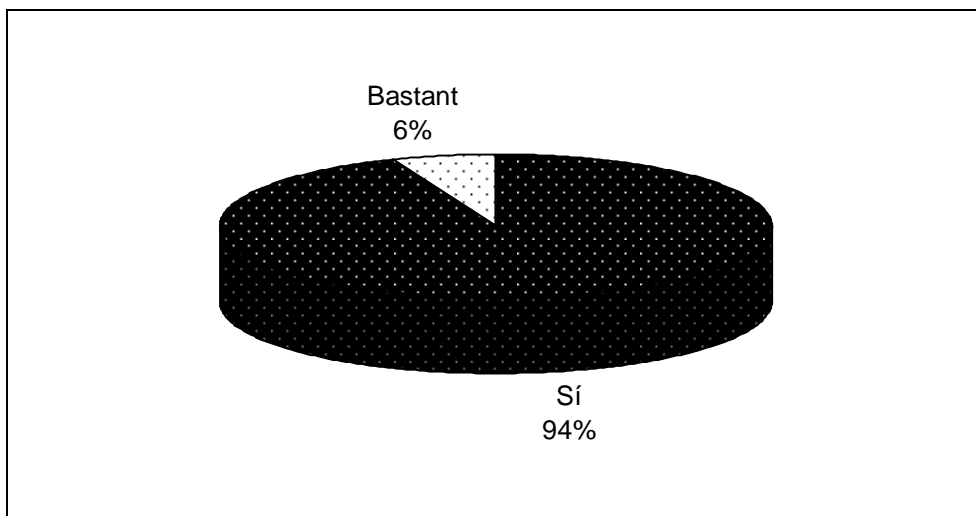
- Dissimilació de la lateral implosiva en els indefinits i en els pronoms de primera i segona persona del plural (8)

Fenomen

Els indefinits i els pronoms forts de primera i segona persona del plural poden dissimilar la lateral en posició implosiva: *atres*, *nosatres*, *vosatres*. Aquests dos darrers mots també poden dissimilar la vocal neutra final, i la nasal dental [n] de la primera persona del plural pot esdevenir la bilabial [m]: *nosatros* ~ *mosatros*, *vosatros*.

Resultats

Aquest tret es manifesta gairebé sistemàticament en totes les localitats estudiades (94%). A dos indrets (6%), Platja d'Aro i Sant Antoni de Calonge, és una mica menys usual. Per tant, en major grau o menor, els parlants de tots els pobles enquestats dissimilen la lateral en l'indefinit *altre* i en els pronoms de primera i segona persona del plural *nosaltres* i *vosaltres*: *atre*, *nosatres*, *vosatres*. Els pronoms també es poden realitzar *nosatr[u]s/mosatr[u]s* i *vosatr[u]s*.

94%: *atre*, *nosatres*; 6%: *atre/altre*, *nosatres/nosaltres*.

Altres poblacions veïnes comparteixen la característica, que s'estén també a altres punts més allunyats del domini lingüístic. No és distintiu, per tant, del parlar salat.

4.3) Morfologia

4.3.1) Morfologia nominal i pronominal

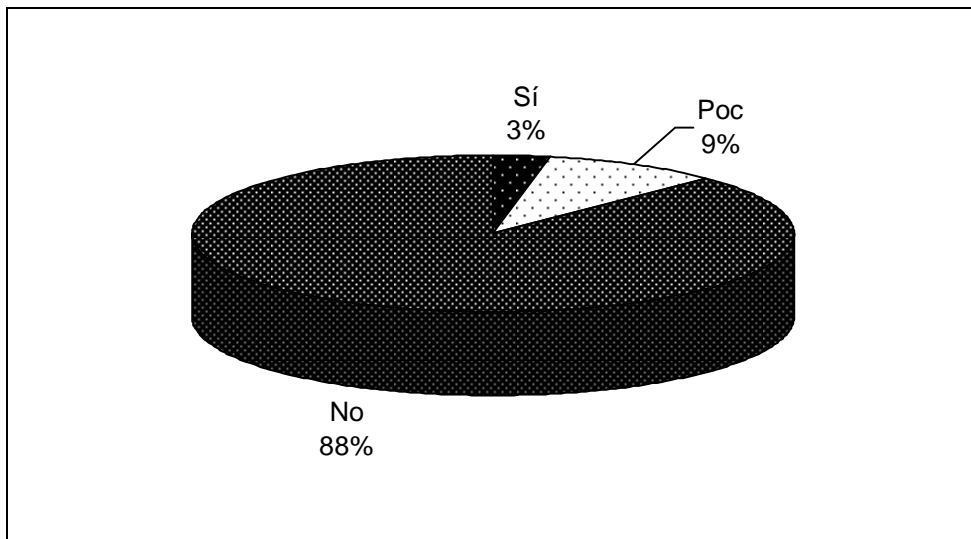
- Article salat (9)

Fenomen

L'article derivat d'IPSE és el tret que delimita l'àrea del parlar salat: *es pescador*, *sa noia*, *ses barques*, etc. Amb tot, hi ha indicis que es tracta d'un fenomen caduc i que pràcticament ja no es realitza al litoral de Girona (vegeu el capítol cinquè de la tesi).

Resultats

L'article salat només es manté actualment a Cadaqués (3%), on es comença a detectar un cert retrocés en l'ús (vegeu el capítol sisè d'aquest treball). En la major part de pobles estudiats (88%; en 28 poblacions) ha desaparegut. Esporàdicament i de manera molt residual, a Begur, Calella de Palafrugell i Tossa de Mar (9%) l'empra un nombre molt reduït d'habitants.

88%: *la noia*; 9%: *la noia / sa noia*; 3%: *sa noia*.

No hi ha cap població de l'entorn del subdialecte que usi l'article salat, el qual ja no exerceix d'element diferenciador de cap varietat subdialectal del català.

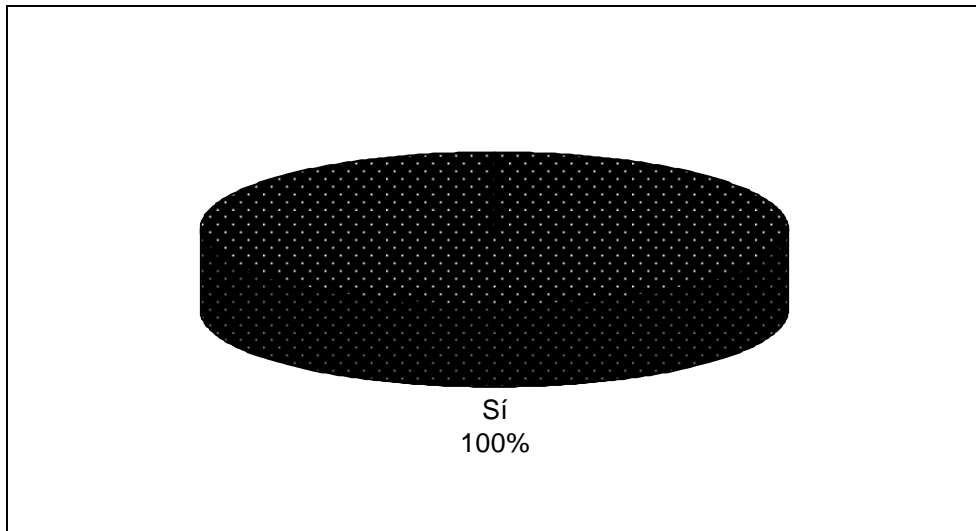
- Manteniment del final de lexema en els adjectius en forma femenina i en els quals el radical acaba amb /w/ (10)

Fenomen

Els adjectius oxítons el masculí dels quals acaba amb [w], del tipus *blau* o *viu*, en català poden formar el femení de dues maneres: 1) mantenint el so [w], o 2) o canviant-lo en [β] (Adam 2006: 254). Es parteix de la hipòtesi que la primera solució és la més general.

Resultats

Totes les localitats enquestades comparteixen aquest tret (100%): els mots la forma fonològica dels quals acaba amb [w] el mantenen en la flexió de femení (*vi[w]a*). En bona part del català, però, el femení es forma a partir d'una arrel consonantitzada (*vi[β]a*).

100%: *blaua*.

El radical en /w/ no és exclusiu del parlar salat, ja que apareix en la resta del septentrional de transició o en les parles de les comarques de la Selva, el Pla de l'Estany, el Gironès o el Baix Empordà (Adam 2006: 254-256).

- Flexió de femení en els possessius: *meua/teua/seua* (11)

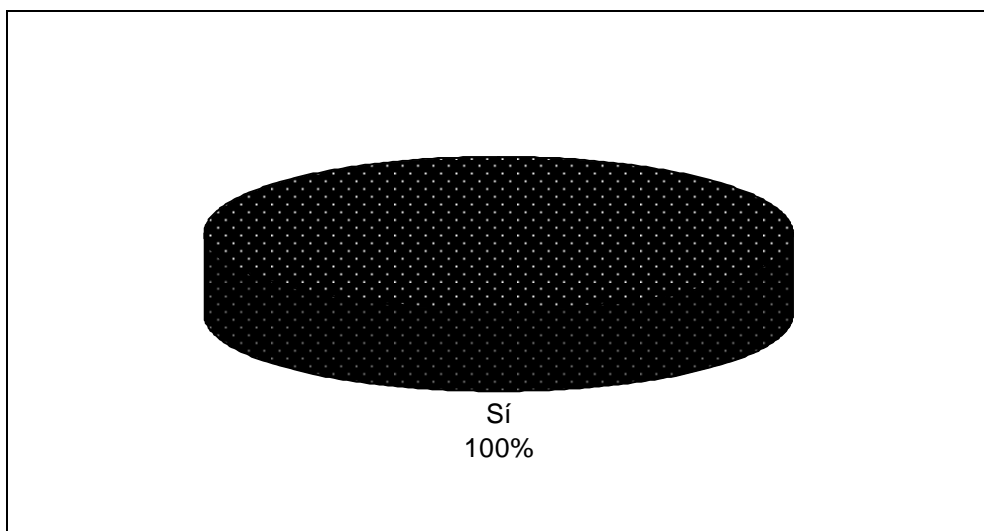
Fenomen

En català, les formes possessives tòniques en flexió de femení poden ser: *meva*, *teva* i *seva*, o *meua*, *teua* i *seua*. El fenomen és anàleg a l'anterior (Adam 2006: 150). En terres gironines, solen ser més generals les darreres formes i, a més, és possible que la vocal neutra final del possessiu, desinència de femení, també caigui.

En el treball de camp, s'ha observat l'alternança entre *meua*, *teua* i *seua* i *meva*, *teva* i *seva*, si bé les solucions majoritàries són les primeres. També s'hi constata la caiguda de la vocal neutra final, marca de femení.

Resultats

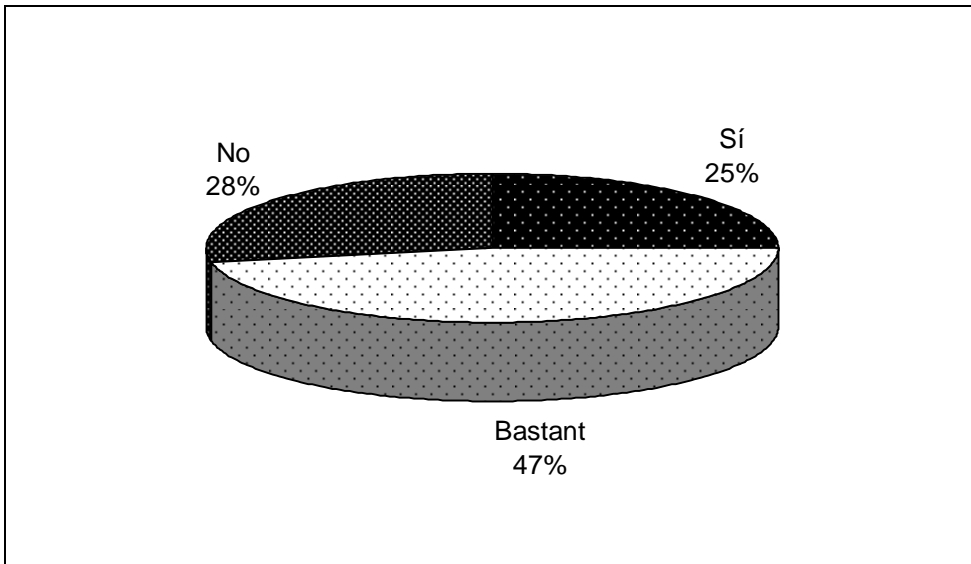
Totes les poblacions (100%) coincideixen a fer majoritàriament les formes femenines com a *meua*, *teua* i *seua*, tot i que en alguns casos aquestes conviuen amb *meva*, *teva* i *seva*.

100%: *meua*.

La característica morfològica analitzada, però, és pròpia també de diversos dialectes —el rossellonès, el septentrional de transició, el valencià, el balear (excepte el mallorquí) i les zones frontereres del català nord-occidental amb el central— i es localitza en diverses contrades del català central, com la Selva, el Gironès o el Baix Empordà (Adam 2006: 150). No es pot considerar, per tant, que tingui caràcter distintiu.

D'altra banda, la caiguda del morf de femení en els possessius, tant en singular com en plural, és molt freqüent en mots de parentiu (*la meu mare* o *les seus cosines*). Aquesta particularitat es detecta de manera sistemàtica a vuit nuclis (25 %): Blanes, Cadaqués, Masos de Pals, Palamós, Pals, Platja d'Aro, Sant Feliu de Guíxols i Santa Cristina d'Aro. Hi ha vacil·lació, amb predomini de les solucions amb caiguda de la marca de femení, als quinze municipis següents (47%): Calonge, Castell d'Aro, Esclanyà, Fontclara, Gualta, la Pera, Llafranc, Llofriu, Mont-ras, Sant Antoni de Calonge, Sant Feliu de Boada, Sant Joan de Palamós, Serra de Daró, Palau-sator i Vall-llobrega. Tan sols en nou poblacions (28%) sempre apareix el morf de femení en els possessius corresponents.

47%: *meu/meua cosina*; 28%: *meua cosina*; 25%: *meu cosina*.

Les formes *meua*, *teua* i *seua* (amb els seus equivalents en plural) i la caiguda de la marca de femení en els possessius són fenòmens força estesos a tota la zona del parlar salat, encara que també apareixen en les varietats d'algunes zones veïnes, com ara a diferents parlars de les comarques de l'Alt Empordà o de la Selva.

- Quantitius seguits de la preposició *de* (12)

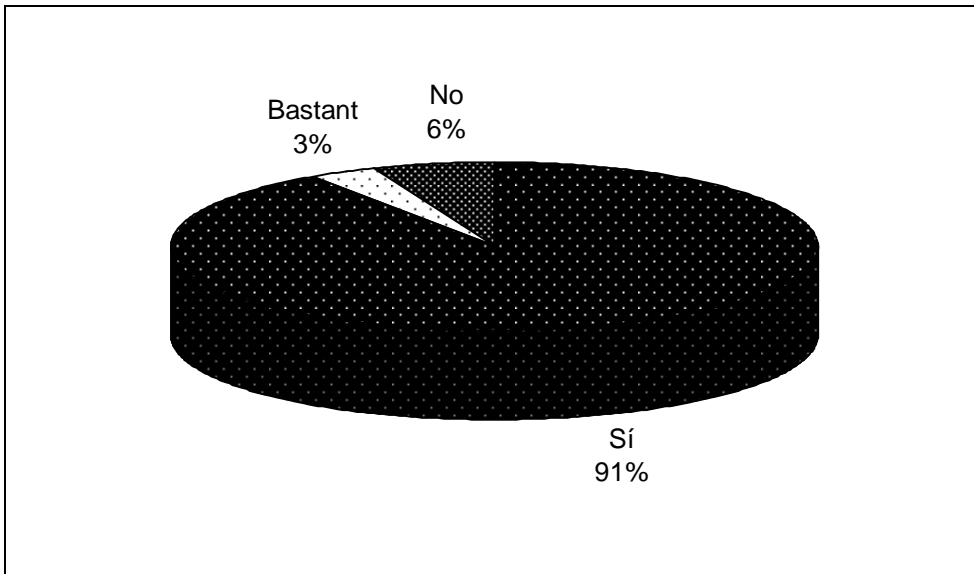
Fenomen

És habitual que al litoral gironí els quantitius vagin seguits de la preposició *de*, sobretot si determinen mots referents a expressions temporals, però també davant altres paraules: *molt(s) d'anys*, *pocs de dies*, *bastant de pa*, *tant de peix*, etc.

Resultats

El tret s'ha registrat gairebé a totes les poblacions (91%; en 29 pobles). A Platja d'Aro (3%), la presència hi és menys acusada; i a dues localitats (6%), Fonolleres i Sant Iscle d'Empordà, no s'ha localitzat.

Al costat de l'estructura de quantitiu seguit de preposició *de*, es fa servir també sense partícula preposicional. La primera construcció, però, és la més emprada pels informants.

91%: *bastants d'anys*; 6%: *bastants anys*; 3%: *bastants d'anys / bastants anys*.

L'estructura examinada no és un fenomen exclusiu del parlar salat; altres localitats de les comarques gironines la comparteixen, per la qual cosa no esdevé una característica distintiva.

- Clítics: forma plena davant de verbs començats per consonant (13)

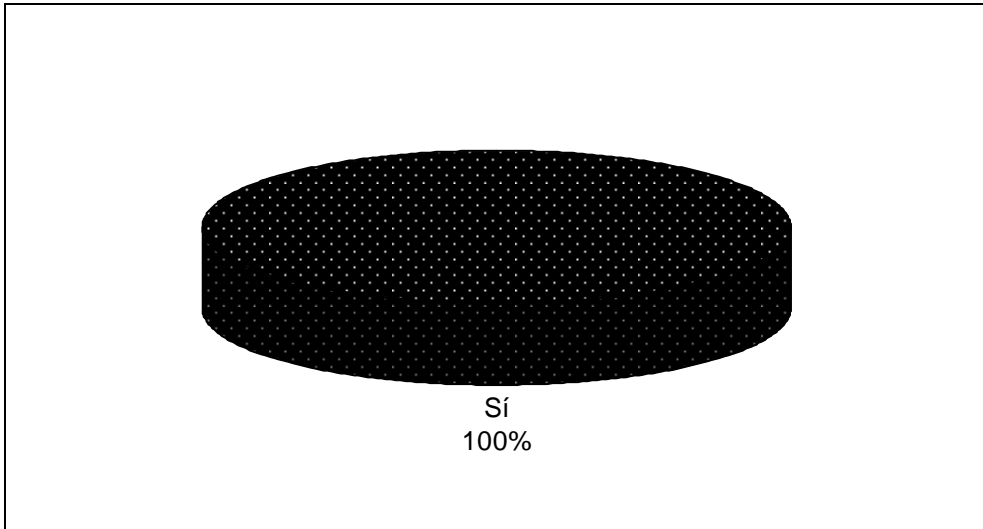
Fenomen

Excepte en català central barceloní, els pronoms febles solen adoptar les formes plenes davant de forma verbal començada per consonant. Amb tot, la influència de l'estàndard, basat essencialment en varietat de Barcelona, origina vacil·lació, de manera que es pot afirmar que hi ha una certa tendència a reforçar els proclítics (Campmany 2005: 59-77).

En aquest estudi, també s'hi observa un ús més acusat de les formes plenes dels pronoms febles en singular que no pas en plural, com es pot preveure del sondeig previ.

Resultats

A totes les localitats és força habitual l'ús de la forma plena. El fenomen és més usual en les formes singulars (*me, te, se*) (100% de localitats) que no en les plurals (*mos, vos ~ ens, us*), en les quals hi ha més vacil·lacions.

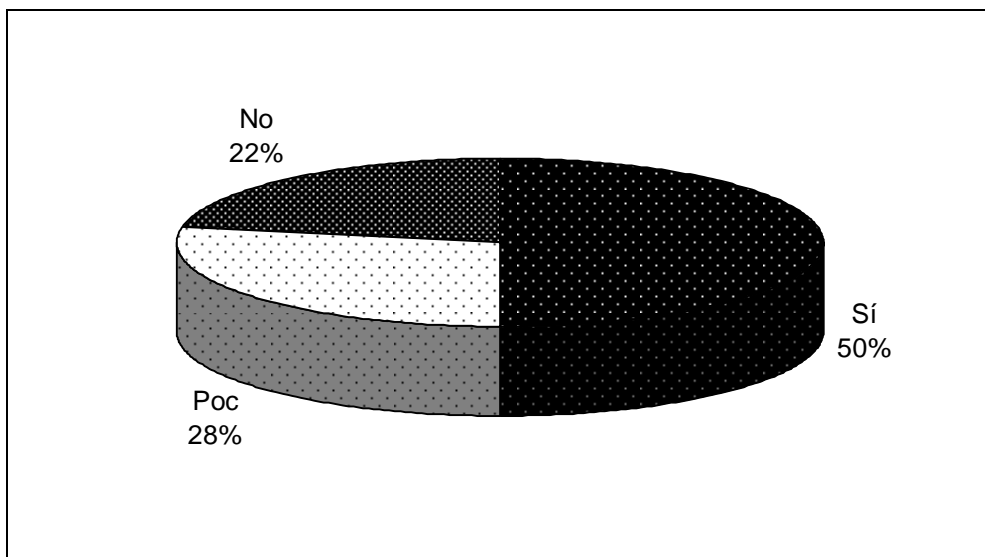

100%: *me sembla.*

En el plural, en algunes localitats s'utilitza sempre la forma reforçada, com en els set municipis següents (22%): Fontclara, Fonolleres, Gualta, la Pera, Palau-sator, Sant Iscle d'Empordà i Serra de Daró.

En altres punts, hi ha una tendència a usar les formes plenes en el singular i, en canvi, un ús esporàdic i poc freqüent d'aquestes en el plural. Aquest fet s'ha observat en nou punts (28%): Calella de Palafrugell, Llofriu, Masos de Pals, Palafrugell, Pals, Platja d'Aro, Regencós, Sant Antoni de Calonge i Torrent.

A setze municipis (50%), els clítics adopten formes plenes, tant en singular com en plural: Begur, Blanes, Cadaqués, Calonge, Castell d'Aro, Esclanyà, Llafranc, Lloret de Mar, Mont-ras, Palamós, Sant Feliu de Boada, Sant Feliu de Guíxols, Sant Joan de Palamós, Santa Cristina d'Aro, Tossa de Mar i Vall-llobrega.

50%: *mos agrada*; 28%: *ens agrada / mos agrada*; 22%: *ens agrada*.

En les àrees contigües al parlar salat apareixen també les formes plenes dels clítics en singular davant de verbs començats per consonant. Pel que fa al plural, les formes plenes són menys usuals que en el singular. La presència de clítics en plural adoptant la forma plena és més freqüent, però no sistemàtica, en els pobles que tradicionalment han salat, amb la qual cosa el tret tampoc no actua com a element delimitador.

4.3.1) Morfologia verbal

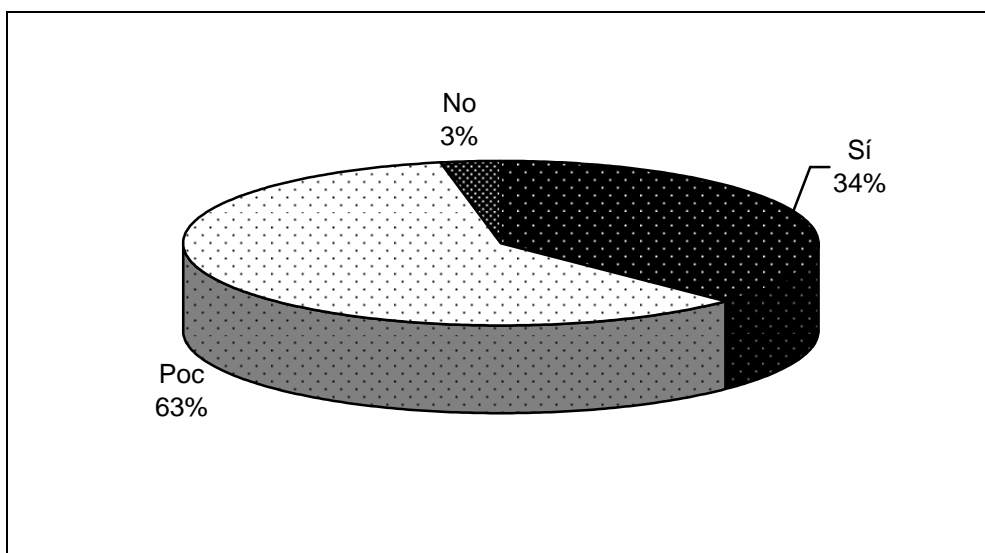
- Reforçament consonàntic de la desinència de la primera persona del singular del present d'indicatiu (14)

Fenomen

És freqüent que a les comarques gironines la desinència de la primera persona del singular del present d'indicatiu *-o* estigui reforçada per elements de caràcter dental [t] o un element velar [k]. En el sondeig previ, ja es van detectar indicis que la primera solució és la més freqüent: *pènsot*, *càntot*, *pòsot*, etc. També s'ha comprovat una certa vacil·lació entre les formes verbals amb reforçament i les que no en duen.

Resultats

Aquest tret ocorre menys del que hipotèticament s'esperava. Encara que en totes les poblacions s'ha detectat, en la majoria ha estat de manera esporàdica (en un 63%; en vint pobles): Esclanyà, Fontclara, Fonolleres, Gualta, la Pera, Llofriu, Lloret de Mar, Masos de Pals, Mont-ras, Palamós, Pals, Palau-sator, Regencós, Sant Antoni de Calonge, Sant Feliu de Boada, Sant Iscle d'Empordà, Sant Joan de Palamós, Santa Cristina d'Aro, Serra de Daró i Torrent. En onze localitats (34%), és un tret pràcticament sistemàtic: Begur, Blanes, Calella de Palafrugell, Calonge, Castell d'Aro, Llafranc, Palafrugell, Platja d'Aro, Sant Feliu de Guíxols, Tossa de Mar i Vall-llobrega. A Cadaqués (3%), on la desinència de la primera persona singular del present indicatiu és *-i*, no hi ha reforçament consonàntic de cap tipus.

63%: *jo canto / jo càntot*; 34%: *càntot*; 3%: *jo canti*.

El reforçament en la primera persona del singular del present d'indicatiu no té lloc únicament al litoral del nord-est de Catalunya, sinó que és usual a diverses comarques gironines. No obstant això, com succeeix en la zona litoral estudiada, sembla que comença a ser un fenomen en recessió.

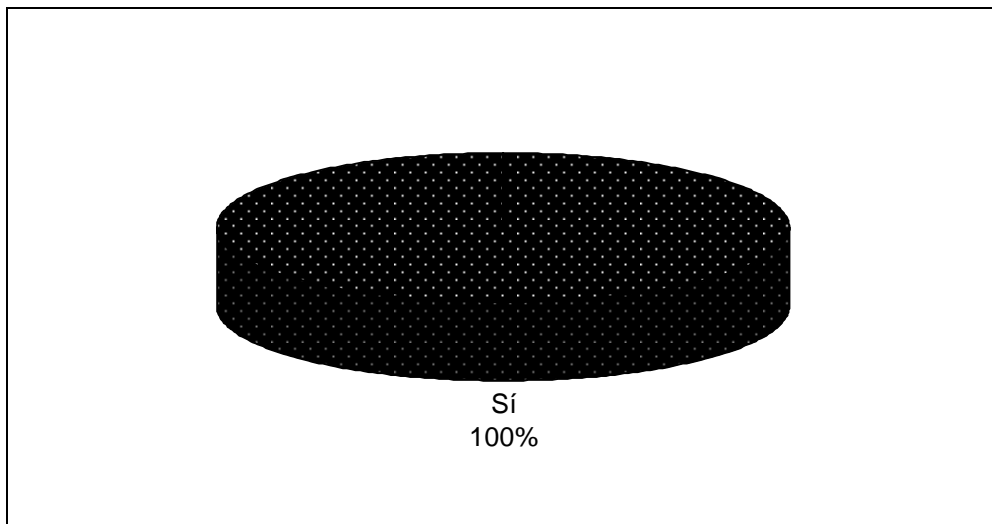
- Present d'indicatiu del verb *anar* com a auxiliar del pretèrit perfet perifràstic: formes analògiques; *vares, vàrem, vàreu, varen* (15)

Fenomen

En català, algunes persones del present d'indicatiu del verb *anar* presenten polimorfisme quan fan d'auxiliar del pretèrit perfet perifràstic. En terres gironines, hi ha tendència a usar les formes analògiques en la segona persona del singular (*vares*) i en les formes del plural (*vàrem, vàreu* i *varen*).

Resultats

En totes les poblacions enquestades (100%), és habitual que algunes formes del present d'indicatiu d'*anar* com a auxiliar siguin tòniques: *vares, vàrem, vàreu* i *varen*, que alternen amb les àtones *vas, vam, vau* i *van*, que són les que s'utilitzen habitualment en la resta del central i en l'estàndard.

100%: *vàrem venir*

El fenomen no es troba únicament en el parlar salat, sinó que és un tret compartit amb diversos parlars del voltant. Les formes tòniques alternen amb les formes àtones, les quals de vegades a la zona estudiada i a les àrees limítrofes mostren una realització amb neutra *i*, d'altres, amb *e* oberta: *vam ~ vem, vau ~ veu*.

L'ús de *vares, vàrem, vàreu* i *varen* és general tant al parlar salat com a les varietats contigües i, per tant, no és una característica distintiva.

4.5) Sintaxi

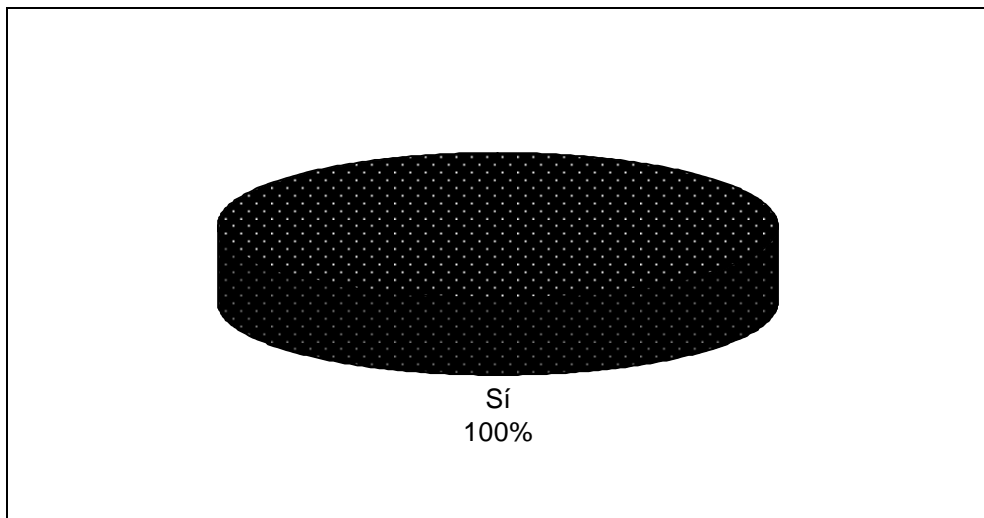
- Estructura de negació: *poc que* (16)

Fenomen

En els parlars de les comarques de Girona, és usual expressar negació amb el sintagma *poc que*.⁵⁴ Cal recordar que la vigència d'aquesta construcció no elimina altres formes de negació de ple ús, com l'estructura estudiada a continuació (*no pas*) o l'estructura amb només l'adverbi *no*. Sovint l'estructura *poc que* també porta la partícula *pas*.

Resultats

L'estructura apareix en tots els punts enquestats (100%), si bé no s'empra sistemàticament, ja que alterna amb altres construccions.

100%: *poc que vindrà avui*.

El tret no és exclusiu del parlar salat, sinó que s'usa en altres indrets de les comarques de Girona.

⁵⁴ Rossich (1996) és partidari d'escriure aquesta expressió com a *poca*, atès que ha sorgit de l'expressió *una poca de* i/o de l'evolució que ha fet l'adjectiu femení fins a esdevenir adverbi per elisió del substantiu que acompanyava *poca* en una expressió fixada *poca cosa* o *cosa poca*.

- Estructura de negació: *no/pas* (17)

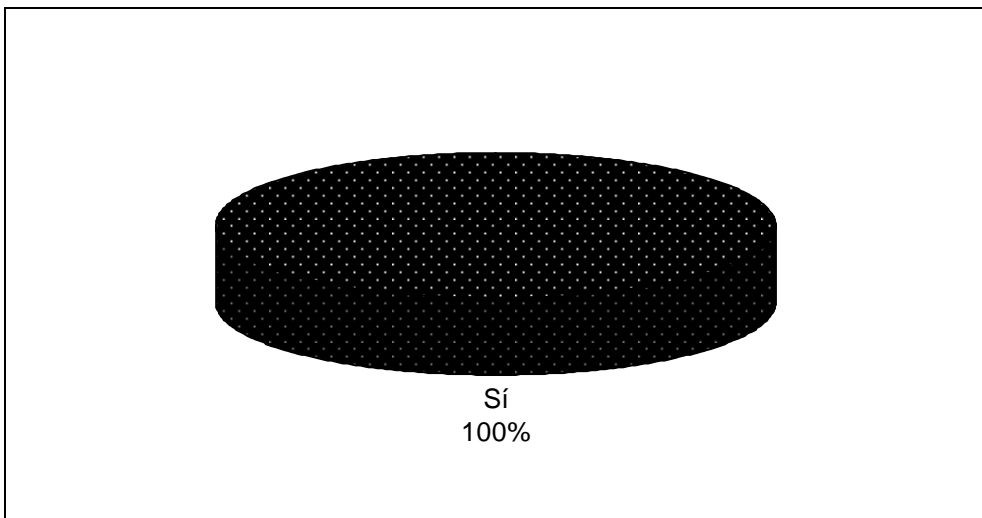
Fenomen

En diverses varietats gironines, on sembla que és més freqüent que a altres indrets, la construcció negativa es fa simultàniament amb l'adverbi *no* i la partícula adverbial de reforç *pas*. En rossellonès, un dialecte relativament proper a la zona del parlar salat, és usual que la negació es faci només amb *pas*.

L'ús de la construcció *no/pas* no exclou la utilització d'altres estructures. En les localitats que tradicionalment han salat, l'ús de l'estructura *no/pas* és general en les oracions que expressen una negació.

Resultats

Aquest tipus de construcció negativa és vigent a tots els nuclis enquestats (100%), encara que, com en el cas anterior, conviu amb altres estructures.

100%: *no vindrà pas avui*.

El tret no és exclusiu del subdialecte estudiat, sinó que es realitza també a les poblacions veïnes i no pot actuar com a frontera delimitadora del parlar salat.

4. 6) *La distribució dels resultats*

Es mostren a continuació de manera sintètica els resultats obtinguts en cada població, d'acord amb una ordenació alfabètica. S'indiquen els fenòmens observats i en

ombrejat es marquen els punts divergents.⁵⁵ Es fan quatre valoracions quant a les ocurrencies: si els trets es fan exclusivament o majoritàriament (*sí*), si són força usuals (*sí, força*), si ocorren però no majoritàriament (*sí, poc*), o si no s'observen (*no*).

En els proclítics, també es recull si les formes plenes incideixen sobre les formes singulars i les plurals. Igualment, la vigència de determinats fenòmens en certs indrets no implica la inexistència de variació.

Cal remarcar que els informants tenen més de 65 anys i que, per tant, tendeixen a ser conservadors lingüísticament. Algunes enquestes han aportat mostres de diferències generacionals, com ara un ús inferior de monoftongacions o del reforçament amb dental de la primera persona del singular del present d'indicatiu en els joves (vegeu, a tall d'exemple, l'enquesta a ERC de Castell d'Aro o a AMCF i TCC de Santa Cristina d'Aro a l'apartat quart dels annexos).

LOCALITATS:			BEGUR	BLANES	CADA-QUÉS	CALELLA DE PALA-FRUGELL
Vocalisme	Vocalisme tònic	Monoftongació	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Distribució de les <i>e</i> i <i>o</i> del bisbat de Girona	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
	Vocalisme àton	Monoftongació	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Afèresi	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Timbre de la vocal <i>a</i> i <i>e</i> final	NO	NO	SÍ	SÍ
Consonantisme		Iodització	SÍ	SÍ	NO	SÍ
		Caiguda ròtiques infinitiu + clític	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Dissimilació lateral implosiva: indefinits, pronoms personals 2a i 3a pl.	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
Morfologia	Morfologia nominal i pronominal	Article salat	SÍ (poc)	NO	SÍ (poc)	SÍ (poc)

⁵⁵ Els resultats també es mostren a través de mapes al capítol setè dels annexos.

		Final de lexema en els adjectius en forma femenina i en els quals el radical acaba en [w]	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Flexió de femení en els possessius: <i>meua/teua/seua</i>	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Quantitatius seguits de la preposició <i>de</i>	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Clítics: forma plena davant de verbs començats per consonant	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
	Morfologia verbal	Reforçament consonàntic desinència 1a persona singular PI	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ (poc plural)
		Present d'indicatiu del verb <i>anar</i> com a auxiliar del pretèrit perfet perifràstic	SÍ	SÍ	SÍ	NO
Sintaxi		Estructura de negació: <i>poc que</i>	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Estructura de negació: <i>no pas</i>	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ

LOCALITATS:			CALONGE	CASTELL D'ARO	ESCLA-NYÀ	FONT-CLARA
Vocalisme	Vocalisme tònic	Monoftongació	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Distribució de les <i>e</i> i <i>o</i> del bisbat de Girona	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
	Vocalisme àton	Monoftongació	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Afèresi	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Timbre de la vocal <i>a</i> i <i>e</i> final	NO	NO	NO	NO
Consonantisme		Iodització	SÍ	SÍ (força)	SÍ	SÍ
		Caiguda ròtiques infinitiu + clíctic	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ

		Dissimilació lateral implosiva: indefinits, pronoms personals 2a i 3a pl.	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
Morfologia	Morfologia nominal i pronominal	Article salat	NO	NO	NO	NO
		Final de lexema en els adjectius en forma femenina i en els quals el radical acaba en [w]	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Flexió de femení en els possessius: <i>meua/teua/seua</i>	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Quantitatius seguits de la preposició <i>de</i>	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Clítics: forma plena davant de verbs començats per consonant	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ (no en plural)
	Morfologia verbal	Reforçament consonàntic desinència 1a persona singular PI	SÍ	SÍ	SÍ (poc)	SÍ (poc)
		Present d'indicatiu del verb <i>anar</i> com a auxiliar del pretèrit perfet perifràstic	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
Sintaxi	Estructura de negació: <i>poc que</i>		SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
	Estructura de negació: <i>no pas</i>		SÍ	SÍ	SÍ	SÍ

LOCALITATS:			FONO-LLERES	GUALTA	LA PERA	LLA-FRANC
Vocalisme	Vocalisme tònic	Monoftongació	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Distribució de les <i>e</i> i <i>o</i> del bisbat de Girona	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
	Vocalisme àton	Monoftongació	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Afèresi	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Timbre de la vocal <i>a</i> i <i>e</i> final	NO	NO	NO	SÍ (força)

Consonantisme		Iodització	SÍ (poc)	SÍ (poc)	SÍ (força)	SÍ
		Caiguda ròniques infinitiu + clíctic	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Dissimilació lateral implósiva: indefinits, pronoms personals 2a i 3a pl.	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
Morfologia	Morfologia nominal i pronominal	Article salat	NO	NO	NO	NO
		Final de lexema en els adjectius en forma femenina i en els quals el radical acaba en [w]	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Flexió de femení en els possessius: <i>meua/teua/seua</i>	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Quantitatius seguits de la preposició <i>de</i>	NO	SÍ	SÍ	SÍ
		Clítics: forma plena davant de verbs començats per consonant	SÍ (no en plural)	SÍ (no en plural)	SÍ (no en plural)	SÍ
	Morfologia verbal	Reforçament consonàntic desinència 1a persona singular PI	SÍ (poc)	SÍ (poc)	SÍ (poc)	SÍ
		Present d'indicatiu del verb <i>anar</i> com a auxiliar del pretèrit perfet perifràstic	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
Sintaxi		Estructura de negació: <i>poc que</i>	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Estructura de negació: <i>no pas</i>	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ

LOCALITATS:			LLOFRIU	LLORET DE MAR	MASOS DE PALS	MONT-RAS
Vocalisme	Vocalisme tònic	Monoftongació	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Distribució de les <i>e</i> i <i>o</i> del bisbat de Girona	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
	Vocalisme àton	Monoftongació	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Afèresi	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Timbre de la vocal <i>a</i> i <i>e</i> final	SÍ (força)	NO	NO	NO
Consonantisme		Iodització	SÍ (poc)	SÍ	SÍ (poc)	SÍ
		Caiguda ròtiques infinitiu + clític	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Dissimilació lateral implòsiva: indefinits, pronoms personals 2a i 3a pl.	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
Morfologia	Morfologia nominal i pronominal	Article salat	NO	NO	NO	NO
		Final de lexema en els adjectius en forma femenina i en els quals el radical acaba en [w]	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Flexió de femení en els possessius: <i>meua/teua/seua</i>	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Quantitatius seguits de la preposició <i>de</i>	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Clítics: forma plena davant de verbs començats per consonant	SÍ (poc en plural)	SÍ	SÍ (poc en plural)	SÍ
		Morfologia verbal	Reforçament consonàntic desinència 1a persona singular PI	SÍ (poc)	SÍ (poc)	SÍ (poc)
	Present d'indicatiu del verb <i>anar</i> com a auxiliar del pretèrit perfet perifràstic		SÍ	SÍ	SÍ	SÍ

Sintaxi	Estructura de negació: <i>poc que</i>	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
	Estructura de negació: <i>no pas</i>	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ

LOCALITATS:			PALAFRUGELL	PALAMÓS	PALS	PALAU-SATOR
Vocalisme	Vocalisme tònic	Monoftongació	SÍ	SÍ	SÍ (poc)	SÍ
		Distribució de les <i>e</i> i <i>o</i> del bisbat de Girona	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
	Vocalisme àton	Monoftongació	SÍ	SÍ	SÍ (poc)	SÍ
		Afèresi	SÍ	SÍ	SÍ (poc)	SÍ
		Timbre de la vocal <i>a</i> i <i>e</i> final	NO	NO	NO	NO
Consonantisme		Iodització	SÍ	SÍ (força)	SÍ (poc)	SÍ
		Caiguda ròtiques infinitiu + clític	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Dissimilació lateral implosiva: indefinits, pronoms personals 2a i 3a pl.	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
Morfologia	Morfologia nominal i pronominal	Article salat	NO	NO	NO	NO
		Final de lexema en els adjectius en forma femenina i en els quals el radical acaba en [w]	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Flexió de femení en els possessius: <i>meua/teua/seua</i>	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Quantitius seguits de la preposició <i>de</i>	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Clítics: forma plena davant de verbs començats per consonant	SÍ (poc en plural)	SÍ	SÍ (poc en plural)	SÍ (no en plural)

	Morfologia verbal	Reforçament consonàntic desinència 1a persona singular PI	SÍ	SÍ (poc)	SÍ (poc)	SÍ (poc)
		Present d'indicatiu del verb <i>anar</i> com a auxiliar del pretèrit perfet perifràstic	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
Sintaxi		Estructura de negació: <i>poc que</i>	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Estructura de negació: <i>no pas</i>	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ

LOCALITATS:			PLATJA D'ARO	REGEN-CÓS	SANT ANTONI DE CALONGE	SANT FELIU DE BOADA
Vocalisme	Vocalisme tònic	Monoftongació	SÍ (poc)	SÍ	SÍ	SÍ
		Distribució de les <i>e</i> i <i>o</i> del bisbat de Girona	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
	Vocalisme àton	Monoftongació	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Afèresi	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Timbre de la vocal <i>a</i> i <i>e</i> final	NO	NO	SÍ (força)	NO
Consonantisme		Iodització	SÍ (poc)	SÍ	SÍ (poc)	SÍ
		Caiguda ròtiques infinitiu + clític	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Dissimilació lateral implòsiva: indefinits, pronoms personals 2a i 3a pl.	SÍ (força)	SÍ	SÍ (força)	SÍ
Morfologia	Morfologia nominal i pronominal	Article salat	NO	NO	NO	NO
		Final de lexema en els adjectius en forma femenina i en els quals el radical acaba en [w]	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Flexió de femení en els possessius: <i>meua/teua/seua</i>	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ

		Quantitatius seguits de la preposició <i>de</i>	SÍ (força)	SÍ	SÍ	SÍ
		Clítics: forma plena davant de verbs començats per consonant	SÍ (poc en plural)	SÍ (poc en plural)	SÍ (poc en plural)	SÍ
	Morfologia verbal	Reforçament consonàntic desinència 1a persona singular PI	SÍ	SÍ (poc)	SÍ (poc)	SÍ (poc)
		Present d'indicatiu del verb <i>anar</i> com a auxiliar del pretèrit perfet perifràstic	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
Sintaxi		Estructura de negació: <i>poc que</i>	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Estructura de negació: <i>no pas</i>	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ

LOCALITATS:			SANT FELIU DE GUÍXOLS	SANT ISCLE D'EMPORDÀ	SANT JOAN DE PALAMÓS	SANTA CRISTINA D'ARO
Vocalisme	Vocalisme tònic	Monoftongació	SÍ	SÍ	SÍ (poc)	SÍ
		Distribució de les <i>e</i> i <i>o</i> del bisbat de Girona	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
	Vocalisme àton	Monoftongació	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Afèresi	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Timbre de la vocal <i>a</i> i <i>e</i> final	NO	NO	SÍ (poc)	NO
Consonantisme		Iodització	SÍ (força)	SÍ	SÍ	SÍ
		Caiguda ròtiques infinitiu + clíctic	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Dissimilació lateral implosiva: indefinits, pronoms personals 2a i 3a pl.	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
Morfologia	Morfologia	Article salat	NO	NO	NO	NO

		Final de lexema en els adjectius en forma femenina i en els quals el radical acaba en [w]	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Flexió de femení en els possessius: <i>meua/teua/seua</i>	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Quantitatius seguits de la preposició <i>de</i>	SÍ	NO	SÍ	SÍ
		Clítics: forma plena davant de verbs començats per consonant	SÍ	SÍ (no en plural)	SÍ	SÍ
	Morfologia verbal	Reforçament consonàntic desinència 1a persona singular PI	SÍ	SÍ (poc)	SÍ (poc)	SÍ (poc)
		Present d'indicatiu del verb <i>anar</i> com a auxiliar del pretèrit perfet perifràstic	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
Sintaxi		Estructura de negació: <i>poc que</i>	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Estructura de negació: <i>no pas</i>	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ

LOCALITATS:			SERRA DE DARÓ	TORRENT	TOSSA DE MAR	VALL-LLOBREGA
Vocalisme	Vocalisme tònic	Monoftongació	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Distribució de les <i>e</i> i <i>o</i> del bisbat de Girona	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
	Vocalisme àton	Monoftongació	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Afèresi	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Timbre de la vocal <i>a</i> i <i>e</i> final	SÍ	SÍ (poc)	SÍ	SÍ
Consonantisme		Iodització	SÍ	SÍ	SÍ (força)	SÍ
		Caiguda ròtiques infinitiu + clíctic	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ

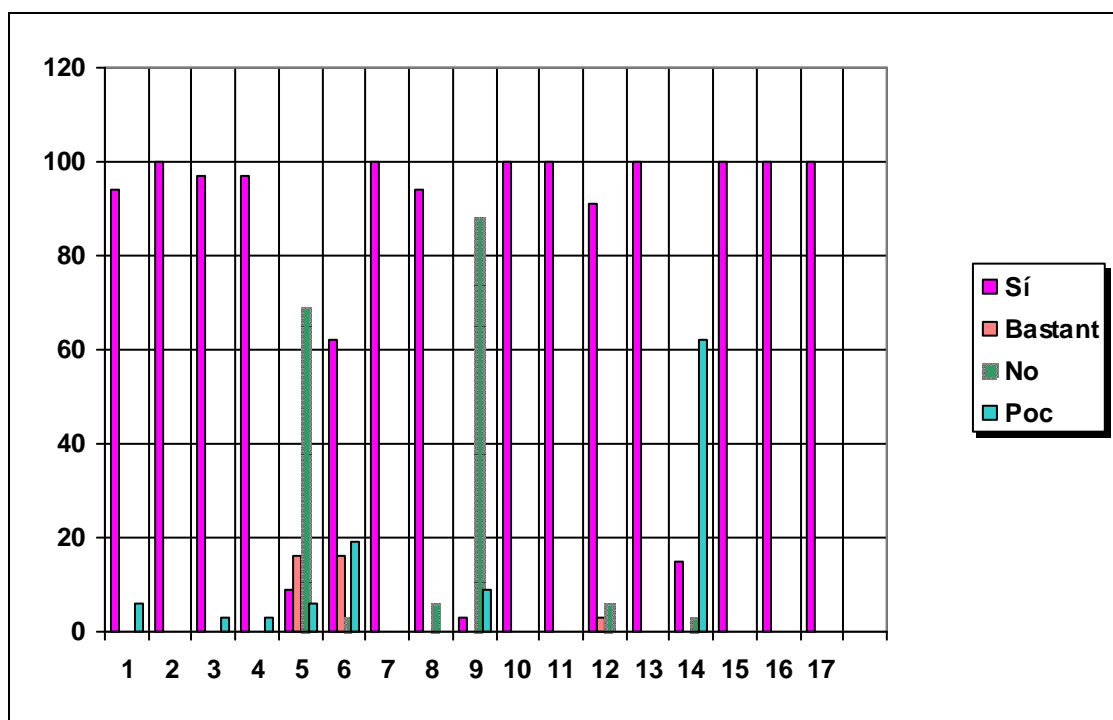
		Dissimilació lateral implosiva: indefinits, pronoms personals 2a i 3a pl.	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
Morfologia	Morfologia nominal i pronominal	Article salat	NO	NO	SÍ (poc)	NO
		Final de lexema en els adjectius en forma femenina i en els quals el radical acaba en [w]	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Flexió de femení en els possessius: <i>meua/teua/seua</i>	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Quantitatius seguits de la preposició <i>de</i>	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
		Clítics: forma plena davant de verbs començats per consonant	SÍ (no en plural)	SÍ (poc en plural)	SÍ	SÍ
	Morfologia verbal	Reforçament consonàntic desinència 1a persona singular PI	SÍ (poc)	SÍ (poc)	SÍ	SÍ
		Present d'indicatiu del verb <i>anar</i> com a auxiliar del pretèrit perfet perifràstic	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ
Sintaxi	Estructura de negació: <i>poc que</i>	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ	
	Estructura de negació: <i>no pas</i>	SÍ	SÍ	SÍ	SÍ	

Quadre 6. Taula comparativa dels trets locals analitzats.

5) Una nova proposta

En la taula anterior, s'han descrit els resultats de l'anàlisi de manera individual. En el gràfic següent, es representen conjuntament les dades, fent servir també els quatre

ítems de valoració: *sí*, *bastant*, *no* i *poc*. Els trets apareixen amb cada un dels números que se'ls ha assignat.⁵⁶

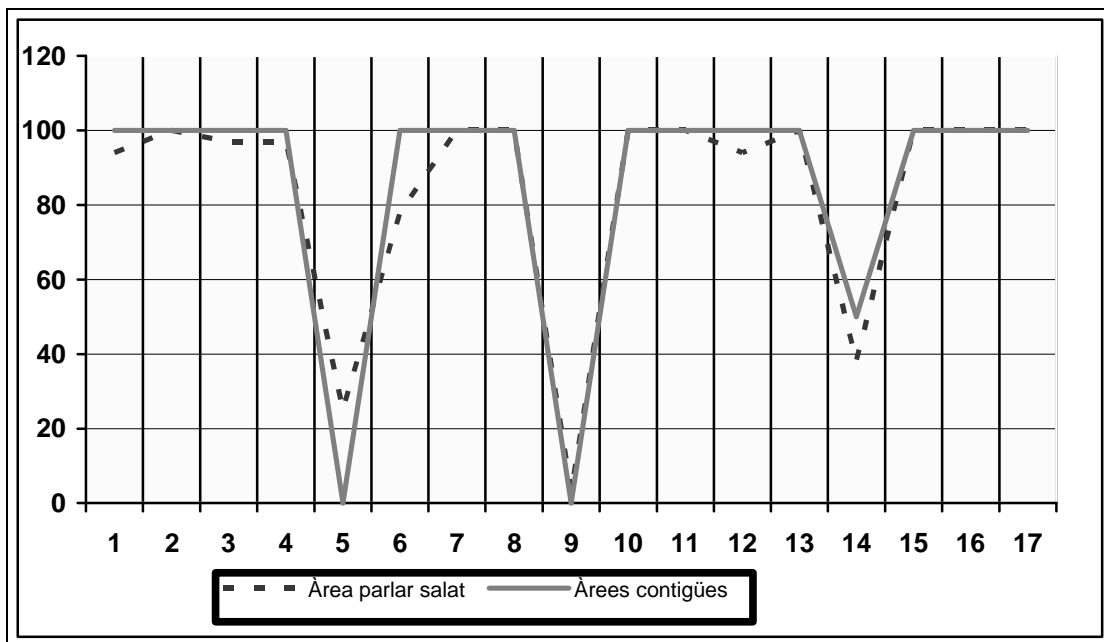

S'observa que l'ítem *sí* és dominant, la qual cosa permet de parlar d'una àrea homogènia quant a l'existència de trets comuns a l'àrea del parlar salat. Sols hi ha discrepàncies en relació amb el timbre de la vocal *a* i *e* final en posició àtona, que, en algunes localitats, no és una vocal neutra (5). També a Cadaqués hi ha característiques lingüístiques diferenciades, com ara l'ús de l'article salat (9) i l'absència del reforçament consonàntic en la primera persona del singular del present d'indicatiu (14). En general, però, les localitats enquestades comparteixen la major part dels elements analitzats.

Malgrat la presència d'uns mateixos trets coincidents, no es pot parlar d'una àrea plenament diferenciada, com es pot observar en el gràfic següent. Per poder-hi

⁵⁶ La numeració dels trets és: 1) monoftongació; 2) distribució de les *e* i *o* del bisbat de Girona; 3) monoftongació; 4) afèresi; 5) timbre de la vocal *a* i *e* final en posició àtona; 6) iodització o ieisme històric; 7) caiguda de les ròtiques en l'infinitiu seguit de clíctic; 8) dissimilació de la lateral implosiva en els indefinits i en els pronoms de primera i segona persona del plural; 9) article salat; 10) manteniment del lexema en els adjectius en forma femenina i en els quals el radical acaba en /w/; 11) flexió de femení en els possessius: *meua/teua/seua*; 12) quantitatius seguits de la preposició *de*; 13) clítics: forma plena davant de verbs començats per consonant; 14) reforçament consonàntic de la desinència de la primera persona del singular del present d'indicatiu; 15) present d'indicatiu del verb *anar* com a auxiliar del pretèrit perfet perifràstic; 16) estructura de negació: *poc que*; i 17) estructura de negació: *no/pas*.

representar objectivament les dades, com que en les àrees adjacents només s’han registrat dos ítems valoratius (*sí* i *no*), els quatre usats anteriorment s’han reduït a dos, de manera que *bastant* s’ha agrupat amb *sí* i *poc* s’ha associat amb *no*. En el gràfic, el 100 és equivalent a *sí*, mentre que el 0 ho és a *no*. Si les línies d’ambdues àrees fossin idèntiques, significaria que comparteixen exactament tots els trets. En canvi, si tinguessin traçats diferents, voldria dir que es tracta de zones que no tenen elements lingüístics comuns.

El traçat que delimita l’àrea del parlar salat, el qual és discontinu perquè aviat es disgregarà, pràcticament coincideix amb el de les àrees contigües. Únicament hi divergeix mínimament perquè en el litoral de Girona es registren tres fenòmens de manera més acusada: 1) el timbre de la vocal *a* i *e* final en posició àtona (5); 2) la iodització (6), i 3) el reforçament consonàntic de la desinència de la primera persona singular del present d’indicatiu (14). De tota manera, no són diferències rellevants i, per tant, el parlar salat no es pot separar de les varietats del voltant.

Cal afegir un altre element que ajuda a determinar l’existència d’un dialecte o d’un subdialecte: la consciència dels habitants d’un indret de pertànyer a una mateixa àrea (Sibata: 2002: 60). D’acord amb els resultats, els informants de l’àrea del parlar salat no creuen que la seva parla es diferenciï de la que s’usa en altres localitats properes que no salen. Sols els cadaquesencs opinen que tenen una varietat local pròpia, a la qual

anomenen *cadaquesenc*. Cal destacar, però, que no s'identifiquen amb el gruix del subdialecte salat i que no relacionen la seva parla amb la d'altres municipis litorals.

Sala (1983: 26) suggereix la possibilitat que el cadaquesenc es consideri un cas a part dins del subdialecte salat, atès que té un conjunt de característiques singulars. Després de comprovar que el parlar salat a hores d'ara només existeix a Cadaqués, se'n podria mantenir l'existència sols en aquesta població. Amb tot, pel fet que es tracta d'una localitat única, és més encertat considerar que es tracta d'una parla local, emmarcada en el català septentrional de transició, i no un subdialecte independent, com s'ha definit fins ara.

8) UN ELEMENT DE CONTRAST: L'ARTICLE SALAT A LA VALL DE GALLINERA I A TÀRBENA

1) Presentació

Tàrbena i la Vall de Gallinera són dues zones valencianes en les quals, des de principi del segle XVII, fruit de la repoblació mallorquina duta a terme a la comarca de la Marina, després de l'expulsió dels moriscos, s'ha emprat l'article salat. Actualment, la situació del tret morfològic és diferent en cada un dels indrets, de manera que a la Vall de Gallinera es va perdre probablement a finals del segle XIX, i a Tàrbena es manté encara avui en dia en parlants de totes les franges d'edat.

En primer lloc, es fa un breu repàs dels estudis que han tractat sobre l'article salat a Tàrbena i la Vall de Gallinera. A continuació, es descriuen les característiques geogràfiques i històriques⁵⁷ més destacades de cadascuna de les zones. Finalment, es dóna compte de l'estat actual del salat a partir de les dades registrades a tots dos indrets.

A Tàrbena, ja que l'article salat s'hi conserva, se n'estudia la morfologia que adopta i se n'examina la distribució de contextos, contrastant-los amb els usos de l'article literari. També s'hi inclouen diverses qüestions de caràcter sociolingüístic relacionades amb l'ús de l'article derivat d'IPSE. Finalment, ja que pot ser útil per explicar l'estat actual del salat a la costa de Girona, es comparen totes dues situacions. Atès que l'article salat sols és vigent a Cadaqués, només es contrasta l'ús d'aquest element entre aquesta població i Tàrbena.

2) L'estat de la qüestió

El primer estudi sobre el llegat lingüístic mallorquí a Tàrbena i la Vall de Gallinera l'efectua Barnils (1912), que sintetitza breument el parlar de la zona. Pocs anys després, Alcover (1918-1919) fa anotacions més extenses sobre l'ús i la forma que l'article salat adopta a la comarca valenciana de la Marina, tot indicant les poblacions que l'empren: Tàrbena, Alpatró, la Vall de Gallinera, Finestrat, Lorxa, Ebo, Alcalà de la

⁵⁷ Bàsicament, tota la informació s'extreu de la *Gran Enciclopèdia Catalana* i de les pàgines web dels ajuntaments de cada una de les localitats estudiades.

Jovada, Benicampell, Fleig, Benimaurell i l'Orxa. Aquesta enumeració contrasta amb la que la majoria d'autors fa, els quals en limiten la presència a Tàrbena i la Vall de Gallinera, una àrea formada per set nuclis de població. Des de principi del segle passat, hi ha mostres d'un progressiu desús del salat a la Vall de Gallinera. El mateix Alcover dóna compte de la recessió que experimenta, i així ho afirma en el *Dietari* en fer referència a Patró, un poble de la Vall de Gallinera, que visita el 1918, “entre la gent jove han desaparegut els articles *es, sa*, que conserven encara els vells: la gent de 50 anys en amunt encara los usen, els de 40 en avall los empren poc ferm”.

El 1921, dins de l'obra “El valencià” (BDC IX: 19-20), Griera esmenta l'ús de l'article salat en les àrees valencianes de Tàrbena i la Vall de Gallinera, si bé també constata que, en aquesta darrera zona, la conservació hi és esporàdica i sense vitalitat. També es refereix a l'existència d'una forma fossilitzada que incorpora l'article derivat d'IPSE: l'estructura formada per article salat, article literari i substantiu, com ara, *la sa corbella* o *la sa rota*. Aquest fet demostra que a començament del segle XX l'article salat gairebé ja no s'emprava i que, a més, ja no s'interpretava com un element morfològic que determinava substantius. A Tàrbena, en canvi, l'ús del salat va ser viu al llarg de tot el segle passat i encara avui dia s'utilitza de manera sistemàtica.

El 1978, Veny també fa referència a l'ús del salat a Tàrbena i la Vall de Gallinera. En les successives edicions de l'obra *Els parlars catalans*, també s'hi esmenta la recessió que ha experimentat a la Vall de Gallinera (darrera edició 2003: 173). Per tant, si Veny en fa constar la pèrdua progressiva en aquesta àrea —però no n'assenyala pas una desaparició total— significa que en el tercer terç del segle XX encara n'hi havia romanalles. En canvi, a Tàrbena l'ús és plenament vigent. Uns anys abans de publicar *Els parlars* (1978), Veny (1972, 1976) ja havia estudiat la influència del mallorquí al parlar de Tàrbena, i, a més de donar compte de trets d'origen balear, obria la via de recerques futures sobre la varietat del poble i l'empremta mallorquina. Els treballs de Veny es continuen, principalment, a través dels de Costa (1978), que hi incorpora el component històric, i els de Colomina (1985, 1986), que efectua exàmens sincrònics de les restes mallorquines al parlar tarbener.

D'altra banda, Veny, en les investigacions dialectals sobre el llegat mallorquí en els parlars de la Marina, durant la dècada dels anys setanta, mostra la pèrdua de l'article salat en certs contextos i una utilització de l'article literari en registres formals, cosa que ha estat més generalitzat a la Vall de Gallinera que no pas a Tàrbena. Amb tot, segons

Veny, en aquesta vall continua mantenint-se l'estructura esmentada per Griera, almenys fins als darrers anys del segle passat.

En l'actualitat, Veny (2007: 26) limita l'ús del salat a Tàrbena i constata pràcticament la inexistència als pobles de la Vall de Gallinera: "(...) el mallorquí residual de la Vall de Gallinera i, especialment de Tàrbena (...) a Tàrbena es conserva l'article salat".

Badia i Margarit (1984: 315), esmentant l'ús del salat a la Marina, coincideix amb Veny: "Tàrbena coneix i empra els articles *es, sa* amb tota plenitud; en canvi, a la Vall de Gallinera es conserva IPSE, però només esporàdicament i sense vitalitat, cosa que fa que hom anteposi ILLE a tot el conjunt IPSE + substantiu". També afirma que hi ha un manteniment de les estructures fossilitzades amb article salat a les últimes dècades del segle passat.

Poc temps després de la publicació de l'estudi de Badia i Margarit, el treball de Colomina confirma l'abandonament definitiu del salat a la Vall de Gallinera: "A la Vall de Gallinera han desaparegut totalment els articles derivats de IPSU, IPSA." (Colomina 1986: 664-665).

A més dels indrets esmentats, les restes lingüístiques dels repobladors mallorquins transcendeixen també en el parlar de diversos pobles de la Marina, malgrat que el salat només s'usa a Tàrbena. Diversos autors n'estudien la influència com a resultat del repoblament de la zona per unes 150 famílies procedents de les Illes Balears a començament del segle XVII. Casanova (1994: 73-85), tot i que no se centra específicament en el territori valencià que ha conservat l'article salat, reuneix cronològicament tota la bibliografia referent a la descripció lingüística de la comarca de la Marina Alta i, breument, esmenta la presència de mallorquinismes en aquesta àrea, sobretot a Tàrbena i a la Vall de Gallinera.

Tàrbena és l'únic del País Valencià que conserva l'element morfològic procedent d'IPSE, com ja constaten diversos treballs i algunes obres gramaticals, com ara la *Gramàtica normativa valenciana* (2006: 125) de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, en la qual s'esmenta l'ús del salat en el registre col·loquial a Tàrbena.

Diverses monografies s'han centrat també en el parlar de Tàrbena. Monjo (1993: 473-493) descriu les distribucions tant de l'article literari com de l'article salat. També explica la vigència d'aquest darrer en parlants de totes les edats a Tàrbena, mentre que a la Vall de Gallinera el tret ja és nul, com ja va recollir Alcover: "L'any 1918 mossèn Alcover atestava el reculament de l'ús dels articles *es, sa* a la Vall de Gallinera a les

generacions més velles; contràriament n'assegura la pervivència a Tàrbena.” (Monjo 1993: 473).

La recerca més aprofundida sobre la influència lingüística del balear en el parlar de la Marina ha estat desenvolupada per Beltran (1999, 2005), el qual dóna compte de la situació recent de l'article salat a Tàrbena i a la Vall de Gallinera. Assegura que el salat, a la Vall de Gallinera, es va conservar fins a la generació anterior dels habitants més grans actuals (1999: 92; 2005: 106) i coincideix amb els altres autors en l'ús freqüent i generalitzat a Tàrbena: “Actualment només es conserva a Tàrbena, on encara és la forma més general a nivell intern, fins i tot entre els joves i infants.”

En conclusió, sols a Tàrbena hi ha parlants que salin, mentre que a la Vall de Gallinera no queden parlants ni que emprin el tret ni que en recordin l'ús en els avantpassats.

3) La Vall de Gallinera

3.1) Les característiques geogràfiques

La Vall de Gallinera és un municipi de la Marina Alta format per set nuclis de població: Benirrama, Benialí, Benissivà, Benitaia, la Carrotja, Alpatró, Llombai i Benissili, els quals es troben ubicats en una vall amb forma de corredor allargat en la qual passa el riu Gallinera.

Aquest territori ha perdut molta població durant les darreres dècades. El cens era de 1.949 persones l'any 1900; 1.107, l'any 1970; i 622, l'any 2005. Com s'observa, durant el segle XX, hi ha hagut una disminució de la població considerable. La zona ha estat eminentment agrícola (s'hi han cultivat cirerers, ametllers i olivers) i, com a altres llocs, ha estat general l'èxode del camp a la ciutat, a causa de la crisi del sector agrari, general durant el segle passat.

3.2) El parlar salat a la Vall de Gallinera: del 1609 a l'actualitat

Després de l'expulsió dels moriscos (1609), aquest territori va quedar tan despoblat que el duc de Gandia, a qui pertanyia la zona, el va fer repoblar amb 150 famílies de Mallorca. L'empremta mallorquina va ser molt visible en el parlar dels

habitants de la Vall de Gallinera fins fa no gaires anys, com ho han testimoniat diversos estudiosos (Alcover 1918-1819, Griera 1971, Veny 1978, Badia i Margarit 1984, Colomina 1985 i 1986, Monjo 1993, i Beltran 1999 i 2005). Actualment, però, segons les informacions dels enquestats de diferents indrets de la Vall de Gallinera, recollides durant l'abril de 2007, es pot afirmar que ja no queden habitants vius que recordin haver sentit l'article salat. Fa, doncs, unes quantes dècades que s'hi ha extingit.

Un cop contrastades les dades d'aquest estudi amb les recerques esmentades d'Alcover, Griera, Veny, Badia i Margarit, Colomina, Monjo i Beltran, que confirmen la desaparició o el procés regressiu de l'ús del salat a la Vall de Gallinera ja a principi del segle XX, es pot concloure que l'ús de l'article devia deixar de ser vigent a final del segle XIX. És possible que la pèrdua de l'article a la Vall de Gallinera coincideixi cronològicament amb la desaparició del tret en alguns punts de la zona d'interior de la costa gironina. De la mateixa manera, es va deixar d'usar a la Vall de Gallinera una mica abans que als pobles marítims de Girona, on el fenomen no va entrar en recessió fins iniciat el segle XX.

La primera vegada que es va parlar de l'extinció definitiva de l'article a la Vall de Gallinera va ser els anys vuitanta,⁵⁸ si bé és molt probable que, com s'ha comentat, hagués tingut lloc ja al final del segle XIX. Abans dels anys vuitanta del segle XX, el tret era caduc, malgrat que s'hi mantenia l'estructura lexicalitzada amb l'article literari precedit de l'article salat (*la sa corbella* o *la sa rota*). Els parlants l'interpretaven com una forma fossilitzada i l'encapçalaven amb l'article que els era més general: la forma derivada d'ILLE.

D'acord amb el treball de camp desenvolupat el 2007,⁵⁹ ni tan sols els habitants d'edat més avançada que han nascut i residit sempre a la Vall de Gallinera tenen present que s'hagi salat a la zona. Tampoc no recorden l'estructura fossilitzada d'article literari seguit d'article salat i substantiu, malgrat que sembla que s'ha conservat fins fa poc.

Les dades actuals indiquen que, tot i que les informacions d'Alcover mostren la vigència del salat a la Vall de Gallinera a principi del segle XX, és molt probable que fos sols residual.

⁵⁸ Colomina (1986: 664-665) indica la pèrdua del tret a la zona: "A la Vall de Gallinera han desaparegut totalment els articles derivats d'IPSU, IPSA."

⁵⁹ Gràcies al mossèn de les parròquies dels municipis que integren la Vall de Gallinera, es va parlar amb quatre persones de Benitaia i Alpatró que tenien els requisits adequats per ser enquestats en el treball de camp i que, a més, tenien bona memòria dels fets del passat. Cap, però, no recordava el tret de l'article salat.

4) Tàrbena

4.1) *Les característiques geogràfiques*

Tàrbena és un poble de la comarca de la Marina Baixa. El municipi està ubicat en un terreny muntanyós i envoltat per diverses serres: serra del Ferrer, serra del Carrascar del Parcent i serra d'Aixortà. Té encara actualment un difícil accés ja que la carretera que hi arriba és molt sinuosa. El poble, per tant, conserva una situació de cert aïllament en relació amb el voltant, cosa que explica que tradicionalment no hi hagi hagut parelles mixtes i que es mantinguin algunes característiques lingüístiques arcaïques, com ara l'article salat.

L'agricultura és una de les activitats econòmiques principals del municipi. A Tàrbena, hi ha diverses fonts que permeten el cultiu d'una extensa zona de regadiu. La major part de terres cultivables s'han dedicat als ametllers. Les terres no cultivables s'han destinat a pastures, ja que la ramaderia ha estat una altra de les activitats econòmiques del territori.

Pel que fa a la demografia, el 1900 el cens era de 1.515 habitants; el 1970, 1.026 habitants; i el 2005, 736 habitants. La despoblació de la localitat ha estat un fenomen molt notable al llarg del segle XX, especialment durant la darrera meitat.

4.2) *El parlar salat de Tàrbena: del 1609 a l'actualitat*

Tàrbena va ser un territori dominat per Al-Azraq i que, més tard, l'infant Pere d'Aragó, en nom de Jaume I, va conquerir. Després de l'expulsió dels moriscos l'any 1609, va ser repoblat per mallorquins, en concret per setze famílies de Mallorca. Avui, la seva empremta encara és visible. A Tàrbena es manté molt viva la tradició de la fabricació artesanal de sobrassada i es conserven diversos trets lingüístics propis del parlar mallorquí, com ara l'article salat.

La vigència del tret durant el segle XX ja havia estat indicada per diversos estudiosos (Alcover, Veny, Colomina, Monjo, Beltran, etc.). Les enquestes recents confirmen que l'ús de l'article salat és molt viu en parlants de totes les edats: des d'infants a persones d'edat avançada, tres de les quals han estat entrevistades per a aquest estudi.

Hi ha nombrosos topònims a la zona que inclouen l'article salat. També la majoria de noms d'establiments hi van precedits, però no com a marca d'exotisme o de genuïtat, com a la costa de Girona, sinó perquè és l'article habitual dels tarbeners: bar restaurant Sa Canterella, Restaurant Ca's pelut, As supermercat, etc. En general, els parlants ja no s'amaguen d'emprar-lo davant de forans, com passava fins fa poc temps, ja que ja no es percep com a mancat de prestigi.

4.3) La morfologia de l'article salat tarbener

L'article salat tarbener té la mateixa estructura que l'article salat mallorquí, llevat del fet que no s'hi produeix l'africació en contacte amb un so vocàlic o amb un so fricatiu, fet que és típic de la varietat de Mallorca. L'article masculí *so* darrere de la preposició *amb* només es conserva en la gent gran (Beltran 2005: 300).

	Tarbener	Mallorquí
Masculí singular (+ mot començat amb consonant, menys sibilant)	es ⁶⁰	es
Masculí singular (+ mot començat per sibilant)	es	ets
Masculí singular (+ mot començat per vocal)	s'	s'
Masculí plural (+ mot començat per consonant, menys sibilant)	es	es
Masculí plural (+ mot començat per consonant sibilant)	es	ets
Masculí plural (+ mot començat per vocal)	es	ets
Masculí, singular i plural, precedit de la prep. <i>amb</i>	(amb) <i>so/sos/es</i>	(amb) <i>so/sos</i>
Femení singular (+ mot començat per consonant)	sa	sa
Femení singular (+ mot començat per vocal, no <i>i o u</i> àtona)	s'	s'
Femení plural	ses	ses

Quadre 7. Taula comparativa de la morfologia de l'article salat en tarbener i en mallorquí.

⁶⁰ Cal remarcar que els tarbeners, si escriuen la forma d'article salat *es*, ho fan com a *as*.

4.4) *L'article salat al tarbener: els contextos d'ús*

Pel que fa als contextos d'ús i a la consideració social, l'article salat és a mig camí entre la situació general que hi havia fins fa poc al litoral gironí i l'estat actual de les Illes Balears. Els àmbits d'ús a Tàrbena són molt més amplis que els que té als nuclis de la Costa Brava que encara el mantenen residualment. La situació actual de l'article salat a Tàrbena, per tant, difereix de la situació que té a la costa gironina des de fa ja unes quantes dècades. Al litoral català, és del tot caduc i, si encara s'empra, es fa sols davant d'un nombre reduït de mots.

Monjo (1993: 473-493) estudia exhaustivament la distribució de l'element morfològic a la població de la Marina Baixa i indica els contextos en els quals s'usa l'article derivat d'ILLE en lloc de l'article derivat d'IPSE, que és el més freqüent. En la recerca duta a terme a Tàrbena en aquest treball s'han confirmat els resultats del seu estudi (vegeu mostres de les enquestes al capítol setè dels annexos).

En tarbener, l'article literari determina conceptes importants, prestigiosos, concrets, abstractes, col·lectius o formes metonímiques col·lectivitzadores, i també apareix davant de números, fórmules fetes o refranys, i expressions d'eufemisme, cortesia, ironia i ponderació. A grans trets, la distribució de contextos de l'article salat i l'article literari del tarbener és coincident amb el balear i el cadaquesenc, encara que hi ha algunes diferències.

Habitualment, a Tàrbena l'ús del salat s'aplica a diversos contextos i té una gran extensió, fins al punt de determinar lèxic nou. L'article literari, com passa en balear o en cadaquesenc, caracteritza el que és diferenciat, únic, de gran magnitud o algunes frases fetes i refranys. Amb tot, algunes formes lèxiques que en balear duen article salat (*batle, rector, port, hivern, nit, etc.*) en el parlar de Tàrbena es fan servir amb el literari (Monjo 1993: 492-493). Alguns dels mots amb l'article literari en tarbener —però no en balear— també el porten en cadaquesenc, com ara les estacions de l'any o les parts del dia (Sala 1983: 35).

Monjo (1993: 493), a més, diferencia alguns contextos d'ús de l'article salat que no ocorren en balear, com quan precedeix algunes realitats inabastables o certes formes lèxiques. Així, alguns termes determinats per l'article salat en tarbener (*a sa dreta, a s'esquerra, s'orgue, sa parròquia, etc.*) no el duen ni en balear ni en cadaquesenc. En les varietats insulars hi pot haver diferències respecte a l'ús de l'article salat o de

l'article literari, com també en els pobles del litoral de Girona que han salat fins no fa gaire.

Monjo (1993: 479) també exposa que, en general, els tarbeners, quan concreten els termes de valor abstracte o quan pluralitzen (i, per tant, deixen de ser singulars) els objectes especials i únics, els fan precedir de l'article salat: *el port/es port d'Alacant, el dia/es dia de Santa Bàrbara, dir la veritat/ses veritats, la llei/ses lleis*, etc. Aquest fenomen no té lloc ni a Cadaqués ni a les Illes Balears. D'altra banda, l'article salat a Tàrbena és obert i s'aplica al lèxic nou, mentre que l'article literari té un ús molt específic i restringit (Monjo 1993: 473-493). Aquest fet evidencia el bon estat de conservació del salat a la població de la Marina Baixa. L'estudi de Monjo és fet catorze anys abans de la recollida de dades actual. Aquesta recerca corrobora els resultats d'aquest autor.

A Tàrbena, els joves han perdut el complex d'inferioritat pel fet de salar, cosa que ha generat alguns canvis en relació amb els contextos d'ús de tots dos articles. L'article salat ha ampliat els seus contextos d'aparició. Monjo (1993: 492-493) ho demostra explicant que els joves, quan vacil·len, tendeixen a preferir les formes d'article salat. Aquest element és també l'escollit per designar termes que, habitualment, es determinaven amb l'article literari, com ara malnoms per designar amistat o usos relacionats amb les estructures d'eufemisme o cortesia. També, per extensió i perquè han perdut el caràcter únic, els joves acostumen a emprar el salat en alguns casos en els quals tradicionalment la gent més gran usa el literari: *es bar, es supermercat* (Monjo 1993: 479). Aquest fenomen de canvi incipient que afecta l'article salat, ja que ocupa contextos d'ús de l'article literari, és similar al que comença a succeir a les Illes Balears (vegeu el capítol novè d'aquest treball).

4.5) *L'article salat al tarbener: aspectes sociolingüístics*

a) L'actitud i la percepció dels parlants

Els parlants tarbeners havien tendit tradicionalment a ocultar la seva varietat, tot i que durant els darrers anys les generacions més joves han trencat aquest comportament (Monjo 1993: 474-476). En el treball de camp de l'any 2007, s'ha observat que no sols els més joves han deixat d'amagar-ne l'ús, sinó que també ho fan algunes persones més grans.

En les entrevistes fetes a Tàrbena, es van enquestar tres informants d'edat avançada, que eren nascuts i havien viscut sempre a la població, per comprovar-ne l'abast i l'ús de l'article.

Els parlants perceben la seva varietat com una parla diferenciada que usen amb satisfacció. Els tarbeners *parlen de sa*, que és el nom amb el qual es refereixen habitualment al seu parlar.

La informant LMG explica que a Tàrbena sala gent de totes les generacions:

“Ací mosatros parlem de sa (...) A on es parla valencià es parla de la (...) Això ho fem tots, es xiquets, es meu netet parla aixina.”

L'acceptació i l'orgull per la singularitat lingüística ha estat una actitud recent. Els parlants tarbeners consideraven que *parlar de la* era més fi “perquè s'acosta més al castellà. No cal oblidar que dins d'aquesta societat diglòssica ha estat sempre la llengua de la cultura, la civilització i el refinament, i per tant, tot allò que se li assemblara” (Monjo 1993: 476).

La informant LMG recorda com es deixava de salar voluntàriament davant de desconeguts, ja que el tret era mal vist:

“Mosatros vivíem en un hostel i ma mare, quan venien forasters, mos deia ‘si vénen forasters parreu de la’.”

La mateixa informant reconeix que aquesta ocultació ja no es produeix a hores d'ara:

“És *sa* i *es*, pues que siga *sa* i *es*, conforme mos hem criat.”

Monjo (1993: 475) explica que, fins i tot, es van crear acudits i frases burlesques per escarnir l'ús del salat dels tarbeners. Aquesta situació també va tenir lloc a la costa gironina (vegeu el punt 4.5 del capítol cinquè). Amb tot, si bé al litoral de Girona la burla i el desprestigi vers el salat en van conduir a la desaparició, aquest no ha estat el cas de Tàrbena.

L'informant de Tàrbena RMR també coincideix amb el fet de deixar d'amagar el tret del salat a la localitat:

“Antes canviàvem quan venia una persona forastera. Ara la gent jove, ara tot el món, parla sa seua llengua.”

Durant el treball de camp fet a Tàrbena, mentre s'enqu Coastaven els informants RMR i PRM, es va enregistrar una situació que evidencia la recuperació del prestigi del salat. Cal recordar que els informants no saben el motiu concret pel qual se'ls enquestava i que acostumaven a pensar que se'ls demanava informació sobre costums i tradicions del poble.

Tan bon punt es va començar a enregistrar la conversa entre RMR i PMR, aquest darrer va fer servir l'article literari en lloc del salat, per raó de l'entrevista: conversava davant de persones foranes i en un context d'una certa formalitat. RMR, en adonar-se que PMR no emprava el salat, li va corregir el darrer mot que havia pronunciat (*atre*), i li va dir que s'expressés amb l'article salat:

“S'atre! Dis-ho en valencià! En sa.

Aquesta anècdota és il·lustrativa del fenomen comentat anteriorment. Si bé encara hi ha una tendència entre els parlants de més edat d'amagar la varietat local, aquest fenomen és cada cop menys freqüent.

La informant LMG tampoc no se n'amaga:

“Hei ha qui ho pregunta apostes per a veure com parlem, perquè *sa i es* fa gràcia, si vols, és bonico.”

b) L'article salat en l'ensenyament i en l'escriptura

Pel que fa a l'ús de l'article salat en l'ensenyament i en la llengua escrita, Monjo (1993: 485) indica que a Tàrbena, llevat de fragments literaris de cultura popular, en els textos escrits no se'n fan servir les formes, tot i que aquest fet no repercuteix en l'oralitat.

La informant LMG explica que el seu nét no aprèn el salat a l'escola, tot i que utilitza aquest article sempre que parla:

“A l'escola li ensenyen en valencià, però es tarbener com mosatros, no (...) Escriure de sa, no, en a l'escola els ensenyen aixina de la. Ara parlen entre ells, amb es xiquets i tots com parlem, sí.”

A l'escola, les enquestes mostren que l'article salat s'utilitza en l'oralitat. Si els mestres salen quan parlen, també ho fan a l'aula. Els docents són sensibles a la parla

local i, encara que no s'usi l'article salat a l'escriptura, animen els alumnes perquè l'emprin a l'hora de parlar. Els mestres no acostumen a penalitzar-ne l'ús en un text escrit. La situació, però, canvia quan se supera l'educació primària. A Tàrbena no es pot cursar l'educació secundària i els alumnes han de fer-la a localitats veïnes. Aleshores, tendeixen a abandonar l'ús del salat, pel fet que estableixen contactes amb joves d'altres llocs. En ser a Tàrbena, els joves el fan servir en textos escrits de caràcter informal (correus electrònics, missatges breus de mòbil, blocs, etc.). Se sol tractar de comunicacions entre tarbeners, però no és habitual entre tarbeners i forans.⁶¹

c) L'ús de l'article salat en la població nouvinguda

Hi ha un altre fet que afecta decisivament el futur de l'article salat a Tàrbena: l'ús que en fan els nouvinguts. Tàrbena té un índex elevat de població forastera, sobretot procedent de països de la Unió Europea. Segons les darreres dades de l'Institut Nacional d'Estadística, l'any 2008 hi havia un 36'7% de nouvinguts censats al municipi. Dels 772 habitants del cens total del poble, només 374 hi havien nascut. La major part de les persones forasteres residents a Tàrbena vénen del Regne Unit (84 persones), de França (39 persones) i d'Alemanya (32 persones).

En l'enregistrament, RMR i PRM conversaven sobre un grup d'equatorians que s'ha establert al poble fa poc.⁶² Durant la conversa, PMR explica:

“Aquí hi ha quatre o cinc equatorianets, són jovenets, tenen dotze o tretze anys, van a escola i van en valencià i parlen en valencià”.

De seguida, RMR intervé per puntualitzar que, amb tot:

“Parlen de sa igual que mosatros!”

Els infants, fills de població forana, que viuen i estudien a Tàrbena, aprenen la llengua i empren l'article salat. Amb tot, és probable que no l'usin quan surtin de la població per fer l'educació secundària o, més endavant, per treballar. La integració lingüística dels adults estrangers és més difícil.

⁶¹ S'agraeix la comunicació oral de la jove tarbenera Carmen Signes.

⁶² Enregistrament de conversa espontània, no dirigida (Parrot 2004: 5).

5) Una comparació contrastiva entre Tàrbena i Cadaqués

5.1) *Similituds*

La presència de l'article salat a Tàrbena té alguns punts en comú amb l'estat actual d'aquest element morfològic a Cadaqués. A tots dos indrets, l'article s'hi conserva i és emprat per parlants que tenen edats diverses.

Com ja s'ha comentat en els apartats corresponents,⁶³ hi ha un factor essencial que justifica el manteniment del tret a tots dos pobles: la mala comunicació, atesa la situació geogràfica. L'aïllament ha conduït a un tipus de societat tancada en ella mateixa i a un sistema endogàmic. També ha afavorit un manteniment dels trets lingüístics arcaics.

Actualment, a totes dues poblacions hi ha una certa voluntat de preservació del parlar propi. L'article salat identifica tant tarbeners com cadaquesencs i els singularitza d'altres poblacions properes. D'altra banda, hi ha un altre element compartit: el trencament de la rutina d'amagar la varietat davant de forasters. Avui dia, només uns pocs parlants —en general, els més grans— oculten l'ús del salat davant de persones de fora per por que se'n burlin.

Gràcies al fet que ja no s'oculta el tret i que els autòctons l'acostumen a emprar habitualment, els nouvinguts que s'estableixen a la població, si parlen català i l'aprenen perquè es relacionen amb habitants tarbeners o cadaquesencs, també salen (especialment, a Tàrbena). Amb tot, si els nouvinguts aprenen la llengua estàndard, com sol ser freqüent si estudien català en algun curs, no salen. El salat no s'empra en registres formals ni en l'escriptura, llevat dels textos col·loquials destinats a autòctons.

Encara que l'article salat no està mal vist a cap de les dues poblacions, l'estàndard propicia la pèrdua dels trets locals, sobretot si tenen pocs parlants que els usin. Kochetov (2006: 109) fa constar la pressió de l'estàndard en l'estigmatització (i, per tant, en la pèrdua) de les varietats rurals, que tenen una menor consideració de prestigi social.

⁶³ Per a més informació del parlar cadaquesenc, vegeu el capítol sisè, i, per al parlar tarbener, l'apartat quart d'aquest capítol.

5.2) Diferències

També hi ha diferències entre Tàrbena i Cadaqués que justifiquen que a la localitat valenciana es conservi millor l'article salat que no pas a la població gironina. Actualment, el nombre d'habitants de Cadaqués (el 2005, tenia 2.623 habitants censats) és molt superior al de Tàrbena (el 2005, en tenia 736). A més, Cadaqués és un lloc d'estiueig que rep molts visitants cada any, a diferència de Tàrbena, que no n'acull tants.

La majoria de nousvinguts que s'han establert recentment a Cadaqués s'expressen habitualment en castellà, ja que són de Bolívia i altres països de l'Amèrica del Sud. En canvi, els que han arribat a Tàrbena són d'Alemanya, França o el Regne Unit. El grup de forans de Cadaqués no s'ha d'esforçar a aprendre una altra llengua (el català) per parlar amb els autòctons, com passa a Tàrbena. De tota manera, és freqüent que els forasters es relacionin en castellà amb els tarbeners.

Pel que fa a l'ensenyament, a l'escola de Tàrbena es promou més l'ús de l'article salat que a la de Cadaqués; i aquest fet és decisiu en la conservació de l'article.

Quant a les iniciatives dels ajuntaments, el consistori municipal de Tàrbena no promou l'ús del parlar local, ja que gairebé sempre emprà el castellà. En canvi, l'Ajuntament de Cadaqués adopta certes mesures per mantenir-lo, com la redacció de textos de caràcter informal. Aquesta acció, però, resulta insuficient per conservar la varietat, ja que no és prou efectiva.

Finalment, cal tenir en compte dos factors més per determinar l'estat actual de l'article salat i per preveure'n el futur en totes dues localitats:

- 1) la progressiva castellanització del País Valencià i la diglòssia de tot el territori; i
- 2) el trencament de transmissió de la varietat cadaquesenca.

D'una banda, l'ús del castellà pot incrementar la utilització de l'article literari a Tàrbena, sobretot si es té en compte la diglòssia que pateix tot el territori valencià i l'acció del procés de castellanització (Monjo 1993: 473). Malgrat tot, Tàrbena és una població valencianoparlant i, segons mostren les enquestes actuals, no sembla que el castellà hagi fet retrocedir l'ús de l'article salat.

D'una altra banda, a Cadaqués hi ha hagut una ruptura en la transmissió generacional de l'article salat, cosa que no té lloc a Tàrbena. A Cadaqués, els joves

nascuts després de 1983 ja no salen, mentre que a Tàrbena persones de totes les edats empren l'article salat i és transmès de pares a fills.

5.3) *Conclusions*

La mobilitat de la població i la barreja amb els nouvinguts són cada vegada més freqüents a Cadaqués i a Tàrbena. Ambdós factors contribueixen a disminuir l'ús de l'article salat. L'acció unificadora de la llengua també és important, ja que redueix la variació dialectal. A totes dues poblacions, l'article salat encara està molt vinculat al registre oral espontani i és absent en el registre escrit.

El futur de l'article salat a Tàrbena i a Cadaqués és incert. Encara que, a diferència d'anys enrere, hi ha una certa voluntat de mantenir la varietat local, si no es fa un èmfasi especial en el manteniment del salat, aquest es perdrà (especialment, i molt abans, a Cadaqués). Per assegurar-ne la conservació, cal que la població de totes les edats l'empri en les relacions comunicatives orals. És necessari que els nouvinguts s'adaptin lingüísticament i usin els trets locals de cadascuna de les varietats. Acomplint aquests dos requeriments i sense una pressió excessiva de l'estàndard i del castellà, tots dos pobles continuaran sent els únics reductes d'ús de l'article salat al català peninsular.

9) UN ELEMENT DE COMPARACIÓ: L'ARTICLE SALAT A LES ILLES BALEARS

1) Presentació

A les Illes Balears, s'hi parla la varietat del català oriental del balear, que és un terme genèric que designa un parlar que presenta moltes divergències a cada una de les illes.⁶⁴ No obstant això, tot i les diferències de trets que tenen entre elles cada una de les varietats illenques, comparteixen l'ús del salat, llevat de la localitat mallorquina de Pollença, on s'utilitza una forma de l'article literari.

La forma de l'article salat o el context d'aparició pot divergir una mica a cada una de les illes. Així, en mallorquí i en menorquí, l'article salat en masculí plural s'afirma davant de mot començat per vocal o so sibilant, fet que no passa en eivissenc; o les formes *so* i *sos* són part del sistema morfològic de l'article salat de l'eivissenc i del mallorquí, però no pas del menorquí. Hi ha alguns mots que duen article salat en alguns parlars del balear, i article literari en d'altres, com ara el terme *camp* que es determina amb article literari a Menorca i, en canvi, porta article salat a la resta de varietats (Veny 2003: 63).

Alguns estudis recents (Montoya 2002: 282-290; Radatz 2007: 40) suggereixen la vacil·lació incipient en els contextos d'aparició de l'ús de l'article salat i de l'article literari, i la recessió que experimenten les formes de l'article salat *so* i *sos* —uns elements que no s'han observat en el litoral de Girona i que apareixen darrere de la preposició *amb*. En aquest capítol, es descriu la distribució tradicional de contextos de l'article salat i l'article literari, i es fa una anàlisi de les dades recollides en el treball de camp efectuat en el dialecte balear, amb vista a examinar un possible canvi de l'ús de l'article en els casos en els quals s'ha tendit a emprar l'article literari. També es dona compte de la hipotètica regressió de l'article salat *so/sos*.

⁶⁴ Diversos autors constaten la necessitat de replantejar el mapa dialectal català i un dels punts de més controvèrsia afecta la divisió en dos grans blocs (oriental i occidental) ja que respon més a qüestions sincròniques que a diacròniques, i l'agrupació de diversos parlars sota el nom de "balear", atesa bàsicament la seva ubicació geogràfica (Viaplana 1985: 27-36; Recasens 1990-1991: 277-310; Perea 1999: 83-94).

2) Les característiques geogràfiques⁶⁵

Les Illes Balears, constituïdes per Mallorca, Menorca, Cabrera, Eivissa i Formentera, han estat poblades des de temps remots. Al segle XIII, Jaume I les va reconquerir i s'hi va instal·lar població del Principat, bàsicament de la zona de l'Empordà.⁶⁶ La repoblació empordanesa explica l'ús de l'article salat.

La situació isolada i lateral de les Illes Balears justifica el manteniment dels trets lingüístics arcaics característics de la varietat. Mentre que molts arcaïsmes s'han perdut o transformat en la resta de dialectes del català, en balear, pel fet de ser una àrea poc innovadora (Bartoli 1925 i Recasens 1990-1991: 277-310) en relació amb els canvis motivats per influències externes, es conserven.

Pel que fa a l'evolució demogràfica, els censos del segle passat assenyalen que hi ha hagut un creixement progressiu de població generalitzat a totes les illes. Les Illes Balears tenien 311.649 habitants el 1900; 558.287 habitants, el 1970; i 983.131 habitants, el 2005. Per ordre d'habitants, Mallorca és l'illa més poblada (777.821 habitants, el 2005), seguida d'Eivissa (111.107 habitants, el 2005), Menorca (86.697 habitants, el 2005) i Formentera (7.506 habitants, el 2005). Actualment, les Illes Balears tenen un alt índex de població nouvinguda, bàsicament procedent d'Alemanya, del Regne Unit, d'Itàlia, de França i, també, de l'Amèrica del Sud.

3) L'article salat i l'ensenyament a les Illes Balears

L'any 1999, Alomar i Melià van publicar la *Proposta de model de llengua per a l'Escola de les Illes Balears*, una obra dirigida als docents i al públic en general, amb la finalitat de guiar-los en l'ús de la varietat balear. En aquest manual suggereixen com adaptar-la a contextos formals i, especialment, a l'àmbit educatiu de les Illes Balears. Pel que fa a l'ús del salat, Alomar i Melià (1999: 49) recomanen que l'escola no penalitzi ni corregeixi l'article salat ni el literari, i que asseguri la tradició de mantenir el primer en el llenguatge oral informal i el segon, en el llenguatge formal. L'ús d'un o de l'altre té a veure amb el nivell de formalitat. D'acord amb la proposta d'Alomar i Melià,

⁶⁵ En general, la informació de tot aquest apartat s'ha obtingut gràcies a la *Gran Enciclopèdia Catalana* i a la pàgina web oficial de l'Ajuntament de Manacor.

⁶⁶ Mallorca es va conquerir el 1230; Eivissa, el 1235; i Menorca, el 1287.

doncs, ambdós articles tenen cabuda a l'ensenyament i l'escola és permissiva amb la utilització del salat, sobretot en l'etapa de primària.

Quant a la relació que existeix entre l'article salat i l'ús que se'n fa en l'àmbit educatiu, les informacions provinents del Consorci per al Foment de la Llengua Catalana i la Projecció Exterior de la Cultura de les Illes Balears (CORFU), vinculat a la Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears, indiquen que l'article salat s'associa amb els registres informals, mentre que l'article literari (o dit també estàndard) s'utilitza en els registres formals. Malgrat que no hi ha cap recomanació de caràcter oficial (el llibre d'Alomar i Melià és una proposta no oficial i, per tant, té l'objectiu tan sols d'orientar), a l'escola s'aconsella no proscriure cap dels dos articles i s'intenta integrar-los de manera que hi hagi una continuïtat de la tradició del fenomen del salat. Per tant, en principi, s'ha comprovat que se segueixen les orientacions d'Alomar i de Melià.

El professorat que treballa als instituts i, sobretot, a les escoles empra l'article salat en les classes que imparteix en llengua catalana (malgrat que sempre hi ha alguna excepció). En canvi, el professorat universitari, habitualment, fa servir el literari. No obstant això, no hi ha cap document de recomanació d'ús dels articles en la docència superior. En l'àmbit formal, a les Illes Balears es tendeix a utilitzar un model de llengua estàndard que no té en compte l'article salat. Amb tot, hi pot haver actes de caràcter més formal (classes, lectures de tesis, conferències, etc.) en els quals s'utilitzi l'article salat.

Les iniciatives del CORFU també incideixen en el model de llengua que s'ensenya als nouvinguts, que correspon a la varietat estàndard. Amb tot, pel que fa a l'ús de tots dos articles, el professorat explica les diferències entre el registre formal i l'informal i entre el registre escrit i l'oral, per tal que es coneguin totes dues realitats lingüístiques. En el context formal o escrit s'empra el literari, mentre que en l'informal o oral s'usa el salat. El model oral correspon al de la vida quotidiana i és el que primer senten els forans. Quant a l'ús del salat en els nouvinguts, cal distingir entre:

1) els que són d'un ambient cultural alt (universitari), que no empren el salat, atès que han estudiat la llengua estàndard; i

2) els que han après la llengua al carrer, que sí que salen, ja que parlen català per haver-lo sentit (per tant, han après la varietat balear en un registre oral no formal).

4) L'article salat i la llengua estàndard dels mitjans de comunicació a les Illes

En la llengua dels mitjans de comunicació, a les Illes Balears, s'utilitza l'article literari. En el registre formal, oral (per exemple, en un programa televisiu de notícies, en un discurs en públic, etc.) o escrit (per exemple, en les pàgines de webs d'organismes oficials, en articles de premsa, etc.), les formes de l'article salat hi són absents.

Bibiloni analitza en diversos articles els vincles entre la llengua estàndard i les varietats de les Illes. És també autor d'una proposta a favor de l'ús de l'article literari en els topònims de les Illes Balears, ja que és l'article que s'empra en la llengua estàndard i l'ús del salat només és una “conseqüència de la situació d'alineació lingüística que patim en aquest país” i els topònims són “els únics espais que hom considera apropiats per a una llengua denigrada” (Bibiloni 1985: 133-134).

Bibiloni (2002: 42-53) destaca que, en el parlar balear, hi tenen molta influència els mitjans de comunicació, un dels instruments més poderosos de transmissió del model estàndard. Explica igualment que les ràdios i les televisions locals fan servir les varietats pròpies, mentre que les desconnexions en català de la televisió i la ràdio estatals (RNE i TV1) empen un model de llengua estàndard; i esmenta el seguiment que els oients i els espectadors de les Illes —i també els del Principat— fan d'aquests mitjans.

Com s'ha indicat a través de l'anàlisi de les enquestes efectuades a la Costa Brava, l'estàndard que els mitjans de comunicació empen tendeix a homogeneïtzar les varietats. Bibiloni opina que el parlar difós per la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió deu haver produït un acostament lingüístic de les formes insulars al català estàndard. Amb tot, hi ha trets del balear que no han perdut gens de vitalitat, fet que n'assegura una probable subsistència, malgrat la pressió del català central o estàndard. Un dels exemples que Bibiloni esmenta és precisament l'article salat, que no ha reculat gens en la parla col·loquial.

5) L'article salat i l'article literari: la distribució dels contextos

5.1) *L'estat de la qüestió*

5.1.1) La distribució tradicional de tots dos articles

Des del segle XIII, després de l'arribada de Jaume I, la tradició a les Illes és utilitzar l'article literari en el llenguatge formal oral i en el registre escrit, i emprar l'article salat en l'àmbit oral informal (Alomar i Melià 1999: 47). Mai no hi ha hagut gaires vacil·lacions en l'ús: "En els usos formal parlats, ha estat general l'ús de *el/la*" (Alomar i Melià 1999: 48).

Encara que l'article salat predomina en la llengua oral i en registres informals, hi ha alguns casos en què s'utilitza l'article literari. Aquest darrer se sol fer servir per expressar unitats que tenen un referent únic, davant de termes elevats o en determinats sintagmes o expressions. Els contextos d'ús de l'article literari, però, poden presentar divergències entre els parlars balears de diversos llocs de les Illes.

A començament del segle XX, Forteza (1915: 153-157) va explicitar detalladament els contextos d'ús de l'article literari a les Illes Balears.⁶⁷ Igualment, al llarg del segle passat, diversos autors (Rokseth 1921, Veny 1978, i Alomar i Melià 1999) els han descrit, basant-se sobretot en el treball de Forteza.

Forteza (1915: 156) resumeix la casuística referent a l'ús de l'article literari tot sintetitzant que "prefieren el artículo literario los nombres que tienen cierto carácter de individualidad y unicidad, y los nombres y frases que á través de los siglos han conservado su forma primitiva"; i n'enumera els contextos d'aparició (Forteza 1915: 153-157):

1) en les frases adverbials que no han omès l'article, i ja siguin de temps (*á l'hora de la mort, al dia d'avuy, etc.*), de mode (*á la fresca, á la babal·lá, etc.*), de lloc (*al ayre, á l'esquerra, etc.*), de quantitat (*al uf, á la plena, etc.*) o que expliquin algun ús (*a l'ampla, á l'Espanyola, etc.*);

2) en els noms propis d'algunes localitats que no l'han omès (*l'Europa, l'Havana, etc.*);

⁶⁷ Prèviament, Alfred Morel-Fatio (1886) s'havia referit breument als contextos d'ús de l'article salat.

3) en els noms de persones, localitats, edificis, institucions i pràctiques religioses, etc., que, fent d'apel·latius, han adquirit el valor d'únics (*la pagesia, el Papa, etc.*);

4) en els termes del camp semàntic de l'església (*la Mare de Déu de..., el Corpus, etc.*);

5) en els col·lectius (*el jovent, la pobresa, etc.*);

6) en el nom *any* (*l'any 1881, l'any qui ve, etc.*), en el nom *hora* quan és absent i en plural (*á les tres, á les tantes, etc.*) i en els noms *dia, hora* i *setmana* en certes circumstàncies (*á les 11 de la nit, la setmana qui ve, etc.*);

7) en moltes altres paraules com *la vida, la forca, la mar, l'onclo, etc.*; i

8) en moltes frases consagrades per un ús antic i tradicional (*menjar de l'olla, com l'anell al dit, etc.*).

Amb tot, Forteza també feia constar la impossibilitat de determinar tots els contextos amb exactitud, ja que no hi havia regles generals d'ús d'un article o d'un altre: "Porque creemos que es imposible que se den jamás sobre el uso de estos artículos reglas generales, que por otra parte fueran inútiles (á los Baleares, por que lo conocen, y á los forasteros, porque no les importa conocerlo), haremos algunas observaciones que no nos atreveremos á denominar estudios." (Forteza 1915: 153).

Pierre Rokseth (1921: 86-100) també va descriure els contextos d'ús de l'article literari en balear:

1) en les formes lingüístiques elevades i de distinció;

2) en els mots religiosos i en els títols eclesiàstics;

3) davant de les paraules *el senyor, la senyora, l'oncle, la casa* (en el sentit de "maison, ménage, famille", cf. Rokseth 1921: 93);

4) en els elements lèxics de *l'any, l'any passat* i altres locucions adverbials.

D'altra banda, en un article breu, Marí (1973) compila els usos de l'article literari en eivissenc, d'acord amb els contextos següents:

1) en els noms que tenen un únic referent (tot i que l'autor no precisa que els termes amb article literari tenen en comú un sol referent, es dedueix en els nombrosos exemples citats);

2) en els termes de caràcter religiós;

3) en els topònims;

- 4) en les hores;
- 5) en el nom de les danses;
- 6) en alguns noms de col·lectius;
- 7) en les locucions adverbials, en diferents modismes o altres tipus de locucions;
- 8) els noms dels punts cardinals; i
- 9) en els equips esportius.

La descripció de Veny (1978 i, darrera edició, 2003: 60-63) coincideix amb les propostes de Forteza i de Marí, llevat que Veny aplica l'ús de l'article literari en alguns termes del camp semàntic dels pescadors. Cap altre estudiós no ha fet esment d'aquest context.

Veny determina els usos de l'article literari:

- 1) davant de les hores (*la una, les quatre, les dotze*);
- 2) davant de noms referits a coses o éssers únics caracteritzats pel seu volum, grandesa o respecte (*el món, la Mare de Déu, el bisbe, el dimoni, l'amo, el cel, la mar*);
- 3) davant de noms de classes o modalitats de productes, costums, danses, etcètera (mall. *peres de la nau, herba de la roca*, eiv. *la llarga i la curta*);
- 4) dins de frases fetes o expressions adverbials (*a la fresca, a les bones, posar fil a l'agüia*, eiv. *anar a la coix-coix*);
- 5) en la llengua dels mariners, per designar algunes peces de les embarcacions o sistemes de pesca (*(pescar) a la fluixa, a l'encesa; el fil, el car, la pena*); i
- 6) en alguns topònims (eiv. *la Mola, la Savina*, men. *el Toro*; són especialment abundosos a l'illa de Cabrera: *l'Esponja, l'Olla, la Miranda, sa Cova de l'Amic*).

Veny indica la manca de coincidència, en relació amb el context d'ús de l'article literari, entre les varietats illenques, com ara el cas de *camp*, que duu article salat en mallorquí, però article literari en menorquí. Al·ludeix també a les discordances que es produeixen entre balear i cadaquesenc, en el qual s'empra l'article literari davant d'alguns mots que duen l'article salat en balear, com ara *lluna, sol, capellà*, etc.

Alomar i Melià (1999: 49-53) fan també una llista força exhaustiva dels casos en els quals s'utilitza l'article literari, que, en general, coincideix amb la idea de termes de referent únic a què s'havien referit altres autors. La seva proposta incorpora l'ús de l'article literari davant de les sigles.

D'acord amb Melià i Alomar, es determinen amb l'article literari:

- 1) les hores (*la una, les quatre i deu*, etc.);
- 2) els equips esportius (*el Mallorca, l'Sporting Maonès*, etc.);
- 3) les expressions de temps (*l'endemà, la setmana que ve, l'any 1923*, etc.), de manera (*a la francesa, a les fosques*, etc.), de lloc (*a la dreta, a l'aire*, etc.) i de quantitat (*a la plena, a la menuda*, etc.);
- 4) les institucions, els edificis o els llocs als quals s'atorga importància (*l'Hospital, l'Església*, etc.), o els noms de conceptes considerats únics dins el context geogràfic i social (*el cel, la pagesia*, etc.);
- 5) els noms d'objecte, espais i conceptes d'origen religiós (*la Passió, l'altar major*, etc.) o els noms de dignitats relacionades amb la religió (*el Papa, la Mare de Déu*, etc.);
- 6) els noms de *rei* i *reina* agafats com a únics en el seu context;
- 7) unes determinades festivitats (*el Corpus, el Ram*, etc.);
- 8) alguns noms de productes del camp (*peres de la nau, fruita del país*, etc.);
- 9) expressions marineres (*pescar al bou, creuar la proa*, etc.);
- 10) frases fetes i expressions diverses (*com l'anell al dit, donar la pau*, etc.);
- 11) els noms de col·lectius (*el jovent, la pobrea*, etc.);
- 12) els punt cardinals (*el nord, el sud*, etc.); i
- 13) alguns altres casos més inclassificables, com *el senyor, l'amo, la forca, l'onclo*. etc.

En el quadre següent, se sintetitzen les contribucions dels estudiosos esmentats, pel que fa a la distribució de l'article literari i de l'article salat en balear. *Sí* indica l'ús de l'article literari. L'ombregat mostra els elements divergents:

	Tomàs Forteza (1915)	Pierre Rokseth (1921)	Josep Marí (1973)	Joan Veny (1978, 2003)	Antoni I. Alomar i Joan Melià (1999)
Modismes, expressions locucions, o frases fetes	Sí	Sí	Sí	Sí	Sí
Topònims	Sí	No	Sí	Sí	Sí
Conceptes religiosos	Sí	Sí	Sí	Sí	Sí

	Tomàs Forteza (1915)	Pierre Rokseth (1921)	Josep Marí (1973)	Joan Veny (1978, 2003)	Antoni I. Alomar i Joan Melià (1999)
Noms de col·lectius	Sí	No	Sí	Sí	Sí
Les hores	Sí	No	Sí	Sí	Sí
Termes de referent únic o formes elevades	Sí	Sí	Sí	Sí	Sí
Altres mots: <i>amo, rei, etc.</i>	Sí	Sí	Sí	Sí	Sí
Davant de noms de productes, dances, etc.	No	No	Sí	Sí	No
Termes de l'argot dels pescadors	No	No	No	Sí	No
Sigles	No	No	No	No	Sí
Equips esportius	No	No	Sí	No	Sí
Punts cardinals	No	No	Sí	No	Sí
Festivitats	No	No	No	No	Sí

Quadre 8. Distribució dels contextos d'ús de l'article literari

Tots els autors enumeren uns mateixos contextos d'ús de l'article literari en mallorquí, per bé que alguns els descriuen més extensament. Alomar i Melià en fan l'anàlisi més detallada. En general, al llarg del temps, no hi ha hagut canvis substancials en la descripció de Forteza, de manera que es pot sintetitzar que s'empra davant dels mots de referent únic, en els conceptes elevats i en els sintagmes o les expressions que l'han lexicalitzat.

El 1971, Grimalt reproduceix la distribució de article literari feta per Forteza (1915: 153-157), però hi afegeix algunes consideracions significatives. Explica que en balear es fa ús de l'article literari per exigència del context (davant de mots que designen termes únics o en frases fetes) i, també, com a recurs estilístic (símbols, ironia,

etc.). Evidència que de vegades l'ús de l'article salat o l'article literari davant d'un mateix mot pot suposar un canvi semàntic; de manera que *el cor* és una part del temple i *es cor* és una víscera, o *la sala* és l'Ajuntament i *sa sala* és una habitació espaiosa. No obstant això, sovint el significat d'una paraula no s'altera ja que “el nom és el que demana un article o altre segons el significat que porta ell mateix” (Grimalt 1971: 30). L'estudi conclou que l'article literari pertany a la paraestructura de la llengua, perquè té una capacitat de combinació tancada, i, en canvi, l'article salat la té oberta i s'aplica en el lèxic de nova incorporació.

5.1.2) Certs indicis de canvi en la distribució de l'article salat i del literari

A les Illes, darrerament s'ha evidenciat un cert procés de canvi en la distribució tradicional de contextos d'ús de l'article salat i l'article literari (Montoya 2002: 282-290, i Radatz 2007: 40). Montoya (2002: 286) indica la impossibilitat de traçar un panorama de diferències diatòpiques i diastràtiques per donar compte de l'alternança en la utilització d'ambdós articles. Resseguint el que deia Radatz (1989), Veny (1999: 75) i Bibiloni (1983), intueix que les paraules precedides sistemàticament de l'article literari solen ser el resultat d'un procés de fossilització lingüística davant de frases i mots proclius al conservadorisme lingüístic, i suposa que aquesta situació residual serà més escassa, tal com ho prova el fet que els parlants més joves i d'ambients urbans utilitzen més l'article salat que no pas la gent més gran o d'ambients rurals. Es preveu, per tant, que disminuiran els casos de paraules determinades per l'article literari i que s'incrementarà l'ús del salat.

Radatz (2007: 40), en parlar de la desdialectalització del català a Mallorca, observa que l'article literari s'ha eliminat en alguns contextos que tradicionalment l'havien dut, com ara “el dimoni, la Seu, etc.”. Uns anys abans, Radatz (1989: 64-90) va examinar la utilització de l'article salat incloent-hi un estudi sobre la percepció i una anàlisi de les vacil·lacions contextuais dels articles usats en mallorquí. Examinant els àmbits d'ús d'aquests articles en l'*Aplec de rondaies mallorquines* d'Alcover, havia constatat que la distribució d'ambdós era vacil·lant.

Segons les consultes efectuades a Joan Melià,⁶⁸ l'article literari s'utilitza cada vegada menys en els contextos on se solia usar, especialment en la parla dels joves i de

⁶⁸ S'agraeix la comunicació de Joan Melià, de qui es reproduïxen alguns comentaris.

la gent de fora: “El que sol passar és que l’article salat, en la parla col·loquial, sobretot dels joves autòctons i dels al·lòctons, ocupa cada vegada més posicions que corresponien tradicionalment al literari (...); així se sent amb freqüència ‘sa setmana que ve’ en lloc de ‘la setmana que ve’, ‘es món’ en lloc de ‘el món’... El fenomen contrari, d’ús de l’article literari en comptes del salat, sol ser exclusivament entre persones que han après català com a segona llengua i en tenen un coneixement molt precari.”

Les dades de les enquestes recents mostren el retrocés de l’article literari i un increment del salat, confirmant així les aportacions de Montoya (2002: 282-290) i Radatz (2007: 40).

5.2) Les dades del COD i del corpus de Guijon i Mas: un sondeig previ a l’estudi a Manacor

El Corpus Oral Dialectal (COD), del Departament de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona, inclou informació dels sis principals dialectes del català (vegeu el sisè apartat del primer capítol d’aquest treball). El qüestionari del projecte s’estructura d’acord amb aspectes relacionats amb la fonètica, la morfologia nominal i la morfologia verbal. La darrera part de cada enquesta consisteix en una conversa lliure, espontània, en la qual l’informant parla durant uns deu minuts.

Com a sondeig previ a la realització de les enquestes a Mallorca, s’han analitzat els contextos d’ús de l’article salat i del literari dels entrevistats del projecte COD a les illes de Mallorca, Menorca, Eivissa i Formentera, per tal d’observar-ne les possibles vacil·lacions.

A més del COD, per tal de disposar de més elements d’anàlisi, s’ha pres en consideració el material audiovisual de Guijon i Mas (2007) (vegeu el sisè apartat del primer capítol de la tesi).

L’anàlisi dels materials esmentats detecta algunes tendències generals, que poden agrupar-se en sis grans blocs temàtics:

- a) el camp semàntic religió;
- b) les institucions, edificis o persones considerats únics per la seva grandesa o importància;
- c) algunes expressions modals o frases fetes que duen incorporat l’article;
- d) les sigles;
- e) els equips esportius; i

f) altres mots de difícil classificació (sovint, mots de referent únic).

a) El camp semàntic de la religió

El primer dels tres grans blocs (el camp semàntic religions) és el que, segurament, il·lustra més bé la tendència a usar l'article salat quan el terme designat és proper o quotidià, i el literari quan el concepte és més elevat o únic. Així, en les diferents converses del COD, s'utilitza l'article salat en els mots del camp semàntic eclesiàstic d'ús habitual (*es capellans, sa parròquia, etc.*), i s'empra el literari en els mots d'ús menys freqüent o en els que fan referència a un ésser únic o superior (*la Mare de Déu*). També hi ha vacil·lació en alguns casos (*s'iglesi o l'iglesi*).

A Guijon i Mas (2007), els informants —gent d'edat avançada nascuda a Mallorca— utilitzen molts termes relacionats amb el camp semàntic de l'església. Observant l'article que el precedeix, es reforça la hipòtesi suggerida per les dades del COD. Per citar algun exemple, les paraules que es refereixen a realitats més properes, que són més generals, duen article salat (*es convent, es rector, sa missa, etc.*), mentre que les que designen una persona única duen article literari (*el pare Miquel, el bisbe, el beat Ramon, etc.*). Diversos parlants vacil·len en l'article que apliquen a alguns termes. Així, *Mare de Déu* i *iglesi* poden aparèixer tant amb article salat com amb literari. És probable que en la tria d'una o altra forma de l'article hi intervinguin consideracions subjectives. Si un terme es considera elevat o singular, probablement es tendirà més a usar-lo amb l'article derivat d'ILLE.

b) Les institucions, els edificis o les persones que tenen grandesa o importància

Tradicionalment, les paraules que es refereixen a institucions, edificis o persones que són magnífics es designen amb article literari. Amb el temps, aquests mots han perdut el caràcter de grandesa i han esdevingut termes més populars, fet que ha ocasionat que cada cop s'usessin més amb l'article salat.

D'acord amb les dades de les converses del COD, la vacil·lació s'orienta cap a l'ús del salat. Hi pot aparèixer tant *s'Ajuntament* com *l'Ajuntament*. Els edificis i organismes públics es determinen amb totes dues formes d'article, tot i que el salat és el més emprat en la majoria de casos: *es Govern Balear, es Ministeri d'Educació, es Consell, etc.*

c) Les expressions modals i les frases fetes

Pel que fa a algunes expressions modals o frases fetes que incorporen l'article, si es contrasta la informació bibliogràfica amb les dades del COD, s'observen algunes discrepàncies. Les expressions fossilitzades amb article literari es mantenen (*a la llarga*, *no val la pena*, etc.), com també es conserven les que duen article salat (*estar darrere sa roca*) o les que en un mateix sintagma combinen ambdós articles (*as cap i a la fi*). No obstant això, en alguns casos, les expressions que tradicionalment s'utilitzaven amb l'article literari apareixen ara amb l'article salat (*sa setmana que ve*).

d) Les sigles

En les dades del COD, les sigles tendeixen a precedir-se de l'article salat, com *es PP* i *es PSOE*, tot i que tradicionalment n'hi ha algunes que es determinen amb l'article literari, com *l'OTAN* i *l'ONU* (Alomar i Melià 1999: 50). Aquesta tendència, juntament amb una expansió de l'article salat, fa pressuposar un bon manteniment d'aquest article. Com asseguren diversos lingüistes (Montoya, Melià, etc.), el salat guanya terreny en detriment del literari.

e) Els equips esportius

En alguns usos fixats de l'article literari en balear, com ara el fet de determinar els noms d'equips esportius amb la forma derivada d'ILLE, no s'observa vacil·lació. En l'enquesta efectuada a Eivissa, apareixen dues mostres de noms d'equips de futbol amb article literari: *el Barça* i *el Madrid*.

f) Altres mots inclassificables (sovint, mots de referent únic)

En les dades examinades, pràcticament no s'observa cap canvi que afecti la distribució tradicional que hi ha hagut entre tots dos articles davant mots de referent únic o singular, o davant d'altres de més difícil classificació. Així, al COD apareix la paraula *amo* amb article literari (*l'amo*), la qual, segons la bibliografia, sempre es precedeix de l'article derivat d'ILLE.

g) Conclusions

D'acord amb les dades del COD, recollides entre el 1996 i el 1998, i el material de Gijon i Mas, reunit el 2005 i el 2006, la distribució de l'article salat i el literari gairebé no ha variat, llevat d'algun cas aïllat, com ara l'expressió temporal *sa setmana que ve* o alguns termes que designen un organisme o edifici públic (*s'Ajuntament*).

A Menorca, que és on hi ha menys variació de la distribució tradicional dels articles, diversos exemples del COD il·lustren els contextos d'ús de l'article literari, que coincideix amb el que la bibliografia assenyala. És el cas d'alguns noms col·lectius (*la pagesia*), de locucions temporals (*l'any mil*), i d'expressions i frases fetes amb l'article literari ja fossilitzat (*a la llarga* o *donar la gana*).

Hi ha diferències en l'ús de tots dos articles a cada subdialecte de les Illes Balears, com expressen Alomar i Melià (1999: 49) i Veny (2003: 62-63). Fins i tot es pot pensar que l'estat actual i l'hipotètic procés de variació de l'article salat és divergent en cada un dels territoris insulars. Com mostren les dades del COD, Menorca és on sembla que els usos diferenciats tradicionals es mantenen més, mentre que a les altres illes el salat ha guanyat terreny progressivament. No obstant això, reafirmar aquestes consideracions, com també assenyalar les causes del canvi, demana desenvolupar un estudi exhaustiu que explori minuciosament la situació, cosa que no és un dels objectius de la tesi. Aquest treball indica únicament l'incipient procés de canvi que afecta l'article salat en el dialecte balear.

5.3) *Les enquestes recents*

El treball de camp desenvolupat a les Illes Balears⁶⁹ s'ha centrat a Mallorca i s'ha limitat a la localitat de Manacor. La investigació pretén sols esbossar el procés de canvi. Atès que la població de la qual s'ha disposat de més material per fer un sondeig previ ha estat Manacor (Gijon i Mas 2007), s'ha decidit que fos aquesta ciutat on tingués lloc la recollida de dades actuals, que fou efectuada durant el mes de juny de 2008.

A més de les enquestes, a Manacor, s'ha conversat amb un erudit local, Antoni Llull, que també percep el canvi que es produeix en l'ús dels articles en el parlar

⁶⁹ Cal agrair l'ajuda de la Fundació Antoni M. Alcover de Manacor, ja que va facilitar les entrevistes amb els informants.

mallorquí i ha aportat informacions significatives. A partir de la bibliografia citada, s'han orientat els discursos dels informants cap a temes que permetessin dir mots que presentessin una hipotètica vacil·lació en l'ús de l'article (vegeu els models d'enquesta en el tercer apartat dels annexos). S'ha volgut observar si hi havia alternança en els casos en què la majoria d'autors (Forteza 1915: 153-157, Veny 2003: 61-63; i Alomar i Melià 1999: 49-51) exposa que habitualment s'empra l'article literari.

També s'ha volgut esbrinar si els neologismes o els manlleus d'altres llengües es precedeixen de l'article salat o de l'article literari, ja que l'ús de l'un o de l'altre pot indicar l'orientació que pren el canvi. Si en aquests casos s'empra el salat, tal com es pot predir, la tendència al canvi es va acomplint. En canvi, si s'empra l'article literari en els mots de nova incorporació, la pèrdua de l'ús del salat pot estar iniciant-se, fet que podria donar lloc a una situació de substitució, com va succeir anys enrere al Principat de Catalunya.

S'ha estudiat, doncs, si, com indiquen Montoya (2002: 282-290) i Radatz (2007: 29-41), i com ja s'ha vist en les dades del COD i a Guijon i Mas (2007), es perd la diferenciació de contextos d'ús de l'article salat i l'article literari. Segurament, els parlants més joves són els portadors d'aquest canvi. Amb tot, per poder detectar possibles diferències generacionals, s'han enquestat informants de diverses franges d'edat.

També s'ha fet un estudi de la percepció que tenen els enquestats envers la seva varietat. A banda del discurs espontani dels informants i de les respostes de les preguntes semidirigides de les enquestes, s'han demanat diferents qüestions relacionades amb la percepció que tenen del canvi que afecta la distribució dels contextos tradicionals de l'article literari i l'article salat.

Els informants s'han entrevistat mitjançant la conversa espontània i les preguntes semidirigides (sobretot, quan la informació no quedava recollida amb el mètode anterior). En total, s'han enquestat dotze parlants, tres de quatre grups d'edat diferenciats: 1) fins a 15 anys; 2) de 15 a 30 anys; 3) de 30 a 60 anys; i 4) de més de 60 anys.

5.4) *El sondeig fet a Manacor*

Aquest estudi experimental s'ha desenvolupat a Manacor, que s'ubica a la zona oriental de l'illa de Mallorca, a uns cinquanta quilòmetres de la capital de les Balears,

Palma. Manacor és el segon terme municipal més gran de l'illa i ocupa una superfície de 260,22 km². Limita amb Felanitx, amb Vilafranca de Bonany, amb Petra i amb Sant Llorenç des Cardassar.

El relleu del terme de Manacor és poc acusat i té moltes coves i cavitats naturals. Comprèn tres àrees ben diferenciades: la zona des Pla (el principal nucli urbà, la ciutat de Manacor), el sector de la Serra de Llevant i la Marina.

Jaume I va arribar a Mallorca el 1229, una època en la qual Manacor era un dels principals nuclis de població i cap d'un dels dotze districtes en què estava dividida l'illa. Fins al segle XIX, l'economia de la localitat es va basar en l'agricultura (cereals i vinya) i la ramaderia (ovelles), encara que també tenien certa importància el tèxtil, les gerrereries i l'alimentació. A partir del segle XIX, van augmentar les activitats industrials, dedicades a la transformació dels productes agrícoles, com ara els molins fariners de vent i la fàbrica d'aiguardents. Des de la segona meitat d'aquest segle, els motors econòmics manacorins més importants van ser la construcció de mobles, les fàbriques, les gerrereries i l'elaboració de licors i vins. L'any 1879 es va inaugurar la línia de ferrocarril d'Inca a Manacor, i el 1902 es va fundar la primera fàbrica de perles d'imitació.

Manacor ha esdevingut un destacat centre comercial i industrial. A més, el turisme va adquirir importància a partir dels anys seixanta del segle passat. Aquest fenomen, que va modificar el sistema de vida de la societat, va tenir també conseqüències demogràfiques, ja que, a banda dels equipaments urbanístics, la població va augmentar. Una situació anàloga va succeir a la Costa Brava.

L'any 2005, Manacor tenia censats 35.908 habitants. Durant els darrers temps, hi han arribat nouvinguts procedents de diversos països, sobretot a causa del desenvolupament del sector turístic. D'acord amb les dades de l'Institut Nacional d'Estadística de 2005, dels 35.908 habitants censats, 23.994 eren de les Illes Balears, 6.543 procedien d'alguna localitat espanyola i 5.371 eren nascuts a l'estranger.

5.5) *Les dades de les enquestes actuals*

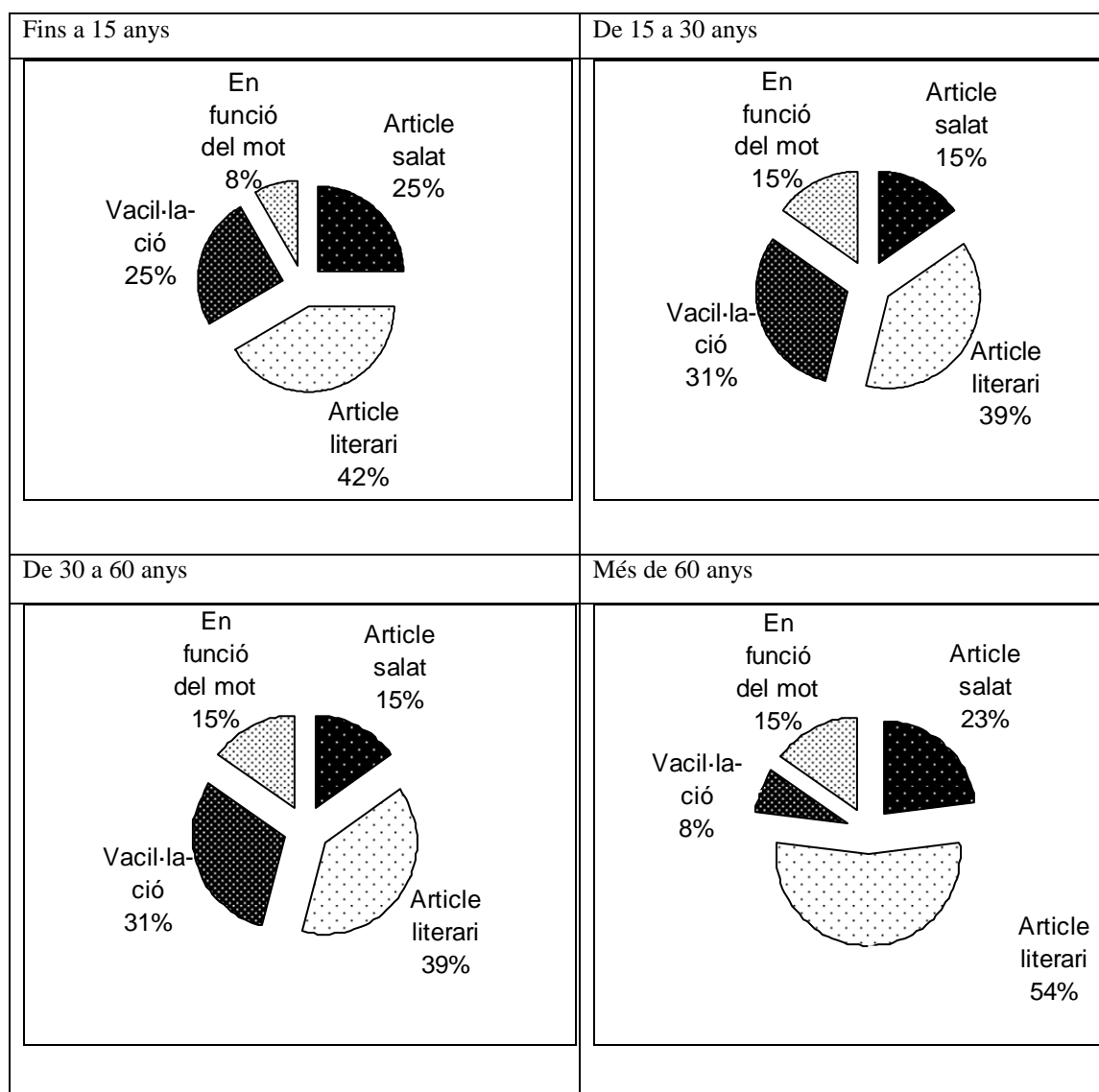
5.5.1) L'anàlisi i els resultats

La taula següent recull les dades del treball de camp (vegeu la transcripció al quart apartat dels annexos). Les vacil·lacions hi apareixen ombrejades.

	Menys de 15 anys	De 15 a 30 anys	De 30 a 60 anys	Més de 60 anys
Les hores	Article literari	Article literari	Article literari	Article literari
Els equips esportius	Article literari	Article literari	Article literari	Article literari
Expressions o locucions	Article literari	Vacil·lació	Vacil·lació	Article literari
Vocabulari religiós	Vacil·lació (en mots no únics)	Vacil·lació (en mots no únics)	Vacil·lació (en mots no únics)	Vacil·lació (en mots no únics)
Termes únics	Article literari	Article literari	Article literari	Article literari
Les festivitats	Ús d'un o altre mot, en funció de la festivitat que determina	Ús d'un o altre mot, en funció de la festivitat que determina	Ús d'un o altre mot, en funció de la festivitat que determina	Ús d'un o altre mot, en funció de la festivitat que determina
<i>Amo, rei i reina</i>	Vacil·lació	Article literari	Article literari	Article literari
Frases fetes amb article literari	Article literari	Article literari	Article literari	Article literari
Algunes sigles	Article salat	Article salat	Article salat	Article salat
Punts cardinals	No se n'han obtingut mostres	Vacil·lació	Vacil·lació	Article literari
Institucions, edificis o llocs únics per la seva grandesa o importància	Vacil·lació	Ús d'un o altre mot, en funció del mot que determina	Ús d'un o altre mot, en funció del mot que determina	Ús d'un o altre mot, en funció del mot que determina
Algunes danses	Article salat	Article salat	Article salat	Article salat
Alguns noms col·lectius	Article salat	Vacil·lació	Vacil·lació	Article salat

Quadre 9. Taula de les dades de Manacor.

Per franges d'edat, els resultats en forma de percentatge són els següents:

En els gràfics, es mostra l'ús de l'article salat i de l'article literari en els contextos analitzats. La designació "en funció del mot" és diferent de "vacil·lació", ja que la primera significa que dins d'un mateix camp semàntic la solució sempre depèn del terme al qual es determina (*es Nadal, el Corpus*), mentre que la segona indica un ús indistint d'un mateix terme amb tots dos articles (*el rei ~ es rei*).

Hi ha poca vacil·lació en els casos d'ús tradicional de l'article literari. En tots els grups d'edat, el supòsit "en funció del mot" correspon a paraules de l'àmbit eclesiàstic, que duen l'article salat quan són termes pròxims (*es mossèn*) i l'article literari quan es tracta de conceptes elevats (*l'infern*). Com més llunyà o grandiloqüent és un mot, més es determina amb l'article literari; si no ho és, més s'acostuma a emprar amb l'article

salat. Excepte les respostes dels informants més joves, també pertanyen a aquest cas “en funció del mot” totes les solucions lèxiques referents a les institucions i als edificis únics a causa de la seva grandesa o importància (*s’Ajuntament, l’Hospital*).

Per grups d’edat, les dades mostren que la gent gran és la més conservadora, mentre que els infants són els que tenen més tendència a usar l’article salat. Les franges d’edat intermèdies són les que més vacil·len en les respostes.

Encara que els infants són els que tenen més tendència al canvi, és possible que no el mantinguin quan creixin i estiguin més en contacte amb la societat adulta. Ja fa uns quants anys que Bibiloni (1983: 376-377) va indicar que els parlants més joves, sobretot els urbans, eren els que menys conservaven l’article literari, mentre que la gent més gran, sobretot la d’ambients rurals, tenia més tendència a mantenir-lo. Actualment, 25 anys després del treball de Bibiloni, continuen sent els infants els qui opten pel canvi. Pot ser que tan sols puntualment, en la infància, els nens usin l’article salat en contextos d’ús tradicional de l’article literari, però que aquest canvi no es perllongui en fer-se adults pel fet d’augmentar les relacions comunicatives i socials.

Sols en el cas de les expressions i els sintagmes temporals que s’han precedit sempre de l’article literari, informants dels grups d’edat intermedis vacil·len i fan servir ambdós articles. En aquest context, la tendència al canvi afecta persones de diferents edats, sobretot joves i, secundàriament, adults (mai la gent de més de 60 anys). Així, doncs, és probable que, en el cas dels sintagmes temporals, hi hagi una tendència al canvi a favor de l’article salat.

En general, els informants de totes les edats empen l’article derivat d’ILLE per expressar la majoria dels contextos en els quals s’ha emprat aquest element morfològic. Amb tot, hi ha casos en els quals és convenient fer alguna matisació, ja que s’ha detectat alguna vacil·lació en l’ús dels articles (vegeu el punt 5.5.2):

- a) alguns termes amb referent únic o magnífics;
- b) el camp semàntic de la religió;
- c) els punts cardinals;
- d) les festivitats; i
- e) les expressions fossilitzades, les frases fetes i les locucions.

També s’han de matisar alguns contextos en els quals s’ha indicat que hi ha sistematicitat en l’ús de l’article salat (vegeu el punt 5.5.3):

- 1) algunes sigles;

2) les institucions, edificis o llocs considerats únics per la seva grandesa o importància;

3) algunes danses; i

4) alguns col·lectius.

5.5.2) Els casos de manteniment de l'ús tradicional de l'article literari: observacions

a) Alguns termes amb referent únic o magníficents

En relació amb els contextos d'ús de l'article literari en termes de referent únic, hi ha tendència a continuar emprant-lo en els contextos tradicionals. Amb tot, en els parlants de menys edat, hi comença a haver vacil·lació. L'informant JGG, que és el més jove de tots els enquestats (nascut el 2001), va fer precedir els mots *rei* i *reina* amb article salat. Cap altre parlant no ho va fer. Que hagi estat l'informant més petit no ha estat un fet atzarós, ja que s'evidencia que els indicis del canvi es troben en els infants.

Tots els parlants es van referir al terme *amo* amb article literari, mentre que en l'equivalent femení van usar l'article salat: *sa madona*. Per donar compte d'aquest fenomen, cal recórrer a qüestions sociològiques i al rol de tots dos gèneres en la societat fins no fa gaires anys. Jeràrquicament, en l'estructura social, l'home ocupava un paper preponderant i, per aquesta raó, per designar *l'amo*, que era qui a més disposava d'una certa autoritat sobre els altres, s'usava l'article literari. En canvi, l'equivalent femení del terme, *madona*, es precedia amb l'article salat, *sa madona*, perquè tenia socialment menys rellevància. Es pot establir un paral·lelisme a Menorca, on passa un fenomen força similar: el terme *avi* es precedeix amb l'article literari, mentre que *àvia* es determina amb l'article salat.

Quant als termes únics o als termes magníficents (*cel*, *infern*, *Terra*, etc.), s'ha observat un ús sistemàtic de l'article literari. No obstant això, hi pot haver una certa vacil·lació en l'ús d'alguns termes. Un indicatiu d'aquest canvi és la tornada de la cançó "Extraterrestres" del grup de música mallorquí *Antònia Font* (2004; dins del disc *Taxi*): "Som es vostres amics de sa Terra, un planeta de pols i de merda d'un inhòspit sistema solar." Tradicionalment, el mot *Terra*, pel fet de tenir un referent únic i inabastable, i com a nom de planeta que és, es determina amb l'article literari. No obstant això, hi poden començar a haver vacil·lacions, i aquest n'és un exemple.

b) El camp semàntic de la religió

Pel que fa als mots del camp semàntic de la religió, hi ha una certa vacil·lació en l'ús de l'article salat i el literari en totes les franges d'edat, si bé la tendència general és utilitzar l'article derivat d'ILLE per precedir-los.

Antoni Llull explica que els termes del camp semàntic religió s'acostumen a no salar, perquè antigament es predicava en llengua literària (avui dia s'ha comprovat que la llengua emprada en les misses depèn de cada rector):

“Alguns predicadors fa cent anys (...) estan tots els sermons en literari i per això la gent se va acostumar a sentir (...) sentien parlar de l'Església, sentien parlar del cel, de l'infern, del purgatori, del Sant Crist, dels apòstols, dels reis, de... en fi.”

En general, es preposen amb article literari els mots vinculats al camp semàntic religió, sobretot si són de caràcter magnífic. És el cas dels càrrecs eclesiàstics que jeràrquicament són superiors i els termes que designen conceptes amb un referent únic: *el Papa, el bon Jesús, la Mare de Déu, l'infern, la Terra*, etc. En canvi, els termes més propers se salen, tal com ja es va observar en l'anàlisi preliminar: *sa missa, es rector, es capellà*, etc.

Amb tot, hi ha diversos mots que no segueixen aquesta distribució habitual. S'ha observat certa vacil·lació en algunes paraules, com ara *església*. Llull indica que, en mallorquí, es fa servir el terme amb article literari, tot i que puntualitza que hi ha diferències en funció de si fa referència a l'edifici on es fan les misses o a la institució:

“*S'església* si ens referim a l'edifici, si ens referim a l'entitat és *l'església*.”

L'informant JLRS al·ludeix a un terme sinònim, *parròquia*, i aclareix:

“Tu dius *sa parròquia de Sant Josep*, però quan ets en un poble (...) en es pobles que només n'hi ha una és *la parròquia*.”

Igualment, Llull explica que davant del terme *Mare de Déu*, el qual pot presentar ambivalència d'ús d'article, els mallorquins emprarien el salat en el cas següent:

“Quan una Mare de Déu o un Sant Crist el considerem un objecte (...) unes figuretes de la marededéu (...) ara, en anomenar la Mare de Déu,

direm *la* (...) ara jo puc tenir la imatge del Sant Cristo de Manacor i diré *he posat es santcristo damunt sa taula.*”

Les dades analitzades mostren que no és tan evident que els parlants facin les distincions esmentades. Els informants es refereixen a la institució i a l'edifici religiós on es diuen les misses fent servir tots dos articles: *s'Església ~ l'Església*, o *s'església ~ l'església*. L'ús d'un article o d'un altre no sembla que estigui condicionat tampoc pel fet que a la localitat hi hagi una sola església o n'hi hagi més d'una. Probablement s'havia fet aquesta distinció durant anys, atès que els termes de referent únic tradicionalment no se salaven, però a hores d'ara ja no es fa. Els parlants tampoc no distingeixen gaire entre l'ús de l'article salat o del literari en funció de si el concepte del qual parlen és abstracte (*sa Mare de Déu dels Dolors ~ la Mare de Déu dels Dolors*) o s'ha concretat en un objecte (*sa marededéu dels Dolors ~ la marededéu dels Dolors*).

En les enquestes, hi ha diversos exemples que corroboren les afirmacions anteriors en totes les franges d'edat. JML, una de les informants més grans, explica, tot fent referència a la institució:

“S'Iglesí està molt integrada.”

Per contra, per fer referència a l'edifici, MAMM, de la franja d'edat entre 15 i 30 anys, parla tant de “l'iglesi dels Dolors” com de “s'iglesi Gran”. També TMC, del mateix grup d'edat que l'anterior informant, parla de “l'iglesi” per expressar el lloc on es va a missa.

En definitiva, hi ha vacil·lació en l'ús de l'article en aquest context. La tendència, en parlants de totes les edats, és de precedir el terme “església”, tant si és un lloc únic o no en la localitat, amb l'article literari.

Els parlants també usen l'article literari quan fan referència a personatges religiosos, com ara la Mare de Déu, el Bon Jesús o el Sant Crist, sense distingir si s'expressa un concepte inabastable o n'és la concreció material.

c) Els punts cardinals

En lloc dels termes *nord*, *sud*, *est* i *oest*, que són objecte de pregunta a l'enquesta, JJR comenta que els habitants de Manacor fan referència als punts cardinals amb termes manllevats del món mariner, amb el nom dels vents: *llevant*, *xaloc*, *migjorn*,

tramuntana, gregal o ponent. Tant aquest informant com algun altre que usa aquesta nomenclatura prescindeix de l'article (el terme queda precedit de la locució preposicional *cap a*, sense cap forma d'article) o bé empra l'article salat (*sa tramuntana*).

Pel que fa als punts cardinals *nord, sud, est* i *oest*, s'observa una petita vacil·lació en parlants de diverses edats, si bé majoritàriament s'utilitza l'article literari.

d) Les festivitats

En relació amb els casos fixats d'article literari en els noms de les festivitats, s'observa una tendència a la conservació en els mots que tradicionalment l'han dut. Hi ha alguns noms de festes que van precedits de l'article salat, mentre que d'altres porten el literari: *es Nadal, el Corpus, sa Setmana Santa*, etc. Es continua fent la distribució de contextos de tots dos articles de sempre.

e) Les expressions fossilitzades, les frases fetes i les locucions

Quant a les expressions fossilitzades, les frases fetes o les locucions, no s'han detectat gaires vacil·lacions en els usos tradicionals d'ambdós articles, malgrat que la bibliografia i la informació prèviament consultada fa pensar que hi ha certs indicis de canvi, sobretot en el cas dels sintagmes temporals que tradicionalment es precedeixen de article literari:⁷⁰ *l'any 1982, la setmana passada, la setmana que ve*, etc.

L'informant JLSR explica:

“Lo que passa és que hi ha gent jove que ho estan salant, cosa que no havíem salat mai.”

La tendència a substituir l'article literari per l'article salat en sintagmes que tradicionalment duen el literari s'ha observat a través de la part de l'entrevista que fa referència a la percepció que tenen els informants en relació amb el suposat canvi que afecta l'article salat i en relació amb com consideren la seva varietat. La vacil·lació s'ha detectat en les franges d'edat intermèdies, fet que indica que la tendència al canvi es pot

⁷⁰ Amb tot, no tots els sintagmes temporals tradicionalment han portat article literari, cosa que sembla que no respon a cap patró lògic. Per exemple, en mallorquí es diu *la setmana que ve*, però, en canvi, *es mes que ve*.

mantenir: MAMM, nascuda el 1983, tant expressa *l'any 2000* com *s'any 2000*, o IMRO, nascuda el 1961, li sembla que ella tant diu *sa setmana que ve* com *la setmana que ve*. Els parlants grans i els infants no vacil·len mai en aquests casos, que sempre expressen amb article literari.

5.5.3) Alguns casos d'ús de l'article salat: observacions

Les dades mostren que hi ha un predomini en l'ús de l'article salat davant les sigles: *s'NBA*, *s'AVE*, *s'ONG*, etc. Alomar i Melià (1999: 49) expliquen que sols algunes sigles es determinen amb l'article literari, com ara *l'ONU* o *l'OTAN*, que no han aparegut en el corpus d'estudi. Així mateix, en el treball s'ha comprovat que certes danses duen l'article salat, com *es ball de bot*, i, d'altres, el literari, com la dansa eivissenca de *la llarga i la curta*. També Veny (2003: 62) indica que l'ús d'una forma o d'una altra depèn del terme al qual es determina.

D'acord amb els resultats de les enquestes, en relació amb els noms de col·lectius, s'observa una petita vacil·lació en l'ús de l'article salat i l'article literari en els parlants de 15 a 30 anys i en els parlants de 30 a 60 anys: *sa joventut*, *la joventut*, *la pagesia*, etc. L'article salat és el més emprat en aquest context, encara que la major part d'autors afirma que hi ha un major ús de l'article literari.

Pel que fa als noms de les institucions, dels edificis o dels llocs considerats únics per la seva grandesa o importància, la tendència és també cap a l'article salat, tot i que alguns mots experimenten vacil·lació. Per exemple, els parlants menors de quinze anys tant diuen *s'Ajuntament* com *l'Ajuntament*. Dos de tres informants empen aquest mot amb salat, mentre que el més gran dels tres informants, de dotze anys, el fa servir amb el literari. Un altre cop, els parlants més joves, que estan encara poc pressionats per l'estàndard, són els que tendeixen a usar més l'article salat. En la resta de franges d'edat, en funció de l'edifici o institució de què es parla (*Ajuntament*, *Hospital*, etc.), s'utilitza una forma o una altra, tot i que, novament, la derivada d'IPSE sol ser la més freqüent: *es Govern*, *es Consell*, *s'Ajuntament*, *l'Hospital*, *la Seu*, *el Palau*, etc.

L'informant JLSR indica que ells no usen el mot *Ajuntament* com a edifici:

“‘S'Ajuntament’ com a institució, a l'edifici li deim ‘la Sala’.”

No sembla, però, que els informants més joves que empren el mot *Ajuntament* diferenciïn clarament entre la institució i l'edifici.⁷¹ Com passava en el cas de la paraula *església*, és probable que s'hagi desdibuixat la diferència inicial en l'ús d'ambdós articles per parlar de dues realitats distintes i que la solució hagi anat a favor del salat. Aquest fet mostra que a les Illes Balears succeeix el fenomen invers del que s'ha esdevingut a la Catalunya Vella: l'ús de l'article salat no retrocedeix, sinó que més aviat avança, i fins i tot ocupa llocs que tradicionalment havien estat de l'article literari. Aquesta afirmació es reforça pel fet que aquest article és l'escollit com a element per determinar les paraules de nova incorporació a la llengua (manlleus i neologismes). En el treball, parlants de totes les edats utilitzen sistemàticament l'article salat davant de paraules recents o estrangerismes: *s'MP3, sa TDT, sa Play, etc.*

6) Algunes qüestions perceptives

6.1) *Els contextos d'ús de l'article salat*

En relació amb les percepcions dels parlants envers el fenomen del salat, tots els informants expliquen que l'article salat s'empra oralment en balear, però que no s'accepta en contextos formals. Amb tot, això no en fa recular l'ús. Els parlants saben fer servir un article o un altre, segons la situació comunicativa. Els nens inicialment són els únics que poden tenir més problemes per diferenciar l'ús d'ambdues formes.

MAMM explica l'ús general de l'article salat en el registre oral o en el registre escrit de caràcter informal:

“Utilitzam s'article salat per xerrar (...) Quan és un nivell que no és formal, entre amics i això, com un missatge de text o un correu electrònic, és que ho feim.”

També JJR indica que el tret de l'article salat s'utilitza en contextos informals:

“A nivell oral empram es salat (...) i (els joves) evidentment si s'envien missatges a través des mòbil empren es salat. Quan parlam de

⁷¹ Grimalt (1931: 55) indica que “*s'ajuntament* que, com a sinònim de *la sala*, podria haver pres l'article literari, sens dubte no ho ha fet perquè és un mot d'incorporació moderna al vocabulari”.

llenguatge col·loquial es salat és es que domina, no? Ara aquí a dins, a classe, quan fan un examen o una redacció, empren es literari.”

BJRC sintetitza aquesta qüestió:

“Es salat se pronuncia; s’escriu normatiu.”

La informant IMRO, nascuda el 1961, recorda que el primer que els van dir quan va fer un curs de català per a adults va ser que no usessin el salat en textos escrits o en registres comunicatius formals:

“Lo que mos van deixar ben clar és que per escriure havíem d’emprar s’article literari o si te veus en sa tessitura d’haver de fer una conferència o haver de parlar en es públic.”

JMRT fa alguns comentaris relacionats amb la diferenciació de contextos d’ús de l’article salat i el literari en la infància:

“S’ha volgut estandaritzar tant el català (...) a escola t’ho com a prohibeixen; i és mal de fer, supòs, a un nin de deu anys dir-li quan estiguis en certes circumstàncies has de fer servir s’article salat i, a unes altres, *la*.”

No obstant això, el mateix jove JMRT diu que no és cap problema saber quan s’usa una forma o una altra de l’article:

“A s’hora d’escriure ja te surt s’article literari. Dominam poder fer aquest canvi sense ni pensar-hi.”

JJR, un informant, professor de secundària, aporta informació nova sobre la distinció contextual de cadascun dels articles en la població més jove:

“En es exàmens, sobretot en es cursos de més baix nivell, primer o segon d’ESO, encara trobes qualque alumne, algú, no podem dir en general, però algun d’ells, que quan fa s’examen posa s’article salat; això encara ells no ho tenen gaire assumit, gaire clar, però bé, així com van passant es cursos, quan arriben a tercer o quart d’ESO ja tenen la qüestió molt clara i no te trobes pràcticament cap examen amb s’article salat. Empren s’article literari, però ia te dic que a partir

d'una certa edat, catorze, quinze, setze anys, es més petits encara els hi costa una mica i molts d'escrits que fan veus s'article salat pertot.”

L'article literari, atès que és el normatiu i el que s'utilitza en l'ensenyament, és percebut com a *correcte*. L'informant de quinze anys TCG ho indica:

“Jo quan escric, escric bé, fora fora salat, just és per xerrar”.

Amb tot, pel que fa a la consideració de la varietat local, els comentaris més il·lustratius són els de dues informants del grup d'edat més gran, MML i JML. L'entrevistada MML expressa que no parla bé:

“No xerram bé.”

JML, amb qui conversa la informant anterior, comenta que parla la seva varietat:

“Xerram de Manacor.”

MML aclareix que, pel fet de no haver estudiat català, el parlen malament. També comenta que la gent més jove els esmena algunes formes que elles usen sovint:

“Io es català l'he estudiat un any (...) es meus fills me corregeixen.”

JML insisteix en el fet de no parlar bé el català, ja que ha estat escolaritzada en castellà i no l'ha estudiat mai:

“Io no l'he estudiat gens.”

6.2) *El prestigi de l'article salat*

Alguns informants també fan consideracions respecte del fet que l'article literari sigui l'article normatiu i, per tant, el prestigiós, i que, en canvi, l'article salat no s'admeti en contextos formals. Per exemple, BJRC, pertanyent a la franja d'edat més gran, explica que usar l'article literari és un element de distinció:

“Hi ha gent que inclús en es discursos, quan són solemnes, per exemple, una presentació d'un llibre o d'un concert, no salen, troben que ho fan més solemne, és com es traje de diumenge, es vestit de diumenge, es no salar.”

En les enquestes, l'erudit local Antoni Lull, s'ha expressat sempre amb l'article literari, l'element prestigiós o, com deia l'informant BJRC, el *vestit de diumenge*, perquè considerava l'entrevista com un acte formal.

6.3) *La distribució de contextos d'ús de l'article literari i l'article salat*

Alguns parlants aprecien que existeixen divergències generacionals pel que fa a la diferenciació de contextos d'ús d'una forma d'article o d'una altra davant de certs substantius. Amb tot, són poques les persones que s'adonen del canvi que s'inicia en la distribució de tots dos elements.

L'informant JLSR, nascut el 1961, n'és un parlant conscient i indica:

“Sa meva generació i es més vells ho tenim més clar quan s'usa i quan no, lo que es joves no són tan conscients i de vegades a paraules que no toca ser salat hi fiquen salat (...) i de vegades també coses que normalment ho feim en salat posen es literari (...) ells trob que aquesta espontaneïtat no la tenen.”

Les converses mostren que els joves són els menys conservadors lingüísticament i els primers que vacil·len en els contextos d'ús dels articles. Aquest fet confirma el que ja havia detectat Labov (1996b: 748): els joves, sobretot les dones, solen ser els iniciadors del canvi lingüístic.

6.4) *L'article salat i la població nouvinguda*

Pel que fa a l'ús del salat en la població nouvinguda, els informants aporten força informació, que es concreta en un ús majoritari de l'article literari, que és el que se'ls ensenya.

JJR, mentre parla dels nouvinguts i de la situació social del català, indica el procés de castellanització que experimenta la població més jove de l'illa:

“La gent jove està molt castellanitzada.”

BJRC afirma que són poques les persones de fora que aprenen català:

“En general no s'integren gens, però després hi ha una gent rara que sí que s'integra.”

Titlla de *gent rara* les persones nouvingudes que volen saber català, perquè no és una situació usual.

Quant a la cronologia dels diversos fluxos migratoris, alguns parlants n'evidencien diferències. Per exemple, JLSR distingeix entre els nouvinguts arribats cap als anys cinquanta o seixanta del segle passat i els de les darreres fornades:

“Els (els nouvinguts arribats a mitjan segle passat) sempre tenen més dificultat (...) en posar s'article; ses darreres fornades utilitzen més es literari, es nouvinguts se nota molt que és après a escola o a sa televisió.”

També Antoni Llull percep que unes quantes dècades enrere els nouvinguts aprenien el parlar local i no pas l'estàndard:

“Els forasters que quan jo era jove s'integraven sempre utilitzaven el mallorquí així com el sentien parlar (...) però les escoles estan fomentant un estàndard escrit.”

AGG, un dels informants enquestats de menys edat, nascut el 1999, comenta que un amic seu, que no és mallorquí tot i que fa temps que viu a Manacor, es refereix a la consola de videojocs de la Play Station com a “la Play”, i explica que li sona estrany, ja que ell l'anomena “sa Play”. JGG, nascut el 2001, fent referència a l'article que precedeix el joc, explica que té uns amics alemanys que encara que parlen mallorquí, ja no fan servir l'article salat, atès que han après l'estàndard:

“Xerren mallorquí (...) però xerren un poc diferent.”

A més de la influència de l'ensenyament, alguns parlants valoren la pressió que exerceixen els mitjans de comunicació o la llengua castellana, que és cada cop més present en la parla habitual. L'informant JJR, professor de secundària, incideix en la importància d'aquests factors:

“Es alumnes cada vegada estan més interferits per es castellà i per sa llengua que escolten a sa televisió (...) Jo trob que salen menys que no abans; seria impensable que es nostres padrins emprassin s'article literari i avui en dia n'escolten qualcun d'al·lot que l'empra, però sobretot per influència de la televisió, jo diria que s'influència de TV3 és molt acusada.”

D'altra banda, la relació dels nouvinguts amb la població autòctona determina tant la integració lingüística com l'ús de l'article salat dels forans. JJR, referint-se a la llengua que parla la gent que viu a Mallorca però que no hi ha nascut, esmenta la importància dels vincles amb els autòctons que estableix la gent de fora:

“També depèn des grau d'integració d'aquesta persona (...) si aquest al·lot fa uns anys que és aquí, té uns amics mallorquins, jo supòs que se deixa empeltar pes trets lingüístics d'aquí. Ara, un alumne nouvingut que acaba d'arribar i el fiquen dins una aula de s'institut, allò primer que aprèn és sa llengo estàndard, no? I empra s'article literari; ara si després fa coneixences o amics mallorquins, ia és una altra cosa.”

L'ús de l'article salat també pot tenir un component d'integració per a les persones que s'instal·len a Mallorca i que volen tenir una relació estreta amb els illencs. Sobretot, aquest fet té lloc en persones que ja parlen habitualment en alguna varietat peninsular del català i que tenen molt de contacte amb autòctons. L'article salat és un dels trets més emblemàtics del parlar balear i, consegüentment, és un dels que més empra la gent que desitja integrar-se lingüísticament.

La informant MAMM comenta que té una amiga de Mataró que fa poc que viu a Mallorca i, que de tant en tant, sala, ja que així se sent més integrada al nou grup d'amistats illenques; però ho fa de manera ocasional:

“Quan és un nivell que no és formal, entre amics i això, com un missatge de text o un correu electrònic (...) i sa meua amiga de Mataró... per segons quins contextos també sala, però en algunes paraules.”

Pel que fa als nouvinguts que no tenen el català com a llengua primera, no és un fet general que aprenguin català, però, si ho fan, no utilitzen l'article salat.

La informant IMRO explica que els forans fan servir sistemàticament el castellà:

“Sa gent de fora (...) sa seva manera de dirigir-se as altres és es castellà.”

Així mateix, JMRT comenta el cas d'una noia que, tot i ser de fora, parla habitualment en català, sense usar l'article salat:

“N'Helena és un cas estrany dins lo que és sa societat d'una... ella va venir amb dotze o tretze anys aquí a Mallorca, que és madrilenya, i ella sí que ha après, clar lo que ha après de català és a s'institut i ella en es seu parlar és estàndard; ella no sala.”

6.5) *L'article salat: la ultracorrecció i els sectors segregacionistes*

Els informants també perceben que, de vegades, hi ha una certa tendència a usar excessivament l'article salat —interpretat com a tret genuí del mallorquí— en casos en què tradicionalment no s'ha fet. Aquest fenomen d'ultracorrecció acostuma a ser propi dels gonellistes, els sectors segregacionistes del mallorquí.⁷² JLSR explica el canvi en l'article del nom d'un carrer, que, tot i que sempre havia dut el literari, s'ha escrit amb l'article salat des de fa poc:

“*Carrer de l'estrella*, lo que l'han grafiat *carrer de s'estrella*, cosa que jo sempre, lo que jo tota la vida aquí a Manacor havia sentit a dir *carrer de l'estrella*. I es *carrer de sa Vilanova*; tota la vida havíem dit *es carrer de la Vilanova*, i m'estranya perquè jo d'al·lot estava a *calle de Villanueva* i quan ho varen catalalanitzar ho varen salar, cosa que jo a ca nostra mai ho via sentit salar, sempre ho via sentit en literari.”

El mateix informant també explica el cas d'un centre educatiu el nom del qual inclou l'article salat, però que, per error, moltes persones redupliquen:

“Hi ha una escola aquí a Manacor que es diu *Es Canyar* i hi posen dos articles, *S'Es Canyar*. Sona fatal, però terrible!”

⁷² El gonellisme és un moviment extremista que vol separar el mallorquí de la llengua catalana. Vegeu Moll (1972) en relació amb els inicis del fenomen.

Antoni Lull comenta que els gonellistes proposen l'ús de l'article salat en tots els contextos, sense tenir en compte els casos d'ús tradicional de l'article literari en balear, i ho justifiquen pel valor de genuïtat que atorguen al salat:

“Aquestes persones que són anticatalani- anticatalans i volen un mallorquí i no un català, però no l’han estudiat mai i creuen que clar en el mallorquí sempre s’hi ha de fer el salat, cosa que... no és vera perquè no s’hi ha fet mai (...) n’hi ha que han fet pintades, han modificat fins i tot cartells que estaven ben escrits per fer una correcció, ells que no han estudiat mai, per fer una correcció del que estava ben escrit i del que no (...) un col·legi que se diu *La puríssima* (...) hi van posar *Sa puríssima*.”

La informant IMRO es refereix també a aquest moviment:

“Aquí tenim a Mallorca un crepuscle [sic] que se diu ‘Sa llengo balear’ que fa por, perquè s’ha montat ses seves normes i no hi ha res que s’avengui ni s’enquantri, i una de ses principals dèries que tenen és que s’ha d’empLEAR s’article salat pertot i vull dir no és això tampoc.”

JMRT constata que, a Mallorca, hi ha dues tendències: la tendència a relegar l'article salat a un context oral i informal de la llengua, i la tendència a incloure'l sistemàticament, sense miraments i per motius anticatalanistes.

“Io ha estat es primer any que he tingut un professor de català que ha respectat sempre que lo nostro és s’article salat i que d’aquí cap allà hem d’utilitzar es literari, però hi ha molt poca gent que ho respecti o són radicals de sa llengo mallorquina o són radicals de que és català i ja està.”

7) La forma *so/sos* de l'article salat

En la taula següent, es presenta la morfologia de l'article salat en els diferents subdialectes del balear: el mallorquí, el menorquí i l'eivissenc. La forma masculina *so/sos* només hi és en mallorquí i eivissenc, però no pas en menorquí:

	Mallorquí ⁷³	Menorquí	Eivissenc
Masculí singular (+ mot començat amb consonant, menys sibilant)	es	es	es
Masculí singular (+ mot començat per sibilant)	ets	ets	es
Masculí singular (+ mot començat per vocal)	s'	s'	s'
Masculí plural (+ mot començat per consonant, menys sibilant)	es	es	es
Masculí plural (+ mot començat per consonant sibilant)	ets	ets	es
Masculí plural (+ mot començat per vocal)	ets /es	ets /es	es
Masculí, singular i plural, precedit de la prep. <i>amb</i>	(amb) so/sos	(amb) es	(amb) so/sos ⁷⁴
Femení singular (+ mot començat per consonant)	sa	sa	sa
Femení singular començat per vocal, no <i>i</i> o <i>u</i> àtona)	s'	s'	s'
Femení plural	ses	ses	ses

Quadre 10. Taula comparativa de la morfologia de l'article salat en mallorquí, menorquí i eivissenc.

⁷³ Excepte a Pollença, on s'utilitza l'article derivat d'ILLE.

⁷⁴ S'observa una tendència a l'eliminació d'aquesta forma a favor de l'element *es* (Montoya (2002: 287-290) i Radatz (2007: 40).

Montoya (2002: 287-290) i Radatz (2007: 40) constaten la simplificació que experimenta el sistema de les formes de l'article salat (*so, sos*) i la tendència a la pèrdua d'aquests elements que s'empren després de la preposició *amb* en mallorquí i eivissenc. Radatz indica breument el fenomen, però Montoya tracta el tema amb exhaustivitat.

Pel que fa a la forma *so/sos* de l'article salat, Montoya recorda que Alcover (1912-13: 6) ja va recollir que només les viles del Pla de Mallorca l'utilitzaven i que, un temps després, Rokseth (1921: 92) va concretar que a Mallorca només era vigent a la zona del camp. També Radatz (1989) es refereix al fet que els parlants mallorquins procedents d'ambients rurals mantenen més les formes de l'article *sos/sos* que els d'ambients urbans.

Corbera (1983: 190) constata el procés de reducció de l'article *sos/sos* en la joventut mallorquina. Segons Bibiloni (1983: 485-490), l'eliminació de la forma respon a un model d'ús de l'article més funcional que va tenir primer lloc a Menorca, després a Eivissa, i, en un darrer moment, a Mallorca. També Veny (1999: 72) observa que els parlants d'Eivissa i, secundàriament, els de Palma de Mallorca vacil·len en l'ús de la forma *es* o *so* darrere de la preposició *amb*.

Determinar l'inici del procés de canvi és difícil, tot i que és més senzill establir-ne les causes. Montoya (2002: 287-290) indica que el van propiciar factors interns (com suggereix Bibiloni, *so* no desenvolupava cap funció morfològica diferent de l'element *es*) i externs, com el que proposa Corbera (1983), que afirma que existeix un calc del sistema d'articles castellà, en el qual no apareix cap forma especialitzada després d'una preposició. Amb tot, el fet que el fenomen s'iniciés a Menorca dóna pes a la hipòtesi segons la qual el canvi es va originar per causes internes.

En les dades del COD, no s'ha observat cap vacil·lació en l'ús de les formes d'article darrere la preposició *amb*. En les enquestes recents, tampoc no s'hi ha evidenciat, sinó que hi ha un ús sistemàtic en totes les franges d'edat. Amb tot, des d'un punt de vista perceptiu, en les converses espontànies alguns manacorins han declarat la pèrdua de l'element, especialment per part del jovent.

Antoni Llull va explicar que, efectivament, en els joves, havia apreciat la pèrdua de la forma masculina *so/sos*:

“Lo que pot ser que passi és que hi hagi hagut, segurament hi haurà hagut en els darrers quaranta o cinquanta anys un canvi en algunes formes, possiblement influïts pels estudis de català, del català estàndard i pot ser que això hagi influït en el salat, però no sé fins a

quin punt perquè no ho he estudiat, només són algunes coses que he sentit en això; per exemple, una forma aquí molt usual que quan jo era jove tots els joves com els majors utilitzaves normalment (...) darrere la conjunció *amb* se solia utilitzar en el masculí, en lloc de *es*, *so* i això en alguns joves he sentit que ha canviat un poc (...) possiblement influïts pels estudis o pel que senten per la televisió i els mitjans de comunicació, en general (...) *amb so tren*, encara ho deim totes les persones majors”.

Els parlants més joves són els que vacil·len més en l'ús i són els inductors del canvi de la forma masculina de l'article darrere de la preposició *amb*. Es pot concloure, doncs, que en balear s'evidencia un procés de canvi que afecta els contextos d'ús i la morfologia de l'article salat, per bé que tingui un caràcter incipient.

10) LES CONCLUSIONS

De l'anàlisi anterior s'extreuen diverses conclusions, que s'han classificat en tres subapartats, d'acord amb les àrees geogràfiques estudiades: 1) la Costa Brava; 2) Tàrbena i la Vall de Gallinera; i 3) les Illes Balears.

1) El parlar salat a la Costa Brava

1) A diferència del que succeïa temps enrere, l'article salat ja no ocupa un lloc predominant en el sistema morfològic del català oriental peninsular. Sols a Cadaqués és usat de manera força sistemàtica per persones de diverses franges d'edat, per bé que hi ha hagut un trencament en la transmissió generacional i els joves nascuts després de 1983 ja no l'empren. És probable, doncs, que en els propers cinquanta anys l'article desaparegui d'aquest poble altempordanès.

L'article salat també es conserva avui dia, tot i que de manera molt residual, a Begur, a Calella de Palafrugell i a Tossa de Mar. La presència és tan escassa que no és representativa. És predictable que, en aquests tres municipis, atès que només es manté viu en pescadors ancians i es troba limitat a un àmbit restringit de mots (el camp semàntic del mar o de la família, i termes d'ús quotidià, els quals sovint també duen un possessiu), s'extingirà totalment d'aquí a menys de quinze anys, en el moment en què ja no hi quedin parlants vius.

2) Des d'un punt de vista cronològic, els inicis de la pèrdua de l'article salat a tota la costa de Girona tingueren lloc durant la dècada dels anys cinquanta del segle passat, de l'acció conjunta de diversos factors: el desprestigi, l'eclosió del turisme, l'accés massiu a l'escolarització i els fluxos migratoris. La forma s'havia mantingut de generació en generació en la població autòctona de pobles sense mobilitat i tancats en ells mateixos, però els canvis en l'estructura social van afectar els parlars locals, provocant una homogeneïtzació de les varietats lingüístiques i la disminució i la pèrdua dels seus trets distintius.

3) S'han observat canvis en la utilització de l'article salat en els contextos on la presència era més estable, com ara en els topònims, on resta fossilitzat. A la Costa Brava, dominen els noms geogràfics que l'incorporen. Comencen, però, a aparèixer els primers indicis de substitució a favor de l'article literari en alguns topònims, com ara la

roca de *la Palomera de Blanes (sa Palomera)* o la platja de *la Cova de Platja d'Aro (sa Cova)*.

4) Quant a la valoració de la seva varietat, els cadaquesencs que empren el salat ja no se n'amaguen, com ocorria fins fa poc. Usar l'article salat ja no és motiu de burla, sinó que els parlants se senten orgullosos d'utilitzar-lo, perquè el consideren un símbol de pertinença local que defineix i distingeix les persones que el fan servir. A Cadaqués, una part de la població té una clara consciència lingüística que es demostra en la intenció de mantenir la parla local, caracteritzada per l'article salat i per altres arcaïsmes o trets propis. També l'Ajuntament de Cadaqués mostra cert interès a vetllar pel parlar local i publica alguns textos en aquesta varietat. Es tracta, però, d'escrits de caràcter informal. El parlar salat tampoc no té cabuda a l'escola ni a les classes de català per a nòvinguts. El municipi té un elevat índex de població forana, principalment d'origen bolivià, i aquests no aprenen la parla local. En l'ensenyament, l'article salat no s'utilitza ni tan sols oralment, i aquest fet repercuteix en la disminució en l'ús. La varietat cadaquesenca, doncs, mostra una situació de diglòssia, de manera que el parlar local i l'article salat s'usa en registres familiars i àmbits que requereixen un nivell de formalitat baix o nul, i l'estàndard i l'article literari s'utilitza en tots els altres contextos.

5) Les disset característiques lingüístiques que s'han analitzat amb l'objectiu de definir una àrea pròpia del parlar salat malgrat l'absència de l'article (vegeu el capítol setè i els mapes de l'apartat setè dels annexos) permeten d'afirmar la inexistència d'una varietat subdialectal específica, ja que no hi ha cap àrea a la costa de Girona que comparteixi elements lingüístics, que podrien ser diferenciadors, amb els parlars del voltant.

6) El parlar salat és una mostra de l'acció d'un procés de desdialectalització. Per aquest motiu, cal reestructurar el mapa dialectal del domini lingüístic del català, en relació amb la presència d'aquest subdialecte, que ja no existeix. La varietat cadaquesenca estaria integrada dins del català septentrional de transició.

7) No és possible recuperar l'article salat en les localitats gironines que tradicionalment han salat, ja que fa moltes dècades que se n'ha produït la pèrdua i a hores d'ara és sols un element molt anecdòtic. La situació no és la mateixa a Cadaqués, on encara es podria evitar la pèrdua completa. Per fer-ho, cal aplicar-hi mesures de protecció i que propiciïn la difusió del parlar local. És possible aturar el procés d'extinció que l'article salat experimenta perquè hi ha població i dirigents polítics amb consciència lingüística i voluntat de mantenir-lo. Amb tot, les mesures per fer subsistir

el parlar salat són dificultoses d'aplicar ja que, en tractar-se d'una varietat subdialectal, està sotmès a la pressió de la unitat lingüística que aporta l'estàndard. En aquest punt, apareix la dialèctica coneguda entre la protecció d'un parlar local o la permissió de l'acció homogeneïtzadora de la llengua estàndard. Aquest debat es fa més viu en el cas de varietats que es troben en procés d'extinció, com ara el rossellonès. La solució suposa un fràgil equilibri entre la preservació del parlar local sense trencar la unitat de la llengua. Aquesta mesura comporta l'ús de l'estàndard, però alhora el coneixement, la valoració i el respecte de les diferents varietats dialectals i subdialectals del català.

Algunes propostes efectives per incentivar la transmissió del salat a Cadaqués són les següents:

a) L'article salat s'ha d'utilitzar a l'escola. Un dels factors que més han motivat el retrocés de l'ús del tret a la localitat és que no s'ensenyava. És necessari conscienciar lingüísticament els docents perquè propiciïn l'ús del salat, recuperant-ne l'ús oral i evitant-ne la correcció quan s'utilitza en el registre escrit, almenys en els primers nivells educatius. En contrast, cal recordar que a Tàrbena els mestres són partidaris d'usar l'article.

b) L'article salat s'ha de percebre de manera positiva. Només així els pares el transmetran als fills. L'Ajuntament ha de promoure campanyes que donin a conèixer la riquesa de la seva varietat lingüística. La conscienciació més eficient pot aconseguir-se a partir de les participacions ciutadanes, ja que són més incisives i resulten menys contraproductives que les impulsades per agrupacions polítiques. És sabut que una mesura política, de caràcter obligatori, pot tenir conseqüències contràries a les desitjades, perquè la societat la pot percebre com a autoritària, i, per tant, pot rebutjar-la o contradir-la. És convenient que els mateixos cadaquesencs impulsin projectes de defensa i difusió del seu parlar mitjançant la creació de plataformes socials i culturals que en difonguin el coneixement, l'ús i també la informació, ja que és imprescindible conèixer la diversitat lingüística per respectar-la i mantenir-la. També pot resultar positiu fer un agermanament amb Tàrbena i establir vincles entre tots dos pobles.

c) La transmissió del parlar salat també ha de tenir un lloc en els cursos de català per a nòvings, especialment en els nivells orientats a la comunicació elemental. També cal conscienciar els cadaquesencs perquè es dirigeixin als forans fent servir la varietat local.

d) És necessari evitar una situació de diglòssia en relació amb l'ús de l'article salat, si realment es vol mantenir el tret, i, per tant, s'ha d'emprar més enllà d'àmbits

estrictament familiars o de comunicacions col·loquials. Almenys durant els primers anys de reactivació del salat, l'Ajuntament de Cadaqués hauria de fer servir l'element i altres trets locals genuïns de manera més general. A tall d'exemple, l'explicació dels tràmits burocràtics del seu web i els documents corresponents podrien redactar-se en cadaquesenc.

2) *El parlar salat a la Vall de Gallinera i a Tàrbena*

1) En els pobles que formen la Vall de Gallinera ja no hi ha parlants que salin o que recordin avantpassats que ho fessin. És probable que l'element comencés a caure en desús al final del segle XIX.

2) En contrast amb el litoral de Girona, a Tàrbena, habitants de totes les edats usen l'article salat, fet que singularitza el poble de la Marina Baixa. A més dels autòctons, les persones nouvingudes usen l'article salat quan parlen valencià, sobretot els infants o els forans que han après la llengua gràcies a la relació amb gent originària del poble. L'escola i la consciència lingüística dels tarbeners, que ja no oculten el parlar local, són factors que n'han propiciat la bona conservació.

3) *El parlar salat a les Illes Balears*

1) A les Illes Balears, l'article salat és d'ús general i, contràriament d'allò que va ocórrer al nord-est de Catalunya, s'hi aprecia un procés de canvi a favor d'aquesta forma. El tret difícilment minvarà a les Illes, sinó que més aviat n'estendrà l'ús, ja que ja comença a ocupar contextos que fins ara havien estat exclusius de l'article literari.

2) El procés de canvi que afecta la distribució de contextos de l'article salat i del literari té lloc sobretot en els parlants més joves, especialment per determinar noms d'edificis i institucions o alguns termes de referent únic. Com menys elevat o grandiloqüent es percep un mot, encara que sigui part d'un grup lèxic que tradicionalment s'ha encapçalat amb l'article literari, més probable és que es tendeixi a usar amb el salat.

3) L'ampliació de contextos, que és un canvi incipient i poc notori, afecta la parla dels nens. Amb tot, caldria estudiar si aquest fet es manté en l'edat adulta, ja que estaran exposats a més influències externes que ara. Els joves de més de quinze anys són menys propensos al canvi que els nens de menor edat. Pel que fa a la distribució de

contextos, s'aprecia una certa vacil·lació en l'ús de l'article salat i l'article literari davant dels sintagmes temporals que s'havien precedit sempre amb el darrer (com ara, *la setmana que ve / sa setmana que ve, l'any 2000 / s'any 2000*, etc). En aquests últims casos, el canvi afecta persones de diferents edats, sobretot joves i, secundàriament, adults (mai, però, gent gran).

4) L'article salat és l'element que usen parlants de totes les edats davant dels neologismes o dels manlleus. Aquest fet n'augura un bon manteniment.

5) Les formes *so/sos* de l'article salat són encara vives en mallorquí, tot i que hi ha indicis de pèrdua. Una altra vegada els joves són els parlants menys conservadors lingüísticament i, per tant, els primers a abandonar-ne l'ús. Caldrà observar l'evolució d'aquest canvi en els propers anys per descriure'n el curs exacte.

Aquest treball també obre noves línies de recerca:

1) L'estudi de l'estat d'altres subdialectes catalans, per comprovar si conserven els trets distintius o si han començat a experimentar algun procés de canvi. Els mateixos factors als quals s'ha atribuït la pèrdua de l'article salat a la costa catalana (la migració, l'escolarització, la falta de prestigi, etc.) poden haver provocat també altres processos de desaparició de característiques dialectals. Pot ser interessant determinar l'existència i l'origen d'hipotètics processos de desdialectalització, ja que és previsible que hi hagi una coincidència cronològica i causal.

2) L'examen de l'estat actual del parlar de Cadaqués tot contrastant-lo amb els treballs de Sala (1983 i 1993). Aquesta tesi s'ha centrat en l'estudi de l'article salat, però la varietat manté també altres arcaïsmes i trets propis. Com que és previsible l'acció d'un procés de canvi en les diverses característiques lingüístiques locals (vegeu el capítol sisè d'aquest treball), la recerca hauria de tenir en compte informants de diferents franges d'edat, fent èmfasi en els pioners de les innovacions, els joves. Cal estudiar també la presència del cadaquesenc —si existeix— en la població nouvinguda.

3) La recerca de la situació actual de l'article salat i d'altres trets locals en la varietat de Tàrbena, mitjançant l'exploració d'informants de diverses edats i, en particular, l'examen de la parla dels joves. En aquesta tesi, l'anàlisi del parlar de

Tàrbena s'ha centrat sobretot en gent gran, tot i que properament està previst ampliar-la a altres grups d'edat.⁷⁵

4) L'anàlisi de la distribució de l'article salat i de l'article literari en altres poblacions de Mallorca i en la resta d'illes.⁷⁶ Així mateix, cal observar-hi la pèrdua o el manteniment de l'article salat *sos/sos*. També s'ha de revisar l'ús de l'article utilitzat a Pollença, l'única localitat balear en què no s'empra l'article salat.⁷⁷ Un tret diferenciador que té lloc en una única localitat és susceptible de perdre's o, si més no, d'experimentar una certa regressió, ja que és predictable que altres característiques més generals d'àrees properes l'absorbeixin, com ha passat al nord-est de Catalunya en relació amb l'article salat.

⁷⁵ Gràcies a la concessió d'una Borsa d'estudi Països Catalans 2009 de l'Institut d'Estudis Catalans, es preveu desenvolupar un treball sobre el parlar de Tàrbena, en el qual s'enquedaran informants joves. Brauli Montoya tutoritzarà aquest estudi.

⁷⁶ Durant el 2009, se n'han fet ja les primeres temptatives en els treballs de curs de les alumnes Maria Neus Marí Costa i Maite Villalonga Pons, en l'assignatura impartida per Maria Pilar Perea "Mètodes en la recerca dialectal del català", corresponent al segon cicle de l'ensenyament de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona.

⁷⁷ S'agraeix el suggeriment d'aquesta nova línia de recerca a Brauli Montoya.

11) REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA (2006): *Gramàtica normativa valenciana*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, 125.
- ADAM, MONTSERRAT (2006): *El català septentrional de transició: nova visió des de la morfologia*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- ALCOVER, ANTONI M. (1901-1936): *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana*. Palma de Mallorca: Estampa de N'Amengual y Muntaner.
- (1918): “Dialectes catalans i llur extensió i característiques principals”. *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana*, X, Palma de Mallorca, 519-522.
- (2001): *La flexió verbal en els dialectes catalans d'A. M. Alcover i F. de B. Moll*, a cura de Maria Pilar Perea. Palma de Mallorca: Conselleria d'Educació i Cultura, Govern de les Illes Balears, edició en CD-Rom.
- (2001): *Dietaris: Antoni Maria Alcover*, a cura de Maria Pilar Perea. Palma de Mallorca: Conselleria d'Educació i Cultura, Govern de les Illes Balears, edició en CD-Rom.
- (2002): *Quaderns de camp*, a cura de Maria Pilar Perea. Palma de Mallorca: Conselleria d'Educació i Cultura, Govern de les Illes Balears, edició en CD-Rom.
- (2003): *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana*, a cura de Maria Pilar Perea. Palma de Mallorca: Conselleria d'Educació i Cultura, Govern de les Illes Balears, edició en CD-Rom.
- ALCOVER, ANTONI M.; MOLL, FRANCESC DE B. (1980): *Diccionari català-valencià-balear*. Palma de Mallorca: Moll, 10 volums.
- ALLIÈRES, JACQUES (1995): “Vicissitudes et avatars des héritiers romans du déterminant IPSE”. *Estudis oferts a A. M. Badia*, 1, 1-11.
- ALLOT, ROBIN (1989): *The motor theory of language origin*. Lewes: Book Guild.
- ALOMAR, ANTONI (2002): “L'article ‘mallorquí’ a Catalunya”. *Línia directa*, núm. 10, 7-11.
- ALOMAR, ANTONI; MELIÀ, JOAN (1999): *Proposta de model de llengua per a l'Escola de les Illes Balears*. Palma de Mallorca: Moll/COFUC.
- AMADES, JOAN (1979-1980): *Folklore de Catalunya*. Barcelona: Selecta, 3 volums.

- (1950-1956): *Costumari català, el curs de l'any*. Barcelona: Salvat, 5 volums.
- BADIA I MARGARIT, ANTONI M. (1951): *Gramàtica històrica catalana*. Barcelona: Noguer.
- (1984): *Gramàtica històrica catalana*. València: Tres i Quatre.
- (1999): *Les regles d'esquivar vocables i "la qüestió de la llengua"*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 119.
- BADIA I MARGARIT, ANTONI M.; PONS I GRIERA, LÍDIA; VENY I CLAR, JOAN (1965, 1976): *Quaderns de les enquestes de l'Atlas lingüístic del domini català*, núm. 36, 42 i 47.
- (1993): *Atlas lingüístic del domini català: qüestionari*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- BADIAS, JAUME (2008): "La parla salada de la nostra costa". A: *Converses de taverna*. Palamós: Càtedra d'Estudis Marítims i Universitat de Girona-Ajuntament de Palamós.
- BARNILS, PERE (1912): "Zur Kenninis einer mallorquinischen kolonie in Valencia". *Zeitschrift für romanische Philologie*, XXXVI. Tübingen, 601-607. Reed. a: *Anuari de l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura*, 181-188.
- (1919): "Dialectes catalans". *Butlletí de Dialectologia Catalana (BDC)*, vol. VII, 1-10.
- BARTOLI, MATTEO (1925): *Introduzione alla neolingüística*. Ginebra: Archivum Romanicum.
- BELTRAN, VICENT (1999): *El parlar de la Marina Alta. El contacte interdialectal valencianobalear*. Tesi doctoral. Alacant: Universitat d'Alacant, 2 volums.
- (2005): *El parlar de la Marina Alta. El contacte interdialectal valencianobalear*. Alacant: Universitat d'Alacant, 2 volums.
- BENET, ARIADNA (2006): *Aproximació al parlar de Llofriu*. Llofriu (Palafrugell): Fundació Llofriu.
- BERNAT, FRANCESC (1991): "Estudi sobre la pronunciació d'erra final". *Anuari de Filologia*, vol. XIV, secció C, núm. 2, 23-43.
- BIBILONI, GABRIEL (1983): "La llengua dels mallorquins: anàlisi sociolingüística". Tesi doctoral. Barcelona: Universitat de Barcelona.
- (1985): "L'article dels topònims". *Randa*. Barcelona: Curial, 111-137.

- (1999): “La llengua estàndard en una situació de normalitat”. *El Català. Un debat a finals del segle XX. De la normalització a la normalitat*. Barcelona: La Busca Edicions, 63-70.
- (2002): “El balear i l’estàndard”. *Variació dialectal i estandardització*. Barcelona: PPU, 43-52.
- (2006): “IB3, una televisió al servei de la subordinació del català. Dossier sobre IB3”. [Http://www.illenk.org/mauletsmca/ib3/doc/articles8.htm](http://www.illenk.org/mauletsmca/ib3/doc/articles8.htm).
- BLASCO FERRER, EDUARD (1984): *Grammatica Storica del Catalano e dei suoi dialetti con speciale riguardo all’Algherese*. Tübingen: Gunter Narr.
- BOADA, GEMMA (2008): “L’estat de la labiodental a Valls: ideologies i percepció lingüística”. *Quaderns de Vilaniu, Miscel·lània de l’Alt Camp*. Valls: Institut d’Estudis Vallencs, 57-88.
- BOIX, EMILI (1981): “Els caleros de Palamós: actituds interdialectals i relacions de grup”. Tesi de llicenciatura. Barcelona: Universitat de Barcelona.
- BOIX, EMILI; VILA, FRANCESC XAVIER (1998:) *Sociolingüística de la llengua catalana*. Barcelona: Ariel Lingüística.
- BRITAIN, DAVID (1986): *Dialects in contact*. Oxford: Blackwell.
- (2005): “The Dying Dialects in England?”. A: BERTACA (ed.). *Historical linguistic studies of spoken English*. Pisa: Edizioni Plus, 35-46.
- BUSQUET, NÚRIA (2006a): “Blanes i Cadaqués: comparació contrastiva entre els dos extrems del parlar salat”. Treball inèdit. Barcelona: Universitat de Barcelona.
- (2006b): “El parlar salat a l’obra de Joaquim Ruyra”. Treball inèdit. Barcelona: Universitat de Barcelona.
- (2006c): “El parlar salat a l’obra de Joaquim Ruyra”. *Estudios Catalanes*, any 4, Santa Fe, República Argentina: Universidad Nacional del Litoral.
- CAMPANY, ELISENDA (2005): “Nova aproximació a l’estudi dels proclítics del català central septentrional”. *Catalan Review*, volum XIX, núm. 1-2, 59-77.
- CAMPBELL, LYLE; MARTHA MUNTZEL (1989): “The structural consequences of language death. Investigating Obsolescence: Studies”. A: DORIAN, NANCY (ed.). *Language Contraction and Death*. Cambridge: Cambridge University Press, 181-196.
- CARBÓ, XAVIER (1918): “Els pobles de la Costa de Llevant que usen els articles ‘es’ i ‘sa’”. *Butlletí de Dialectologia Catalana*, VI, 15-16.

- CASANOVA, EMILI (1994): “Notes sobre el parlar de la Marina Alta”. *Aguaites*, núm. 10, 73-85.
- CASANOVA, EUGENI (2003): “La sal de la llengua”. *Viatge a les entranyes de la llengua. De la riquesa a l’agonia del català*. Lleida: Pagès editors, 93-109.
- CHAMBERS, JK; TRUDGILL, PETER (1980): *Dialectology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- CHAMBERS, JK; TRUDGILL, PETER; SCHILLING-ESTES, NATALIE (2002): *The handbook of language variation and change*. Malden (Mass.): Blackwell.
- COLOMINA, JORDI (1985): “El parlar de la Marina Alta”. *La Rella*, núm. 4, 37-54, Elx.
 — (1986): “Mallorquinismes a Tàrbena i a la Marina Alta”. *Actes del VIIè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, II. Barcelona: l’Abadia de Montserrat, 659-678.
 — (1999): *Dialectologia Catalana. Introducció i guia bibliogràfica*. Alacant: Universitat d’Alacant, 47-48.
- CORBERA, JAUME (1993): *Vocabulari de barbarismes del català de Mallorca*. Palma de Mallorca: Promotora Mallorquina de Mitjans de Comunicació.
- COROMINES, JOAN (1954): *El que s’ha de saber de la llengua catalana*. Palma de Mallorca: Moll.
 — (1980): *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes.
- CORREDOR, ANNA-MARIA (2002): “La presència de l’article salat en topònims baixempordanesos del s. XVII”. *Butlletí Interior de la Societat d’Onomàstica*, LXXXIII, 130-134.
- CORTILS I VIETA, JOSEP (1886): *Ethologia de Blanes*. Barcelona: Llibrería de Àlvar Verdaguer.
- CLUA, ESTEVE (1999): “Variació i distància lingüística”. Tesi doctoral. Barcelona: Universitat de Barcelona.
- COSTA, JOSEP (1978): “La repoblació mallorquina a la Marina Alta i al seu entorn en el segle XVII”. *Trabajos de Geografía*, núm. 34, Palma de Mallorca, 87-91.
- CURBET, JORDI; PEREA, MARIA PILAR (2008) (ed.): *Espais de la meva llarga vida, Irene Rocas Romaguera*. Girona: Arxiu Municipal de Palafrugell. Publicació en CD-rom .

- DIRECCIÓN GENERAL DE ESTADÍSTICA (1903): *Censo de la población de España según el empadronamiento hecho en la Península e islas adyacentes* (1900). Madrid: Talleres de la Dirección General del Instituto Geográfico.
- DECESARIS, JANET ANN (1986): “Les divisions dialectals del català”. *Actes del VII Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 679-701.
- FABRA, POMPEU (1906): “Les e tòniques du catalan”. *Revue Hispanique*, XV, 9-23.
- FÀBREGAS, ESTEVE (1976): *La sardana d’en Feliu (conte de pescadors)*. Lloret de Mar: Amics de la Sardana.
- (1976): *Alba de prima: Una manera de pensar*. Barcelona: Selecta.
- (1980): *Boira il·luminada proses diverses (1930-1980)*. Barcelona: Selecta.
- (1980): *Un ciri a la processó, proses diverses (1982-1985)*. Barcelona: Selecta.
- (1985): *Diccionari de veus populars i marineres recollides del parlar vivent*. Barcelona: Pòrtic.
- FÀBREGAS, ESTEVE; REBOLLO, CARMÉ (1986): *La cultura tradicional i el parlar de Lloret de Mar*. Lloret de Mar: Cercle Alba de Prima.
- FERRER, JOAN (2003): “Coromines i la llengua de Ruyra”. *Primer Simposi Joaquim Ruyra*. Cabrera de Mar: Editorial Galerada, 139-214.
- FONTANELLA, FRANCESC (1982): *Tragicomèdia pastoral d’amor, firmesa i porfia*. A: MIRÓ, MARIA MERCÈ; CARBONELL, JORDI (ed.): *Teatre barrocs i neoclàssic*. Barcelona: Edicions 62.
- FORTEZA, TOMÀS (1915): *Gramàtica de la Lengua Catalana*. Palma de Mallorca: Escuela Tipogràfica Provincial.
- GELADA, JERONI (1906-1907): “Particularitats idiomàtiques d’Olot”. *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana*, III, 91-94.
- GRAN ENCICLOPÈDIA CATALANA (1973): *Gran Enciclopèdia Catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, volum 4.
- (1974): *Gran Enciclopèdia Catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, volums 7.
- (1976): *Gran Enciclopèdia Catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, volum 9.
- (1979): *Gran Enciclopèdia Catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, volum 13.

- (1980): *Gran Enciclopèdia Catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, volum 14.
- (1981): *Gran Geografia Comarcal de Catalunya*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, volums 3 i 4.
- GRIERA, ANTONI (1917): “L’article en català i la llengua literària”. *Butlletí de la llengua catalana*, vol. V, 50-56.
- (1921): “El valencià”. *Butlletí de Dialectologia Catalana*, IX, 19-20.
- (1930): “Característiques del català de Girona”. *Butlletí de Dialectologia Catalana*, XVIII, 427-429.
- (1931): *Gramàtica del català antic*. Barcelona: Institució Patxot.
- GRIMALT, JOSEP A. (1971): “Els articles en el llenguatge col·loquial de Mallorca”. Memòria de llicenciatura inèdita. Barcelona: Universitat de Barcelona.
- GUIJON, MIQUEL; MAS, LLORENÇ (2007): *Antoni Maria Alcover (1862-1932). Testimonis orals*. Palma de Mallorca: Fundació Pública Antoni Maria Alcover. Lleonard Muntaner Editor.
- GULSOY, JOSEPH (1965): “The descendants of old catalan and provençal ab *with*”. *Revue de Linguistique Romane*, XXIX, 38-59.
- (1993): *Estudis de gramàtica històrica*. València/Barcelona: Institut de Filologia Valenciana i Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 67-104.
- HARVATOPOULOS, YANNIS; LIVAN, YVES-FRÉDÉRIC; SARNIN, PHILIPPE (1993): *El arte de la encuesta*. Madrid: Ediciones Deusto.
- INSTITUT D’ESTUDIS CATALANS (1992): *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana II. Morfologia*. Barcelona: Institut d’Estudis Catalans.
- JAUME I (1982): *Llibre dels Feits*, a cura de Ferran Soldevila. Barcelona: Edicions 62.
- KOCHETOV, ALEXEI (2006): “The role of social factors in the dynamics of sound change: A case study of a Russian dialect”. *Language Variation and Change*, núm. 18, 99-119.
- LABOV, WILLIAM (1996a): *Principios del cambio lingüístico. Volumen 1: Factores internos*. Madrid: Editorial Gredos.
- (1996b): *Principios del cambio lingüístico. Volumen 2: Factores externos*. Madrid: Editorial Gredos.
- (2002): “Driving Forces in Linguistic Change”. *2002 International Conference on Korean Linguistics*. Seül: Universitat Nacional de Seül.

- LLORET, M. ROSA; PEREA, MARIA-PILAR (2002): “A report on ‘The Corpus Oral Dialectal del Català Actual (COD)’”, *Dialectologia et Geolinguística*, 10, 59-76.
- LONG, DANIEL; PRESTON, DENNIS (2002): *Handbook of perceptual dialectology*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2 volums.
- LUNA, XAVIER (1995): “Les vocals tòniques a l’Alt Empordà”. *Annals de l’Institut d’Estudis Empordanesos*, núm. 28, 267-268.
- (1996a): “Les vocals tòniques a l’Alt Empordà”. *Annals de l’Institut d’Estudis Empordanesos*, núm. 29, 379-404.
- (1996b): “Dialectes i llengua literària al començament del segle XX: el cas de Miquel Roger i Crosa (Palamós 1881-1953)”. *VII Convengo dell’AISC*, Nàpols, Itàlia.
- MARÍ, JOSEP (1973): “L’article literari en la llengua de les Pitiüses”. *Eivissa*, tercera època, núm. 3, 38-41.
- MASIÀ DE ROS, ANTÒNIA (1975): *Anem a mercat...* Girona: Asociación de Comerciantes no Sedentarios, 34.
- MASSIP, ÀNGELS (1996): “Actituds interdialectals: importància en l’esdevenidor de les varietats lingüístiques. L’actitud dels parlants del dialecte català tortosí enfront del dialecte i dels parlants de Barcelona”. A: ASSOCIACIÓ INTERNACIONAL DE LLENGUA I LITERATURA CATALANA. *Estudis de llengua i literatura catalanes*, XXXIII, Miscel·lània a Germà Colon, núm. 6, Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat.
- MILÀ I FONTANALS, MANUEL (1861): *De los trovadores en España*. Barcelona.
- MIRALLES, JOAN (2006): *Antologia de textos de les Illes Balears. Volum I. Segles XIII - XVI*. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat.
- MOLL, FRANCESC DE B. (1952): *Gramática histórica catalana*. Madrid: Gredos.
- (1972): *Polèmica d’en Pep Gonella*. Palma de Mallorca: Editorial Moll.
- (1991): *Gramàtica històrica catalana*. València: Universitat de València.
- MONJO, JOAN LLUÍS (1993): “No és lo mateix parlar amb la reina que amb sa gerra (Sobre l’ús de l’article literari al parlar de Tàrbena)”. *Actes del Novè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, II, Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 473-493.
- MONTOYA, BRAULI (2002): “L’estudi del canvi lingüístic segons la sociolingüística (aplicació a la morfologia del català balear)”. A: CANO, M.A.; MARTINES, J.;

- MARTINES, V.; PONSODA, J. (ed.). *Les claus del canvi lingüístic*. Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, 282-290.
- MORAN, JOSEP (2007): “L’article en els topònims: teoria i pràctica”. *Butlletí homenatge a Andreu Romà i Espí*, núm. 106-107, 126-133.
- MOREL-FATIO, ALFRED (1886): “Note sur l’article dérivé de IPSE dans les dialectes catalans”. *Mélanges Renier*, París.
- MORENO FERNÁNDEZ, FRANCISCO (1998): *Principios de sociolingüística y sociología del lenguaje*. Barcelona: Ariel.
- NÍ CHIOSÁIN, MÁIRE (2007): “Effects of synchronous speech task on length and prosody in interdialectal nonprestige varieties”. *Language Variation and Change*, núm. 19, 51-62.
- PARROT, JEFFREY K. (2002): “Dialect death and morpho-syntactic change: Smith Island weak expletive *it*”. A: JOHNSON; SÁNCHEZ, T. (ed.). *Papers from NWAV 30*. Filadèlfia: Universitat de Penn, 175-189.
- (2004): *Variability as an empirical phenomenon and its implications for linguistic theory (a case study): Poster presentation*. Washington: Georgetown University Round Table (GURT) 2004, Georgetown University, D.C.
- PEREA, MARIA PILAR (1999): “Estructura i variació en el verb català de començaments de segle”. Tesi doctoral, volums 1 i 2. Barcelona: Universitat de Barcelona, 83-94.
- (2001): *La flexió verbal en els dialectes catalans d’A. M. Alcover i F. de B. Moll*. Palma de Mallorca: Conselleria d’Educació i Cultura, Govern de les Illes Balears, edició en CD-ROM.
- (2001): *Dietaris: Antoni Maria Alcover*. Palma de Mallorca: Conselleria d’Educació i Cultura, Govern de les Illes Balears, edició en CD-ROM.
- (2002): *Quaderns de camp*. Palma de Mallorca: Conselleria d’Educació i Cultura, Govern de les Illes Balears, edició en CD-ROM.
- (2003): *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana*. Palma de Mallorca: Conselleria d’Educació i Cultura, Govern de les Illes Balears, edició en CD-ROM.
- (2005): “El parlar salat”. A: Antoni M. Alcover. *Dialectòleg, gramàtic i polemista*. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 69-83.
- (2007): “Dedialectalization or the Death of a Dialect: The Case of the Catalan Subdialect Spoken in the Costa Brava”. *Dialectologia et Geolinguística*.

- Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 77-89.
- (2008) *Epistolari d'Antoni M. Alcover (1880-1931)*. Palma de Mallorca: Editorial Moll, edició en CD-ROM.
- (dir.) (en procés): *Arxiu Audiovisual del parlar salat de la Costa Brava*. Palma de Mallorca: Càtedra Alcover-Moll-Villangómez, Universitat de les Illes Balears.
- PETYT, K.M (1980): *The study of dialect: An introduction to Dialectology*. London: Andre Deutsch.
- PI, JOSEP (1993): “La variació fonètica del morfema d’infinitiu de la segona conjugació”. *Miscel·lània Fuster*, núm. 7, 393-412.
- PLA, JOAQUIM (1955): *La provincia de Gerona*. Girona: Dalmau Carles, Pla S. A., 450.
- PRADILLA, MIQUEL ÀNGEL (1996): “Sociolingüística de la variació i actituds interdialectals a l’extrem nord del País Valencià”. A: SIERRA, F., PUJOL, M I DEN BOER, H. (eds.). *Las lenguas en la Europa Comunitaria. II, Las lenguas de minorías* (Diálogos Hispánicos, 19). Amsterdam: Rodopi, 97-124.
- (2008): *Sociolingüística de la variació i llengua catalana*. Barcelona: Institut d’Estudis Catalans.
- POLANCO, LLUÍS B. (1992): “Llengua i dialecte: una aplicació dialectomètrica a la llengua catalana”. *Miscel·lània Sanchis Guarner III*. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat.
- POP, SEVER (1950): *La Dialectologie: aperçu historique et methodes d’enquêtes*. Louvain: Chez l’Auteur, 2 volums.
- PUEYO, MIQUEL (1980): “Víkings i pagesos: una batussa continuada. Assaig per a un estudi de les relacions interdialectals en català”. *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 3, 83-102.
- RABELLA, JOAN ANTON (2006): “L’article i el nom propi”. *Estudi de llengua i literatura catalanes. Homenatge a Joseph Gulsoy/1*. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 215-230.
- RADATZ, HANZ-INGO (1989): “Sprachliches Selbstverständnis und sprachliche Realität: ein soziolinguistisches Experiment zum Gebrauch balearischer Artikel”. *Zeitschrift für Katalanistik*, núm. 2, 64-90.
- (2007): “La desdialectalització del català de Mallorca”. *Els Marges*, núm. 8, 29-41.

- RECASENS, DANIEL (1990-1991): “Tendències fonètiques i classificació dialectal”. *Llengua i Literatura*, núm. 4. Barcelona: Institut d’Estudis Catalans / Curial Edicions Catalanes, 277-310.
- RIBES, ENRIC (2000): “Topònims d’Eivissa i Formentera”. *Butlletí Interior de la Societat d’Onomàstica*, LXXXIII, 1-16.
- ROKSETH, PIERRE (1921): “L’article majorquin et l’article roman dérivé de IPSE”. *Biblioteca Filològica de l’Institut de la Llengua Catalana*, núm. 3, 86-100.
- ROSSICH, ALBERT (1996): “Un tipus de frase negativa del nord-est-català”. *Els Marges*, núm. 6, 109-115.
- RUYRA, JOAQUIM (1903): *Marines y boscatjes*. Barcelona: Joventut; Fidel Giró, impressor.
- (1920): *Pinya de rosa*. Barcelona: Editorial Catalana, 2 volums.
- (1949): “El parlar de Blanes”. *Obres completes*. Barcelona: Selecta, 828-837.
- SALA, ERNESTA (1983): *El parlar de Cadaqués*. Girona: Diputació de Girona.
- (1993): “El parlar cadaquesenc”. Tesi doctoral. Cerdanyola del Vallès: Universitat Autònoma de Barcelona.
- (1987): “El parlar de Cadaqués, un parlar salat continental”. *Actes del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana. Àrea 3: Lingüística social*, Barcelona: II Congrés Internacional de la Llengua Catalana; Generalitat de Catalunya i Escola d’Administració Pública de Catalunya, 153-165.
- (1994): *El vocabulari de Cadaqués*. Barcelona: Parsifal.
- (2000): “Semblances entre els parlars ‘eivissenc’ i ‘cadaquesenc’”. Alguns topònims de ses dues costes”. *Butlletí Interior de la Societat d’Onomàstica*, LXXXIII, 42-56.
- SARDÀ, ANNA; GUITER, HENRI (1975): “L’‘Atlas Lingüístic de Catalunya’ i la fragmentació dialectal del català”. *Miscellania Barcinonensia* (Barcelona), XL, 93-112.
- SCHILLING-ESTES, NATALIE (1999): “Alternative models of dialect death: dissipation vs. concentration”. *Language* 75, núm. 3, 486-521.
- SIGLEY, ROBERT (2003): “The importance of interaction effects”. *Language Variation and Change*, núm. 15, 227-253.
- TEIXIDÓ, JOAN (1988): “Aproximació al parlar salat a Begur”. Tesi de llicenciatura. Cerdanyola del Vallès: Universitat Autònoma de Barcelona.
- TRUDGILL, PETER (1986): *Dialects in contact*. Oxford: Blackwell.

- (1999): “New-Dialect Formation and Dialectalization. Embryonic and Vestigial Variants”. *Journal of English Linguistics* 27/4, 319-327.
- TURELL, TERESA (1995): *La sociolingüística de la variació*. Barcelona: PPU.
- UEDA, HIROTO (1996): “Estudio de la variación léxica del español. Métodos de investigación”. *Homenaje al profesor Makoto Hara. Trabajos reunidos con motivo de jubliación universitaria*. Tokio: Universidad de Estudios Extranjeros de Tokio, 341-375.
- VENY, JOAN (1972): “El llegat lingüístic mallorquí a Tàrbena (Alacant)”. *Lluc*, núm. 614, 18-20.
- (1976): “El valencià meridional”. *Problemes de Llengua i Literatura Catalanes. Actes del II Col·loqui Internacional sobre el Català* (Amsterdam 1970). Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 145-230.
- (1978): *Els parlars*. Barcelona: Editorial Dopesa.
- (1985): *Introducció a la dialectologia catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- (1987): “Noves dades sobre la partió català occidental-català oriental”. A: RASICO, R. D.; WITTLIN, C. *Actes del Cinquè Col·loqui d’Estudis Catalans a Nord-Amèrica*. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 11-35.
- (1991): “Katalanisch: Aerallinguistik”. *Lexikon der Romanistischen Linguistik (LRL)*. Tübingen: Niemeyer, 249.
- (1999): *Aproximació al dialecte eivissenc*. Palma de Mallorca: Editorial Moll, 71-72.
- (2001): *Enciclopèdia de la llengua catalana*. Barcelona: Edicions 62, 176.
- (2003): *Els parlars catalans. (Síntesi de dialectologia)*. Palma de Mallorca: Editorial Moll.
- (2007): *Petit Atlas Lingüístic del Domini Català*. Barcelona: Institut d’Estudis Catalans.
- VENY, JOAN; PONS, LÍDIA (2001): *Atlas Lingüístic del Domini Català. Introducció. 1. Malalties*. Barcelona: Institut d’Estudis Catalans, volum 1.
- (2003): *Atlas Lingüístic del Domini Català 2. El vestit. 3. La casa i ocupacions domèstiques*. Barcelona: Institut d’Estudis Catalans, volum 2.
- (2006): *Atlas Lingüístic del Domini Català 3. 4. La família: cicle de la vida. 5. Món espiritual: l’Església. Festes religioses. Creences. 6. Jocs. 7. Temps*

cronològic. Meteorologia. 8. Topografia. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, volum 3.

- VIAPLANA, JOAQUIM (1986): "En relació a la distinció oriental-occidental. Notes crítiques sobre el mapa dialectal del català". *Miscel·lània Antoni Maria Badia Margarit*, 2, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 27-36.
- (1990-1991): "Comparació interdialectal i llengua". *Llengua i Literatura*, 4. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans / Curial Edicions Catalanes, 215-241.
- (1999): *Entre la dialectologia i la lingüística: Una anàlisi dialectal aplicada al nord-occidental.* Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (2002): *Dialectologia.* València: Universitat de València.
- VIAPLANA, JOAQUIM; PEREA, MARIA PILAR (2003): *Textos orals dialectals del català sincronitzats. Una selecció.* Barcelona: PPU.
- VIAPLANA, JOAQUIM; LLORET, MARIA ROSA; PEREA, MARIA PILAR; CLUA, ESTEVE (2007): *Corpus Oral Dialectal.* Barcelona: Universitat de Barcelona.
- YANG, CHARLES D. (2000): "Internal and external forces in language change". *Language Variation and Change*, núm. 12, 231-250.

12) ANNEXOS

1) Índex de figures i quadres_____	275
2) Les dades dels informants_____	277
3) Els models d'enquesta_____	289
4) Transcripció de les entrevistes del treball de camp_____	295
5) Mapa del parlar salat al domini lingüístic del català_____	327
6) Mapa de l'ús de l'article salat al domini lingüístic del català_____	329
7) Mapes dels trets lingüístics estudiats_____	331

1) ÍNDEX DE FIGURES I QUADRES

Figures:

Fig. 1. Les localitats que tradicionalment han salat al nord-est de Catalunya: pàg. 47.

Fig. 2. Els pobles d'estudi del treball de camp: pàg. 90.

Fig. 3. Esquela publicada al Diari de Girona en memòria d'un cadaquesenc i en la qual es va utilitzar l'article salat: pàg. 159.

Fig. 4. Dues mostres de textos del web de l'Ajuntament de Cadaqués: pàg. 160.

Quadres:

Quadre 1. Materials utilitzats en aquest estudi: pàg. 12.

Quadre 2. Taula comparativa de les dades geogràfiques i demogràfiques de les localitats que salaven en temps d'Alcover: pàg. 67-71.

Quadre 3. Taula comparativa de la morfologia de l'article salat en els diferents parlars catalans que el mantenen: pàg. 94-95.

Quadre 4. Buidatge i classificació en camps semàntics de les ocurrences de l'article salat al nord-est de Catalunya: pàg. 96-97.

Quadre 5. Taula comparativa de la morfologia de l'article salat en cadaquesenc i en balear: pàg. 147-148.

Quadre 6. Taula comparativa dels trets locals analitzats: pàg. 190-199.

Quadre 7. Taula comparativa de la morfologia de l'article salat en tarbener i en mallorquí: pàg. 209.

Quadre 8. Taula de la distribució dels contextos d'ús de l'article literari que n'han fet diversos estudiosos: pàg. 226-227.

Quadre 9. Taula de les dades de Manacor: pàg. 235.

Quadre 10. Taula comparativa de la morfologia de l'article salat en mallorquí, menorquí i eivissenc: pàg. 251.

2) LES DADES DELS INFORMANTS

Les dades dels informants es presenten d'acord amb l'ordre cronològic en què es va fer el treball de camp. En primer lloc, es mostren les dades de la costa gironina, després, les de Tàrbena i la Vall de Gallinera, i, finalment, les de Manacor. A més, s'inclouen les dades dels informants del projecte de Perea (en procés) i del treball de Busquet (2006a), ja que s'han fet servir aquests corpus en l'estudi.

Les dades dels informants d'aquest treball:

Població i data entrevista	Sigles	Sexe	Lloc i any de naixement	Lloc de naixement pares	Mobilitat	Professió
Castell d'Aro, 06/02/2006	ERC	Home	Castell d'Aro, 08/06/1943	Castell d'Aro	No	Pagès i botiguer
Castell d'Aro, 06/02/2006	MGA	Dona	Castell d'Aro, 26/11/1927	Castell d'Aro	No	Mestressa de casa
Castell d'Aro, 6/2/2006	MVC	Dona	Castell d'Aro, 1926	Castell d'Aro	No	Pagesa
Castell d'Aro, 06/02/2006	MAM	Dona	Castell d'Aro, 19/11/1919	Castell d'Aro	No	Minyona
Castell d'Aro, 06/02/2006	MRF	Dona	Romanyà de la Selva, 13/08/1921	Castell d'Aro	No	Mestressa de casa
Castell d'Aro, 6/2/2006	PAV	Dona	Castell d'Aro, 03/07/1917	- Itàlia (pare) - Vall d'Aro (mare)	No	Pagesa i botiguera
Platja d'Aro, 6/2/2006	MBB	Dona	Platja d'Aro, 17/06/1932	Platja d'Aro	No	Mestressa de casa
Platja d'Aro, 06/02/2006	CCR	Dona	Platja d'Aro, 20/02/1924	- Platja d'Aro (pare) - Aiguaviva (mare)	No	Pagesa
Platja d'Aro, 06/02/2006	ECC	Dona	Platja d'Aro, 17/11/1932	- Girona (pare) - Platja d'Aro (mare)	6 anys a Palamós	Pagesa i cuidadora de gent gran
Sant Antoni de Calonge, 13/02/2007	DAR	Home	Palamós, 1927 (des de 1929 viu a St. Antoni)	-Torredembarra (pare) -Altavulla (mare)	No	Treballador d'una empresa

Població i data entrevista	Sigles	Sexe	Lloc i any de naixement	Lloc de naixement pares	Mobilitat	Professió
Sant Antoni de Calonge 13/02/2007	MAE	Dona	Palamós, 28/04/1942 (des de 1943 viu a St. Antoni)	Sant Antoni de Calonge	No	Carnissera
Sant Antoni de Calonge, 13/02/2007	LCG	Home	St. Antoni, 01/11/1934	- Calonge (pare) - Setcases (mare)	No	Manobre
Calonge, 13/02/2007	DPC	Dona	Calonge, 27/02/1941	Calonge	No	Tavernera
Calonge, 13/02/2007	JSR	Home	Calonge, 28/ 11/1932	Calonge	No	Pagès
Calonge, 13/02/2007	LRP	Home	Calonge, 08/03/1925	Calonge	No	Pagès
Calonge, 13/02/2007	ABP	Home	Corçà, 19/10/1929 (des de 1950 viu a Calonge)	- Casavells (pare) - Corçà (mare)	No	Pagès
Calonge, 13/02/2007	MSF	Dona	Peratallada, 30/03/1944 (des de 1960 viu a Calonge)	- Corçà (pare) - La Bisbal (mare)	No	Mestra i treballadora de l'Ajuntament de Calonge
Sta. Cristina d'Aro, 15/02/2007	AMCF	Dona	Sta.Cristina, 15/12/1940	- Sta. Cristina (pare) -Tossa de Mar (mare)	No	Mestressa d'un restaurant
Sta. Cristina d'Aro, 15/02/2007	TCC	Dona	Sta.Cristina, 2/11/1937	- Llers (pare) - Sta. Feliu (mare)	No	Treballadora d'un restaurant i empleada d'una fàbrica
Sta. Cristina d'Aro, 15/02/2007	JSS	Dona	Sta. Cristina, 12/09/1925	Sta. Cristina	No	Mestressa de casa
Sta. Cristina d'Aro, 15/02/2007	JQC	Home	Sta. Cristina, 22/05/1921	Sta. Cristina	No	Pagès
Vall-llobrega, 19/02/2007	JSV	Home	Vall-llobrega, 25/05/1932	- Vall-llobrega (pare) - La Bisbal (mare)	No	Granger i alcalde
Vall-llobrega, 19/02/2007	JTC	Home	Vall-llobrega, 28/01/1925	- Vall-llobrega (pare) - Ventalló (mare)	No	Lampista

Població i data entrevista	Sigles	Sexe	Lloc i any de naixement	Lloc de naixement pares	Mobilitat	Professió
Vall-llobrega, 19/02/2007	MBB	Home	Vall-llobrega, 21/09/1929	- Blanes (pare; de ben petit viu a Vall-llobrega) - Vall-llobrega (mare)	No	Pagès
Llafranc, 20/2/2007	RMTD	Dona	Palafrugell, 02/01/1935	- Regencós (pare) - Palau-sator (mare)	Sí, Calella de Palafrugell i Llafranc	Hotelera
Llafranc 20/02/2007	ADB	Dona	Palau-sator, 22/11/1908	- Palau-sator (mare) - La Bisbal (pare)	Sí, Palafrugell (anys 40)	Treballadora d'una fàbrica de suro
Llafranc, 20/2/2007	ECV	Home	Llafranc 27/11/1940	- Palafrugell (pare) - Llafranc (mare)	No	Hoteler
Sant Joan de Palamós, 01/03/2007	MGC	Dona	St. Joan de Palamós, 08/08/1940	- Vall-llobrega (pare) - Sant Joan de Palamós (mare)	No	Empleada en un despatx i pagesa
Sant Joan de Palamós, 01/03/2007	EPV	Dona	St. Joan de Palamós, 31/03/1931	- St. Joan de Palamós (pare) - Palafrugell (mare)	No	Treballadora d'una fàbrica de suro
Sant Joan de Palamós, 01/03/2007	ASP	Dona	St. Joan de Palamós 28/07/1932	- Palamós (pare) - St. Joan de Palamós (mare)	No	Botiguera i cosidora de punts de mitja
Fonoleres, 03/03/2007	PPF	Home	Fonoleres, 31/07/1939	- Llavità (pare) - Fonoleres (mare)	No	Pagès
Fonoleres, 03/03/2007	FCR	Dona	Fonoleres, 08/06/1942	- St. Iscle (pare) - Fonoleres (mare)	No	Pagesa
Fonoleres, 03/03/2007	MRM	Dona	Fonoleres, 11/04/1915	Fonoleres	No	Pagesa
Sant Iscle d'Empordà, 03/03/2007	NDF	Home	St. Iscle, 13/05/1940	St. Iscle	No	Pagès
Sant Iscle d'Empordà, 03/03/2007	JAL	Home	St. Iscle, 23/07/1942	St. Iscle	No	Pagès

Població i data entrevista	Sigles	Sexe	Lloc i any de naixement	Lloc de naixement pares	Mobilitat	Professió
Sant Iscle d'Empordà, 03/03/2007	JMR	Home	Cruïlles, 13/05/1934 (des dels 9 mesos viu a Sant Iscle d'Empordà)	- Peralta (pare) - Cruïlles (mare)	No	Pagès
Mont-ras 04/03/2007	ETG	Dona	Fitor, 11/03/1921 (des del 1930 viu a Mont-ras)	- Fitor (pare) - Sta. Cristina d'Aro (mare)	No	Pagesa i empleada de fàbrica de suro
Mont-ras 04/03/2007	EDF	Dona	Mont-ras, 24/10/1935	Mont-ras	No	Mestressa de casa
Mont-ras 04/03/2007	DVV	Dona	Madremanya 06/09/1930 (fa més de 50 anys que viu a Mont-ras)	- Madremanya (pare) - Sant Martí Vell (mare)	No	Pagesa
La Pera, 05/03/2007	BAB	Home	La Pera, 08/08/1929	- Prats i Samsó (pare) - Rocacorba (mare)	No	Alcalde
La Pera, 05/03/2007	DBA	Dona	La Pera, 16/02/1923	La Pera	No	Pagesa
La Pera, 05/03/2007	SBC	Home	La Pera, 22/11/1935	La Pera	No	Manobre
Serra de Daró, 06/03/2007	JPD	Home	Serra de Daró, 02/05/1930	Serra de Daró	Ha viscut 27 anys a Sant Iscle (Serra)	Pagès
Serra de Daró, 06/03/2007	JMS	Home	Serra de Daró, 27/11/1929	- Serra (pare) - Púbol (mare)	No	Pagès
Serra de Daró, 06/03/2007	SM	Home	Serra de Daró, 09/03/1924	- Serra (pare) - Ullastret (mare)	No	Pagès
Gualta, 06/03/2007	JPS	Home	Fontanilles, 19/12/1917 (des de 1923 que viu a Gualta)	- Llavià (pare) - Verges (mare)	Sí, però menor de 10 anys (8 anys a Burgos)	Pagès
Gualta, 06/03/2007	JPV	Home	Gualta, 25/12/1935	- Gualta (pare) - Llampaiés (mare)	No	Pagès

Població i data entrevista	Sigles	Sexe	Lloc i any de naixement	Lloc de naixement pares	Mobilitat	Professió
Gualta, 06/03/2007	MCG	Home	Gualta, 08/10/1922	- Gualta (pare) - La Bisbal (mare)	No	Pagès
Masos de Pals, 10/03/2007	TCR	Home	Masos de Pals, 12/09/1927	Masos de Pals	No	Restauradora
Masos de Pals, 10/03/2007	CFS	Dona	Masos de Pals, 11/11/1923	- Verges (pare) - Masos de Pals (mare)	No	Pagesa
Masos de Pals, 10/03/2007	JRP	Home	Masos de Pals, 17/03/1927	Masos de Pals	No	Pagès
Masos de Pals, 10/03/2007	FRP	Home	Masos de Pals, 23/12/1923	Masos de Pals	No	Pagès
Masos de Pals, 10/03/2007	MRF	Dona	Masos de Pals, 27/02/1922	- Masos de Pals (pare) - Mont-ras (mare)	No	Mestressa de casa
Pals, 10/03/2007	AGR	Dona	Pals, 21/03/1931	- Torroella (pare) - Pals (mare)	No	Mestressa de casa
Pals, 10/03/2007	LCB	Home	Masos de Pals, 210/3/1928 (fa més de 50 anys que viu a Pals)	Masos de Pals	No	Pagesa
Pals, 10/03/2007	PCR	Dona	St. Julià de Boada, 18/08/1944 (des dels 11 anys viu a Pals)	- Masos de Pals (pare) - Pals (mare)	No	Cuïnera
Pals, 10/03/2007	ECS	Home	Masos de Pals, 12/03/1912 (des de l'any 1955 viu a Pals)	Masos de Pals	No	Pagès i manobre
Llofriú, 15/03/2007	LCM	Dona	Llofriú, 22/02/1935	- Llofriú (pare) - Caldes de Malavella (mare)	No	Botiguera

Població i data entrevista	Sigles	Sexe	Lloc i any de naixement	Lloc de naixement pares	Mobilitat	Professió
Llofriu, 15/03/2007	MCM	Dona	Llofriu, 08/09/1936	- Llofriu (pare) - Caldes de Malavella (mare)	No	Botiguera
Llofriu, 15/03/2007	JAM	Home	Llofriu, 01/02/1941	- Llofriu (pare) - Monells (mare)	No	Pagès i empleat d'una fàbrica
Torrent, 17/03/2007	JLT	Home	Torrent, 06/04/1937	Torrent	No	Barber i pagès
Torrent, 17/03/2007	SCP	Home	Torrent, 16/07/1921	- Torrent (pare) - L'Armentera (mare)	No	Pagès
Torrent, 17/03/2007	JJS	Home	Torrent, 30/06/1930	- Torrent (mare) - Llofriu (pare)	No	Pagès
Regencós, 17/03/2007	SVF	Home	Regencós, 10/06/1922	- Regencós (mare) - Verges (pare)	No	Pagès
Regencós, 17/03/2007	DSS	Dona	Regencós, 10/08/1940	- Regencós (pare) - Begur (mare)	Sí (10 anys a Palafrugell)	Mestressa de casa i cuinera
Regencós, 17/03/2007	JXM	Home	Regencós, 03/06/1922	- Regencós (pare) - Ullastret (mare)	No	Pagès i forner
Regencós, 17/3/07	LVF	Dona	Regencós, 05/10/1928	- Verges (pare) - Regencós (mare)	No	Botiguera
Sant Feliu de Boada, 29/3/2007	MBP	Dona	St. Feliu de Boada, 15/09/1915	St. Feliu de Boada	No	Pagesa i ramadera
Sant Feliu de Boada, 29/03/2007	MCP	Dona	St. Feliu de Boada, 25/01/1925	- Pals (pare) - La Pera (mare)	No	Pagesa i ramadera
Sant Feliu de Boada, 29/03/2007	FGA	Home	St. Feliu de Boada, 01/08/1931	- St. Feliu de Boada (pare) - Peratallada (mare)	No	Pagès
Esclanyà, 29/03/2007	MAM	Home	Esclanyà, 02/10/1928	- Pals (pare) - Palafrugell (mare)	No	Pagès
Esclanyà, 29/3/2007	JAS	Home	Esclanyà, 12/10/1941	- Esclanyà (pare) - Cartagena (mare)	No	Lampista

Població i data entrevista	Sigles	Sexe	Lloc i any de naixement	Lloc de naixement pares	Mobilitat	Professió
Esclanyà, 29/03/2007	MCD	Home	Esclanyà, 16/2/1931	- Palafrugell (pare) - Colomers (mare)	No	Pagès
Fontclara, 03/04/2007	TAC	Dona	Fontclara, 11/06/1928	Fontclara	No	Mestressa de casa
Fontclara, 03/04/2007	JVP	Dona	St. Feliu de Boada, 11/06/1928	- Masos de Pals (pare) - Pals (mare)	Fa 65 anys que viu a Fontclara	Mestressa de casa
Palau-sator, 03/04/2007	CTC	Dona	Palau-sator, 19/3/ 1925	Palau-sator	No	Pagesa i pastora
Palau-sator, 03/04/2007	EPC	Dona	Palau-sator, 20/5/ 1922	Palau-sator	No	Pagesa i pastora
Palau-sator, 03/04/2007	SPC	Home	Palau-sator, 05/02/ 1935	Palau-sator	No	Pagès
Tàrbena, 10/04/2007	LMG	Dona	Tàrbena, 29/01/1935	Tàrbena	No	Botiguera
Tàrbena, 10/04/2007	RMR	Dona	Tàrbena, 12/06/1935	Tàrbena	No	Pagesa
Tàrbena, 10/04/2007	PRM	Home	Tàrbena, 05/05/1936	Tàrbena	No	Pagès
Alpatró, 11/04/2007	DSS	Dona	Alpatró, 10/06/1940	Alpatró	No	Pagesa
Alpatró, 11/04/2007	CAM	Home	Alpatró, 14/09/1916	- Benialí (pare) - Alpatró (mare)	No	Pagès i empresari
Alpatró, 11/04/2007	VAC	Dona	Alpatró, 14/09/1917	- Alpatró (pare) - Benisili (mare)	No	Pagesa
Benitaia, 11/04/2007	RAP	Dona	Benitaia, 19/10/1925	Benitaia	No	Pagesa
Manacor, 16/06/2008	JGG	Home	Porto Cristo (Manacor), 2001	Manacor	No	Estudiant
Manacor, 16/06/2008	AGG	Home	Porto Cristo (Manacor), 1999	Manacor	No	Estudiant
Manacor, 16/06/2008	SGG	Home	Porto Cristo (Manacor), 1996	Manacor	No	Estudiant
Manacor, 16/06/2008	TMC	Home	Manacor, 1993	Manacor	No	Estudiant
Manacor, 16/06/2008	JMRT	Home	Manacor, 1991	Manacor	No	Estudiant

Població i data entrevista	Sigles	Sexe	Lloc i any de naixement	Lloc de naixement pares	Mobilitat	Professió
Manacor, 16/06/2008	MAM M	Dona	Manacor, 1983	Manacor	No	Historiadora de l'art
Manacor, 16/06/2008	IMRO	Dona	Manacor, 1961	Manacor	No	Bibliotecària
Manacor, 16/06/2008	JJR	Home	Felanitx, 1975	Felanitx	No	Professor
Manacor, 16/06/2008	JLSR	Home	Manacor, 19/10/61	Manacor	No	Comercial
Manacor, 16/06/2008	BJRC	Home	Felanitx, 1945	Felanitx	Sí (7 anys a Barcelona)	Director de centre de secundària
Manacor, 16/06/2008	MML	Dona	Manacor, 1941	- Manacor (pare) - Burgos (mare)	No	Mestressa de casa i brodadora
Manacor, 16/06/2008	JML	Dona	Manacor, 1946	- Manacor (pare) - Burgos (mare)	No	Mestressa de casa i brodadora
Manacor, 17/06/2008	ALM	Home	Manacor, 1935	Manacor	Sí (viu a Palma des de 1969).	Treballador de l'administració pública

Les dades dels informants del projecte *Arxiu Audiovisual del parlar salat de la Costa Brava* (ed. Maria Pilar Perea):

Població i data entrevista	Sigles	Sexe	Lloc i any de naixement	Lloc de naixement pares	Mobilitat	Professió
Palafrugell, 16/10/2004	ESB	Dona	Palafrugell, 1926	Palafrugell	Alemanya, 1962-1970	Mestressa de casa
Palafrugell, 08/04/2006	CSJ	Dona	Palafrugell, 1921	Palafrugell	Barcelona, 8 anys	Mestressa de casa
Calella de Palafrugell, 16/10/2004	ASF	Home	Calella de Palafrugell, 1944	Calella de Palafrugell	No	Comerciant
Calella de Palafrugell, 16/10/2004	LFE	Dona	Calella de Palafrugell, 1929	Calella de Palafrugell	No	Mestressa de casa
Blanes, 23/10/2004	CGA	Dona	Blanes, 1929	- Almeria (pare) - Blanes (mare)	No	Venedora de peix
Blanes, 23/10/2004	ACS	Home	Blanes, 1917	Blanes	No	Pescador
Blanes, 23/10/2004	LGV	Dona	Blanes, 1925	Blanes	No	Venedora de peix
Tossa de Mar, 27/11/2004	JNS	Home	Tossa, 1929	Tossa	No	Pescador

Població i data entrevista	Sigles	Sexe	Lloc i any de naixement	Lloc de naixement pares	Mobilitat	Professió
Tossa de Mar, 27/11/2004	VED	Home	Calonge, 1930 (des de 1936 viu a Tossa)	- Sòria (pare) - Lleida (mare)	No	Cronista local
Tossa de Mar, 27/11/2004	RSS	Home	Tossa, 1928	Tossa	No	Pescador
Lloret de Mar, 23/04/2005	JCA	Home	Lloret de Mar, 1945	Lloret de Mar	No	Conserge
Lloret de Mar, 23/04/2005	PVR	Home	Lloret de Mar, 1926	Lloret de Mar	No	Pescador
Lloret de Mar, 23/04/2005	MSP	Home	Lloret de Mar, 1936	Tossa de Mar	No	Pescador
Sant Feliu de Guíxols, 23/07/2005	PPR	Home	St. Antoni de Calonge, 1919 (als 2 anys se'n va a viure a St. Feliu)	Calella de Palafrugell	No	Pescador i empleat de fàbrica de suro
Sant Feliu de Guíxols, 23/07/2005	JSA	Home	St. Feliu de Guíxols 1921	St. Feliu de Guíxols	No	Pescador i patró de barca
Sant Feliu de Guíxols, 23/07/2005	CPF	Dona	València, 1936 (accidental)	St. Feliu de Guíxols	No	Mestressa de casa
Begur, 08/04/2006	FPA	Home	Sa Riera, 1922	- Begur - St. Feliu de Boada	No	Pescador
Begur, 08/04/2006	JCB	Home	Fornells, 1934	- Casavells - Corçà	No	Pescador
Begur, 8/04/2006	GSP	Home	Begur, 1922	Begur	No	Comerciant
Cadaqués, 13/05/2006	AVM	Dona	Cadaqués, 1983	- Cadaqués (pare) - Paraguai (mare)	No	Estudiant
Cadaqués, 13/05/2006	AFB	Dona	Cadaqués, 1983	Cadaqués	No	Estudiant
Cadaqués, 13/05/2006	MFR	Dona	Cadaqués, 1983	Cadaqués	No	Estudiant
Cadaqués, 13/05/2006	CPS	Dona	Cadaqués, 1989	- Cadaqués (pare) - Granada (mare)	No	Estudiant
Cadaqués, 13/05/2006	XSR	Home	Cadaqués, 1988	Cadaqués	No	Estudiant
Cadaqués, 13/05/2006	ARS	Dona	Cadaqués, 1941	Cadaqués	No	Mestressa de casa

Població i data entrevista	Sigles	Sexe	Lloc i any de naixement	Lloc de naixement pares	Mobilitat	Professió
Cadaqués, 13/05/2006	GDR	Home	Cadaqués, 1954	Cadaqués	No	Regidor municipal
Palamós, 13/01/2007	JMR	Home	Palamós 1923	- Quart - Vilafranca Penedès	No	Pescador
Palamós, 13/01/2007	ALL	Dona	Barcelona 1924 (des dels 6 anys a Palamós)	Ametlla de Mar	No	Empleada de fàbrica de suro
Palamós, 13/01/2007	JGF	Home	Palamós 1936	- Palamós (pare) - Benicarló (mare)	No	Pescador i mecànic

Les dades dels informants del treball “Blanes i Cadaqués: comparació contrastiva entre els dos extrems del parlar salat” (Busquet 2006):

Població i data entrevista	Sigles	Sexe	Lloc i any de naixement	Lloc de naixement pares	Mobilitat	Professió
Cadaqués, 06/06/06	LFC	Dona	Cadaqués, 1953	Cadaqués	No	Mestressa de casa
Cadaqués, 06/06/06	LGN	Dona	Cadaqués, 1950	Cadaqués	No	Mestressa de casa
Cadaqués, 06/06/06	BRF	Home	Cadaqués, 1954	Cadaqués	No	Electricista
Cadaqués, 06/06/06	DBN	Home	Cadaqués, 1946	Cadaqués	No	Pescador
Cadaqués, 06/06/06	ACD	Dona	Cadaqués, 1938	Cadaqués	No	Mestressa de casa
Cadaqués, 06/06/06	MFC	Home	Cadaqués, 1944	Cadaqués	No	Pintor de parets
Cadaqués, 06/06/06	GFM	Home	Cadaqués, 1920	Cadaqués	No	Mestressa de casa
Cadaqués, 06/06/06	MRE	Dona	Cadaqués, 1918	- Cadaqués (pare) - Madrid (mare)	Sí, gairebé 20 anys a Barcelona durant l'època de joventut	Mestressa de casa

Població i data entrevista	Sigles	Sexe	Lloc i any de naixement	Lloc de naixement pares	Mobilitat	Professió
Cadaqués, 06/06/06	MFP	Home	Cadaqués, 1913	Cadaqués	No	Pagès
Blanes, 21/06/2006	MCG	Dona	Blanes, 1947	- Blanes (pare) - Maçanet de la Selva (mare)	Sí, uns 15 anys, durant l'època de joventut	Ajudant d'acupuntura
Blanes, 21/06/2006	CVA	Dona	Blanes, 1948	Blanes	No	Infermera
Blanes, 21/06/2006	RGN	Dona	Blanes, 1946	Blanes	No	Recepcionista
Blanes, 21/06/2006	AVA	Dona	Blanes, 1945	Blanes	No	Administrativa
Blanes, 21/06/2006	ATT	Dona	Blanes, 1945	Blanes	No	Dependent i administrativa
Blanes, 21/06/2006	MPM	Dona	Blanes, 1936	Blanes	No	Bibliotecària
Blanes, 21/06/2006	DPC	Dona	Blanes, 1935	Blanes	No	Restauradora
Blanes, 21/06/2006	GMR	Dona	Blanes, 1933	Blanes	No	Auxiliar de clínica
Blanes, 21/06/2006	PPP	Dona	Blanes, 1935	Galícia	No	Administrativa

3) ELS MODELS D'ENQUESTA

ENTREVISTA/QÜESTIONARI (PARLAR SALAT: LITORAL DE GIRONA)

A) *Conversa espontània*

B) *Conversa semidirigida*

- 1) Què recorda més de la seva infància?
- 2) La seva família, com era?
- 3) Ha canviat molt la vida? Quins canvis són els més destacats que ha notat que hi ha hagut al seu poble? Ha canviat la mobilitat de la gent?
- 4) El turisme va transformar-los molt la vida, a la dècada dels anys seixanta? I l'arribada de forasters?
- 5) Quines tradicions hi ha a la seva localitat? Són diferents de les de la seva infància o joventut?
- 6) A què es dedicava vostè? Era dura la vida abans? Com eren les condicions laborals? I el salari?
- 7) Canvia molt la vida a l'estiu aquí?
- 8) Què acostuma a fer la seva família durant les vacances? I per Nadal?
- 9) Em pot descriure un dia seu quotidià? Què acostuma a fer?
- 10) Salen aquí, és a dir, si diuen *sa taula, es llibre, es ocells, o la taula, el llibre, els ocells, etc.*? A on ho fan encara, que vostè sàpiga? Per què creu que s'ha perdut? Què creu que pensava la gent que no salava de les persones que ho feien? Estava ben vist o mal vist dir *sa taula* en lloc de *la taula*?

C) *Qüestionari de preguntes*

- 1) Em pot descriure una cara? Hi ha una boca, un nas_____ (ieisme)
- 2) El femení de *petit* és *petita*. Un nen petit, una nena petita. El femení de *groc* és *groga*. Un llibre groc, una llibreta groga. I el femení de *blau*? Un llibre blau, i una

llibreta_____? I el femení de *viu*? Un nen viu, una nena_____? (plurals dels lexemes acabats en semivocal [w]).

3) Podria acabar aquestes frases?

a) La _____ és la mare de la _____. (paciència/ciència)
(distribució de les *e* i *o* del bisbat de Girona)

b) L'espòs de la Verge Maria era Sant_____. (Josep) (distribució de les *e* i *o* del bisbat de Girona)

c) La sala abans d'entrar al metge és la sala de _____. (espera) (distribució de les *e* i *o* del bisbat de Girona)

d) Un rellotge serveix per saber _____. (hora) (distribució de les *e* i *o* del bisbat de Girona)

e) No treguis els llibres, _____ al calaix. (guarda'ls) (monoftongació)

f) D'una font, en raja _____. (aigua) (monoftongació)

g) El contrari del verb *perdre* és _____. (guanyar) (monoftongació)

h) Antigament, i encara avui dia, per saludar, molta gent diu "Déu vos_____".
(guard) (monoftongació)

i) Hi ha una gran quantitat de coses. Tinc _____ (molt) coses. I ara gairebé el contrari, en tinc força: tinc_____ coses. (moltes de / força de) (quantitatius)

j) No he vist la Marta des de fa trenta anys. Fa _____ (temps) que no veig la Marta. (molt de) (quantitatius)

Identificació de dibuixos:

a) Una flor (distribució de les *e* i *o* del bisbat de Girona).

b) Un sol (distribució de les *e* i *o* del bisbat de Girona).

c) Una font (distribució de les *e* i *o* del bisbat de Girona).

d) Aigua (monoftongació).

ENTREVISTA/QÜESTIONARI (TÀRBENA I LA VALL DE GALLINERA)

A) *Conversa espontània*

B) *Conversa semidirigida*

- 1) Què recorda més de la seva infància?
- 2) La seva família, com era?
- 3) Ha canviat molt la vida? Quins canvis són els més destacats que ha notat que hi ha hagut al seu poble?
- 4) Quines tradicions hi ha a la seva localitat? Són diferents de les de la seva infància o joventut?
- 5) A què es dedicava vostè? Era dura la vida abans? Com eren les condicions laborals? I el salari?
- 6) Què acostuma a fer la seva família durant les vacances? I per Nadal?
- 7) Em pot descriure un dia seu quotidià? Què acostuma a fer?
- 8) Salen aquí, és a dir, si diuen *sa taula, es llibre*, etc.? A on ho fan encara, que vostè sàpiga? Per què creu que s'ha perdut (Vall de Gallinera) / encara es fa (Tàrbena)? Què creu que pensava / pensa la gent que no salava de les persones que ho feien? Estava / està ben vist o mal vist dir *sa taula* en lloc de *la taula*?

ENTREVISTA/QÜESTIONARI (LES ILLES BALEARS)

A) *Conversa espontània*

B) *Conversa semidirigida*

- 1) Quines festes hi ha a la seva localitat? N'hi ha de relacionades amb celebracions religioses?
- 2) Què fa per les vacances? I els caps de setmana?
- 3) A quins jocs jugava durant la seva infància? A què es juga ara?
- 4) Quins llocs em recomanaria visitar de Manacor?
- 5) Em pot descriure un dia seu quotidià? Què acostuma a fer? A quina hora s'aixeca al matí, per exemple, i què fa durant el dia?
- 6) Quines tradicions hi ha a la seva localitat? Són diferents de les de la seva infància o joventut? Em podria parlar de tradicions religioses que encara es mantinguin?
- 7) Què recorda més de la seva infància?
- 8) La seva família, com era?
- 9) Una de les coses més típiques del parlar de Mallorca és que dieu *sa taula*, mentre que en la major part del català diuen *la taula*. Què me'n pot dir, d'això? Ha observat si hi ha hagut algun canvi?
- 10) Hi ha casos, però, que fan servir l'article estàndard. Li'n ve algun a la memòria? Per què creu que passa?

C) *Qüestionari de preguntes*

Tot seguit, li diré un seguit de casos perquè m'expliqui si els fa amb l'article salat o amb el literari (tots els contextos s'il·lustren mitjançant els exemples indicats; l'enquestadora no els precedeix de cap determinant):

- a) Lèxic nou: *s'internet, s'MP3*, etc.
- b) Lèxic referit a l'església: *la catedral, la missa, la comunió, la Mare de Déu, el rector, el cel, l'infern*, etc.

- c) Termes de gran magnitud: *la justícia, la llei, la vida, la mort*, etc.
- d) Conceptes col·lectius: *la gent, la família*, etc.
- e) Noms de jocs, danses, cartes: *jugar a la corda, el dòmino, el parxís, la polca, la sota, l'as*, etc.
- f) Les hores: *les cinc, les set, les vuit*, etc.
- g) Noms de llocs i organismes únics o magnífics: *l'Ajuntament, el Govern*, etc.
- h) Locucions adverbials: *l'any, a l'hivern, a la vista, a la moda*, etc.
- i) Frases fetes: *tenir en el cap / en la memòria, valdre la pena, donar la mà*, etc.
- j) Formalismes: *l'enhorabona, acompanyar en el sentiment*, etc.
- k) Pronom + oració subordinada relativa: *es qui ve més sovint, es que no ve mai*, etc.
- l) Amb + so, sos: *van amb so cotxe, vindrà amb sos seus pares*.

4) TRANSCRIPCIÓ DE LES ENTREVISTES DEL TREBALL DE CAMP

Tot seguit, es mostren tots els comentaris que han fet els informants en relació amb l'ús de l'article salat en el treball de camp desenvolupat per a aquest estudi. Les localitats es presenten per l'ordre en què es van fer els enregistraments. En primer lloc, hi ha les converses del litoral de Girona i, a continuació, les efectuades a Tàrbena i a Manacor. No apareixen les converses de la Vall de Gallinera, ja que no es va copsar cap dada rellevant quant a l'ús de l'article salat. En efecte, com s'ha comprovat i la bibliografia indica, l'article salat fa dècades que ja no hi existeix (Colomina 1986: 664-665). D'altra banda, després de les transcripcions de les converses recollides a la Costa Brava, s'han incorporat les parts més rellevants de les converses del material de l'estudi del parlar blanenc i cadaquesenc que s'ha emprat en la tesi (Busquet 2006). També s'ha utilitzat el corpus del projecte de l'*Arxiu audiovisual del parlar salat de la Costa Brava* (ed. Maria Pilar Perea).

CASTELL D'ARO

ERC: El salar es va utilitzar fins als seixanta, o cada vegada menys perquè aquí el salat eren com unes bosses: Tossa salaven, doncs per allà a Blanes ja era un altre tipus de llenguatge que, de vegades, venia dels pescadors de Mallorca que com que hi havia intercanvi doncs allà eren mots que s'anaven enganxant. Però aquí a aquesta zona el salat era mal vist. Com érem petits, si salàvem, els pares i avis ens fotien crits perquè hi havia Sant Feliu que sempre des de principis de segle va tenir una economia molt activa que es va modernitzar molt amb la indústria del tap i allà ja eren més finolis, els fills de casa bona ja estudiaven i es parlava el català o el castellà, i com els d'aquí salàvom, doncs allà era una economia rica, els queviures els hi portava la Vall d'Aro, que érem nosaltres, els pagesos de la Vall d'Aro, de sa Vall d'Aro, i com salaues, els pagesos d'aquí con naven a plaça si salaven se ne'ls hi en reien, aquí també es considerava que érem de d'una cultura més baixa que els de Sant Feliu, i aquesta vergonya va ser el la primera causa que aquest llenguatge doncs es perdés, no s'utilitzava perquè et reprenden. Del salat se'n reien els modernistes de Sant Feliu i doncs això va anar caiguent en desús i ara ja no hi ha pràcticament ningú que ho faci servir, sí que hi ha gent viva que ho ha fet servir. Ara, si em dieu quines paraules eren, doncs no les recordo? Sa Carmeta, sa Pubietana, encara hi ha un toponímic de noms de la costa que s'ha respectat aquest terme perquè els pescadors així ho miraven. No hi ha ningú actualment que sali. El meu pare sí, la meu mare no perquè era de vila, d'aquí a dalt a Castell d'Aro, el meu pare era de pagès de can Riera, i ell salava més que suposo amb aquest contacte més que tenien amb els pescadors també perquè hi havia pagesos que en temporades que no hi havia feina al camp també anavun a pescar per fer uns diners suplementaris, algú tenia algun bot i també navo a la pesca aquesta de costa, i potser tenien més contacte amb Mallorca, el mallorquí i el salar, és més propi d'ells, no sé d'on venia jo. Tossa salava més que nosaltres, Palamós em sembla que ja no salaven. (...) Ara els mitjans de comunicació lo que sentes i sentes i sentes després ho repeteixes com un lloro, i la teua original de cada lloc és lògic que es vagi perdent, perquè vull dir cap humà com estàs en una societat petita i tancada conserva això es manté, però gràcies a Déu el món és obert i, osti, ara ens e desviaríem! Però el jovent escriu molt malament totes les llengües, eh, llengües, perdó! (...) Lo que era mal vist era el salar d'aquesta manera, sa Carme, no això. El català és molt complicat: la meu filla, tinc una filla que té

el nivell C de català, i és difícilíssim poder fer-ho bé, perquè li faig corregir lo que escriu i bueno em fot cada bronca.

MGA: Jo no recordo mai de la vida que s'hagi salat, ni ella que és més gran que jo que té 91 anys tampoc no se'n recorda. No ho fem perquè ja no hi hem vingut acostumats, no ho hem sentit, i com que no ho hem sentit, per això no ho diem. Quan un enraona, enraona perquè sents lo que diuen, però el que no ha sentit re, no ha sentit re, dius lo que sents.

MVC: Antes els meus avis sí que salauen, deien na Maria, na Rosita, no salaven, salar, no tant, deien na Maria. Això de salar, aquí, no, salar-se, tot era na, na Maria....

MRF: Aquí no s'ha salat mai, de 87 anys que tinc no s'havia salat mai a la Vall d'Aro. Devien ser molt més endarrere que jo si se feia. La gent se me'n reia perquè io no salava. La gent de la meua edat ja no ho feien. La meua sogra era d'aquí (de Castell d'Aro) i ella salava, i allavons se'n va deixar perquè la gent, el jovent se li'n reia i llavons ho va deixar, però ella salauo. A Vall d'Aro sí que salauen, la gent gran, tu no, però la gent gran la meua sogra salaua sempre, la família de la meua sogra sempre salauen. Jo me'n reia i la meua sogra s'enfadava perquè me'n reia. La meua sogra me deia: per què no sales? I jo dic a Santa Cristina no ho fèiem mai de salar. A Santa Cristina mai, mai. Aquí, sí, a Castell d'Aro, i a la platja tabé, perquè els hi dèiem que perquè hi via el marc salauen més. Els hi feien cada tip de riure! Els hi feien cada tip de riure! (...) La seua mare salava, ia té 90 anys ella. (...) Els meus néts sempre me diuen "àvia no diguis aquestes coses", que els hi dic en català, però ells ho saben d'una altra manera, els hi han ensenyat d'una altra manera.

PLATJA D'ARO

MBB: A Castell d'Aro hi ha hagut més costum que aquí, i encara em sembla que hi ha gent gran que encara ho gafa una mica. A Castell d'Aro ho he sentit més que aquí. I a Colonge io tenia una cosina que ara és morta, que feia servir bastant el salat i hi han senyores grans que encara el dominen una mica, i a Sant Feliu de Guíxols també n'hi ha de grans que també. Io diria que en aquest sector d'aquí de Platja d'Aro podé és el

puesto que menos. Diria, eh! Ara, después, els meus pares han viscut i mort a Begur molts molts anys, i a Begur, bueno, ses noies de Begur, Ses Sorreres. Ses Sorreres era a la sortida de Begur, era un puesto que treien molta sorra per construcció i així. Sempre Ses Sorreres, Sa Tuna, que és un cala, a Begur tenen molt de costum de salar. La gent gran gran encara sala bastant. Inclús alguna vegada venien els de les capitals i aixís, i se n'en reien una mica d'aquesta pronunciació. Ho via vist moltes vegades. I ens prenien una mica el pèl en a la joventut, i ens ho repetien salant d'aquella manera aixís amb fumenta i totes aquestes coses. Sí, sí, els de Barcelona. Era una època que después els pobles eren petits i els que venien de capital eren com gegants i a les noies jovenetes i així, sempre hi via el xuleta que feia una mica de comèdia, de presa de pèl. I con venien doncs es veien així de poble, i pagesos, i se'ns prenien el pèl, i això de salar era la primera cosa: "mira, ses noies, que maques, avui van a ballar ses noies", i tontades així les havíem sentit alguna vegada. Els nostres pares salaven . A Sant Feliu hi estaven més acostumats que aquí, i encara hi ha senyores molt grans grans que alguna vegada encara els e sento que salen. Poc, prò encara els e sento. Sant Feliu, Calonge, i Begur, i sa Vall d'Aro, Castell d'Aro en deien Sa Vall d'Aro, prò això gent gran gran, joventut ia no. A la època dels escalencs, varen venir, varen tornar el 43-44 (...) i aquests em penso que sí que salaven.

CCR: Els meus pares, no. Una mica sí que els de l'Escala, salaven.

ECC: Venia aquell locutor, sa ràdio nacional... No és que saléssim molt, encara ho diem: sa Cova, sa riera, alguna paraula suelta, prò no és tampoc... Sant Marc! Hi ha una plageta que és sa Cova que sí que ho diem.

MBB: El nom autèntic diria que és sa Cova, (...) però inclús la gent d'ara, a casa meva, en Pepita, el meu home, no ho deia mai "vaig a sa Cova. Vaig a la Cova" (...) Ara, a les postals i així, posen sa Cova, i en llistes de propaganda, i aquests llibrets que es fan que hi ha totes les platges i el comerç també posen Sa Cova, prò ni així molta gent jove ho diu. A Colonge podria ser que trobessin algunes persones grans que també (salessin). I a Begur em fa l'afecte que també em trobarien, a Begur podé encara més que a Colonge. (...) A Castell d'Aro salaven.

SANT ANTONI DE CALONGE

DAR: A Sant Antoni, això de salar, no, no ho recordo jo gaire... A alguna persona de Sant Antoni sí que li he sentit a dir, però com ho sentíem ja dèiem “mira, aquest ja no és pas de Sant Antoni, no és de per aquí, perquè no és per costum aquí”.

MAE: Aquí a Sant Antoni mai de la vida s’ha salat. A Tossa és allà on salen més, a Sant Feliu també sala una mica, a Palafrugell també salen un xic, ja no és el mateix parlar perquè Tossa és una cosa horrorosa. Aquí, no.

LCG: Aquí no ho recordo (el salat). Se salava a l’Escala, a Sant Feliu, a Tossa. S’ha perdut per la immigració, els nouvinguts.

CALONGE

LRP: No, la essa no aquí.

ABP: Què dius que no? Si encara hi ha gent que està parlant d’això! Mare de Déu!

LRP: Sa noia? Sa casa? Això no es deia.

ABP: Segons quines cases, però jo en Cases encara el sento salar, mira.

LRP:. Podé sí que n’hi havia algun, però jo no...

MSF: Els meus avis ho feien. Eren de cap a Platja d’Aro.

LRP:. Ah, no eren de per aquí.

ABP: Jo com vaig venir aquí io sentia gent que salava.

MSF: Sí, exacte.

LRP:. Jo no, poc que ho via sentit a dir mai!

MSF: Jo sí que ho via sentit a dir. Ara, no sé conts anys fa. Deu? Quinze? Vint anys? Podé salaven més cap a mar.

LRP:. Jo no m’en recordo.

DPC: La gent, deixar-ho estar això (salar). Enriure-se’n? Això mai.

MSF: Ningú se’n reia de ningú. El català s’ha purificat més i tot això s’ha anat perdent, o no? El català se parla més bé. No serà per això, Temi?

JSR: Home, em penso que sí.

MSF: El català se parla més bé i tot això, o perquè la joventut ho ha anat perdent, perquè el català se parla més bé que pas abans se parlava.

JSR: Es parla català més ben parlat.

MSF: Abans dèiem paraules que eren mig catalanes mig castellanes, i tots passàvem. No és que s'hagi perdut perquè s'ha perdut, és que s'ha purificat el català.

JSR: I a Cadaqués no salen, també?

MSF: Sí, i ara ja no. Ara ja no salen, la joventut ja no sala.

ABP: Podé a Sant Antoni no ho sentia tant, mira, jo, però aquí a Calonge sí, home, Mare de Déu!

MSF: Per què? Perquè érem ben bé la gent d'aquí d'aquí d'aquí.

JSR: Sí, ho sentia... vaig venir l'any cinquanta. Sí, ho sentia, Mare de Déu!

MSF: Encara hi ha persones grans que salen. El que passa que ho han nat deixant.

JSR: En Cases mateix, jo l'he sentit moltes vegades tu. (En Cases diu que no sala, quan se'l truca).

DPC: Allà a on se salava més era a Sant Feliu. Aquí a Calonge no gaire, mai, gent gran mai. I això que tingut botiga, taberna, i salar-se no, no. Sempre he sentit a dir que el puesto que s'ha salat més, la essa, era a Sant Feliu.

SANTA CRISTINA D'ARO

AMCF: Sí, aquí antigament se salava, a Sant Feliu més que aquí.

TCC: I a Tossa més encara. A Santa Cristina podé no tant, eh?:

AMCF: Però la gent gran també.

TCC: La gent gran, sí. Ara ja no.

AMCF: Podé fer deu anys o aixís, o quinze, no?

TCC: A l'època nostra ja no salem nosatros.

AMCF: Però la gent gran que nosatros havíem conegut a nivell dels nostres avis i pares hasta si eren grans, sí sí.

TCC: Sí sí, els avis nostros, sí. Ho recordo, tenim una edat, eh?!

E: Algú se n'en reia del fet de salar?

AMCF: Ah, no, sempre s'havia respectat!

TCC: Ah, no, això, no, això no, eh, no no. Els avis, per exemple, el padrí Esteve, te'n recordes tu del padrí Esteve? Salaven molt. I l'àvia Grasseta, tots aquests. Però parlo ja

del pare de la meva sogra, que la meua sogra ja va morir a noranta-tres anys. Ells salaven molt aquesta gent, però després cada dia menys, nosatros nosatros ja no tenim el costum.

AMCF: Ara sí que els meus fills me mosseguen cada moment perquè a nosatros no ens han ensenya a l'escola ni una paraula en català, ni escriure ni parlar. Com vaig parlar amb tu aquest dia per telèfon hi via el meu fill aquest petit, i me va dir "mira, mare, amb aquestes paraules t'has equivocat, has dit tres coses malament: li has dit benzina malament, li has dit pujada de l'església i no sé què més. Tres coses! A mi mai ningú m'ho ha ensenyat en català.

TCC: Ah, sí, jo també! És que no parlem ni català ni castellà.

AMCF: Io la mare sí que en sabia una mica de català.

TCC: Pro és que nosatros a col·legi viem nat en castellà sempre sempre. Sempre viem nat en castellà sempre. Hi ha moltes coses en català que tampoc els e diem.

AMCF: No els diem ben dites. No els diem ben dites, no ens les ha ensenyat ningú. (...). A Tossa salaven molt, eh? I parlaven d'una manera que se coneixia de tot arreu que eren de Tossa: sa noa, en ves de dir la noia, deien sa noa.

TCC: Sí sí sí.

AMCF: Molt, la meu mare ho era, i hi viem nat moltes vegades, deien na Maria. A Tossa deien: Ses putes de ses rates se m'han fotut es blat de moro de ses gallines.

JCC: A Santa Cristina no se salava, a Sant Feliu, sí, però se salava perquè la gent va venir a viure-hi de Tossa. Els que varen venir de Tossa a Sant Feliu són els que estaven acostumats a salar. A Tossa, a Sant Feliu no es feia, i ara s'ha perdut també, però jo sí que em recordo de gent que ho feia. Ho feien gent gran, pescadors que varen venir a viure a Sant Feliu. Cinquanta anys enraderencara hi via alguna dona gran que ho feia. Però ara no, ara no em penso pas que es trobés ningú que salés a Sant Feliu i era perquè havien vingut de Tossa. A Tossa sí, sa noa.

JQC: A Sta. Cristina molt poc molt poc, que utilitzessin la essa per la ela. Molt poc. Algun però persones molt grans com jo era petit. Ara no sabia pas ningú que en tot Santa Cristina digués ses espardenyas.

JCC: A Sant Feliu va ser perquè molta gent que venia de Tossa... A Tossa sí que se salava. I el venir a Sant Feliu per ser per més pesca o anar a treballar a les fàbriques, n'hi havia alguna però ara jo de molt joveneta que anant a plaça podé sí que havia sentit

algú, però ara ja no, això es va canviar pels que varen venir de baix, Andalusia, acabada la guerra. En temps de guerra, varen venir refugiats que els portaven d'Andalusia que vivien a les cases dels senyors d'aquí i aquests ja no varen marxar. Llavors va començar a venir la immigració, que devia ser podé l'any cinquanta, eh?, una cosa aixís, o podé hasta més. N'hi ha que s'han adaptat a parlar català i d'altres, no.

VALL-LLOBREGA

JCV: Al municipi, segons Joan Amades, hi havia un camí que n'hi deien "Camí de Sa desfeta", que venia de Sant Feliu, Calonge i blindava municipi. Cap a.. el 1833 hi va haver una escaramussa dels carlins.

JTC: Allà a on t'ho feien molt era a Tossa, i llavors a Callella de Palafrugell, que no és un poble turístic, bueno ho és, però era un poble de pescadors, així com Llafranc abans no hi vivia ningú, només hi via xalets on hi naven a estiu, doncs Calella, no, era un poble de pescadors que pertanyeix a Palafrugell però allà Calella, tothom, una barbaritat, salaven. A Palafrugell també hi via part que es feia una mica...

JCV: I Pals també, però Calella era una cosa extremada, i Tossa també. Ara s'ha anat perdent això.

JCV: Algun pescador gran. La gent va salar fins als cinquanta o així. La joventut nova que va pujar ho va nar deixant. Ningú no se'n reia, era normal, inclús de vegades ho feies tu mateix, deies alguna cosa com els que tenien per costum de fer-ho.

JTC: Moltes vegades es perdia perquè venia gent de fora i es casava amb gent d'aquí.

MBB: Algo algo sí que se salava però molt poc. Jo me'n recòrdot que com era petit salaven però més aviat en masculí, com ara diríem es carretó. En canvi, en femení, jo no me'n recòrdut, sa cullera. Podé ho feien els meus pares perquè jo els meus avis casi no els he conegut, van morir con jo era molt jove, però un onclo que era com un avi. I després als anys cinquanta quan jo vaig fer el servei n'hi via un que era de Mont-ras que era de la meva quinta que tenia el costum de salar, i diríem allò que portàvem l'abric, el capot, que deia "porta es capot!". Allavors n'hi havia un atre de Canet d'Adri que deia "osti es teu company", ja no ho sabia dir "es capot", deia "ses capot!".

JCV: Té raó, ara que ho diu, es cabàs. Ja t'emportes es cabàs.

MBB: Sa xarxa també se deia. Allò com a Mallorca que se sala tant no, no ho via sentit tant, però alguna paraulota com aquesta més aviat en masculí "porta'm es porró". Ho

devia sentir fins a la ratlla dels divuit anys, passada la mili ja no ho vaig sentir. Al servei els altres se ne'n reien. Ara no conec ningú que sali de per aquí.

JCV: A Calella de Palafrugell. No ho sé. Aquí tenim un senyor gran fill de l'Escala que no sala pas.

LLAFRANC

ADB: Salaven a Calella, a Begur també molt, i a Sant Feliu de Guíxols també. Si se n'hi en reien? No, què va! Salava molt. A mi m'agradava molt. Jo tenia una tia a Calella i sempre hi volia anar; m'agradava molt.

RMDT: La gent jove ha marxat. En aquests pobles ja no viu ningú i els que vénen es perd. Els que són nadius d'allà encara continuen utilitzant molta la essa. Si jo ara m'estés a Calella i parlés amb la gent gran podé jo també acabaria salant, això és evident. A Llafranc no hi vivia gent, ja era considerat un puesto de pescar de la gent de Calella que hi tenien tots els arreus de pesca a Llafranc i llavors els que venien a veranejar de molt abans de l'any vint, que venien en tartana. Jo he viscut tota la meua vida amb els meus sogres que tenien vint anys més que la meua mare, eren de Calella i salaven. En riure-se'n? No! Els de la costa eren ben mirats perquè tenien relació amb ultramar. Els joves de pescar ja no pesquen i, per lo tant, ja no van a sa plaja. Si els envien a Girona a estudiar ho perden, o si es posen en banc o en uns estudis, ja no salen. Això es perd igual que a Andalusia que també es parlava molt amb la esse, i Andalusia ja... Tu abans senties parlar un andalús i casi no l'entenies, i sí que tenen un deje però ja parlen amb totes les paraules habides i por haber, vull dir que ja ho diuen tot bé. Tot ho fan els estudis. A Calella se casaven els de Calella amb els de Calella, o sigui que aviat guessin quedat tots aixís perquè les races eren les mateixes, no se casaven amb gent forastera, quan varen venir els guàrdies els carabiners i algú se casava amb algun carabiner no era ben vist. Què vol dir això? Que ja va entrar cosa nova, idiomes nous, i és lo que està passant ara. Ara la gent de jo per vall hi ha molta gent que s'ha casat amb gent estrangera: un aleman, un anglès, un andalus... Tot s'ha barrejat. I abans no era així, tohom era parent, tohom era germà. Tothom tothom. La gent no se barrejava fins ara. S'ha perdut perquè la gent s'ha barrejat. Ho ha fet barrejar el medi de transport, el modus vivendis de tot, aquí ve la comèdia de la globalización. Hi ha hagut una

globalización abans d'hora. (...) Jo diria ses ulleres prò no es ulls, es ocells, es homes, ses estrangers, es o ses andalusos... Diria es meu home, sa meua dona. Això no lliga pas. No a tot s'ha de posar l'article de sa sal. Ara veig gent que vol salar i sala per tot, llavors sí que te'ls e mire si dius això no va així. (...) Deies es meus pares, es meu pare, podies dir un cop *sa meua mare* prò ja deies més *la meua mare*, depèn de com ho enganxaves això. (...) A Peratallada i a Palau no se salava. A Pals, no me'n recòrdut tampoc.

ECV: Aquí ja no se salava. Allà a on se salava era a Calella. Jo con nava a estudi a Calella, jo vaig nar a estudi a Calella fins l'any 46 o 47, tenia sis o set anys, i me'n recordo molt bé que a Calella salava tothom, la gent gran, però la gent és dir els pares nosatros ja no salaven gaire i nosatros pràcticament... Jo de vegades encara salo, és dir te surt una mica aquella cosa, aquell ramalasso, prò aixís inconscientment, prò és una cosa que me ve em sembla d'aquests anys a Calella i tots ets pescadors encara salaven: es noi, sa noia, es llagut, es bot, na Maria, na Carme... Igual que a Cadaqués, si vas tu ara a Cadaqués, encara continuen salant molt, doncs abans a Calella pràcticament era igual. Els pobles que jo recordo que salaven molt, a part de Calella, era Cadaqués i l'Escala, on salaven molt. Jo havia conegut gent gran que encara salava, jo parlo de quan era criatura. Em sembla que es es va perdre quan la gent va començar a anar estudi més, a llegir i a escriure, és dir ja varen aprendre més i no ho sé, es va perdre. Si tu vas a estudi i no t'ensenyen a allà a salar i no escrius salat, ja parles d'una altra manera. Jo em penso que la cosa va anar així per la falta d'ignorància aquesta, que la gent al no saber llegir i escriure parlava d'oído, moltes paraules les e deien com un lloro, que els havien sentides i moltes vegades o sabien ni lo que deien. I jo em sembla que després a la que la gent va començar a tenir una mica més de cultura, varen anar a estudi, varen començar a llegir i a escriure la majoria de la gent, jo per a mi això es va perdre. També anar d'aquí a Calella semblava anar a la fi del món. A Llafranc hi vivien trenta persones. A Calella ja era més nucli, més pescadors més gent, i és clar lo que et deia jo no vaig salar mai. Jo de vegades encara salo inconscientment si em diuen alguna cosa, perquè me ve aquella història de con jo era petit. Prò jo per mi això s'ha perdut, a les Illes hi ha el parlar salat, i sempre s'ha parlat aixís, aquí no, aquí la gent parlava perquè no en sabia de cap més. Sí que recordo que a Calella salava tothom, joves i grans. Jo tenia cinc anys i els altres en tenien trenta o en tenien coranta, sempre hi via una diferència ja d'edat força grossa. Els de la meua edat ja no hi ha ningú que sali. Ara con

jo nava a estudi i hi via aquella gent que tenia trenta anys més que jo tota aquella gent que salava perquè naven a pescar, naven a marc, però els de la meua generació ja no. Jo de vegades salo inconscientment perquè aquella paraula la tens gravada d'aquella manera, sempre com parles de coses de mar, per exemple, nar a pescar, sobretot con parlàvem del barco, la barca, sempre dèiem es bot, sa barca, sa jambina, vui dir tots els termes de pesca que és lo que es feia servir abans, la gent treballava al mar. La que salava era la meua àvia perquè ella havia sortit de Calella. (...) Realment això que dius del 1950 em sembla que és molt correcte perquè ja te dic el 1950 jo tenia deu anys, i jo me'n recordo que va ser l'època que vaig nar a Calella, i al 47 vaig nar a Palafrugell, on no se salava re de re... A aquesta època vaig desaparèixer de Calella i després posteriorment a aquesta època, podé abans dels quinze anys, ja no recordo jo que se salés tant, és dir q realment aquí ja hi va haver un canvi generacional posteriorment en aquesta època, o lo que fos, o possiblement el turisme, és l'època aquesta dècada dels anys cinquanta/seixanta que va desaparèixer el salat, és l'època on hi vien els entablaos flamencos i és una atra història. El meu record podé és anterior a l'any cinquanta, clar que la meua àvia que va sortir de Calella va salar fins que es va morir, però nosatros ja no. No salaven metòdicament, com tu sents a Mallorca o el mallorquí, mai, però sí que hi via unes paraules, uns modismes, unes frases fetes que con deien allò sí que salaven. No era un salar per salar, era un salar que els hi venia suposo que a casa seua ja de tradició dels vells i cada vegada s'anava perdent més, se mantenien unes certes paraules o uns girs diferents. Era una mica així un parlar familiar: es meu pare, sa meu mare, es meu avi, sa meua àvia, es noi, sa noia... Passava una cosa: con la gent després parlava amb algú altre deixava el salar perquè con la gent després parlava amb algú atre deixava el salar i mirava de parlar bé perquè el salar era un parlar que feia pagès o incult. Jo m'en recordo sobretot el meu pare tenia una dèria, com parlava amb algú eren com dues persones: com parlava aquí a casa parlava d'una manera i com parlava amb un de fora o així parlava que semblava una atra persona amb el parlar perquè s'esmerava. Jo no recordo haver sentit mai ningú que se'n burlés, eren ells que se'n daven de menys i aquí sempre havia vingut molta gent de Barcelona que tenien molt de diner, a la postguerra, hi via xalets, i hi vivia la gent del poble, que eren pescadors, i hi via una diferència notable entre els uns i els altres, després amb l'onada turística es va nar diluïnt. La gent d'aquí tenia una mica de dallò envers els de Barcelona, perquè és clar aquells eren educats, aquells parlaven bé, tenien els diners, eren els senyors i suposo que això és el complexe que tenien. Una de les coses que et dic és el meu pare. La família de la Rosa

Mari en deien cas Noi Menut, a Calella hi via es Noi Gran i es Noi Menut, i el sogre de la Rosa Maria era el Noi Menut. Al noi de família d'ells, ja hi ha entra el salat dintre.

SANT JOAN DE PALAMÓS

MGC: Sí, el meu avi bastant.

EPV: Jo a casa meu, no. Només una veïna coneixia, la Sirbona que ja no hi és, perquè els fills de per qui no salaven pas, no sé per què.

MGC: Una part d'ells, el pare o la mare era de Sant Jordi Desvalls. (...) El meu avi era molt gran i jo estava molt enganxada sempre al meu avi, d'aquí ve que per això sé més coses, els meus germans poc que us explicarien gaire re, perquè una germana me diu "ah, jo d'això poc que me'n recordo gaire re; no t'ho hauràs inventat? Au, home, si és més gran que jo!". I com ara me deia el meu avi "nena, ves-me a buscar sa jupa que sento fred aquí". "Ves-me a buscar sa jupa" "Ves a mirar a on t'és l'avia si està escatant naps o així que ses vaques ja estan cridant". Totes aquestes coses sí que... Es meus pares ja no.

EPV: Perquè devia venir podé de... A Colonge sí que salaven molt. En deien els de sa Bardissa perquè feien servir la essa. Els d'aquí Palamós i Sant Joan deien "mira ara baixen els de sa bardissa perquè allà dalt es veu que salaven".

MGC: El meu avi era de Sant Joan, però els seus pares ja eren de Vall-Llobrega. I això se salava més com més pagès, com més petit el poble, com més rural. Allòs era com se salava més: això de ses vaques, "ses gallines ja han menjat avui, Maria". La meua àvia era originària de Sant Feliu i no, no, alguna paraula sí perquè s'enganxa però ja no, no. Jo crec que s'ha perdut perquè hem perdut el salar i moltes atres paraules que se notaven pq a mi m'han dit moltes paraules "se't nota que ets de Girona amb el parlar" perquè amb el moviment de la gent, que no hi ha hagut distàncies, hem agafat el parlar de Barcelona. Jo estic convençuda que és que el parlar de Barcelona mos s'ha posat aquí.

EPV: Jo no sé si devia ser original de l'Empordà això del salar perquè jo he sigut parlar gent reduïda perquè ni més per mont, ni a Palafrugell ni per allà, no he sentit jo el salar.

MGC: Perquè ja aquesta generació no l'he sentida pas, però els més vells sí que es salava molt. Mira, tu ja els has conegut, en Sibilo d'aquí dalt la benzinera, les Patinyes que els hi dèiem, ell, aquesta gent salaven però moltíssim. Jo crec que es va perdre a partir del 55.

MGC: Déu n'hi do a la Garrotxa lo que se sala perquè ara diuen "soms", amb la essa.

EPV: Jo que salessin moltíssim de fills d'aquí no n'he conegut pas gaires, la Sirbona però no pas gaire. (...) Aquí vénen molts veranejants de Barcelona. I les ràdios, la televisió, perquè abans només parlaves amb la veïna.

MGC: A la tele fan un accent castellanitzat.

EPV: Jo els peixos a la televisió no sé pas quin nom els hi posen que jo no sé de què em parlen! (...) Van venir molts andalusos i murcianos, principalment.

MGC: Del 55...

EPV: I abans, perquè al 55 me vaig casar jo i el carrer de l'Església ja estava ple de forasters. Aquí Sant Joan es va poblar d'andalusos.

ASP: No, els meus pares no salaven. La meva àvia sí que salava, era de Vall-llobrega i ella sí que salava una mica però de després cap aquí no crec que se salés gaire. (...) Allà a on parlen molt diferent és a Cadaqués, on crec que encara se sala. A primers del 1900, en temps de la meva àvia, se salava per aquí, no a Sant Joan sol, la meva àvia era de Vall-llobrega i ella es va casar a Sant Joan i me'n recordo que havia dit algunes paraules que se salava. I a Sant Feliu més que no pas aquí, sí, jo havia sentit explicar que havien anat una vegada a uns jocs florals i varen recitar un vers i els hi varen donar una gramàtica perquè tot ho deien salat, i de prèmit els hi vien donat una gramàtica. No recordo més; ho via sentit explicar als meus avis.

FONOLLERES

MRM: Jo poc que pas ho he sentit mai ! (el salat)

PPF: No, no, no. Mira que hasta ho he comentat amb un home dic, i no no mai de la vida en aquí ho hem sentit aixís.

FCR: No se parlava amb la essa davant. No ho via sentit dir mai jo, ni a aquesta rodalia de per aquí.

SANT ISCLE D'EMPORDÀ

JAL: Aquí no, has d'anar cap a Tossa.

NDF: I a Begur també.

JAL: Ah, sí, i a Begur també.

NDF: Podé cinc-cents anys endarerra podé sí, prò d'ençà que jo me'n recordo o ell se'n recordi. Els meus pares tampoc, parlaven igual com ara nosatros.

JMR: Jo com vaig començar a anar Tossa és el que me va llamar l'atenció. (...) Se sent a Tossa, a Begur Déu n'hi do i podé hasta l'Escala, prò no ho sé. Si hi vas la gent de Begur, eh, passejant per allà o estant que esperis amb algú, que es crusen, o sents un enraonament i els e sents "sa noia", que "sa noi" i vàries paraules que no em vénen a la memòria. A Tossa es feia molt i molt, i a Tossa també. Els que no tenim costum de sentir-ho ens feia gràcia. (...) Fa coranta anys que ho sentia.

NDF: En aquest tros d'aquí a l'Empordà no ho he sentit mai.

JMR: Jo con ho sentia tenia 23 anys.

JMR: Cap a la costa podé sí, cap a la part de Begur, prò per aquí no. El salar es va perdent.

NDF: Si hi ha persones gens ho faran fins que hi siguin, aquesta mainada que va pujant ho van deixant.

JMR: Sí, i molts van a estudiar a Barcelona i ja ho canvien. És molt diferent d'abans que es quedaven al poble i ja no es movien de casa.

JAL: Jo veig aquesta quitxalla de casa que en ves de dir aiga que diem nosatros diuen aigua.

NDF: És més fi!!! (riu)

JMR: Aquí la gent de pagès ha vingut a zero.

NDF: La gent ha marxat. Ara la gent són gent de cap de setmana o són gent que fan un altre ofici, fan una atra cosa. Abans la gent visquia de pagès.

MONT-RAS

ETG: No se salava. A Fitor hi via persones que sí i persones que no. Algú ho feia, molt pocs. Els meus pares ja no. Només hi via tretze cases tot plegat. Poc que se salava, eh!

DVV: A Vall-llobrega sí que es feia.

EDF: Aquí a Mont-ras no s'ha salat mai. Ni els meus avis, perquè tota la meua família han sigut de Mont-ras i mai de la meua vida ni els meus avis ni els antepassats, a Mont-ras mai de la meua vida, com a Calella i tota la part de mar tothom salava.

DVV: Això més aviat a Calella, molt. Deien sa noia, es noi.

EDF: Jo a Calella m'agradava, jo con nava a Calella com que teníem una dona que érem molt amics, i m'agradava i jo de més petita moltes paraules els e deia salant, però ara també l'he perduda. Però aquí a Mont-ras no s'ha salat mai, ni haver sentit ningú que salés.

DVV: A tot això de marc es fa. Aquí no es va salar mai. S'ha perdut perquè els veis s'han mort, i la joventut... Ara aquí a Mont-ras érem 500 habitants, i som 2.000 i d'aquests 500 que érem abans, si som 100 que hi som, perquè la gent dels masos, els veis s'han mort i la joventut no ha volgut fer de pagès, i uns se n'han anat a Palamós, els altres a Palafrugell.... I a Calella i a aquests puestos igual. Podé Calella era més recollit i podé havent-hi molt eren una dotzena de famílies i ara aquestes famílies ja no hi són i tot és gent nova que ha vingut. Per això s'ha perdut. O que te trobis alguna persona ja gran, algun pescador que encara a Calella n'hi ha algun de vuitanta-i-pico d'anys que aquells encara salen, però els altres diríem són nouvinguts i ja no.

LA PERA

BAB: A ca l'Esquerp que se'n deia, que eren de Begur i aquests sí que salaven. I els seus fills també ho feien.

DBA: No sé si eren fills de Begur, l'avi, el pare de l'Antònia, que varen venir aquí, de Begur varen venir a la Pera. (...) Amb el temps es varen acostumar a la paraula d'aquí, però no me'n recordut pas perquè jo con vaig nèixere ja eren e n aquí. (...) Per salar salar no és pas que salessin gaire, al principi diu que sí que se'ls hi coneixia alguna cosa, però llavors amb medida de temps ja es varen anar recuperant.

SBC: Aquí jo no he sentit dir mai. Jo ho he sentit a dir a Calella de Palafrugell, aquells sí que salen molt, és més de mar. En canvi una meua cosina que és de Palafrugell, aquella no.

SERRA DE DARÓ

JMS: Aquí no es feia. Se sala més aviat al costat de mar, a l'Escala, a Begur, però en canvi a l'Estartit ja no. Encara ara se sent. Joves també, és un costum que s'enganxa molt, generalment si són gent que són de l'Escala, nascuts a l'Escala: sa mare. Aquí ha sigut bastant net el parlar, i a aquests pobles dels voltants, també. També hi ha pobles que més aviat acaben en la o. Diuen *maro*, per dir *mare*. La gent jove encara es nota. Què et diré jo? A Foixà mateix.

SM: Aquí no s'ha salat mai em penso. A Palafrugell també se solia salar bastant.

JPD: No, aquí, no. A partir de Pals, i a Palamós, sí.

JMS: I a l'Escala, que a més de salar, acaben amb la e. Aixís com hi ha pobles que acaben amb la o, que diuen *maro*, a l'Escala diuen *mare*, generalment, i salen *sa mare*, *es pare*.

GUALTA

JPS: Això és més aviat cap a Begur. No, ni els meus avis (no salaven). Més aviat a Begur o a Pals. Encara ara es diu per aquí a Begur *es peix*. Això era molt antic.

JPV: No, aquí no se salava pas aquí. A Begur i a aquests puestos de cap a la costa salaven molt. Encara conec gent que encara sala, gent gran, és clar, gent jove potser no tant, gent gran de setanta anys encara fan nar la essa davant: *ses noies i ses nois*. Has d'anar a la banda de Palafrugell i a Begur, i a l'Estartit encara potser trobaries algú, podé a l'Estartit no cal que hi vagis, o bueno podé com a Begur i Palafrugell.

MCG: Aquí no es feia. Allà sí que ho fan, i a l'Escala encara.

MASOS DE PALS

TCR: Aquí, antigament, tots els pobles de la costa salaven. Ara, no tant, però la gent gran, com jo que ja ho començo a ser, faré 80 anys ara, com els avis ens deien això ja ho trobàvem estrany. Per exemple, *es plat*, a casa, l'àvia com demanava: *noi, es plat*. Això era a casa i tota la gent gran d'aquí. Com vaig començar d'anar a col·legi allavons no se m'avenia lo que via sentit a casa i lo que m'ensenyaven allà. Per això són coses que se't

queden: *es plat, sa cullera, sa forquilla, es gabinet, es ventall, es foc, ses brases, ses trumfes viues, es llit ...* Jo sóc nat del 27 i allavòrens hi via molta gent que salava. Ara us faria nar al costat de Begur, Aigablaua, sa Riera, i la gent que no s'ha mogut d'aquí encara sala. S'ha perdut perquè la gent com jo ja no hi som. Després, perquè jo con vaig nar a col·lègit que anava amb un tal Virgilio de Tardienta aquell ja mos ensenyava diferent, perquè tinc alguna redacció i ja hi ha molta diferència de com es parlava a com s'escrivia. Això con jo tenia set o vuit anys, o deu. Després, perquè la gent de fora han vingut aquí. Fins al 30 aquí hi via la gent d'aquí, no hi via gent de fora. Abans s'ho coïen i menjaven aquí, i la essa nava en molts puestos doncs la essa va continuar fins que ja nosatros varem tenir bicicleta i ja venien uns de cap aquí, els atres de... fins que ens vàrem nar barrejant. En aquell temps lo que parlem ara ho guéssim parlat amb la essa a tort i a dret. Sobretot la meu àvia salava molt, més que la meu mare.

CFS: No, no, això de salar aquí no, era a Begur. Aquí sempre es parla com parlo jo. Ara es parla tabé més diferent que jo, amb més català perquè nosatros parlem català prò segons què no és un català verdader. Aquí als vespres hi ha una senyoreta que ensenya a català a moltes noies que han nat al col·lègit amb elles i els ajuda a parlar el català verdader, perquè nosatros som catalans prò segons quina cosa no és el verdader català. Prò aquí salar no ha salat ningú. Els meus pares eren fills d'aquí i tota la gent gran que he conegut que podien ser els meus avis parlaven cum ara parlo jo. Això de salar només és a Begur.

JRP: Aquí, no. Ho deien tots els pobles de Begur, que salen com a Mallorca que també posen la sa per davant, la sal que diríem. Ara, cum que avui en aquests pobles no queda gent del poble, s'ha perdut bastant, prò si enraona amb gent que Begur és més gran, a Begur hi ha més gent, i hi ha gent d'aquell temps, enraonen aixís, més o menos. Aquí no ho via sentit dir mai. Ni els meus pares ni avis que els e recòrdut no ho deien mai. Ara si la gent que hi via aquí eren vinguts d'allà també ho pronunciaven, és un costum, un vici, el costum d'enraonar. Nosatros no hem nat mai a estudi del català. El català només el sap el prefecte el qui l'ha estudiat. Tot això del salar és a la costa. S'ha perdut perquè no hi ha gent. Aquí la majoria de gent no és del poble. Abantes con un es casava amb una de poble, la veïna, o la de l'atra porta de més enllà i tot quedava al poble. Ara el d'aquí es casa amb un de Barcelona o un de Madrid i es va perdent tot.

MRF: Aquí es feia prò amb molts anys, con érem petits. I ho víem dit, Mare de Déu!

FRP: Se'n diu salar això, i era més aviat de Begur. Venia de Mallorca, que a Mallorca encara hi parlen aixís.

MRF: La mare era de Mont-ras i també salava tot. Tot ho deia salant, però con va ser aquí va canviar una mica, perquè aquí no se feia tant, com a tota la conversa direm, només a una paraula única. Tant a Pals com a Masos de Pals.

FRP: Nosatros ja no salàvem, però la mare, el pare i els veis sí que salaven. A segons quines paraules no es feia la essa. Els pares ja no tant. Els vells, sí: *ses vaques, ses ovelles, es porcs, es gossos, ses espadenyas...* Se va nar perdent.

MRF: Tot això de petita. Després com vaig tenir ia deu anys ningú més va salar, ningú més va parlar d'això de la essa. Ja als estudis ens ensenyaven a parlar com vies de parlar, vies de parlar com els mestres te feien parlar. A Pals teníem bons mestres. Begur i Masos, no Pals, érem molt units abans.

PALS

AGR: Jo recordo que ho feia la meu mare, i una veïna d'aquí que era molt salada que sí que ho feien. Tothom és mort, perquè tindrien cent i pico d'anys.

LCB A Begur encara, i es perd, diríem. Aquí nosatros no hi hem parlat mai.

AGR: Sí, nosatros ja no. La meu mare, sí i gent gran així, que ja és morta de en fa d'anys.

LCB: En parlaven més els que visquien més a la costa, més arrimats allà, com ara Regincós, però cap aquí ja es parlava més com la Bisbal, que aquí ja no sala ningú d'aquests puestos.

AGR: Als Masos sí que n'hi deu haver que parli així, no?

LCB No. Els pares ja no hi parlaven així.

AGR: No, el teu pare no hi parlava pas!

LCB: Això es va deixar de sentir a la que va entrar en Franco. Abans, però tampoc la essa es feia per aquí, havien de ser molt arrimat a allà. A sa Riera mateix, tot era es peix, i ses cordes.

AGR: I porta es càntir, i sa bicicleta.

LCB: Però és que te'n naves a Roses, i la sal ja canviava, cap a aquests puestos ja no. Cap a on més a Begur, i encara ara salen.

AGR: La gent jove podé no. La gent gran ja no.

LCB: Amb l'època del castellà es va nar perdent. Ara la gent parla amb més estudis.

ECS: A Begur deien que salaven. Més aviat a Pals eren gent gran que salaven, però a Begur ho feien molt. En deien salar d'això. La meu àvia ho feia, però més aviat gent gran. Deien *sa noia*. La gent abans no naven a estudi. La meu àvia va tenir 12 fills i no n'hi va haver cap que anés a estudi. I el no nar a estudi, ja gafaven l'ambient natural.

PCR: Això ho deien a Begur, que sí que salen molt. Aquí, no.

LLOFRIU

LCM: A Calella de Palafrugell, ho feien una mica, diuen, jo no ho he vist pas fer mai.

MCM: Sa noia, prò a Calella no aquí.

LCM: En el meu record, no.

MCM: En aquí mai de la vida s'ha salat.

LCM: Ara, a Calella, que nosatros hi teníem una botiga, i senyores grans ho feien, eh, Montserrat? Hi via una senyora que encara deia *sa noia*, *sa jove*, prò a Llofriu, jo no he pas sentit mai.

MCM: I a Palafrugell, no... i a Begur, sí, i inclús joves salen a no ho sé, a mo- moltes coses, *sa botiga*, *sa*, salen molt, prò a Palafrugell i a Llofriu, no. I a Llafranc també, tant a Llafranc com a Calella, es veu que al ser a la vora del mar, potser hi ha pescadors de cap a Tamariu que són de Begur i, és clar, allavons salen, s'han se'ls hi ha connectat aquesta cosa. A Regincós tampoc no he sentit que salessin mai. Són més de la part de de, més a la vora del mar. A la gent jove no els hi agrada, precisament em sembla que els hi ve gros això de salar, ara ja només ho he sentit a gent gran.

LCM: Només dues iaies que eren molt molt grans que ho feien.

MCM: Ara la joventut jo crec que no trobareu salat.

LCM: Ja, la gent jove quan nosaltres érem a Llafranc, fa 25 anys, la gent jove ja no ho feia. Nosaltres coneixíem dues senyores grans que eren de Calella, i era casada a Llafranc, sempre deia *sa noia*, *es noi*, i atre gent podé també ho feia, prò gent jove, no. Es perd perquè em fa l'afecte que no els deu agradar. Jo tinc una neboda a Begur, casada amb un meu nebot, i poc que sala ella tampoc, i la seva mare sala. Té 39 anys.

MCM: De joves que salin han de ser de ben bé tocant a mar. Hi via uns pescadors d'Aigua-Xellida, sota Begur ben bé. Tot són platgetes molt petites, i la gent de més de 60 anys que hi viu sala encara.

JAM: Aquí no ho he sentit mai, som una mica més a l'interior, a Calella i així, sí, però lo que és aquí a Llofriu, si algú alguna vegada ho ha fet ha sigut allò per fer una mica de broma, inclús, eh? A Calella encara hi ha gent gran que encara sala, o més jove, de la meua edat, o jo no sóc tan jove?, o més jove que també sol salar. Es va perdent, inclús la manera de parlar d'aquí a Llofriu, ve donat perquè cada vegada hi ha més estudis i s'ha de parlar més bé el català. Es parla més bé o es parla diferent, jo dic? Perquè vindrà un moment, inclús l'atre dia ho comentaven a la ràdio, que abans sabies distingir el que era del Pla de l'Estany, el que era de la Garrotxa, el que era del Baix Empordà, el que era de l'Alt Empordà, diu vindrà un moment que tothom parlarà igual, podé és vritat. La gent jove parla diferent, con han nat a l'institut o allà on siguin el català, es parlava o escrius el català, i ja llegeixes d'aquella forma i ve un moment de què t'hi dediques. (...) Salaven persones de pescadors. Sembla ser que a l'Escala també salaven, a Cadaqués, a Begur.

TORRENT

SCP: Aquí ningú no ha salat. A Regincós, i Begur, sí, molt molt.

JLT: Sí, cap allà, sí.

JJS: Jo tampoc no ho recordo.

REGENCÓS

SVF: Sí, abans sí que se salava, però si naves en un puesto foraster, te se'n fumien perquè parlaves d'aquella manera. A la costa, a les plages, podé encara es fa.

JXM: Ara s'ha acabat tot això. A Calella encara se sala, però a Palafrugell, no. A Llafranc i a Tamariu, ho he consultat aquesta setmana, podé trobaries algú que digués algo, però a Calella encara la gent gran ho aguanta, sí. I aquí a mesura que et vas fent gran, la gent jove, amb els estudis i el sortir fora i tot això agafen una atra manera

d'enraonar, però els nascuts i que hem viscut sempre en aquí normalment es fa servir el salar, algú gran podé sí que el fa servir... però com érem petits que vam aprendre d'enraonar els nostres pares i avis, que encara els en vàrem conèixer salaven molt.

SVF: La meua àvia era de Calella i encara salava més.

JXM: Això s'ha perdut a mesura que la joventut ha anat a estudi a fora, s'ha anat barrejant amb d'atres, i ha anat canviant. La gent a penes sortia d'aquest poble, inclús els diumenges, es passava la setmana que no sortia d'aquest poble, i és clar, allò nava quedant aquí. Ara, petits petits amb els col·legis cap a Begur, en cabat, Palafrugell, professional o a l'institut, i i cabat a fora, es barregen amb d'atres i això es va apartant.

SVF: Ara ja no es queda ningú aquí al poble. Nosaltros teníem família a Tordera i com venien se'n rivien de nosaltros, perquè ells a allà ja no salaven, però aquí venien a festa cada any et deien "d'un ho heu tret aquest llenguatge?".

JXM: Ara la joventut enraona diferent.

SVF: Ara no trobaries ningú que salés, no queda ningú ja, perquè no salant nosaltros no sala ningú. Nosaltros ho vam anar deixant als 25 anys, o als 20 ho vam anar perdent.

JXM: Poc que te'n dones compte això, perquè això no se pot calcular, des de luego fa anys. Abans els pobles era diferent, abans la gent tothom es quedava a casa i la manera de parlar es mantenia. L'altre dia vaig parlar amb un noi que té vint anys, ha nascut aquí, i ha crescut aquí, i vaig quedar parat de la manera que parlava. La joventut parla un idioma que no saps lo que és. Al barrejar-se amb la gent, fa que no es parli ni una cosa ni l'altra.

DSS: Jo la gent que venia de Begur, o de Siner, o de Calella, com era la seua mare o la meua àvia, sí que els en sentia salar, però abans aquí a Regincós no se salava pas tant com a Begur.

LVF: Aquell temps sí que se salava més, és clar, ara no.

DSS: Ara, no. És que ja nosaltros no salem, perquè la gent te mira així una mica estrany sí ho fas. Sí, encara salo, i més a casa parlant amb es meus sí que encara salo, després ja mires a fora de, bé, no ho mires, però te n'estàs una mica. A Mallorca podé sí que la essa se posa per tot, però nosaltros, no, vull dir que també se n'ha de sapiguer. No dius *s'armari*, ni *sa taula*, sí que dius *sa porta*, *ses ocells*, *ses sabates*...

JXM: A Begur carregaven molt amb la a, i a més de salar, també tenien algo de Mallorca, noia tampoc ho deien, deien *sa noe*.

SVF: El parlar de Begur, estem a tres quilòmetres i sempre ha sigut diferent.

JXM: De per aquí, a Esclanyà se salava també una mica, que era com un veïnat de per aquí, perquè al ver-hi rajolerias a aquí, i a Esclanyà també, hi via molta connexió amb la gent i això podé feia que la gent també es barregés. Prò a Pals, no, Torrent, tampoc, Palafrugell, tampoc, Llofriu tampoc, viu dir aquell cantó tampoc.

DSS: És que sembla que lo que donen a les televisions catalanes és el català autèntic, i ho sento, però no. El català d'aquí a l'Empordà és molt ric i molt maco, i el nem perdent a base de bé. A més, lo que deia en Josep a Palafrugell parlaven d'una manera i naves a Pals i ja tenien una atra manera, naves a Tarroella i els de Tarroella se ne'n reien dels de Pals de com parlaven i els de Pals se ne'n reien des de Tarroella, i es de Pals se ne'n reien de com parlaven a Begur.

JXM: A Pals carregaven molt la *a*, l'allargaven, és diferent, però ara tampoc ho trobaries, ara ja s'ha perdut.

DSS: Bé que si gafes coses escrites de principi de segle de gent per aquí bé que a Llofriu també se salava, no devia ser una cosa tampoc tan ficada a Begur i a Calella, o a la costa, sinó ques es veu... a Cadaqués també diu que se sala, però cap a l'interior se feia. S'ha perdut, no ho sé, o per les barreges o podé al ver-hi més escrit, al llegir s'ha nat perdent la parla casolana, de casa, del tarannà de la gent, de la manera que es deien. (...) Jo a vegades encara dic "porta sa cadira", això sí, però no és com abans que a casi tot salaves. Jo no sé si ho dic bé o què lo que dic és *junoï*, però a casa me diuen que se diu *genoll*. Després jo dic *mal de canyó* i és *mal de coll*. (...) Ho veus, totes aquestes coses te les han nat traient. Jo no sé si és correcte o no juneï, però ho hem dit sempre i a mi me sap greu que se perdin totes aquestes coses, aquesta manera de parlar. És com les dites que poc que en diu la gent de dites, i abans cada cop que obries la boca deies una dita. (...) No ens ensenyaven en català perquè els mestres eren forasters.

JXM: L'escritura era en català a l'escola, però no salat. A l'escritura no hi nava el salat, havies d'escriure normal. Allà com marcava la gramàtica, això era al parlar, sí, mira.

SANT FELIU DE BOADA

MBP: A Begur, força. Aquí no es feia.

MCP: A Begur salen. Aquí, no. Mai. Allà la gent hi parla així.

FGA: Això aquí, no es feia pas. A Begur sí que ho feien. Inclús hi via algun xiste que se'n fotia de la gent de Begur que parlava així salat: digues a sa noia que vagi a buscar sa clau de sa botiga de sa riereta. Em penso que no se ne'n reien!

ESCLANYÀ

MAM: A Begur i a Sant Feliu. A Begur ara encara es fa, i podé hasta algun de jove que són gent que vol tornar a treure la manera d'enraonar d'aquell temps. Ja a Palafrugell i a Esclanyà ja no. El parlar de Sant Feliu era molt diferent amb el d'aquí. Ara la gent el parla més bé el català que nosatros. Nosatros déiem *paia* i és palla. *Paia paia* i ens e surt com abans, i atres coses, nosatros també diem *aiga* i els que d'allò *aigua*,

JAS: Aquí no es feia. Sí, prò no pas tothom. Els grans segur que sí, que salen molt. A Esclanyà no s'havia fet mai. A mi la meua néta me rectifica moltes coses, alguna paraula, diu "avi, poc que es diu aixís, es diu aixís". Ara el parlen bé el català, nosatros el parlem d'aquell temps. La meua néta el parla molt diferent que jo el català i moltes vegades me rectifica.

MCD: El parlar de Palafrugell amb el de la Bisbal ja hi ha bastanta diferència, hi via, ara podé ja no tant. Begur i Sant Feliu s'assemblaven molt amb la manera de parlar perquè tenien el salar.

FONTCLARA

TAC: Són els de Begur, com els de Mallorca que també ho fan. Aquí, no, no. A Pals algun de la gent molt gran, prò avui dia a Begur encara ho fan. A la gent gran encara ho via sentit a Pals, abans, que salaven una mica, deien *es tamborell*. A Pals podé ara ja no ho sé perquè la gent gran va marxant tothom, i no n'hi ha, però de l'edat dels meus pares, mare de Déu si salaven, ui, sí! Però ja més cap aquí ja no.

JVP: Aquí, no, són els de Begur, els de sa Riera. El parlar de la gent jove sí que ha canviat molt, entre que hi ha molt de catalanisme i tant de xaves i així tabé s'ha enganxat una mica.

PALAU-SATOR

SPC: Aquí, no, fins cap a Pals... Begur, sí, totalment. A Pals no tothom, però naves en alguna conversa en algun cafè i també es deia. Ara si no s'ha perdut totalment, poc se'n falta, sí vaia amb la gent d'ara s'ha perdut tot! S'ha perdut perquè la gent jove que va vinguent se'n enriuen. A les escoles ni pensar-hi d'ensenyar-ho, això es transmetia de generació en generació fins que van anar vinguent els joves i es varen dar compte entre el turisme i una cosa i l'altra que això no es via de dir, que con ho deies davant d'algú se'n riuen, i aquella mainada se'n donava vergonya i el jove parava ment de dir-ho, perquè feia veure que no ho sabia, que ja parlava com l'altra gent i aquelles coses, per això s'ha perdut.

EPC: Salen cap a març. Als puestos de Begur o de platja.

CTC: Aquí, no. S'ha perdut perquè feien riure, la mainada sí ho deien se'n riuen. A la mainada ja els hi ensenyaven diferent, a les escoles ja no ho ensenyaven. Eren els pares, de grans

BLANES

CVA: A mi me deien sa noia. Ara ja no es fa. A nosaltres els antics, encara alguna vegada encara ens e surt, sí és que que ho estimem, però la gent ja no ho valora. Clar, s'ha perdut. Si la gent no ho utilitza se perd. La gent no ho utilitza perquè la pressió social dels mitjans de comunicació ens han canviat el llenguatge.

MCG: Ara m'estic donant compte que de la manera que es té de parlar a la manera que parlem d'aquí és diferent, bastant diferent, bastant diferent, però abans, jo deio abantes, veus? Abans jo no ho notavo, jo no me'n donavo compte. Ara sí, ens corregeixen a classe i ens diuen, ens ensenyen com tenim d'escriure, per sobre-ho escriure correctament. Moltes coses a mi ja me queden, per exemple, abans jo deio "jo abantes", i jo ara ja estic moltes vegades encara se m'escapa alguna vegada, però ara ja et dic, n'he canviat algunes sense donar-me'n compte.

RGN: La gent gran sala. La mare que té 95 anys sala. Llavors som un grup de lectura que mirem de conservar aquestes coses perquè no es perdin. Hi ha molts utensilis que si

nosaltres no els e recordem com se deien abans... La galleda, o porta'm un atuell. Hi ha paraules que procurem que no es perdin, que ens agrada que la gent sàpiga que és de Blanes. O sigui, o has de viure amb gent gran que generalment sala una mica o has de viure, de ser d'un grup que digui "anem a mirar aquestes paraules perquè no es perdin. I és cert que sense practica'ls e es van perdent, i llavors diem "fem un vocabulari nostre i que val la pena, i a més Blanes té moltes coses de salat. Sarau. Què és anar a sarau? Nar a sarau és nar al ball. I també en lloc de dir noia diuen *noa*, la gent antiga".

ATT: Jo dic nosaltres però abans deien nosatros. I el *mos* s'ha perdut també. Mos en vàrem nar a passejar, i encara ara se sol dir ens en vàrem anar a passejar. Però nosaltres dèiem molt el mus, la meva mare moltes vegades encara ho diu.

AVA: El parlar d'abans... la joventut ja no té res a veure amb nosaltres, eh? Jo recordo de que abans jo també salava molt més, i el meu pare, i la meva àvia sobretot. Con jo ero petita. Les expressions de la meva àvia ara difícilment els e sento. De Barcelona parlem molt diferent. El meu fill una vegada que va portar una noia de Barcelona a casa recordo que jo li deia "en un?" I ella no m'entenia, i e meu fill es va posar a riure i va dir "a on". Encara tenim alguna cosa, però encara tenim alguna cosa, però es conserva molt poc.

DPC: Antigament salàvem bastant. Tossa i Lloret feien servir la essa, i Blanes també, però ara ia s'ha perdut bastant. Ara l'opinió meva és que s'ha castellanitzat: ens hem acostumat als llums i les cerilles, a moltes coses que no tenen a veure amb el parlar de quan era petita. Amb la migració i haver construït tant, haver-se fet barris, els pobles han perdut l'encant que tenien. Salem quatre que quedem de Blanes: *ses barques*, *ses amigues*. I a Tossa encara salaven més que a Blanes. És que hem perdut bastant, molt molt.

GMR: Els que tenim l'edat que tenim, els nostres sobretot avis, pares també, però sobretot avis parlaven molt d'aquella època. De molt salar. Salaven molt molt. Ara això s'ha perdut totalment, totalment. Jo recordo la meva àvia que salava molt, molt, la meva mare, no, però la meva àvia salava molt perquè clar era del 1800, finals de segle del 800 i sí, sí, salava molt, molt a aquella època tothom salava, els nostres pares ja una mica així entremig nosaltres ja no. Si bé també hi ha moltes coses concretes i paraules que les

diem una mica de Blanes, prò clar ara també encara que siguem grans ens hem anat una mica barrejant amb la modernitat i després nosaltres hem estudiat en castellà.

PPP: El jovent el parla més bé, perquè nosaltres parlem en català i en castellà, potser de la manera que ens han ensenyat i ells el parlen perfecte. Abans, els pescadors salaven molt, i els pagesos també, deien *trumfos* i paraules així. Era diferent. Ara ja no se sala gaire. Abans sí que salaven, sí, de vegades anaves a la plaça i deien *trumfos*, *aqueixa noia*, paraules diferents.

MPM: Em penso que el sala ja no es fa. Ara, amb coses típiques o que volem fer una gràcia, sí.

CADAQUÉS

MFP: Nosaltres ens hem acostumat a parlar fi. Abans parlàvem gruixut (...) de tu a tu, sense senyorios.

LGN: Salem de tota la vida. Ho hem de mirar de conservar. Quan sentes una persona de Cadaqués que no sala t'estranyes. La mainada ara hi fa molt que tenen mestres de fora, i es mestres no salen gens. I clar aquell temps que passen al col·le perden la manera de parlar d'aquí. I sobretot quan van a estudiar fora també ho perden bastant.

DBN: Es menuts estudien a fora i han de fer ses exàmens amb el català que hi ha, digue'm i es va perdent una mica, després el tornen a recuperar, però hi ha algunes paraules com ara es meus fills que ja no els e diuen igual que jo. Per dir-te hi ha un lloc que es diu la Costa, que tots els cadaquesencs sabem on és, i en canvi ara es meus nens diuen la Costa.

MFC: Jo consideri que és molt maco el parlar de Cadaqués, però lo que diu tothom que se va perdent. Per exemple, es meu fill viu a Barcelona i ja parla com a Barcelona. M'agradaria que se conservés prò ja no es parla tant.

LFC: Ara penso que amb tanta gent q hi ha de tants països i tot. Com que també hem de parlar moltes vegades en castellà, perquè no ens entenen.

TÀRBENA

LMG: Això ho fem tots, es xiquets, es meu netet parla aixina. I parlem de *sa* i *es* com es mallorquins, i això no ho hem deixat. A l'escola li ensenyen en valencià, però es tarbener com mosatros, no...A on es parla valencià es *parla de la*. Mosatros posem *sa* i *es*. Aquí ho fem tots. Si vingueres que ara venen a comprar xuxeries i els e sentires parlar et faria gràcia sentir-los. Hi ha persona que fa no vos deixeu, i no mos deixem, que es xicotets ja parlen com mosatros. Si Tàrbena és Tàrbena i ha sigut, que siga per tota la vida. Ací mosatros parlem de *sa* i no mos ho deixem. Escriure de *sa*, no, en a l'escola els ensenyen aixina de *la*. Ara parlant entre ells, amb es xiquets i tots com parlem, sí. Mosatros vivíem en un hostel i ma mare quan venien forasters mos dia "si vénen forasters parreu de *la*". Per què si mosatros érem de Tàrbena i això no es deu de perdre! És *sa* i *es*, pues que siga *sa* i *es*, conforme mos hem criat. Hei ha qui ho pregunta apostes per a veure com parlem, perquè *sa* i *es* fa gràcia, si vols, és bonico. I es mallorquins parlant paregut a mosatros, però es mallorquins no s'entenen, jo no sé com parlen, però jo no els entenc, però ells venen i parlen i no n'agarres ni una, i mosatros parlem, bé però amb *sa* i *es*, però tonada no en tenim cap, parlem seguit, sec.

PRM: En tenia un a Nova York, l'altre a Filadèlfia...

RMR: S'atre! Dis-ho en valencià! En *sa*.

RMR: Mosatros tenim paraules que parlem de *sa* i tenim paraules que diem de *la*. Mosatros diem *sa* taula i *sa* cadira, es mostrador, es cenicero... Per exemple, diem *la* mestra, no diem *la* mestra. Hi ha paraules canviades. La gent jove també ho fa. Es que estan ací parlen tots així. A l'escola de valencià...

PRM: Antigament aquí se deia s'al·lota, jo ja no ho he sentit. Aquí hi ha quatre o cinc equatorianets, són jovenets, tenen dotze o tretze anys, van a escola i van en valencià i parlen en valencià,

RMR: I parlen de *sa* igual que mosatros. Antes canviàvem quan venia una persona forastera. Ara la gent jove, ara tot el món, parla *sa* seua llengua.

PRM: Matros parlem en valencià, matros no parlem en valencià parlem més bé en mallorquí

RMR: Però hi ha moltes paraules mallorquines que matros no sabem ni lo que volen dir! Direm allà amb sa sa, però....

PRM: Mosatros vingueren fa 300 o 400 anys quan van tirar els moros fora, ací ens vam quedar sense gent i canviaren gent d'allà pa ca ací, però antes es parlava el tarbener més serrat que ara. Ara s'ha perdut algo. De parlar es parla, escriure jo no perquè con jo nava a escola no mos ensenyaven el valencià. La tele no parla tant el valencià, és que el valencià de València no és com el d'ací, és molt diferent. A cada poble hi ha una classe de parlar.

MANACOR

AL: Alguns predicadors fa cent anys (...) estan tots els sermons en literari i per això la gent se va acostumar a sentir (...) sentien parlar de l'Església, sentien parlar del cel, de l'infern, del purgatori, del Sant Crist, dels apòstols, dels reis, de... En fi. (...) Quan una Mare de Déu o un Sant Crist el considerem un objecte (...) unes figuretes de la marededéu (...) ara, en anomenar la Mare de Déu, direm la (...) ara jo puc tenir la imatge del Sant Cristo de Manacor i diré "he posat es santcristo damunt sa taula". (...) Els forasters que quan jo era jove s'integraven sempre utilitzaven el mallorquí així com el sentien parlar (...) les escoles estan fomentant un estàndard escrit. (...) Aquestes persones que són anticatalani- anticatalans i volen un mallorquí i no un català, però no l'han estudiat mai i creuen que clar en el mallorquí sempre s'hi ha de fer el salat, cosa que... no és vera perquè no s'hi ha fet mai (...) n'hi ha que han fet pintades, han modificat fins i tot cartells que estaven ben escrits per fer una correcció, ells que no han estudiat mai, per fer una correcció del que estava ben escrit i del que no (...) un col·legi que se diu *La puríssima* (...) hi van posar *Sa puríssima*. (...) Lo que pot ser que passi és que hi hagi hagut, segurament hi haurà hagut en els darrers quaranta o cinquanta anys un canvi en algunes formes, possiblement influïts pels estudis de català, del català estàndard i pot ser que això hagi influït en el salat, però no sé fins a quin punt perquè no ho he estudiat, només són algunes coses que he sentit en això; per exemple, una forma aquí molt usual que quan jo era jove tots els joves com els majors utilitzaves normalment (...) Darrere la conjunció *amb* se solia utilitzar en el masculí, en lloc de *es*,

so i això en alguns joves he sentit que ha canviat un poc (...) possiblement influïts pels estudis o pel que senten per la televisió i els mitjans de comunicació, en general (...) *amb so tren*, encara ho deim totes les persones majors.

JLRS: Tu dius *sa parròquia de Sant Josep*, però quan ets en un poble (...) en es pobles que només n'hi ha una és *la parròquia*. (...) Sa meva generació i es més vells ho tenim més clar quan s'usa i quan no, lo que es joves no són tan conscients i de vegades a paraules que no toca ser salat hi fiquen salat (...) i de vegades també coses que normalment ho feim en salat posen es literari (...) ells trob que aquesta espontaneïtat no la tenen. (...) Ells (el primer grup citat) sempre tenen més dificultat (...) en posar s'article; ses darreres fornades utilitzen més es literari, es nouvinguts se nota molt que és après a escola o a sa televisió. (...) *Carrer de l'estrella*, lo que l'han grafiat *carrer de s'estrella*, cosa que jo sempre, lo que jo tota la vida aquí a Manacor havia sentit a dir *carrer de l'estrella*. I es *carrer de sa Vilanova*; tota la vida havíem dit *es carrer de la Vilanova*, i m'estranya perquè jo d'al·lot estava a *calle de Villanueva* i quan ho varen catalanitzar ho varen salar, cosa que jo a ca nostra mai ho via sentit salar, sempre ho via sentit en literari. (...) Hi ha una escola aquí a Manacor que es diu *Es Canyar* i hi posen dos articles, *s'Es Canyar*. Sona fatal, però terrible!

JML: S'Iglesia està molt integrada.

MAMM: L'iglesia dels Dolors (...) s'iglesia Gran (...) utilitzam s'article salat per xerrar (...) Quan és un nivell que no és formal, entre amics i això, com un missatge de text o un correu electrònic (...) i sa meua amiga de Mataró... per segons quins contextos també sala, però en algunes paraules.”

JJR: A nivell oral empram es salat (...) i evidentment si s'envien missatges a través des mòbil empram es salat. Quan parlam de llenguatge col·loquial es salat és es que domina, no? Ara aquí a dins, a classe, quan fan un examen o una redacció, empram es literari. (...) En es exàmens, sobretot en es cursos de més baix nivell, primer o segon d'ESO, encara trobes qualche alumne, algú, no podem dir en general, però algun d'ells, que quan fa s'examen posa s'article salat; això encara ells no ho tenen gaire assumit, gaire clar, però bé, així com van passant es cursos, quan arriben a tercer o quart d'ESO ja tenen la qüestió molt clara i no te trobes pràcticament cap examen amb s'article salat. Empram

s'article literari, però ia te dic que a partir d'una certa edat, catorze, quinze, setze anys, es més petits encara els hi costa una mica i molts d'escrits que fan veus s'article salat pertot.(...) La gent jove està molt castellanitzada. (...) També depèn des grau d'integració d'aquesta persona (...) si aquest al·lot fa uns anys que és aquí, té uns amics mallorquins, jo supòs que se deixa empeltar pes trets lingüístics d'aquí. Ara, un alumne nouvingut que acaba d'arribar i el fiquen dins una aula de s'institut, allò primer que aprèn és sa llengo estàndard, no? I empra s'article literari; ara si després fa coneixences o amics mallorquins, ia és una altra cosa. (...) Es alumnes cada vegada estan més interferits per es castellà i per sa llengo que escolten a sa televisió. (...) Jo trob que salen menys que no abans; seria impensable que es nostres padrins emprassin s'article literari i avui en dia n'escolten qualcun d'al·lot que l'empra, però sobretot per influència de la televisió, jo diria que s'influència de TV3 és molt acusada.

BJRC: Es salat se pronuncia; s'escriu normatiu (...) Hi ha gent que inclús en es discursos, quan són solemnes, per exemple, una presentació d'un llibre o d'un concert, no salen, troben que ho fan més solemne, és com es traje de diumenge, es vestit de diumenge, es no salar.(...) En general no s'integren gens, però després hi ha na gent rara que sí que s'integra.

IMRO: Lo que mos van deixar ben clar és que per escriure havíem d'emprar s'article literari o si te veus en sa tessitura d'haver de fer una conferència o haver de parlar en es públic. (...) Sa gent de fora (...) sa seva manera de dirigir-se as altres és es castellà. (...)aquí tenim a Mallorca un crepuscle que se diu "Sa llengo balear" que fa por, perquè s'ha muntat ses seves normes i no hi ha res que s'avengui ni s'enquantri, i una de ses principals dèries que tenen és que s'ha d'empresar s'article salat pertot i vull dir no és això tampoc.

JMRT: S'ha volgut estandaritzar tant el català (...) a escola t'ho com a prohibeixen; i és mal de fer, supòs, a un nin de deu anys dir-li quan estiguis en certes circumstàncies has de fer servir s'article salat i, a unes altres, *la* (...) a s'hora d'escriure ja te surt s'article literari. Dominam poder fer aquest canvi sense ni pensar-hi. (...) N'Helena és un cas estrany dins lo que és sa societat d'una... Ella va venir amb dotze o tretze anys aquí a Mallorca, que és madrilenya, i ella sí que ha après, clar lo que ha après de català és a s'institut i ella en es seu parlar és estàndard; ella no sala. (...) Io ha estat es primer any

que he tingut un professor de català que ha respectat sempre que lo nostro és s'article salat i que d'aquí cap allà hem d'utilitzar es literari, però hi ha molt poca gent que ho respecti o són radicals de sa llengo mallorquina o són radicals de que és català i ja està.

TCG: Jo quan escric, escric bé, fora fora salat, just és per xerrar.

MML: No xerram bé.

JML: Xerram de Manacor.

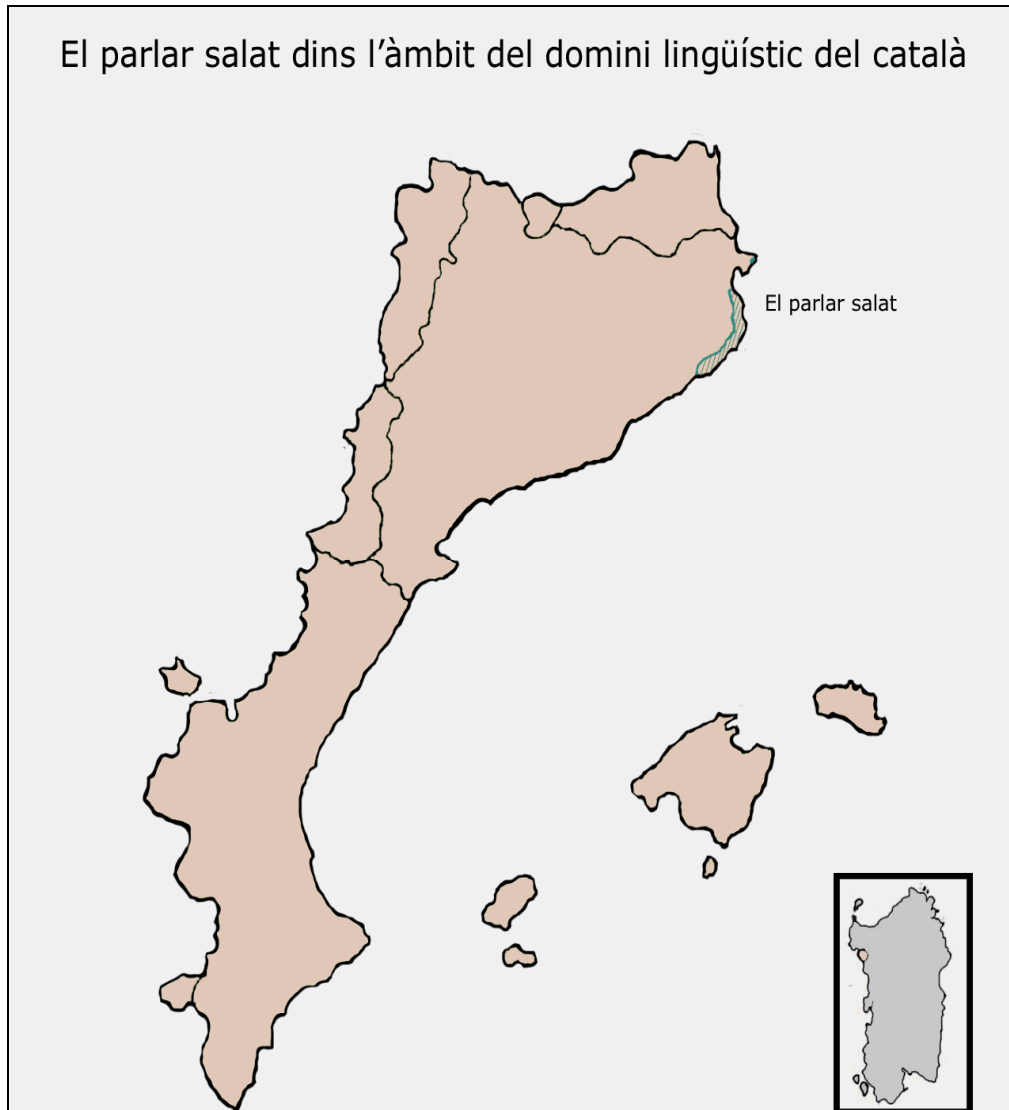
MML: io es català l'he estudiat un any (...) es meus fills me corregeixen

JML: Io no l'he estudiat gens.

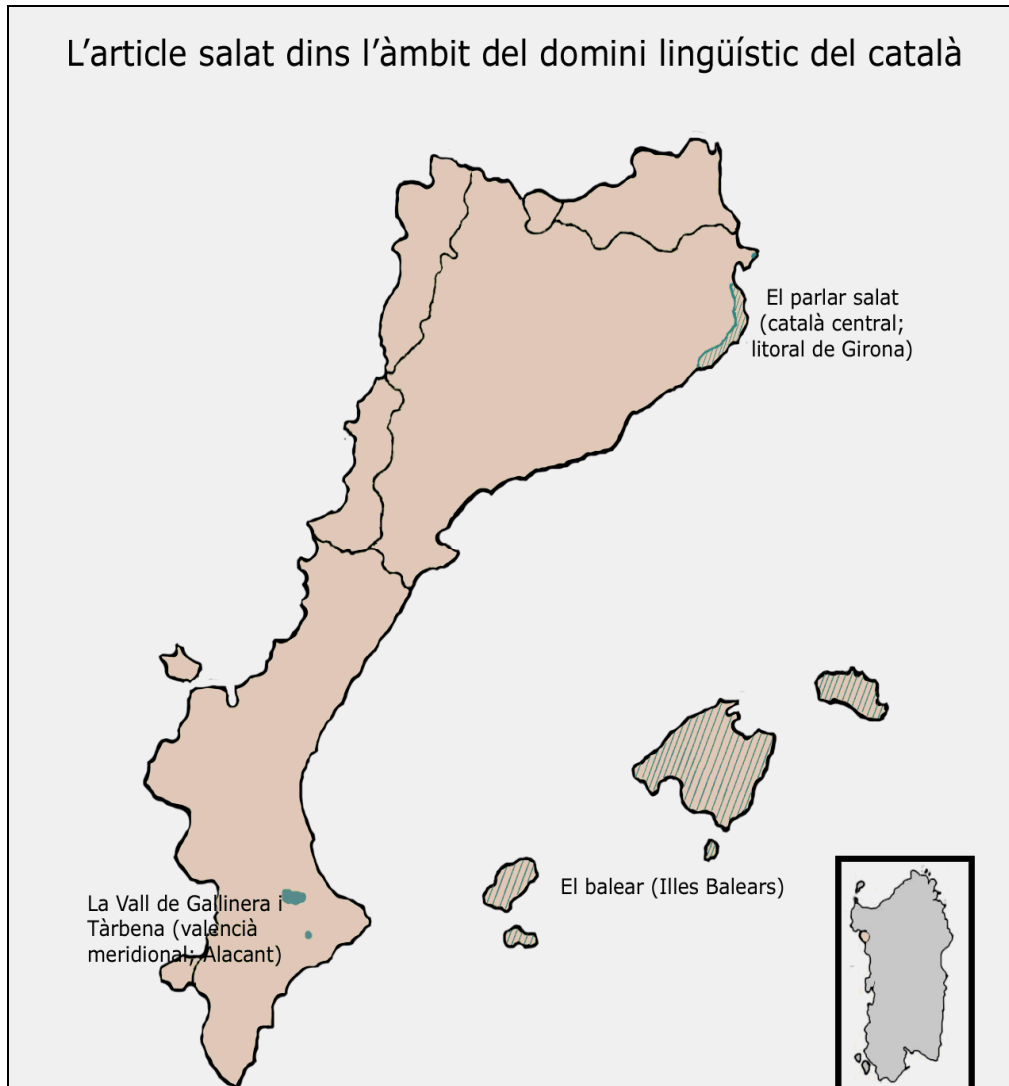
AGG: (un amic alemany que viu a Manacor) Diu sa Play, i no la Play.

JGG: Xerren mallorquí (...) però xerren un poc diferent.

5) MAPA DEL PARLAR SALAT AL DOMINI LINGÜÍSTIC DEL CATALÀ

6) MAPA DE L'ÚS DE L'ARTICLE SALAT AL DOMINI LINGÜÍSTIC DEL CATALÀ

7) MAPES DELS TRETS LINGÜÍSTICS ESTUDIATS

Vocalisme tònic: distribució de les e i o del bisbat de Girona

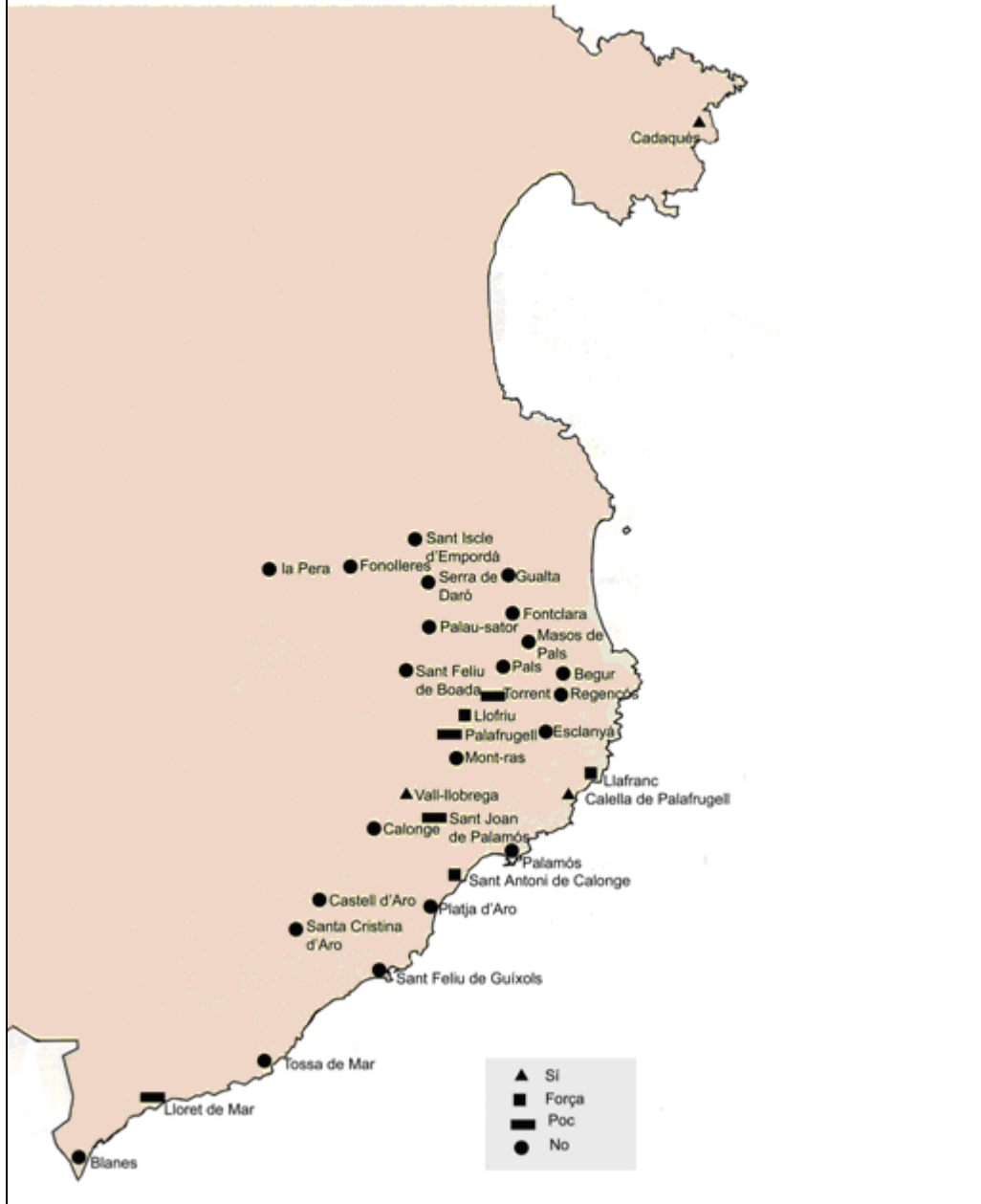
Vocalisme àton: monoftongació

Vocalisme àton: afèresi

Vocalisme àton:
el timbre de les vocals a i finals

Consonantisme: ieisme

Consonantisme: emmudiment de les ròtiques en l'infinitiu seguit de clític

Consonantisme: dissimilació de la lateral
 implosiva en els indefinits i en els pronoms
 de primera i segona persona del plural

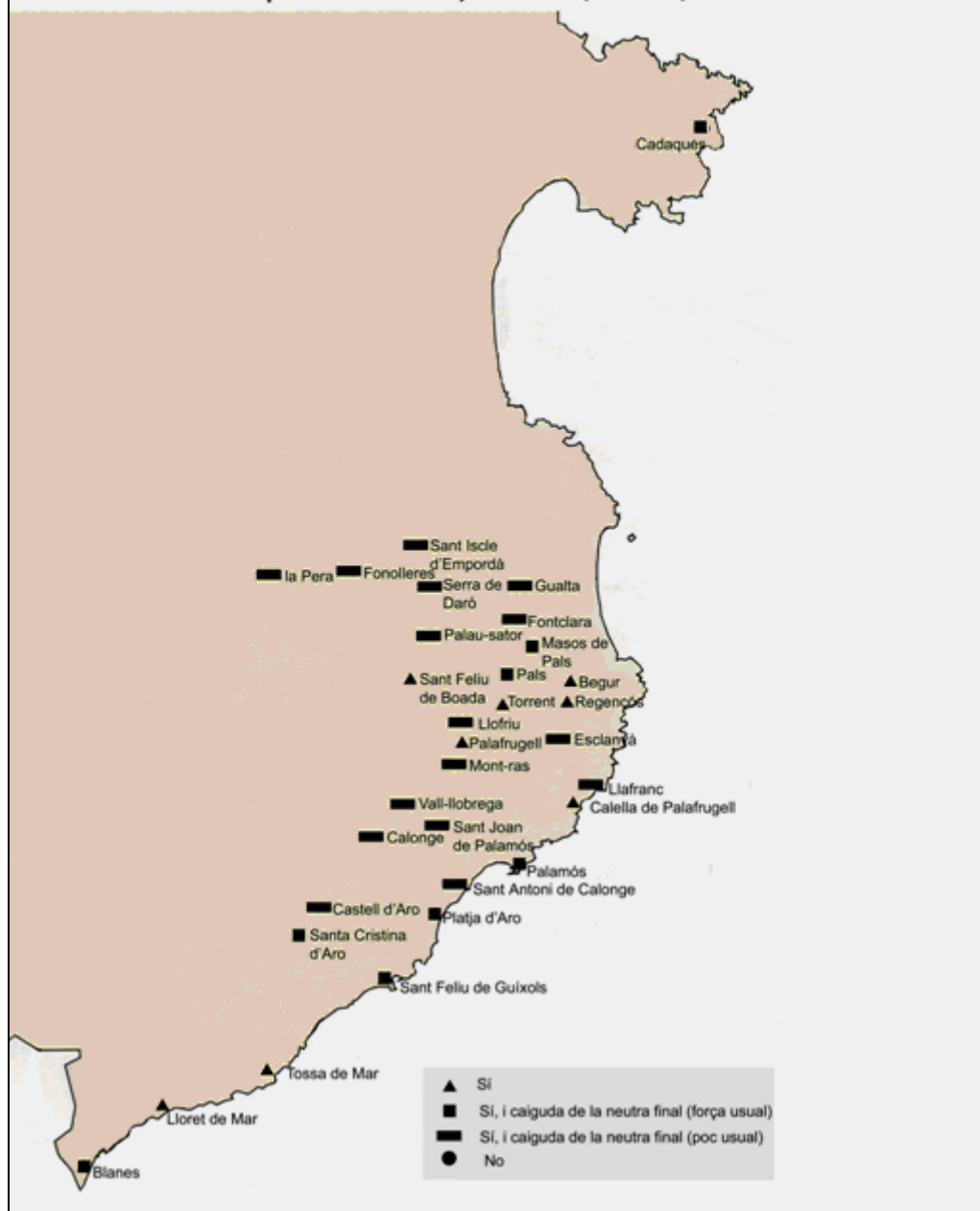
Morfologia nominal i pronominal: article salat

Morfologia nominal i pronominal: final de
 lexema en els adjectius en forma femenina
 i en els quals el radical acaba en /w/

Morfologia nominal i pronominal: flexió de femení en els possessius; meua/teua/seua

Morfologia nominal i pronominal: quantitatius seguits de la preposició *de*

Morfologia nominal i pronominal: clítics en forma plena davant de verbs començats per consonant

Morfologia verbal: reforçament consonàntic de la desinència de la primera persona del present d'indicatiu

Morfologia verbal: present d'indicatiu del verb anar com a auxiliar del pretèrit perfet perifràstic

Sintaxi: estructura de negació *poc que*

Sintaxi: estructura de negació *no/pas*

